

C. PLINII CÆCILII

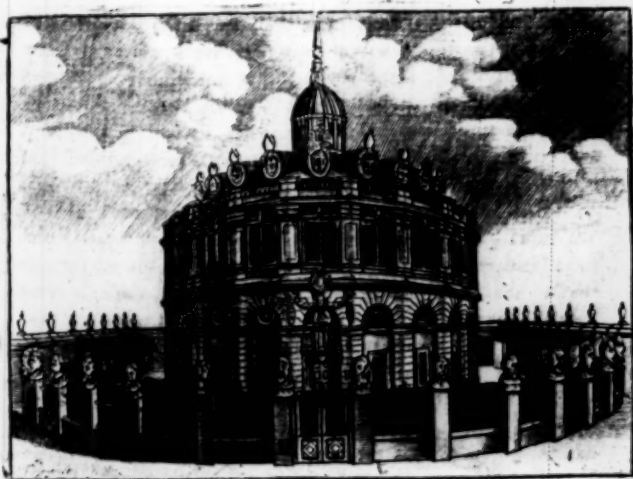
SECUNDI

EPISTOLÆ

ET

PANEGYRICUS,

NOTIS ILLUSTRATA.

OXONII,

E. THEATRO SHELDONIANO

1677.

THE HISTORY OF

THE CITY OF

NEW YORK

FROM THE FIRST SETTLEMENT

TO THE PRESENT TIME

BY J. C. CALVERT

NEW YORK: J. C. CALVERT

Præfatio.

CUM in singulis editionibus, quibus adornandis Sheldonianum hæcenus inseruit prælum, id Nobis unice propositum fuerit, nequid in bonis authoribus deesset uspiam, præter operosam nimis diligentiam ea semper inferciendi, quæ omitti rectius potuerint, Visum est in re præsentī idem sequi consilium, & farragine illa quæ ceteros fere omnes oppressit, Plinium liberare; Scriptorem sane nullis magis nodis perplexum, quam quos ipsi nectunt Interpretes, alioqui obvium satis & expositum, sed, ut postulavit materia ratio, floridum inprimis & elegantem, adeo ut mirari liceret si in epistolis Plinianis præter nomen ipsum nihil familiare occurreret. Quas quidem ita vexant passim atque exagitant multa eruditionis viri, sed, quod utinam addi non posset, tumultuaria; quasi illis decretum esset severiorem de Plinio ultionem sumere, quam vel Ipse in Christianos exercuit. Quæstiones enim institunt, torquent fidiculis, & per vim verba eliciunt, nec auctori olim cogitata, nec lectoribus unquam intelligenda.

Hoc fato primum in lucem prodit accurante Catanao, quem longo post intervallo excepit Boxhornius, cujus opera, verum absque omni commentario, in manus nostras venit quamplurimis locis emendatior. Successit deinde Veenbusius à Batavia Icūs, qui specioso recensendi titulo, totum, quantus est, transcripsit Cataneum.

Misere nos puduit videre, quam in molem excreverat brevitās Pliniana, eo modo protracta, quo Opifices solent auri glebas in longum extendere, quæ etsi majus spatium occupent, idem illis pretium fecerit angustior ambitus. Atque ideo nos omne in hoc studium contulimus, ut, additis duntaxat quæ ad rem facerent, editio nostra præter Plinium nihil exhiberet.

Illas interim lectiones servavimus, quæ collatis invicem

exem-

Præfatio.

exemplaribus, majore se veritatis specie commendarunt, ubi non minimum sui usum præbuit M. S. codex quem Westmonasteriensis suppeditavit bibliotheca.

Idem sequuti sumus in Panegyrico temperamentum, vitando tum intempestivam Baudii prolixitatem, tum Criticissimos Lipsii non raro ineptos. Historia, quoniam multus est Plinius in narrandis priorum principum vitis, præsertim ex Suetonio lucem attulimus, contenti aliquando locos tantum indigitasse, ne utramque paginam facerent citata, ubi res posceret, testimonia; ita tamen ut nulla Tironibus fieret injuria, quibus unicus, & concisus iste, evolvendus est liber, priusquam alterum satis intelligant.

C. PLINI.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI

V I T A

Ex Epistolis collecta.

CAIUS Plinius Junior, ex Como novo Italiæ Transpadanæ oppido natus, patrem habuit Cæcilium, virum eo tempore pietate simul & eruditione in primis clarum: avunculum vero, Plinium Veronensem, Græcæ & Latinae linguæ peritissimum: (cujus triginta septem Rerum naturalium libri tanto studio & labore conscripti sunt, ut doctorum omnium calculis digni judicati sint, qui ob multifarias historias ex Græcis simul & Latinis philosophis depromptas, raræque eruditionis thesaurum, non obiter tantum legantur, sed evolvantur, omniumque studiosorum assiduis conterantur manibus) à quo adoptatus, non tantum amplissimorum avunculi bonorum, sed studiorum quoque, ac nominis successor factus est. Puer adhuc, cum egregiam præ se ferret indolem, ut liberalibus artibus imbueretur, Fabio Quintiliano, omnium fidissimo puero- rum informatori, & in oratoria professione nulli secundo, datus, artes humaniores mira ingenii felicitate perdidicit. Aliarum disciplinarum avidus, paulo post Nicetem Smyrnæum sophistam, & præclarum eo tempore oratorem, audivit: qui adeo ingenium ad utramque rationem accommodabat, ut judiciale sophistica quadam facultate exornaverit, sophisticum vero & umbratile forensibus aculeis roboraverit, & cujus sententiæ ac paradoxa quasi bacchantes Thyrsi, mellis la-
ctisque

Atque copiam præbere videbantur. Quibus artibus cum Plinium probe instituisset, annuente avunculo, in Syriam tanquam ad præclarissimarum artium omnisque philosophiæ mercaturam misit, ubi Euphratem philosophum naturæ arcana explicantem audivit. Verum cum post multos in studiorum curriculo exantlatos labores, jam sine cortice natare didicisset, & optimos quosque sibi auctores legendos proposuisset, Livium tamen Romanæ historiæ antesignanum & principem cum toties à Quintiliano præceptore laudibus celebrari audivisset (qui Patavinum in concionibus supra quam narrari potest, eloquentissimum vocare solitus est, & ob id inter cæteros scriptores in scholis quam diligenter legendum in oratoriis suis institutionibus præcipit) ejus historias lactea eloquentia descriptas, raro de manu deposuit, ex quibus eam etiam hausit eloquentiam, quam in doctissimis suis epistolis & Trajani imperatoris Panegyrico, magno verborum & sententiarum ornatu, orationisque fecunditate abunde satis ostendit. Græca in Latinam, nostra in Græcam transferens, ingenium exercuit. Ad poeticæ studium furore quodam naturali raptus, comædias assidue audivit, inspexit mimos, legit Lyricos: quibus adolescentiæ studiis cum animum excoluisset, jamque ad graviora altioraque studia animum intenderet, undevigesimo ætatis suæ anno dicere in foro cœpit, ac in senatu plures gravissimasque causas magno audientium stupore egit. Bæticis namque contra Bæbium Massam, & iisdem de Cæcilio Classico querentibus adstitit. Marium Priscum repetundarum accusavit, Julium Bassum & Varenum in capitalibus causis defendit & liberavit. Si quid vero temporis à civilibus negotiis, quibus totum jam intenderat animum, suffurari potuit, colendis agris consumpsit, priscos illos Romanos, Numam Pompilium, C. Licinium, Catonem, Cincinnatum, Pisones, Fabios, Cicerones, aliosque virtute claros viros imitatus, qui

in magno honore constituti, vites putare, stercoreare agros & irrigare, nequaquam turpe & inhonestum putarunt. Laurentinum suum rus, & alterum in Tuscis (in quo templum principum statuis mirifice ornatum ædificavit) doctissimis epistolis celebravit, ut agriculturæ se studiosissimum ostenderet. Cui cum venatio cognata esset, sæpenumero calores, pluvias, sudorem, frigora, nives, & id genus alia compluscule, quæ venatoriæ voluptates continent, perpeffus, ad venabula sedens, spumantes, & à canibus in furorem conversos apros propria manu confodit. Ad administrandam remp. aptissimus judicatus, celeriter ad summos honores, amplissimasque in urbe dignitates, evectus est. Æmiliæ namque viæ, quæ ab Æmilio Scauro post Ligures bello subactos, à Placentia Ariminum usque structa & strata erat, curam administravit. Quæsturam cum Calestrio Tirone, cum quo stipendia ante fecerat, & Praturam cum eodem consecutus est. Cornutum Tertulium, præfectus ærarii salutatus, collegam habuit. In Pontum & Bithyniam missus proconsul, non minorem prudentiæ, quam moderationis & diligentæ gloriam retulit. Consulatum summa fama, parique integritate cum Tertullo, amicitiarum familiaritate semper conjunctissimo, gessit. In auguratu sacerdotio prisco, quod viventi nunquam adimebatur, Julio Frontino viro principi successit, quibus, aliisque multis dignitatibus, cum sua indutria Romanorum Rempubliam mirum in modum auxisset, in tantam apud bonos & claros viros exultationem venit, ut juveni ex clarissimis familiis in urbe uxores offerrent. Habuit autem duas, ex quibus posterior erat Calphurnia, Pompeiæ clarissimæ feminae filia: cum qua multos annos honestissime, sine prole tamen, vixit. Vitæ suæ innocentia, & omni scientiarum eruditione principum multorum animos sibi conciliavit: in primis tamen Trajani, invictissimi imperatoris, à quo non tantum sibi ipsi, sed amicis quo-

* *

que

que multa impetrare potuit. Voconio quippe Romano, condiscipulo & contubernali suo multas dignitates: Accio Suræ præturam: Harpocrati Jatraliptæ peregrinæ conditionis homini, Chrysippo Mithridatis, uxoriq; Chrysippi Stratonicæ Epigoni, posthumi demum Marini propinquis aditum in urbem impretavit: libertis Antoniaæ Maximillæ, ornatissimæ matronæ, præterea Hedæ, Antoniaæ, Harmeridique citra omnem difficultatem jus Quiritium obtinuit. Tanta fuit opulentia, ut ducenta millia nummum pro accessione pretii agrorum contempserit, emptrice Cornelia hoc petente. eas tamen facultates quas partim hæreditario jure à parentibus & avunculo, partim Trajani Mæcenatis sui munificentia habuit, ab omni alienus avaritia, bene meritis, & quovis præmio dignis, summa liberalitate distribuit, & erogavit. His Caninium Rufum municipem suum, studiis jam valedicentem, ad artes, humanioraque studia revocavit. Valerium Martialem poetam secedentem ab urbe, honestissimo viatico juvit. Romano condiscipulo tria millia nummum ad equitis facultates implendas obtulit, & dedit. Fabium Quintilianum primæ pueritiæ præceptorem, senem jam, & pecunia carentem, dote, & omni impensa maritandæ filiæ necessaria ornavit, & quingenta millia nummum, ut secundum mariti conditiones vestitu simul ac comitatu instrueretur, quasi parens alter contulit. Patriæ suæ annua sestertia tricena, quæ à nobis 750. aureis æstimantur, donavit. Ut ad bonarum artium studia juventutem incitaret, in municipio suo bibliothecam optimis libris refertam, ad communem studiosorum usum dedicavit: annuos sumptus in alimenta ingenuorum erogavit, amplissimaque præceptoribus constituit stipendia. Gentilis licet fuerit, Christianorum tamen in maxima persecutione acerrimus propugnator extitit. Cum enim variis tormentis eos qui in Christum crederent, cruciari videret, ut à fide desciscerent, misericordia

ricordia & interemptorum multitudine motus, eos apud Trajanum defendit, dum scribit, nihil omnino sceleris in his deprehendi, aut quippiam committi quod Romanis legibus contrarium esset: quandoquidem adulteria, & cætera ejus notæ crimina illicita arcerent, & tantum antelucanos hymnos Christo cuidam Deo canerent. Ob morum studiorumque similitudinem præcipue viros doctrina excellentissimos sibi amicitiarum societate devinxit, ex poetis quidem Virginium Romanum, hominem (ut ipse appellat) probitate morum, ingenii elegancia, operumque varietate monstrabilem: Valerium Martialem, Epicuri sectatorem, & Silium Italicum, in carmine heroico post Virgilium facile principem. Ex Historicis vero, Suetonium Tranquillum, & Cornelium Tacitum. Ex Jurisperitis autem, Pomponium Saturninum causidicum, Arrianum, Titum Aristonem, & Cornelium Minutianum, rectissimos judices, & fortissimos advocatos: quos sæpe cum Frontino, si quando de rebus arduis agendum esset, consuluit. Inter prædilectos autem libertorum suorum, præcipue Zosimum, hominem ut probum & officiosum, ita maxime literatum habuit. Ut nomen suum immortalitati consecraret, non tantum Cornelii Taciti historiis laudari voluit, sed ipse quoque multa scripsit, quæ tamen ad posteros non venerunt: utpote Tragediam Græcam, De maris Icarii tempestatibus Elegos, Hendecasyllaborum librum, Demonstrativas orationes, in quibus Demosthenem summum oratorem sequutus est: De Helvidii ultione libros aliquot, quos Quadratus studiosissime semper legere solitus est. & multa quidem alia, quæ temporis injuria, magno Musarum mœrore ita interierunt, ut ne fragmenta quidem hodie extant. Ex his tamen omnibus singulari divini numinis beneficio ad posteros venerunt, decem epistolarum libri mira eloquentia scripti, Libellus de viris in re mili-

tari & administranda Republica illustribus, Panegyri-
cus Trajani Romanorum invictissimi imperatoris, qui
post Nervam, juxta Eusebii supputationem, usque ad
annum Christi Salvatoris nostri CXIX, regnavit : quo
tempore, vel paulo post, Plinium nostrum è vivis ex-
emptum esse, conjicere & divinare licet.

NOMEN.

NOMENCLATOR

Eorum ad quos Plinius Epistolas scripsit.

*Primus numerus Epistolam, secundus Librum
indicat.*

A

A Cilio.	14, 3	Calvisio Rufo.	19, 3
Adriano, <i>vide</i> Anto-		Caninio Rufo.	3, 1
nino.		Caninio.	8, 2, 7, 3, 21, 6, 18, 7, 33, 9
Albino.	10, 6	Capitoni.	8, 5
Anniano.	16, 2	Catilio.	12, 3
Antonino, seu Arriano.	3, 4, 18, 4, 10, 5	Catilio Severo.	22, 1
Appollinari.	9, 2, 6, 5	Celeri.	17, 7
Appio.	35, 9	Cereali.	19, 2
Aristoni.	3, 5, 14, 8	Clementi.	2, 4
Arriano.	2, 1, 11, 2, 12, 2, 8, 4, 12, 4, 2, 6, 21, 8	Coloni.	9, 9
Atrio Clementi.	10, 1	Corn. Tacito.	6, 1, 20, 1
Augurino.	8, 9	Corn. Titiano.	17, 1
Avito.	6, 2	Corneliano.	31, 6
		Corelliaë Hispullæ.	3, 3
		Corelliaë.	14, 7
		Cornuto.	21, 7, 31, 7

B.

Bæbio Hispan. 24, 1

C.

Calestrio Tironi. 22, 1
Calphurniaë. 4, 6, 7, 6
5, 7
Calvinæ. 4, 2
Calvisio. 20, 2, 1, 3, 7, 5,
2, 8, 6, 9

E.

Evricio. 61, 7

F.

Fabato. 30, 6, 11, 7
Fabato profocero. 1, 4
12, 5, 12, 6, 16, 7, 23,
7, 32, 7, 10, 8
Fabio

NOMENCL. IN PL. EPIST.

Fabio Iusto.	11, 1	Marcellino.	16, 5. 23, 8
Falconi.	27, 4. 22, 7. 15, 9	Maurico.	18, 2. 14, 6
Feroci.	13, 7	Maximo.	14, 2. 2, 3. 20, 3.
Flacco.	2, 5		20, 4. 5, 5. 11, 6. 34, 6.
Fundano.	15, 4. 6, 9		26, 7. 19, 8. 24, 8. 1, 9.
Fusco.	9, 7. 36, 6. 40, 9		23, 9

G.

GAllo.	17, 2. 17, 4. 20, 8	Minutiano.	9, 3. 11, 4.
GGeminio.	24, 7. 5, 8.		12, 8
	22, 8. 11, 9. 30, 9	Minutio.	12, 7
Geniali.	13, 8	Minutio Fundano.	2, 1
Genitori.	30, 7. 17, 9	Montano.	26, 7. 6, 8
		Mustio.	39, 9

H.

Hispano.	25, 6	NAfoni.	6, 4
Hispullæ.	19, 4. 11, 8	Nepoti.	3, 2. 16, 3.
			26, 4. 19, 6

I.

Iulio Genitori.	11, 8	O.	
Iunio Maurico.	14, 1	OCtavio Rufo.	7, 1.
Iuniori.	15, 8. 12, 9		10, 2
Iusto.	2, 7		

L.

LAterano.	7, 9	PAterno.	14, 4. 16, 8
Lepido.	7, 4	Paulino.	2, 2. 19, 5. 3,
Licinio Suræ.	30, 4		9. 37, 9
Luperco.	5, 2. 26, 9	Plinio Paterno.	21, 1

M.

MAcrino.	7, 2. 4, 3.	Pompeio Saturnino.	4, 1
	6, 7. 10, 7. 17, 8.	Pompeio Falconi.	8, 1
	4, 9	Pomponio Basso.	23, 1
Macro.	18, 5. 24, 6	Pontio.	15, 5. 28, 6. 4, 7
Mæfio Maximo.	25, 43	Prifco.	13, 2. 21, 2. 8, 6.
Mamiliano.	16, 9. 25, 9		8, 7. 19, 7
		Procuro.	15, 3
		Præfenti.	3, 7

Q. Qua-

NOMENCL. IN PL. EPIST.

Q.
Quadrato. 29, 6. 12, 9
 Quintiliano. 32, 6

R.
Restituto. 17, 6. 1, 7
 Romano Voconio. 5.

1, 1, 2. 13, 3. 29, 4.
 15, 6. 33, 6. 8, 8.
 7, 9. 28, 9

Romano Firmo, 19, 1
 Rufo. 21, 5. 25, 7
 Rufino. 18, 8
 Rufoni. 19, 9
 Rustico. 29, 9

S.
Sabino. 10, 4. 18, 6.
 2, 9. 18, 9
 Sabiniano. 21, 9. 24, 9
 Sardo. 31, 9
 Saturnino. 9, 5. 7, 7. 38, 9
 Scauro. 13, 5
 Sempronio Rufo. 22, 1
 Septitio 1, 1. 28, 7. 1, 18
 Septitio Claro. 15, 1
 Serviano. 17, 3. 26, 6
 Severo. 6, 3. 18, 3. 28, 4.
 1, 5. 27, 6. 22, 9

Socio Senecioni. 13, 1
 Soffio. 4, 4
 Sparso. 5, 4. 5, 8
 Spurrinnæ. 27, 7
 Spurrinnæ & Coccia. 10, 3
 Suræ. 27, 7

T.
Tacito. 13, 4. 9, 6.
 16, 6. 20, 6. 20, 7.
 33, 7. 7, 8. 14, 9
 Tironi. 1, 6. 22, 6. 5, 9
 Titiano. 32, 9
 Tranquillo. 18, 1. 8, 3.
 11, 5. 34, 9
 Triario. 23, 6

V.
Valenti. 24, 4
 Valeriano. 4, 5. 14, 5
 Valerio. 15, 2
 Valerio Paulino. 16, 4
 Velio Cereali. 21, 4
 Venatori. 20, 9
 Vero. 3, 6
 Voconio Romano. *Vide*
 Romano.
 Vrfo. 9, 4. 20, 5. 5, 6.
 13, 6. 9, 8

C. PLINII

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS

I. C. PLINIUS SECUNDUS

SEPTITIO SUO S.

PRÆFATIO.

FREQUENTER hortatus es, ut epistolas, si quas paulo accuratius scripsissem, colligerem publicaremque. Collegi, non servato temporis ordine (neque enim historiam componebam:) sed ut quæque in manus venerat. Superest ut nec te consilii, nec me poeniteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas quæ adhuc neglectæ jacent, requiram: & si quas addidero, non supprimam. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Quia tardiorum adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc rogo ex consuetudine tua & legas & emendes: eo magis, quod nihil ante peræque eodem *ἐλάφω* scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, Calvum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos ¹ æquus amavit, assequi possunt. Nec materia ipsa huic (vereor ne improbe dicam) æmulationi repugnavit. Eratenim prope tota in contentione dicendi; quod me longe detidæ indormientem excitavit, si modo is sum ego qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri *Ἀρκίστης* fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestivis amoenitatibus admonebamur. Acres enim esse, non tristes, volebamus. Nec est quod putes me sub hac exceptione veniam postulare. Immo, quo magis ² intendam limam tuam,

¹ Sub. Jupiter. ² *Ἀρκίστης* est vas olearium, & desumi potest Metaph. vel ab amphorâ, eo quod excursus Oratorii paulo sint elationes, vel ab oleo, eo quod

extra institutum mollius quiddam adhibere soleant Oratores ad demulcendas auditorum aures. ³ I. e. iudicium aculeum.

A

consilii

confitebor & ipsum me & contubernales ab editione non abhorre, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim plane aliquid edendum, atque utinam hoc potissimum, quod paratum est, (audis desidiæ votum :) edendum autem ex pluribus causis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiam novitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolæ blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIUS CANINIO

RUFOSUOS.

Quid agit Comum, tuæ meæque deliciæ? quid suburbanum amœnissimum? quid illa porticus, verna semper? quid ¹ *πλατυδὴν* opacissimus? quid ² Euripus viridis & gemmeus? quid subjectus & serviens lacus? quid illa mollis, & tamen solida, ³ gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid popinæ? quid cubicula diurna nocturnaque? Possidentne te, & per vices partiuntur? An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris? Si te possident, felix beatusque es: sin minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas; & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris. Hoc sit negotium tuum, hoc otium; hic labor, hæc quies: in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum fortientur: hoc nunquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Scio quem animum, quod horter ingenium: tu modo enitere ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV. PLIN. POMPEIÆ CÆLERINÆ,

SOCRUS.

Quantum copiarum in ⁴ Ocriculano, in Narniensi, in Carfulano, in Perusino tuo, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis (nam jam tuis opus non est) una it-

¹ *Πλατυδὴν* locus est platanis consitus. ² Euripus, aquæ ductus obliquus & reciprocus. ³ Locus in quo

gestabantur. ⁴ Prædio sc. non procul à Narnia civitate Samnitum.

la brevis & vetus sufficit. Non, me hercule, tam mea sunt quæ mea sunt, quam quæ tua. Hoc tamen differunt, quod sollicitius & intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra diverteris. quod velim facias: primum ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac prope negligenter expectant. Nam mitium dominorum apud servos ipsa consuetudine metus exolescit: novitarius excitantur, probariusque domipis per alios magis quam per seipsum laborant. Vale.

V. C. PLINIUS VOCONIO ROMANO
S u o S.

Vidistine quemquam Marco Regulo timidiorem humiliorumque post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone, sed tectiora. Cœpit vereri, ne sibi irascere: nec fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni¹ periculum foverat, exultaverat morte: adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum siniam* appellat. Adjicit, Vitelliana cicatrice stigmolum. Agnoscis eloquentiam Reguli. Lacerat² Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis? nunquid ego aut³ Crasso aut Camerino molestus sum?* quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc me Regulus dolenter tulisse credebat, ideoque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiscebatur, quam capitaliter ipsum me apud⁴ Centumviros laceffisset. Aderam Arionillæ, Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur [nos] in parte causæ sententia Metii Modesti, optimi viri: is tunc in exilio erat, à Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus, *Quæro* (inquit) *Secunde, quid de Modesto sentias.* Vides, quod periculum, si respondissem, Bene: quod flagitium, si, Male. Non possum dicere aliud tunc mihi quam deos adfuisse. Respondebo, inquam, quid sentiam, si de hoc Centumviri iudicaturi sunt. Rursus ille, *Quæro quid de Modesto sentias.* Iterum ego, Solebant testes in reos, non in damnatos, interrogari. Tertio ille, Non jam quid de Modesto, sed

1. Accusationem promovit Rustici Aruleni; de quo superior extat apud Tac. historia. 2. Pro Vitellio Legatus Petilio Cerealis occurrens vulnus accepit. 3. A Domitiano occisum accusante M. Caro. 4. A Nerone interse-

dis accusante Regulo. 5. Centumviri de variis controversiis iudicabant, ita dicti quod cum 35. tribus Romæ fu-erint, terni ex singulis eligebantur, etiam si centesimum numerum quinario excedant.

4 C. PLINII EPISTOLAR.

quid de pietate Modesti sentias quæro quæris, inquam, quid sentiam? At ego, ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatus est. Conticuit: me laus & gratulatio sequuta est; quod nec famam meam aliquo responso, utili fortasse, inhonesto tamen, læseram; nec me laqueis tam insidiosæ interrogationis involveram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Cæcilium Celerem; mox Fabium Iustum rogat, ut me sibi reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic suppliciter (ut est quum timet, abjectissimus) Rogo mane videas Plinium domi: sed plane mane; neque enim diutius ferre sollicitudinem possum; & quoquo modo efficias, ne mihi irascatur. Evigilaveram. Nuntius à Spurinna; Venio ad te. Imo ego, Ad te. Coimus in porticum Liviae, quum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit preces suas, ut decebat optimum virum pro dissimillimo, Parce, inquit. Cui ego, Dispicias ipse quid renuntiandum Regulo putes. Te decipi à me non oportet. Expecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quidquid ille decreverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me comitem, decet. Paucos post dies ipse me Regulus convenit in prætoris officio: illuc me persequutus secretum petit. At, timere se ne animo meo penitus hæreret quod in centumviralis iudicio aliquando dixisset, quum responderet mihi & Satrio Rufo, *Satrius* ¹ *cui est cum Cicerone æmulatio, & qui contentus non est eloquentia seculi nostri.* Respondi, nunc me intelligere maligne dictum, quia ipse confiteretur; ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, mihi cum Cicerone æmulatio, nec sum contentus eloquentia seculi nostri. Nam stultissimum credo, ad imitandum non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus iudicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti quid de Metii Modesti pietate sentirem? Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper. Hæsitabundus, inquit, Interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto. Vide hominis crudelitatem, qui se non dissimulat exuli nocere voluisse. Subjunxit egregiam causam; Scripsit, inquit, in epistola quadam, quæ apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus. quod quidem Modestus verissime scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longius, ut mihi omnia libera servarem dum Mauricus venit. Nec me

1. Post *Satrium* videtur interferri debere particula *et*, cum in proxime sequentibus Plinius ea om-

nia quasi in se dicta diluere conetur.

LIBER. I.

5

præterit esse Regulum : *δυσκαλίπτος*. Est enim locuples, factiosus; curatur à multis, timetur à pluribus, quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri ut concussa labantur. Nam gratia malorum tam infida est, quam ipsi. Verum, ut idem sæpius dicam, expecto Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex præteritis providere. Mihi & tentandi aliquid & quiescendi illo auctore ratio constabit. Hæc tibi scripsi, quia æquum erat te pro amore mutuo non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

VI. C. PLIN. CORNELIO TA- CITO SVO S.

Ridebis, &, licet, rideas. Ego Plinius ille, quem nosti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse : non tamen ut omnino ab ^a inertia mea & quiete discederem, ad retia sedebam : erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stylus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est quod contemnas hoc studendi genus. Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Jam undique silvæ & solitudo, ipsumque illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde quum venabere, licebit auctore me, ut panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerare. Vale.

VII. C. PLIN. OCTAVIO RVFO SVO S.

Vide in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Jovi opt. max.

Τῷ δ' ἔπειρον μὴ ἰδῶκε πατὴρ, ἔπειρον δ' ἀνένδον.

1. Qui difficulter subverti possit. In M. S. *αὐτοκαλίπτος* occurrit, sensu forsan si ad præcedentiã referatur non alieno, ubi Regulus notabiliter pallere dicitur: sed omnino spe-

ctat ad succedentiã, cum ob eam, quæ apud plerosque erat, gratiam pene invictum se præstirisset. 2. Studiis sc. quæ quasi aliud agens tractare solebat.

Nam

Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, praesertim te exigente, excusare Beticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei nostrae, nec constantiae, quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam. Neque enim tantopere mihi considerandum est, quid vir optimus in praesentia velis, quam quid semper sis probaturus. Me circa idus Octobres spero Romae futurum, eademque haec praesentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc jam licet spondeas de animo meo,

Ἡ δὲ κτανέησιν ἐπ' ὀφρῦσι νεῦσε Κερνίων.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Beticos adsim. Pene praeterii quod minime praetereundum fuit, accepisse me careotas optimas, quae nunc cum fici & boletis ¹ certamen habent. Vale.

VIII. C. PLINIUS POMPEIO SATURNINO SUO S.

Peroportune mihi redditae sunt literae tuae, quibus flagitabas ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, quum ego id ipsum destinassem. Addidisti ergo calcaria spon- te currenti, pariterque & tibi veniam recusandi laboris, & mihi exigendi verecundiam sustulisti. Nam nec me timide uti decet eo quod oblatum est: nec te gravari quod depoposcisti. Nec est tamen quod ab homine desidioso aliquid novi operis expectes. Petiturus sum enim, ut rursus vaces sermoni quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, jam quaedam adnotasse, sed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum universitati ejus attendas, verum etiam particulas qua soles lima persequaris. Erit enim & post emendationem liberum nobis vel publicare vel continere. Quinimo fortasse hanc ipsam cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet,

¹ In aliquot codd. leg. certisidum.

quæ aut indignum editione, dum sæpius retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipsum experitur, efficiet. Quanquam hujus cunctationis meæ causæ non tam in scriptis quam in ipso materiæ genere consistunt. Est enim paulo quasi gloriosius & elatius. Onerabit hoc modestiam nostram, etiamsi stylus ipse fuerat pressus demissusque, propterea quod cogimur cum de munificentia parentum nostrorum, tum de nostra disputare. Anceps hic & lubricus locus est, etiam quum illi necessitas lenocinetur. Etenim si alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere ne molesta videatur oratio de se aut de suis dissonantis? Nam cum ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus: atque ea demum recte facta minus detorqueamus & carpinus, quæ in obscuritate & silentio reponuntur. Qua ex causâ sæpe ipse mecum, nobisne tantum quicquid illud est, composuisse, an & aliis debeamus, ut nobis? Admonet istud quoque, quod pleraque quæ sunt agendæ rei necessaria, eadem peracta nec utilitatem parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid utilius fuit quam munificentiae rationem etiam stylo prosequi? Per hoc enim assequebamur, primum ut honestis cogitationibus immoraremur: deinde ut pulchritudinem illarum longiore tractatu pervideremus: postremo, ut subitæ largitionis commitem poenitentiam caveremus. Nascebatur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ. Nam quum omnes homines ad custodiam ejus natura restrinxerit, nos contra multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus avaritiæ vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia nostra fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam sed consilio trahebamur. Accedebat his causis, quod non ludos aut gladiatores, sed annuos sumptus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro & aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione quam reprimi. Ut vero aliquis libenter educationis tædium laboremque suscipiat, non præmiis modo, verum etiam exquisitis adhortationibus impetrandum est. Nam si medici salubres, sed voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis prosequuntur, quanto magis decuit publice consulentem, utilissimum munus, sed non perinde populare, comitate orationis inducere? Præsertim quum enitendum haberemus, ut quod parentibus datur, & orbis probaretur, honoremque

1 Ita habet M. S. & tunc ita explicandum est, aliquid commodi ad parentes impræsentiarum redundare, orbis vero spem factam esse ut eorum

liberi, si qui contigerint, tam ingenue educationis fructus quandoque perciperent. Al. codex. ut q. p. datur, etiam nobis probaretur.

pauorum ceteri patienter expectarent & mererentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quam privatæ jactantiz studebamus, quum intentionem effectumque muneris nostri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, sed propriæ laudi servisse videamur. Præterea meminimus, quanto majore animo honestatis fructus in conscientia quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non apperi, debet; nec, si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus pulchrum est. Si vero qui benefacta sua verbis adornant, non ideo prædicare quia fecerint, sed ut prædicarent, fecisse creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim quum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non sileas ipse, culpatis. Me vero peculiaris quædam impedit ratio. Etenim hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud¹ decuriones habui; nec in propatulo, sed in curia. Vereor ergo ut sit satis congruens, quum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione sectari; quumque plebem ipsam cui consulebatur, limine curiæ parietibusque disceverim, ne quam in speciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam ad quos ex munere nostro nihil pertinet præter exemplum, velut obvia ostentatione conquirere. Habes cunctationis meæ causas: obsequar tamen consilio tuo; cujus mihi auctoritas pro ratione sufficit. Vale.

IX. C. PLIN. MINUTIO FUNDANO
SVO S.

Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut constet aut constare videatur, pluribus cunctisque non constet. Nam, si quem interroges, *Hodie quid egisti?* respondeat; ¹ *Officio togæ virilis interfui;* ² *sponsalia aut nuptias frequentavi;* ille me ad signandum testamentum, ille in advocatationem, ille in consilium rogavit. Hæc quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur, multo magis quum secesseris. Tunc enim subit recordatio, quot dies quam frigidis rebus absumpsi? Quod evenit mihi

¹ Decuriones Senatores erant in municipio aut colonia, inde dicti quod post deductis colonias, decima pars eorum qui ducerentur ad pub-

licum concilium instituendum selecta fuerit. ² Amicum comitatus sum cum togam virilem sumeret.

³ Pacta ante nuptias.

postquam

postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo; aut etiam corpori vaco, cuius futuris animus sustinetur. Nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse poeniteat. Nemo me apud quemquam sinistris sermonibus carpit; neminem ipse reprehendo, nisi unum me, quum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. O rectam sinceramque vitam! ô dulce otium, honestumque, ac pene omni negotio pulchrius! ô mare, ô littus, verum secretumque *purior*! quam multa invenitis, quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum, & multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satiis est enim, ut Attilius noster eruditissime simul & facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

X. C. PLIN. ATRIO CLEMENTI
SUO S.

SI quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt. Suffecerit unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, quum adolescentulus militarem, penitus & domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obviuus & expositus, plenusque humanitate quam præcipit. Atque utinam sic ipse quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas miror, quia magis intelligo: quamquam ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fectore, nisi artifex judicare, ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent & elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant & afficiant. Disputat subtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Platoniam illam sublimitatem & latitudinem effingit. Sermo est copiosus & varius: dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demissus capillus, ingens & cana barba. Quæ licet fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in vultu, nulla tristitia, multum severitatis: reverearis occursum, non reformides. Vitæ sanctitas summa. comitas par. Infectatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed emendat. Se-

x Nihili rebus implicari.

quaris monentem attentus & pendens: & persuadere tibi, etiam quum persuaserit, cupias. Jam vero liberi tres, duo mar- res, quos diligentissime instituit. Socer Pompeius Julianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus & clarus, quod ipse provinciarum princeps hunc inter altissimas condiciones generum,¹ non honoribus principem, sed sapientia, elegit. Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quod non licet? Nam distringor¹ officio. ut maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto² libellos, conficio³ tabulas: scribo plurimas, sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam (nam id ipsum quandoque con- tingit) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur; affirmat etiam esse hanc philosophiarum, & qui- dem pulcherrimam, partem, agere negotium publicum, cog- noscere, judicare, promere & exercere justitiam, quæque ipsi doceant, in usu habere. Mihi tamen hoc unum non per- suadet, satius esse ista facere quam cum illo dies totos audi- endo discendoque consumere. Quo magiste, cui vacat, hor- tor, quum in urbem proximè veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te expoliendum limandumque permittas. Ne- que enim ego (ut multi) invideo aliis bonum, quo ipse ca- reo; sed contra festum quandam voluptatemque percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis video superesse. Vale.

XI. C. PLIN. FABIO JUSTO S U O S.

Olim nullas mihi epistolas mittis. Nihil est, (inquis) quod scribam. At hoc ipsum scribe, nihil esse quod scribas: vel solum illud, unde incipere priores solebant, *Si vales, bene est; ego valeo*. Hoc mihi sufficit; est enim ma- ximum. Ludere me putas: serio peto. Fac sciam quid agas: quod sine sollicitudine summa nescire non possum. Vale.

XII. C. PLIN. CALESTRIO TIRONI S U O S.

Iacturam gravissimam feci, si iactura dicenda est tanti viri iamissio. Decessit Corellius Rufus, & quidem sponte: quod colorem meum exulcerat: Est enim luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam ut- cunque in illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa neces-

¹ Sc. ærarii præfectura.

² Supplices Sc.

³ In quibus de-

| scriptæ erant rationes ærarii.

frate solatium est; in illis vero quos accersita mors aufert, hic insaniabilis dolor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem summa ratio, quæ sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulit; quanquam plurimas vivendi causas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem: præterea filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & tricesimo anno (ut ipsum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi; nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc abstinencia, sanctitate, quoad viridis ætas, vicit & fregit: novissime cum senectute ingravescentem, viribus animi sustinebat. Quum quidem incredibilem cruciatum & indignissima tormenta pateretur (jam enim dolor non pedibus solis, ut prius, insidebat, sed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in suburbano jacentem. Servi è cubiculo recesserunt. Habebat enim hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus: quid etiam uxor (quamquam omnis secreti capacissima) digrediebatur. Circumtulit oculos, & *Cui* (inquit) *me putas huiusmodi tantos dolores tamdiu sustinere? ut, scilicet, isti latrones vel uno die supersem.* Dedisses huic animo par corpus, fecisset quod optabat. Affuit tamen deus voto, cujus ille compos, ut jam securus liberque moriturus, multa illa vitæ, sed minora, retinacula abruptit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare tentavit; perseverantem constantia fugit. Jam dies alter, tertius, quartus, abstinere cibo. Misit ad me uxor ejus Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuntio, destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filiae precibus flecti; solum superesse me, à quo revocari posset ad vitam. Cucurri: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Julius Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat sane medico admoventi cibum, ² *Κίερα*. quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum desiderii reliquit. Cogito quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum septimum & sexagesimum; quæ ætas etiam robustissimis satis longa est: scio. Evasis perpetuam valetudinem: scio. Decessit superstibus suis, florente republica, quæ illi omnibus suis carior erat: & hoc scio. Ego tamen, tanquam & juvenis, & fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet

¹ Domitiano. ² Decevi mori vel, Subit mihi vitæ tedium, vel de-
Al. *Κίερα* *κατακτά*, & exponi potest | functus sum laboribus.

me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magistrum. In summa dicam quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi; Vereor ne negligentius vivam. Proinde adhibe solaria mihi; non hæc, *Senex erat, Infirmus erat* (hæc enim, novi) sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audivi, quæ legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII. C. PLINIUS SOSIO SENECA-
ONI SUO S.

MAGnum proventum poëtarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies quo non recitaret aliquis. Juvat me quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum & ostentant: tamen ad audiendum pigre coitur. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendis fabulis conterunt, ac subinde sibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte evolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt; nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. At hercule memoria parentum Claudium Cæsarem ferunt, quum in palatio spatiaretur, audissetque clamorem, causam requisivisse; quumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos à scribendi recitandique studio hæc auditorum vel delidia vel superbia non retardat. Equidem prope nemini defui. Erant sane plerique amici. Neque enim quisquam est fere qui studia, ut non simul & nos amet. His ex causis longius quam destinaveram, tempus in urbe consumpsi. Possum jam repetere secessum, & scribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuisse sed creditor. Nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si repositur. Vale.

1 Ne mutuam ab illis operam exigere videar, sicuti ipse recitavero.

XIV. C. PLI-

XIV. C. PLINIUS JUNIO
MAURICO SUO S.

PETIS ut fratris tui filiae prospiciam maritum: quod merito mihi potissimum injungis. Scis enim quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque: quibus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus ut laudandus viderer, effecerit. Nihil est quod à te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honestius à me suscipi possit, quam ut eligam juvenem ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quaerendus fuisset, nisi paratus & quasi provilus esset Minutius Acilianus: qui me ut juvenis juvenem (est enim minor pauculis annis) familiarissime diligit, reveretur ut senem. Nam ita à me formari & institui cupit, ut ego à vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quae multum adhuc verecundiae, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquae retinet ac servat. Pater Minutius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: allectus à Divo Vespasiano inter praetorios, honestam quietem huic nostrae, ambitioni dicam an dignitati? constantissime praetulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam, è municipio Patavino. Nosti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope singulari. In summa, nihil erit in domo tota quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano vero ipsi plurimum vigoris & industriae: quanquam in maxima verecundia Quaesturam, tribunatum, praeturam honestissime percurrit, ac jam¹ pro te tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa: est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam² senatorius decor. Quae ego nequaquam arbitror negligenda, debet enim hoc castitati puellarum quasi praemium dari. Nescio an adjiciam, esse patri ejus amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quaerimus generum, silendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quae vel imprimis census hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem praetereundum videtur. Et sane de posteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulsisse amoris meo, supraque ista quam res patitur sustulisse: at ego fide mea

1. Venustus, qualis etiam senatori nuptias sollicitetur, quas fieri ipse inconvenit. 2. Non est opus ut ad has primis yeller.

spondeo,

spondeo, futurum ut omnia longe ampliora quam à me prædicantur, invenias. Diligo quidem adolescentem ardentissimè, sicut meretur: sed hoc ipsum amantis est, non onerare eum laudibus. Vale.

XV. PLIN. SEPTITIO CLARO
SUO S.

Hic tu, promittis ad cœnam, nec venis, dicitur jus, ad assem impendium reddes, nec id modicum: Paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulso & nive. (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis quæ perit in ferculo) olivæ Bæticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comœdum, vel lectorem, vel lyristen, vel (quæ mea liberalitas) omnes. At tu apud nescio quē, ostrea, vulvas, echinos, Gaditana maluisti. Dabis pœnas, non dico quas. Dûre fecisti; invidisti, nescio an tibi, certe mihi, sed tamen & tibi. Quantum nos lulissimus, risissimus, studuissimus! Potes apparatus cœnare apud multos: nusquam hilarius, simplicius, incautius. In summa, experire. Et nisi postea te aliis potius excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

XVI. C. PLINIUS EURICIO
SUO S.

A Mabam Pompeium Saturninum, hunc dico nostrum: laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset: nunc vero totum me tenet, habet, possidetque. Audivi causas agentem acriter & ardentem, nec minus polite & ornate: sive meditata sive subita proferret. Adsunt aptæ crebræque sententiæ, gravis & decora constructio, sonantia verba & antiqua. Omnia hæc mire placent, cum impetu quodam & submine prævehuntur: placent si retrahuntur. Senties quod ego, quum orationes ejus in manus sumptis; quas facile cuilibet veterum, quorum est semulus, comparabis. Idem tamen in historia [tibi] magis satisfaciens vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore etiam & sublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem quæ in orationibus vis est: pressio-

1. In solidum restitues cœnæ impensas. 2. Lasciva cantica & gesticu-

lationes indecoras.

or tamen, & circumscriptior, & adductior. Præterea facit
versus quales Catullus [meus] aut Calvus. Quantum illis
leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inferit sarsie, sed
data opera, molliusculos leniusculosque, duriusculos quosdam:
& hoc, quasi Catullus [meus] aut Calvus. Legit mihi nu-
per epistolas, quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Teren-
tium metro solutum legi credidi; quæ siue uxoris sunt, ut affi-
mat, siue ipsius, ut negat, pari gloria dignus est, qui aut illa
componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam
politamque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum:
eundem antequam scribam, eundem quum scripsi, eundem
etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego. Quod
te quoque ut facias & hortor & moneo. Neque enim debet
operibus ejus obesse quod vivit. An si inter eos quos nunquam
vidimus, floruisse, non solum librosejus, verum etiam ima-
gines conquireremus, ejusdem nunc honor præsentis & gratia
quasi satietate languescet? At hoc pravum malignumque est,
non admirari hominem admiratione dignissimum, quia vide-
re, alloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum
etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIUS CORN. TITI.
ANO SUO S.

Est adhuc curæ hominibus fides & officium: sunt qui defun-
ctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab impera-
tore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in
foro ponere. Pulchrum & magna laude dignum, amicitia
principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum
honoribus experiri. Est omnino Capitoni in usu claros viros
colere. Mirum est qua religione, quo studio imagines Bruto-
rum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi potest, habeat. I-
dem clarissimi cujusque vitam egregiis carminibus exornat.
Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat.
Redditus est L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati
Capito prospexit pariter & suæ. neque enim magis decorum
& insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam
ponere. Vale.

XVIII. C.

XVIII. C. PLINIUS SUETONIO
TRANQUILLO SUO S.

Scribis te perterritum somnio, vereri ne quid aduersi in actione patiaris: rogas ut dilationem petam, & pauculos dies. Certe proximum excusum difficile est: sed experiar.

— καὶ ὅτ' ὄναρ ἐκ Διὸς ἐστίν.

Refert tamen, eventura soleas, an contraria somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Susceperam causam Julii Pastoris, quum mihi quiescenti visa est focrus mea advoluta genibus ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescentulus adhuc: eram in quadruplici iudicio: eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Caesaris amicos: quæ singula excutere mentem mihi post tam triste somnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud,

Εἰς οἰκὸς ἀέρας ἀμυνάσθαι πρὸς πάντας.

Nam mihi patria (& si quid carius patria) fides videbatur. Prosperè cessit: atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa januam famæ patefecit. Proinde despice, an tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum vertas: aut, si tutius putas, illud cautissimi cujusque præceptum. Quod dubitas ne feceris, id ipsum rescribe. Ego aliquam istropham inveniam: agamque causam tuam, ut ipsam agere, quum tu voles, possis. Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam iudicium centumvirale differri nullo modo, istud ægre quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX. C. PLIN. ROMANO FIRMO
SUO S.

Municeps tuus, & condiscipulus, & ab ineunte ætate contubernalis: pater tuus & matri & avunculo meo, mihi etiam, quantum ætatis diversitas passa est, familiaris: magræ & graves causæ cur suscipere & augere dignitatem tu-

1. Centumvirali, cui lucem asserre potest 31. C. Lib. 2. Suetonii, ubi ad tres iudicum decurias quæ tam addixit Augustinus ex inferiore censu, vel quod

in Julia Basilica quatuor sint tribuna-
lia inde ductum est quadruplex iudi-
cium.

am debeam. Esse autem tibi centum millium censum satis indicat quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates ccc millia nummum. Te memorem hujus muneris amicitiae nostrae diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, ut dignitate à me data quam modestissime, ut à me data utare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

XX. PLIN. COR. TACITO
SUO S.

FRequens mihi disputatio est cum cum quodam docto homine & perito, cui nihil æque in causis agendis ut brevitas placet. Quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat, alioqui prævaricatio est, transire dicenda, prævaricatio etiam, cursim & breviter attingere quæ sint inculcanda, insigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis quam mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit: ac mihi ex Græcis orationes Lysiae ostentat: ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimæ sunt circumcisæ & breves: ego Lysiae Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque præterea; Gracchis, & Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cælium, in primis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur esse quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque quo major. Vides ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decoræ, nihil magis quam amplitudo commendet: idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam & pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ à me in eandem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Muræna, pro Vareno: in quibus brevis & nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse: quum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, se totam causam veteri instituto solum perorasse, & pro Cornelio quadriduo egisse: ne dubitare possimus, quæ per

1. A debito officio qualiscunque deflectio.

plures dies, ut necesse erat, latius dixerit, postea recisa ac purgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallar) persuasum habeo, posse fieri ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio, et non posse non bonam actionem esse quæ sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, & quasi ἀρχήτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, Artificem quemnam? recte admones. Polycletum esse dicebant. Sequitur ergo ut actio sit absolutissima, quæ maxime orationis similitudinem expresserit, si modo justum & debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla orationis, maxima judicis culpa est. Adsunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, sed copiam, hoc est, diligentiam, suadent: quam præstare nisi in angustissimis causis non potest brevitatis. Adjiciam quod me docuit usus, magister egregius; frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvæ res maximas trahunt. Varia sunt hominum judicia, variæ voluntates: inde qui eandem causam simul audierunt, sæpe diversum, interdum idem, sed ex diversis animi motibus sentiunt. Præterea suæ quisque inventioni favet, & quasi fortissimum complectitur, quum ab alio dictum est quod ipse prævidit. Omnibus ergo dandum est aliquid quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum simul adessemus, Tu omnia quæ sunt in causa, putas exequenda: ego, jugulum statim video, hunc premo (premit sane quod eligit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, posse fieri ut genu esset, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego (inquam) qui jugulum perspicere non possum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίσσιν κενῶ. Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuta, nec arbuta tantum, verum etiam campos curo & exerceo: utque in ipsis campis non far aut siliginem solam, sed ordeum, fabam, ceteraque legumina sero: sic in actione plura quasi semina latius spargo, ut quæ provenerint colligam. Neque enim minus imperspicua, incerta fallaciaque sunt judicum ingenia, quam tempestatum terrarumque. Nec me præterit, summum oratorem Periclem sic à comico Eupolide laudari,

— πρὸς δὲ γ' αὖ γὰρ τὰς τὰς ἡ

¶ Firmissimum causæ argumentum.

1 Περὶ πῶς ἐπιγένητο τοῖς χείλεσιν.
 Οὕτως ἐκέλευε, καὶ μὲν τὸ ἑπόμενον
 τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροαμένοις.

Verum huic ipsi Pericli nec illa *περὶ*, nec illud *ἐκέλευε* brevitate, vel velocitate, vel utraque (differunt enim) sine facultate summa contigisset. nam ² delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relinquere verò aculeum in audientium animis is demum potest qui non pungit, sed infigit. Adde quæ æque de eodem Pericle ³ comicus alter,

Ἦ' ὅρα πτ' ἐόντων, ἑμνεύοντι τὴν ἑκάστην.

Non enim amputata oratio & abscissa, sed lata, & magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est: quis negat? sed non minus non servat modum qui infra rem quam qui supra: qui adstrictius quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodice & redundanter, ita hoc jejune & infirme. Alius excessisse materiam, alius dicitur non impleisse. æque uterque: sed ille imbecillitate, hic viribus peccat, quod certe etsi non limatioris, majoris tamen ingenii indicium est. Nec vero quum hæc dico, illum Homericum ⁴ ἀμνηστειπὴ probō, sed hunc,

⁵ καὶ ἵπτα ἡφ' αἰθέσιν ἰοίεσθαι χειμερλοισιν

non quia non & ⁶ ille mihi validissime placeat, *παῦρος μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγύς*. Si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hybernis, id est, crebram, assiduam & largam, postremo divinam & cœlestem, volo. At est gratior multis actio brevis. Est [quidem] sed inertibus, quorum delicias desideramque, quasi iudicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter [dicere,] sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenferis tu. sed plane cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror in tanta te, ratione quam auctoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ipsum quam voles brevi epistola, sed tamen scribe, (confirmabis enim iudicium meum:) si vero errare, longissimam para. Num corrumperis, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolæ necessitatem; si dissentires, longissimæ, imposui? Vale.

1. M. S. ἵπτα περὶ πῶς εἰπαὶ καὶ | te persuadere. 3. Aristophanes. 4.
 τηγόροις ῥήμασι. 2. M. S. Delica- | Theriten II. 2. 5. De Ulysse dictum.
 6. De Nestore.

XXI. C. PLINIUS PLINIO
PATERNO SUO S.

UT animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas) sed quia tantum quantum ego, sapias: quanquam hoc quoque multum est. Omissis jocis, credo decentes esse servos qui sunt empti mihi ex consilio tuo: superest ut frugi sint: quod de venalibus, melius auribus quam oculis iudicatur. Vale.

XXII. C. PLINIUS CATILIO
SEVERO SUO S.

Diu jam in urbe hæreo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter & miror & diligo. nihil est enim illo gravius, sanctius, doctius: ut mihi non unus homo, sed literæ ipsæ omnesque bonæ artes in uno homine summum periculum adire videantur. Quam peritus ille & privati juris & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil est quod discere velis, quod ille docere non possit. mihi certe, quoties aliquid abditum quæro, ille thesaurus est. Jam quanta sermonibus ejus fides? quanta auctoritas? quam pressa & decora cunctatio? quid est quod non statim sciat? & tamen plerumque hæsitat: dubitat, diversitate rationum; quas acri magnoque iudicio ab origine causisque primis repetit, discernit, expendit. Ad hæc quam parvus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipsum, cubiculum ejus, ipsumque lectum, ut imaginem quandam præsæ frugalitatis, aspicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In summa, non facile quis quenquam ex istis qui sapientiæ studium habitu corporis præ se ferunt, huic viro compararit. Non quidem gymnasia sectatur aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium suumque delectat: sed in toga negotiisque versatur: multos ad vocatione, plures consilio juvat. Nemini tamen istorum castitare, pietate, justitia, fortitudine, etiam primò loco cesserit. Mirareris, si iniresses, qua

a. Inter utrumque jus hoc interest. singulorum utilitatem, Just. Inst. lib. Publicum jus est quod ad statum rei / 1. Tit. 1, Romane spectat, privatum quod ad

patientia hanc ipsam valetudinem toleret, ut dolori resistat, ut sicim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertusque transmittat. Nuper me paucosque mecum, quos maxime diligit, advocavit: rogavitque ut medicos consulere-
mus de summa valetudinis, ut, si esset insuperabilis, sponte exiret è vita: sin tantum difficilis & longa, resisteret maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modo non essent inanes, voluntaria morte delereret. Id ego arduum in primis & præcipua laude dignum puto. nam impetu quodam & instinctu procurrare ad mortem, commune cum multis: deliberare vero, & causas ejus expendere, utque suaserit ratio, vitæ mortisque consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest ut promissis deus adnuat, tandemque me hac solitudine exolvat. qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est libellos & pugillares, studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scribere aut assidenti vacat, aut anxio libet. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed lætioribus epistolis, scribe. Erit confusio meæ non mediocri solatium, si tu nihil queris. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPEIO
FALCONI SUO S.

Consulis an existimem te in tribunatu causas agere debere. Plurimum refert quid esse tribunatum putes: inanem umbram, & sine honore nomen, an potestatem sacrosanc-
tam, & quam in ordinem cogi ut à nullo, ita ne à se quidem deceat. Ipse quum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed tanquam essem, abstinui causis agendis: primum, quod deforme arbitrabar, cui assurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare: & qui jubere posset tacere quemcunque, huic silentium clepsydra indici: & quem interfari nefas esset, hunc etiam convitia audire: & si inulta pateretur, inertem: si ulcisceretur, insolentem videri. Erat hic quoque æstus ante oculos, si forte me appellasset vel ille cui adesset, vel ille quem contra intercederem & auxilium ferrem, an quiescerem sileremque, & quasi ejurato magistratu privatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere quam paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum inte-

interest quid esse tribunatum putes: quam personam tibi imponas, quæ sapienti viro ita aptanda est ut perferatur. Vale.

XXIV. C. PLIN. BEBIO HISPANO
SUO S.

TRanquillus, contubernalis meus, vult emere agellum quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum est emat. ita enim delectabit emisse. nam mala emptio semper ingrata est, eo maxime quod exprobrare stultitiam domino viderur. In hoc autem agello (si modo arri-ferit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis quam distringat. Scholasticis porro studiosis, ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque semitam terere, omnesque viticulas suas nosse & numerare arbus-culas possint. Hæc tibi exposui, quo magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si prædiolum istud quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut poenitentia locum non relinquat. Valè.

LIBER II.

I. C. PLINIUS (VOCONIO)

ROMANO SUO S.

POST aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Virginii Rufi, maximi & clarissimi civis, & perinde felicis. Triginta annis gloriæ suæ supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, & posteritati suæ interfuit. Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, quum principis noluisset. ¹ Cæsares quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit. reliquit incolumem ² optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatus. Annum tertium & octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma valetudine: nisi quod solebant manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam quum vocem præpararet, acturus in consulatu principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiore, & seni & stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per leve & lubricum pavimentum fallente vestigio cecidit; coxamque fregit, quæ parum apte collocata, reluctante ætate, male coiit. Hujus viri exequiæ magnum ornamentum principi, magnum seculo, magnum etiam foro & rostris attulerunt. Laudatus est à consule Cornelio Tacito. Nam hic supremus felicitati ejus cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusavit. Nobis tamen quærendus ac desiderandus est, ut exemplar ævi prioris: mihi vero præcipue, qui illum non solum publice, sed etiam privatim quantum admirabar, tantum diligebam. primum quod utrique eadem regio, municipii finitima, agri etiam possessionesque conjunctæ. Præterea quod ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit, sic ad omnes honores meos ex secessibus accurrit, quum jam pridem ejusmodi officiis renuntiasset:

¹ Othonem & Galbam, Vitellium, Domit. ² Sc. Trajanum.

fic illo die quo sacerdotes solent nominare quos dignissimos sacerdotio judicant, me semper nominabat. Quinetiam in hac novissima valetudine veritus ne forte inter ¹ quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus iudicio senatus constituebantur, quum illi tot amici senes consularesque superessent, me hujus ætatis per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis, Etiam si filium haberem, tibi mandarem. Quibus ex causis necesse est tanquam immaturam mortem ejus in sinu tuo defleam: si tamen fas est aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video, Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, alloquor, teneo: cui fortasse cives aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus; gloriâ neminem. Vale.

II. C. PLINIUS PAULINO SVO S.

Iraſcor: nec liquet mihi an debeam, sed iraſcor. Scis quam sit amor iniquus interdum, impotens sæpe, ² *impulsus* semper. Hæc tamen causâ magna est, nescio an justa: sed ego tanquam non minus justa quam magna sit, graviter iraſcor quod à te tamdiu literæ nullæ. Exorare me potes uno modo, si nunc saltem plurimas & longissimas miseris. Hæc mihi sola excusatio vera, ceteræ falsæ videbuntur. Non sum auditorus, Non eram Romæ, vel, Occupator eram. illud enim nec dii sinant, ut Infirmior. Ipse ad villam partim studiis, partim desidia fruor: quorum utrumque ex otio nascitur. Vale.

III. C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

Magna & lætum fama præcesserat, major inventus est. Summa est tacultas, copia, ubertas. dicit semper

¹ Magistratus extraordinarii, quorum creandorum causa fuit feneratorum improbitas & æris alieni magnitudo, aut si quid aliud in repub. in-fi-

raturum acciderit.

ex causa, irritabilis.

temporibus vixit.

² Pusilla morus
³ Qui Adriani

ex tempore, sed tanquam diu scripserit. Sermo Græcus, immo Atticus. Præfationes tersæ, graciles, dulces; graves interdum & erectæ. Poscit controversias plures, electionem auditoribus permittit, sæpe etiam partes: surgit, amicitur, incipit statim omnia, ac pene pariter, ad manum. Sensus reconditi, occurrant verba: sed qualia? quæsitæ & exulta, multa lectio in subitis, multa scriptio elucet. Procematur apte; narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsè: postremo docet, delectat, afficit, (quod maxime dubites) crebra ² ἐκδυμῶσις [ἐκ δυμῶσις] syllogismi circumscripti & affecti: quod stylo quoque assequi magnum est. Incredibilis memoria: repetit altius quæ dixit ex tempore, nè verbo quidem labitur. Ad tantam ἰσχύϊ studio & exercitatione pervenit. Nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit, & adhuc ³ scholasticus tantum est. Quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. Nos enim qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolumus, addiscimus. Schola & auditorium, ut ficta causa, ita res inermis, innoxia est: nec minus felix, senibus præsertim. Nam quid in senectute felicius quam quod dulcissimum est in juvenia? Quare ego Isæum non disertissimum tantum, verum etiam beatissimum judico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus, ferreusque es. Proinde si non ob alia, nolque ipsos, at certe ut hunc audias veni. Nunquamne legisti, Gaditanum quendam, Titi Livii nomine gloriaque commotum, ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque ut viderat, abiisse? ⁴ ἀφιλόλογον, illiteratum, iners, ac pene etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, qua nulla est jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, Habeo hic quos legam, non minus disertos. Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Præterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora sint quæ legas, altius tamen in animo sedent quæ pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. Nisi vero falsum putamus illud Æschinis: qui quum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis: adjecisse fertur, τί δὲ εἰ αὐτῷ ὁ θεὸς [τῷ αὐτῷ ἰημεῖω βοῶντι] αἰκνύεται; & erat Æschines, si Demostheni credimus, μεγαλοφωνότατος: fatebatur tamen longe melius eadem

¹ Auditores non solum delendum faciunt cujusvis controversiæ, sed utramvis etiam partem iis integrum est eligere vel accusandi vel

defendendi. ² Vid. Quintil. lib. 8. c. 5. ³ Qui non in veris litibus foroqueretur, ut infra. ⁴ Alienum ab homine elegantæ vel honestatis studio.

illa pronuntiasse ipsum qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt ut audias Iſeum: ved ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV. C. PLINIUS CALVINÆ S.

SI pluribus pater tuus vel unicuilibet alii plus quam mihi debuisset, fuisset fortasse dubitandum an adires hæreditatem etiam viro gravem: quum vero ego adductus affinitatis officio, dimissis omnibus qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus extiterim: quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam summam quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus: cujus fiducia debes¹ famam defuncti pudoremque suscipere: ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferre jubeo. Nec est quod verearis ne sit mihi ista onerosa donatio. sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas sumptuosa, reditus, propter conditionem agellorum, nescio minor an incertior: sed quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur: ex qua velut è fonte liberalitas nostra decurrit. quæ tamen ita temperanda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda in aliis, in te vere facile ratio constabit, etiamsi modum exceſſerit. Vale.

V. C. PLINIUS LUPERCO

SUO S.

Actionem & à te frequenter efflagitamam, & à me sæpe promissam exhibui tibi, non tamen totam. adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quæ absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes. nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem sollicitudinem præstare deberem. Nam in ceteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum & fides nostra, in hac etiam pietas subjicietur. Inde & liber crevit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, pariterque & defensionem ejus deservimus & gloriæ. Tu tamen hæc ipsa, quantum ratio exegerit, reſeca. Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intelligo nobis commendationem [etiam] ex ipsa mediocritate libri petendam.

¹ Efficere nequid patri vel pudori. ² Orationem. sic vel dedecori, quasi prius decessisset. |

Idem tamen qui à te hanc austeritatem exigo, cogor id quod diverſum eſt, poſtulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quædam adoleſcentium auribus danda, præſertim ſi materia non refragetur. nam deſcriptiones locorum quæ in hoc libro frequentiores erunt, non hiſtorice tantum, ſed præpoëtiſe proſequi fas eſt. Quod tamen ſi quis extiterit qui putet nos lautius feciſſe quam orationis ſeveritas exigat: hujus (ut ita dixerim) triſtitiâ reliquæ partes actionis exorare debebuit. Adnixi certe ſumus ut quamlibet diverſa genera lectorum per plures dicendi ſpecies teneremus. Ac ſicut veremur ne quibuſdam pars aliqua ſecundum ſuam cujuſque naturam non probetur: ita videmur poſſe confidere ut univerſitatem omnibus varietas ipſa commendet. nam & in ratione conviviorum, quamvis à plerisque cibis ſinguli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes ſolemus: nec ea quæ ſtomachus noſter recuſat, adimunt gratiam illis, quibus capitur. Atque hæc ego ſic accipi volo, non tanquam aſſequutum eſſe me credam, ſed tanquam aſſequi laboraverim. fortasſe non fruſtra, ſi modo [tu] curam tuam admoveris, interim iſtis, mox iis quæ ſequuntur. Dices, te non poſſe ſatis diligenter id facere, niſi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in præſentia tamen & iſta tibi familiariora ſient, & quædam ex his talia erunt ut per partes emendari poſſint. Etenim ſi avuſſum ſtatuz caput aut membrum aliquod inſpiceres, non tu quidem ex illo poſſes congruentiam æqualitatemque deprehendere, poſſes tamen judicare an id ipſum ſatis elegans eſſet. Nec alia ex cauſa principia librorum circumferuntur, quam quia exiſtimatur pars aliqua etiam ſine ceteris eſſe perfectæ. Longius me provexit dulcedo quædam tecum loquendi: ſed jam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epiſtola excedam. Vale.

VI. C. PLINIUS AVITO

S U O S.

Longum eſt altius repetere, nec reſert, quemadmodum acciderit ut homo minime familiaris cœnarem apud quendam, ut ſibi videbatur, lautum & diligentem: ut mihi, fordidum ſimul & ſumptuoſum. nam ſibi & paucis opima quædam, ceteris vilia & minuta ponebat. vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera deſcripſerat, non ut poteſtas eligendi, ſed ne juſ eſſet recuſandi. & aliud ſibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud ſuis noſtrisque libertis. Animadvertit qui mihi proximus recumbe-

bat, & an probarem interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad cenam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus ex quo quos mensa & toro æquavi. Etiamne liberos? Etiam. Convictores enim tunc, non liberos, puto. Et ille, Magno tibi constat. Minime. Qui fieri potest? quia scilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, sed idem ego quod liberti. Et hercule, si gulæ temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tuâ continentia quam aliena contumelia consulas. Quorsum hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam immensa luxuria specie frugalitatis imponat. Convenit autem amor in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum quam istam luxuriæ & sordium novam societatem: quæ cum sint turpissima discreta ac separata, turpius junguntur. Vale.

XI. C. PLINIUS MACRINO

S U Q S.

HEri à Senatu Vestricio Spurinnæ, principe auctore, triumphalis statua decreta est: non ita ut multis qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt: verum ut illis qui decus istud sudore & sanguine & factis assequerentur. Nam Spurinna^a Bruæterum regem vi & armis induxit in regnum; ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. & hoc quidem virtutis præmium, illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Rarum id in juvene: sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulnere magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita ejus brevis & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti

^a I. e. Non idem discrimen inter
amicos poro, quod inter vina, quæ
notis à se distinguuntur.

^a Bruæteri sunt Germaniæ populi
prope Itercyniam sytuam liti.

memoriæ & dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est, acuent ad bonas artes juventutem adolescentibus quoque (digni sint modo) tanta præmia constituta. acuent principes viros ad liberos suscipiendos, & gaudia ex superstitionibus, & ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statua Cottii publice lætor, nec privatim minus. Amavi consummatissimum juvenem tam ardentem, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commearé. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum levant, quanto magis ex quibus in celeberrimo loco non modo species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur? Vale.

VIII. C. PLINIUS CANINIO

S V O S.

STudes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? possunt. Senim omnia simul fieri ad Larium nostrum. nam lacus piscem, feras silvæ, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus affatim suggerunt. Sed si omnia simul, si aliquid facias, non possum dicere, invideo: angor tamen non & mihi licere quæ sic concupisco ut ægri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto. nam veteribus negotiis nova accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis majus in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIUS APOLLINARI

S U O S.

ANxium me & inquietum habet petitio Sextii Euritii mei. afficior cura: & quam pro me sollicitudinem non adii, quasi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea existimatio, mea dignitas in discrimen adducitur. Ego Sexto¹ latum clavum à Cæsare nostro, ego quæsturam impetravi: meo suffragio pervenit ad jus tribunatus petendi, quem nisi obtinet in senatu, vereor ut decepisse Cæsarem videar. Proinde adnitendum est mihi ut talem eum judicent omnes, qualem esse princeps mihi credidit. Quæ causa si studium meum

¹ Amplissimi ordinis Senatorii insigne.

non incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum, omni denique laude dignissimum, & quidem cum tota domo. Nam pater ejus Euritius Clarus, vir sanctus, antiquus, disertus [atque] in agendis causis exercitatus, quas summa fide, pari constantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septitium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, & tamen æqualiter amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam possum. Itaque prendo amicos, supplico, ambio domos, stationesque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia valeam, precibus experior. Te quoque obsecro ut aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. Reddam vicem, si reposces: reddam & si non reposces. Diligeris, coleris, frequentaris: ostende modo velle, nec deerunt qui quod tu velis, cupiant. Vale.

X. C. PLINIUS OCTAVIO,

S U O S.

Hominem te patientem, vel potius durum ac pene crudelem, qui tam insignes libros tamdiu teneas! Quousque & tibi & nobis invidabis? tibi, maximam laudem; nobis, voluptatem. Sine per ora hominum ferantur, iisdemque quibus lingua Romana spatiis pervagentur: magna etiam longaque expectatio est, quam frustrari adhuc & differre non debes. Enotuerunt quidam tui versus, & invito te claustra tua frugerunt: hos nisi retrahes in corpus, quandoque ut erronei, aliquem cujus dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem: à qua asserere te hoc uno monumento potes. nam cetera, fragilia & caduca, non minus quam ipsi homines, occidunt delinuntque. Dices ut soles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, ut tantum curæ intentionisque suscipere & possint & velint; sed dispice ne sit parum providum, sperare ex aliis quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, ut volēs: recita saltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium quod ego olim pro te non temere præsumo. Imaginor enim qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat. quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector: sit modo silentium acre & intentum & cupidum ulteriora audiendi. Hoc fructu tanto,

1 Ubi cives fabulandi causa confederunt.

tam parato, define studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quæ quum modum excedit, verendum est ne inertia & desidæ vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIUS ARRIANO S U O S.

SOlet esse gaudium tibi si quid actum est in Senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, infideli tamen animo tuo majestatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum est, personæ claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine æternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus proconsul præfuit, ommissa defensione judices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adesse provincialibus jussi, existimavimus fidei nostræ convenire, notum Senatui facere, excessisse Priscum immanitate & sævitia crimina quibus dari judices possent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto Catus, deprecatusque est nequid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis suæ vela vir movendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamores: aliis cognitionem Senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum. Novissime consul designatus Julius Ferox, vir rectus & sanctus, Marjo quidem judices interim censuit dando: evocandos autem quibus diceretur innocentium pœnas vendidisse. Quæ sententia non prævaluit modo, sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens: adnotatumque [est] experimentis, quod favor & misericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim consilio & ratione, quasi restincta, confidunt. Unde evenit ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit. patescit enim quum separaris à turba, contemplatio rerum quæ turba teguntur. Venerunt qui adesse erant jussi, Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exilium equitis Romani septemque amicorum ejus ultimam pœnam: Martianus unius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisit. erat enim fustibus cesus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatus mors opportuna subtraxit: Martianus introductus est absente Prisco. Itaque Tutius Cerealis consularis jure senatorio postulavit ut Priscus certior fieret; siue quia miserabilem, siue quia invidiosorem scire arbitrabatur,

batur, si præsens fuisset: sive (quod maxime credo) quia æquissimum erat commune crimen ab utroque defendi: & si dilui non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est in proximum senatum, cuius ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps præsidebat (erat enim consul;) ad hoc Ianuarius mensis cum [propter] cetera, tum præcipue senatorum frequentia celeberrimus: præterea causæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio & fama, insitumque mortalibus studium magna & inusitata noscendi, omnes undique exciverat. Imaginare quæ sollicitudo nobis, qui metus, quibus super tanta re in illo coetu, præsentē Cæsare dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quinimo nusquam audiri benignius soleo, tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Observabatur præter illa quæ supra dixi, causæ difficultas: stabat modo consularis, modo ¹ septemvir epulorum, jam neutrum. Erat igitur perquam onerosum accusare damnatum: quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractæ damnationis miseratione tuebatur. Utcunque tamen animum cogitationemque collegi. coepi dicere non minore audientium assensu quam sollicitudine mea: Dixi horis pene quinque, nam decem clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt additæ quatuor. adeo illa ipsa, quæ dura & adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt. Cæsar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam (nimium est enim dicere sollicitudinem) præstitit, ut libertum meum post me stantem, sæpius admoneret voci laterique confulerem: quum me vehementius putaret intendi quam gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Missus deinde senatus, & revocatus in posterum [diem] neque enim [jam] ² inchoari poterat actio, nisi [ut] noctis interventu scindere-tur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, ³ dispositus, acer, disertus: in illa vero causa omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime, & quod eximium orationi ejus inest. *σπουδῆς*. Dixit pro Mario rursus Fronto Catus insigniter, utque jam locus ille poscebat, plus in precibus temporis quam in defensione consumpsit. Hujus actionem vespere inclusit: non tamen sic ut abrumperet. itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipsum pulchrum & antiquum, senatum nocte dimitti, triduo contineri. Cornutus Tertullus Cos. designatus, vir egregius,

¹ Epulones Triumviri primum, post septemviri Jovi ceterisque Diis epulas instruebant Sc. ipsi diis quasi epulaturis quandoque in templis le-
gi sternebantur.

² Quippe nec ante solis ortum nec post occasum fas erat senatum habere. Gell. ³ Singula accus. vel defens. capita in suos locos distribuens.

& pro veritate firmissimus, censuit septinginta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda: Mario urbe Italiaque interdicendum: Martino hoc amplius, Africa. In fine sententiæ adiecit, quod ego & Tacitus iuncta advocacione diligenter fortiterque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse ut dignum mandatis partibus fuerit. Assenserunt consules designati, omnes etiam consulares usque ad Pompeium Collegam: ille & septinginta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum poenæ, quam jam passus esset, censuit relinquendum. Erant in utraque sententia multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. nam quidam ex illis quoque qui Cornuto videbantur assensu, hunc qui post ipsos censuerat, sequebantur. Sed quum fieret ¹ discessio, qui sellis consulum astiterant, in Cornuti sententiam ire coeperunt. tum illi qui se Collegæ adnumerari patiebantur, in diversum transierunt: Collega cum paucis relictus. multum postea de impulsoribus suis, præcipue de Regulo, questus est, qui se in sententia quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat. Hinc finis cognitionis amplissimæ: superest tamen ² *κατὰ μέρος* non leve, Hostilius Firminus, legatus Marii Prisci, qui permistus causæ, graviter vehementerque vexatus est. Nam & rationibus Martiani & sermone quem ille habuerat in ordine ³ Lepitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de Martino quinquaginta millia denarium probabatur: ipse præterea accepisse tertium decem millia, foedissimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus à vita hominis compti semper & pumicati non abhorrebat. Placuit, censente Cornuto, referri de eo proximo senatu: tunc enim, casu incertum, an conscientia, abfuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scribe: quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agunt, quid oves delicatissimæ? In summa, nisi æque longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam expectes. Vale.

1. In rogandis sententiis, qui à parte alterutra stabant, quo, facilius foret suffragiorum numeratio, censerebant se ad authorem illius sententiæ quam ipsi comprobaverint. Unde hæc orta est

formula, Qui hæc sentitis in hanc partem, qui alia omnia, in illam partem ite qua sentitis. 2. Quod reliquum est actionis publicæ. 3. Lepis in Africa sita est.

XII. C. PLINIUS ARRIANO
SUO S.

A ^{Εὐχρηστικόν} illud quod superesse Marii Prisci causæ proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen & abrum est. Firminus inductus in senatum respondit crimini noto: sequutæ sunt diversæ sententiæ consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum. Acutius Nerva, in sortitione provinciæ rationem ejus non habendam. quæ sententia, tanquam mitior, vicit, cum sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius quam exectum & exemptum honoribus senatoriis, labore & molestia non carere? quid gravius quam tanta ignominia affectum, non in solitudine latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque præbere? Præterea, quid publice minus aut congruens aut decorum, [quam] notatum à senatu in senatu federe? ipsisque illis à quibus sit notatus, æquari? summotum à proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus judicare? damnatumque sordium, vel damnare alios vel absolvere? sed hoc pluribus [levius] visum est. numerantur enim sententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inæquale, quam æqualitas ipsa. nam cum sit impar prudentia, par omnium jus est. Implevi promissum, priorisque epistolæ fidem exolvi, quam ex spatio temporis jam recepisse te colligo. nam & festinanti & diligenti tabellario dedi: nisi quid impeditenti in via passus est. Tuæ nunc partes ut primum illam, deinde hanc remunereris literis, quales istinc redire uberrimæ possunt. Vale.

XIII. C. PLINIUS PRISCO
SUO S.

ET tu occasiones obligandi me avidissime amplecteris, & ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de causis à te potissimum petere constitui quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum amplissimum: hinc tibi beneficiorum larga materia, longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos [quidem] multos. Malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit unus aut alter, ac porius unus. Is erit Voconius Romanus: pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imo pater alius.

lius. nam¹ huic quoque nomine & pietate successit. Mater è primis [ipsa] citerioris Hispaniæ. Scis quod iudicium provinciæ illius, scis quanta sit gravitas: [ipse] flamen proxime fuit. Hunc ego, quum simul studeremus, arcte familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis: cum hoc seria, cum hoc jocos miscui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale iucundius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut musas ipsas Latine loqui credas. Amatur à me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem juvenis statim juveni quantum potui per ætatem avidissime contuli, & nuper ab optimo principe trium liberorum ei jus impetravi. quod quanquam parce & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulgit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo melius quam ut augeam, possum, præsertim cum ipse illa tam grate interpretetur, ut dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes qualis, quam probatus carusque sit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. in primis ama hominem. nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cujus esse eum usque in intimam familiaritatem capacem, quo magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim & quidem efficacissime, qui reddit causas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Verum opinaris: distringor centumviralibus causis, quæ me exercent magis quam delectant. sunt enim pleraque parvæ & exiles. raro incidit vel personarum claritate vel negotii magnitudine insignis. Ad hoc, perpauca cum quibus juvet dicere: ceteri, audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuri ad declamandum huc transeunt. tam irreverenter & temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros à centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. Nam hic quoque, ut illic, primum cœpit esse quod maximum est. At hercule ante memoriam meam, (majores

1. Variz sunt lectiones, è quibus probabilior videtur illa quæ sic habet, *Huic quoque nomine & pietate succes-*

fit. Vitricus sc. patris nomen mæretur, ob pium illum quem Voconio exhibuit affectum.

natu ita solebant dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris & reverentiæ claustris omnia patent omnibus: nec inducuntur, sed irrumpunt sequuntur auditores actoribus similes, conducti & redempti mancipēs: convenitur in media¹ basilica, ubi tam palam sportulæ quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari mercede transitur. Inde jam non in urbane² σφαλαῖς vocantur: iisdem Latinum nomen impositum est laudiceni: & tamen crescit in dies feditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei (habent sane ætatem eorum qui nuper togas sumpserunt,) ternis denariis ad laudandum trahebantur. tanti constat ut sis discretissimus. Hoc pretio quamlibet numerosa subsellia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum³ μισθὸς⁴ dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem. nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam, & voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quod tribunal ascendas, nihil quod præbeas aurem: facilis divinatio. Scito eum pessime dicere qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius: hætenus tamen ut auditores⁴ corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, præceptore meo, audisse memini. narrabat ille, Affectabar Domitium Afrum; quum apud centumviros diceret graviter & lente (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum inolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit, quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & post silentium, cœpit idem tercio. Novissime, quis diceret, quælivit: responsum est, Licinius. Tum intermissa causa, Centumviri, inquit, hoc artificium periit. Quod alioqui perire incipiebat, quum periisse Afro videretur; nunc vero prope funditus extinctum & eversum est. Pudet referre, quæ quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala, & tympana illis canticis desunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi) theatris quoque indecora laudatio, large superfluit. Nos tamen adhuc & utilitas amicorum & ratio ætatis moratur ac retinet. Veremur enim ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem re-

1. Julia sc. ubi hæ causæ agebantur.
2. Notissimum est eos, qui dicentibus
adulari solebant, σφαλαῖς acclamare, &
cœtæ causæ quolibet plausu profe-

qui dicentes. 3. Qui in media turba
est. 4. Rogando solum convocaret.
5. Non licuit à civilibus officiis missi-
onem impetrare ante LX. annum.

fugisse videamur. Sumus tamen solito rariores: quod initium est gradatim definendi. Vale.

XV. C. PLINIUS VALERIANO

SVO S.

QUo modo te veteres Marſi tui? quo modo emptio no-
va? placent agri, poſtquam tui facti ſunt? Rarum id
quidem! nihil enim æque gratum eſt adeptis quam concupiſ-
centibus. Me prædia materna parum commode tractant: de-
lectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia occallui.
Habent hunc finem aſſiduæ querelæ, quod queri pudet.
Vale.

XVI. C. PLINIUS ANNIANO

SUO S.

TU quidem pro cetera tua diligentia admones me, ¹co-
dicillos Aciliani, qui me ex parte inſtituit hæredem, pro
non ſcriptis habendos, quia non ſint confirmati teſtamento.
Quod juſ ne mihi quidem ignotum eſt, quum ſit iis etiam
notum qui nihil aliud ſciunt: ſed ego propriam quandam
legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamſi jure
deſicerentur, quaſi perfectas tuerer. Conſtat autem, codicil-
los iſtos Aciliani manu ſcriptos. Licet ergo non ſint confir-
mati teſtamento, à me tamen ut confirmati obſervabuntur:
præſertim quum delatori locus non ſit. Nam ſi verendum
eſſet ne quod ego dediſſem, populus eriperet, cunctatior for-
taſſe & cautioreſſe deberem: cum vero liceat hæredi donare
quod in hæreditate ² ſubſedit, nihil eſt quod obſtet illi meæ
legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO

SUO S.

Miraris cur me Laurentinum, vel (ſi ita mavis) Laurens
meum tantopere delectet. Deſines mirari quum cogno-
veris gratiam villæ, opportunitatem loci, littoris ſpatium. De-

¹ Quædam quaſi Teſtamentorum cum faciunt conſule Juſtin. inſtit. lib.
appendices: de quibus quæ ad hunc lo- ² Tit. 25. ³ Quod reliquum erat:
cem

cem & septem millibus passuum ab urbe secessit : ut peractis quæ agenda fuerint, ¹ salvo jam & composito die possis ibi manere. Aditur non una via : nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina à quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrunque excipit iter aliqua ex parte arenosum, jumentis paulo gravius & longius, equo breve & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurrentibus silvis via coarctatur, modo latissimis pratis diffunditur & patefcit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta : quæ montibus hyeme depulsa, herbis & tepore verno nitescunt. Villa ulibus capax, non sumptuosa turela. cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum : deinde porticus in O literæ similitudinem circumacta : quibus parvula, sed festiva, area includitur. egregium hæc adversum tempestates receptaculum : nam ² specularibus ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra medias ³ cavædium hilare : mox triclinium satis pulchrum, quod in littus excurrit : ac si quando ⁴ Africo mare impulsus est, fractis jam & novissimis fluctibus leviter alluitur. Unique valvas, aut fenestras non minores valvis habet : atque ita à lateribus & à fronte quasi ⁵ tria maria prospexit. à tergo cavædium, porticum, aream; porticum rursus, mox atrium, silvas & longinquos respicit montes. Hujus à læva retractius paulo cubiculum est amplum : deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet. Hæc & subjacens mare longius quidem, sed securius intuetur. Hujus cubiculi & triclinii illius objectu includitur angulus, qui purissimum solem continet & accendit. Hoc hybernaculum, hoc etiam gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, exceptis qui nubilum inducunt, & serenum antequam usum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in ⁶ apfida curvatum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Parieti ejus in bibliothecæ speciem ⁷ armarium insertum est, quod non legendos libros, sed lectitandos capit. Adhæret dormitorium ⁸ membrum, transitu interjacentæ, qui suspensus & ⁹ tabulatus conceptum vaporem

¹ I. e. confecto diei penso.

² Fenestræ quædam ad lucem admittendam arcendamque tempestatis injuriam.

³ Locus tectus & spatiosus, salutantium imprimis usui destinatus.

⁴ Vento sc. ab Afr. spirante.

⁵ Propter diversam prospectus faciem.

⁶ Rotæ curvaturæ figura sua referentem.

⁷ Cætan. exponit per vestiarium aut simile

aliquid rerum receptaculum; Veenh. etiam si ad rem nihil faciat, pro promptuario quandoque usurpari asserit. Si ad sequentia attendamus, potius videtur esse apotheca Librorum quorundam selectiorum, qui non perscrutatorie sed iterata lectione evolvendi sunt. ⁸ Pars domus. ⁹ M. S. Subulatus quasi tibicinisbus, qui subulones dicuntur, sustulatus.

salubri temperamento huc illucque digerit & ministrat. Reliqua pars lateris hujus servorum libertorumque ulibus denerur, plerisque tam mundis ut accipere hospites possint. Ex alio latere cubiculum est politissimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica ¹ cœnatio, quæ plurimo sole, plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum proccetone, altitudine æstivum, munimentis hybernum. est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud & procceton communi pariete junguntur. Inde balinei cella trigidaria spatiosa & effusa, cujus in contrariis parietibus duo ² baptisteria velut ejecta sinuantur, abunde capacia, si innare in proximo cogites. Adjacet unctuarium ³ hypocauston: adjacet ⁴ propriægeon balinei: mox duæ cellæ magis elegantes quam sumptuosæ. cohæret calida piscina mirifice, ex qua natantes mare aspiciunt. Nec procul sphæristerium, quod calidissimo soli, inclinato jam die, occurrit. Hinc turris erigitur, sub qua ⁵ diætæ duæ; totidem in ipsa; præterea cœnatio, quæ latissimum mare, longissimum litus, amœnissimas villas prospicit. Est & alia turris: in hac cubiculum, in quo sol nascitur conditurque: lata post apotheca & horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non nisi fragorem & sonum patitur, eumque jam languidum ac desinentem: hortum & gestationem videt qua hortus includitur. Gestatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur tectis, abunde viret, aperto cœlo apertoque vento, & quanquam longinqua aspergine maris, inarescit. Adjacet gestationi interiore circuitu vinea tenera & umbrosa, nudisque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens vestit: quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior ceteris. Hac non deteriore quam maris facie cœnatio remota à mari fruitur. Cingitur diætis duabus à tergo, quarum fenestris subjacet ⁶ vestibulum villæ, & hortus alius, pinguis & rusticus. Hinc ⁷ cryptoporticus prope publici operis instar extenditur. Utrinque fenestras, à mari plures, ab horto singulæ, & ⁸ altius pauciores. Hæ, quum serenus dies & immotus, omnes, quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine injuria patient. Ante cryptoporticum ⁹ xystrus violis odoratus. Tepo-

¹ Locus ad cœnam sumendam.

² Vasa aquaria. ³ Furnus quo, subjeſto igni, balneum calefaciebant.

⁴ Jul. Poll. *ἡ τῶν ἀνδράκων καμίνος*. ⁵ Cœnacula. M. S. Zetz.

⁶ Introitus. ⁷ Proprie porticus subterranea, qua refrigerii gratia uteban-

tur, quamvis & altius ædificari soleat, M. S. Prope publici operis extenditur. ⁸ M. S. Alternis, quasi dimidio pauciores. ⁹ Palæstra. Sic Jul. Poll. l. 9. c. 5. *λατῶνις ἰφ' αὐτῇ καὶ παλῶνι καὶ δεσμῷ ἐνυστὶ*.

porem solis infusi repercussu cryptoporticus augeat, quæ ut tenet solem, sic aquilonem inhibet, submoverque; quantumque caloris ante, tantum retro frigoris. similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos alium alio à latere frangit & finit. Hæc jucunditas ejus hyeme, major æstate. Nam ante meridiem, xystum, post meridiem gestationes hortique proximam partem umbra sua temperat: quæ, ut dies crevit decrevitque, modo brevior, modo longior hac vel illac cadit. Ipsa vero cryptoporticus tunc maxime caret sole, quum ardentissimus culmini ejus insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit transmittitque: nec unquam aëre pigro & manente ingravescit. In capite xysti deinceps cryptoporticus, horti diætæ, est, amores mei; re vera amores; ipse posui. In hac¹ heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum fenestra prospicit. Qua mare contra parietem medium² diætæ perquam eleganter recedit: quæ specularibus & velis obductis reductisque modo adjicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum & duas cathedras capit: à pedibus mare, à tergo villæ, à capite silvæ: tot facies locorum totidem fenestris & distinguit & miscet. Junctum est cubiculum noctis & somni. Non illud voces servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam alti abditique seceri illa ratio, quod interjacens³ andron parietem cubiculi hortique distinguit, atque ita omnem sonum media inanitate consumit. Applicatum est cubiculo hypocaustum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet.⁴ Procceton inde & cubiculum porrigitur in solem: quem orientem statim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diætam quum me recipio, abesse mihi etiam à villa mea videor, magnamque recis voluptatem præcipue Saturnalibus capio, quum reliqua pars tecti licentia dierum festisque clamoribus personat. Nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas deficitur aqua salienti, sed pureos, ac potius fontes, habet. Sunt enim in summo: & omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moveris humum, obviu & paratus humor occurrat, isque sincerus, ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate salus. Sugerunt affatim ligna proximæ silvæ: ceteras copias Ostientis Colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem una

¹ Vaporarium solare. ² M. S. Zotheca secretior quidam recessus, ubi studiis privatis operam dedit.

³ Locus in quo viri plurimum morantur. ⁴ Antithalamus.

villa discernit: in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, si forte balineum domi vel subitus adventus; vel brevior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima, nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quae praestant multarum urbium faciem, sive ipso mari, sive ipso littore utare. quod nonnunquam longa tranquillitas molliat, saepius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non sane pretiosis piscibus abundat: soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in primis. nam illuc è pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque sectantur. Justine de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu nimis urbanus es, nisi concupiscis: atque utinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus villulae nostrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MAURICO
SVO S.

Quid à te jucundius mihi potuit injungi, quam ut præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in scholam redeo: illam dulcissimam ætatem quasi resumo. Sedeo inter juvenes, ut solebam; atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proximè frequenti auditorio inter se coram multis ordinis nostri clare loquebantur: intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem quam ad meam pertineret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, quum omnes qui profitentur, audiero, quid de illis quoque sentiam, scribam: efficiamque quantum tamen epistola consequi potero, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriae fratris tui hanc fidem, hoc studium, præsertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo præceptore: sed oportet me non modo offensas, verum etiam similitudines pro fratris tui filiis tam æquo animo subire quam parentes pro suis. Vale.

« Mercede conducenda. » M. S. jocabantur.

XIX. C. PLINIUS CEREALI
S U O S.

Hortaris ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris; quamvis vehementer addubitem. Neque enim me præterit, actiones quæ recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen suum perdere, ut quas soleant commendare simul & accendere iudicium confessus, celebritas advocatorum, expectatio eventus, fama non unius actoris, deductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque moribus animi consentaneus vigor corporis. Unde accidit, ut hi qui sedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte supersint eadem illa quæ stantibus, tamen hoc quod sedent, quasi debilitentur & deprimantur. Recitantium vero præcipua pronuntiationis adjumenta, oculi, manus præpediuntur: quo minus mirum est si auditorum intentio languescit, nullis extrinsecus aut blandimentis capta aut aculeis excitata. His accedit, quod oratio de qua loquor, pugnax & contentiosa est. Porro ita natura comparatum est, ut ea quæ scriptissimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et sane quotusquisque tam rectus auditor, quem non potius dulcia hæc & sonantia, quam austera & pressa, delectent? Est quidem omnino turpis ista discordia; est tamen, quod plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud iudices exigant: quum alioqui præcipue auditor iis affici debeat, quibus idem, si foret iudex, maxime permoveretur. Potest tamen fieri, ut quanquam in his difficultatibus libro isti novitas lenocinetur. novitas apud nostros: apud Græcos enim est quiddam quamvis ex diverso non tamen omnino dissimile. Nam ut illis erat moris, ¹ leges, quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere, ita nobis ² inesse repetundarum lege quod postularem, cum hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit. quod nequaquam blandum auribus imperatorum, tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibitori sumus eruditissimum quemque: sed plane adhuc an sit recitandum, examina tecum, omnesque quos ego novi in utraque parte calculos pone: idque elige in quo

¹ Quum duæ leges: quasi inter se adversæ occurrerent, instituta inter utramque comparatione,

prevaleuit illa quæ melior visæ est.
² Contineri se lege repetundarum quod accusaremus, in causa forte Mar. Prisci.

vicerit ratio ; à te enim ratio exigeretur, nos excusabit obsequium. Vale.

XX. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Asfem ¹ para, & accipe ² auream fabulam : fabulas immo. nam me priorum nova admonuit : nec refert à qua potissimum incipiam, Verania Pisonis, graviter jacebat (hujus dico ³ Pisonis, quem Galba adoptavit.) ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad ægram, cujus marito inimicissimus, ipsi invilissimus, fuerat. Esto, si venit tantum : at ille etiam proximus toro fedit : quo die, qua hora nata esset, interrogavit : ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat nihil, nisi ut diu miseram expectatione suspendat. Habes inquit ⁴ climactericum tempus, sed evades. quod ut tibi magis liqueat, aruspice consulam, quem sum frequenter expertus. Nec mora : sacrificium facit, affirmat exta cum siderum significatione congruere. Illa, ut in periculo credula ; pōscit codicillos : legatum Regulo scribit ; mox ingravescit ; clamat moriens ; O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam perjurum ! qui sibi per salutem filii pejerasset. Facit hoc Regulus non minus scelerate quam frequenter ; quod iram deorum quos ipse quotidie fallit, in caput infelicitis pueri detestatur. Velleius Blæsus, ille locuples consularis, novissima valetudine conflabat : cupiebat mutare testamentum. Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo spiritum homini prorogarent. Postquam signatum est testamentum, mutat personam, vertit alloquutionem, iisdemque medicis, Quousque miserum cruciatis ? quid invidetis bonam mortem, cui dare vitam non potestis ? Moritur Blæsus : & , tanquam omnia audisset, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ. ⁵ An scholastica lege tertiam pōscis ? est unde fiat. Aurelia, ornata femina, signatura testamentum, sumplerat pulcherrimas tunicas : Regulus quum venisset ad signandum, Rogo (inquit) has mihi leges. Aurelia ludere hominem putabat : ille serio instabat. Nec multa : cœgit mulierem aperire tabulas, ac sibi

¹ Locutio circumforaneis circumlatoribus propria. ² Eximiam.

³ Nam erat etiam Piso qui in Neronem conjuravit. ⁴ Cujus compu-

ratio per numerum septenarium vel novenarium fiebat. ⁵ More otiosorum qui fabulis aliis post alias oblectari solebant.

tunicas quas erat induta, legare observavit scribentem: inspexit an scripisset. Et Aurelia quidem vivit, ille tamen istud tanquam morituram coëgit: & hic hæreditates, hic legata, quali mereatur, accipit. *Ἄρα τι διαφέρουσι* in ea civitate, in qua jampridem non minora præmia, immo majora, nequitia & improbitas quam pudor & virtus habent? Aspice Regulum, qui ex paupere & tenui ad tantas opes per flagitia processit, ut ipse mihi dixerit, quum consuleret quam cito sestertium sexcenties impleturus esset, invenisse ¹ extra duplicata, quibus portendi, millies & ducenties habiturum. Et habebit, si modo, ut cœpit, aliena testamenta (quod est improbissimum genus falsi) ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

¹ In sacrificiis signum erat, ruissent extra, & quasi gemino capite admodum lætum, si duplicata appa- insignita.

Whitehead
Sept 3rd
1837

LIBER III.

I. G. PLINIUS CALVISIO

SVO S.

NESCIO an ullum jucundius tempus exegerim quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem, ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) æmulari velim. Nihil est enim illo vitæ genere distinctius: me autem ut certus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum præsertim. Nam juvenes adhuc confusa quædam & quasi turbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus industria fera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissime servat; quin etiam parva hæc, (parva, si non quotidie fiant) ordine quodam & velut orbe circumagitur. Mane lectulo continetur: hora secunda calceos poscit: ambulat millia passuum tria: nec minus animum quam corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur: si non, liber legitur: interdum etiam præsentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde confidet, & liber rursus, aut sermo libro potior: mox vehiculum ascendit: assumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuares! quamvis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stylo reddit. Scribit enim, & quidem utraque lingua, lyrica doctissime. Mira illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas: cujus gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est (est autem hyeme nona, æstate octava,) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer & diu nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, & paulisper cibum differt: interim audit legentem remissius aliquid & dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur coena non minus nitida quam frugi, in argento puro & antiquo. Sunt in usu & Corinthia,

1. Sub. vasa.

quibus

quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comœdis cœna distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. ¹ Sumit aliquid de nocte, & ætate. Nemini hoc longum est; tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum & septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile & vividum corpus, ² solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto & cogitatione præsumo, ingressurus avidissime, ut primum ratio ætatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & solatium & exemplum est idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit, multoque labore hoc orium meruit. Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo: idque jam nunc apud te sub signo: ut si me longius evehi videris, in jus voces ad hanc epistolam meam, & quiescere jubeas, quum inertię crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIUS MAXIMO

S U O S.

QUOD ipse amicistuis obtulissem si mihi eadem materia suppeteret, id nunc jure videor à te meis petiturus. Arianus Maturius Altinatium est princeps. quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large supersunt: sed de castitate, justitia, gravitate, prudentia. Hujus ego consilio in negotiis, judicio in studiis utor. nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præstat. Amat me (nihil possum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu: ideo se in equestri gradu tenuit, quum facile posset ascendere altissimum. Mihi tamen ornandus excolendusque est. Itaque magni æstimo, dignitati ejus aliquid adstruere, inopinantis, nescientis, immo etiam fortasse nolentis: adstruere autem quod sit splendidum nec molestum. cujus generis, quæ prima occasio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipsam gratissimum debitorem. Quamvis enim ista non appetat, tam grate tamen excipit quam si concupiscat. Vale.

¹ Pa tem noctis cœna occupat. ² Nihil senile habet præter rerum usum.

III. C. PLINIUS CORELLIÆ
HISPULLÆ S.

QUum patrem tuum, gravissimum & sanctissimum virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem: teque in memoriam ejus & in honorem tuum unice diligam, cupiam necesse est (atque etiam, quantum in me fuerit, enitar) ut filius tuus avo similis existat. equidem malo materno: quam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque & patruus illustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum refert à quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Jam studia ejus extra limen proferenda sunt, jam circumspiciendus rhetor Latinus, cujus scholæ severitas, pudor in primis, castitas, constet. Adest enim adolescenti nostro cum ceteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulchritudo: cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, sed custos etiam rectorque quærendus est. Videor ego demonstrare tibi posse Julium Genitorem. Amatur à me: judicio tamen meo non obstat caritas hominis, quæ ex judicio nata est. Vir est emendatus & gravis: paulo etiam horridior & durior, ut in hac licentia temporum. Quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas aperta & expolita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet: cujus pro Genitore me sponso-rem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi profuturum: nihil discet quod nescisse rectius fuerit. Nec minus sæpe ab illo quam à te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta sustineat. Proinde faventibus diis, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam discat, quæ male sine moribus discitur. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO
S U O S.

QUamvis & amici, quos præsentis habebam, & sermones hominum factum meum comprobasse videantur, magni

1. M. S. Elatus. 2. Ut ad majorum laudes assurgat, ea ob oculos habet exempla, quæ illum, nisi na-

vum se & industrium præstiterit, optinere possint.

tamen

tamen æstimo scire, quid sentias tu. Nam cujus integra re consilium exquirere optassem, hujus etiam peracta judicium nosse, mire concupisco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Thuscum excurrissem, accepto, ut præfectus ærarii, ¹ commeatu, legati provinciæ Bæticiæ questuri de proconsulatu Cæcili Clæsici, advocatum me à Senatu peterunt. Collegæ optimi, meique amantissimi, de communis officii necessitatibus prælocuti, excusare me & eximere tentarunt. Faustum est S.C. perquam honorificum, ut daret provincialibus patronus, si ab ipso me impetrassent. Legati rursus inducti, iterum me jam præsentem postulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam essent contra Massam Bæbium experti: allegantes patrociniis fœdus. Secuta est clarissima Senatus assensio, quæ solet decreta præcurrere. Tum ego, Delino (inquam) P. C. putare me justas excusationis causas attulisse. Placuit & modestia sermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc consilium non solum consensus Senatus, (quanquam hic maxime) verum etiam alia quidem ² minoris, sed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores nostros, etiam singulorum hospitem injurias accusationibus voluntariis executos, quo deformius arbitrabar publici hospitii jura negligere. Præterea, quum recorderer quanta pro iisdem Bæticis priore advocacy etiam pericula subiissem, conservandum veteris officii meritum novo videbatur. Est enim ita natura comparatum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus cumules. nam quamlibet sæpe obligati, si quid unum neget, hoc solum meminerunt quod negatum est. Ducebar etiam, quod decesserat Clæsicus, amotumque erat, quod in ejusmodi causis solet esse tristissimum, periculum senatoris. Videbam ergo, advocacy meæ non minorem gratiam quam si viveret ille, propositam, invidiam nullam. In summa, computabam, si munere hoc jam tertioungerer, faciliorem mihi excusationem fore, si quis incidisset quem non deberem accusare. Nam quum est omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obsequio præparatur. Audisti consilii mei motus, superest alterutra ex parte judicium tuum: in quo mihi æque jucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

¹ Discedendi facultate. ² Utpote quorum auctoritas etsi eodem loco haberi non debet quo Sena-

tus consilium, alicujus tamen momenti est.

V. C. PLINIUS MARCO
SUO S.

PErgratum est mihi quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui sint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam: est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. De jaculatione equestris unus: hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque composuit. De vita Pomponii Secundi duo, à quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, somnio monitus. Astitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime victor ibi perit: commendabat memoriam sui, orabatque ut se ab injuria oblivionis assereret. ¹ Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi: quibus oratorem ab incunabilis instituit & perfecit. ² Dubii sermonis octo scripsit, sub Nerone novissimis annis, quum omne studiorum genus paulo liberius & erectius, periculotum servitus fecisset. ³ A fine Aufidii Bassi triginta unus. Naturæ historiarum triginta septem: opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit? Magis miraberis si scieris, illum aliquamdiu causas actitasse; decessisse anno sexto & quinquagesimo medium tempus distentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare à ⁴ Vulcanalibus incipiebat, non ⁵ auspicandi causa, sed studendi: æstate, statim à nocte multa; hyeme vero, ab hora septima, vel quum tardissime, octava, sæpe sexta. Erat sane somni parcissimi: ⁶ nonnunquam etiam inter studia instantis & deferentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperato-

¹ Libri quibus plurimum laboris impenderat, sive de eloquentia libri, eo quod studere præcipua significatione apud antiquos idem valebat, ac eloquentiæ operam dare.

² Grammaticæ, quæ tota fere occupatur in vocibus enucleandis. ³ Sc. historiarum ejus. ⁴ Festis Vulcano sacris, quæ, ut credere par est, tunc celebrari cæpta sunt, ubi opus erat

focalibus, quasi sub finem Autumni. ⁵ Mos erat, nondum facto diluculo, luminibus auspicia capere. v. Cell. l. 3. c. 1. al. differentis ⁶ Leg. alii deferentis sic parum appositæ quocirca inter tot conjecturas hanc libet interponere Plinio sc. vel tantulus sufficit somnus qui pene recessit simul ac legenti obrepere.

G

rem:

rem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum sæpe (quem interdiu levem & facilem, veterum more, sumebat) æstate, si quid otii, jacebat in sole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non exciperet. Dicere etiam solebat, Nullum esse librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset. Post solem plerunque frigida lavabatur, deinde gustabat: dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempus: super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim. Memini quendam ex amicis, quum lector quædam perperam pronuntiasset, revocasse & repeti coegisse, huic avunculum meum dixisse, Intellexeras nempe? quum ille annuisset, Cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate à cœna, luce: hyeme, intra primam noctis, &, tanquam aliqua lege cogente, hæc inter medios labores urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. quum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum distringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebantur, ut ne cœli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet: qua ex causa Romæ quoque sella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem, Poteras (inquit) has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, Electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, & opisthographos quidem & minutissime scriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat iple, potuisse se, quum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Lartio Licinio, quadringentis millibus nummum: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legeret, quantum scripserit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuisse? rursus, quum audis quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis nec legisse? Quid est enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere quum me quidam studiosum vocant, qui si comparer illi, sum desidiosissimus: ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia distringunt? Quis ex istis, qui tota vita literis assident, collatus illi, non quasi somno & inertię deditus erubescat? Extendi epistolam, quamvis

hoc solum quod requirebas, scribere destinasset, quos libros reliquisset. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata quam ipsos libros futura: quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquod elaborandum, possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

VI. C. PLINIUS SEVERO

S U Q S.

EX hæreditate, quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum, modicum quidem, sed festivum & expressum, quantum ego sapio: qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat: aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, musculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut spirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies: exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut à tergo æs ipsum, quantum¹ verus color indicat, vetus & antiquum talia denique omnia, ut possint artificum etiam oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quanquam tirunculum, sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo,) verum ut in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut soles omnia quæ à metibi injunguntur, suscipe hanc curam, & jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem qui non gravetur, mittam tibi: vel ipse, quod mavis, adferam mecum. Destino enim (si tamen officii ratio permiserit) excurrere isto. Gaudes, quod me venturum esse polliceor: sed contrahes frontem, quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abesse me sinunt eadem hæc quæ nondum exire patiuntur. Vale.

¹ Buch. leg. viridis, utpote quem colarem æra ex vetustate ducunt.

VII. PLINIUS CANINIO
SUO S.

Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis¹ clavus, cujus tædio ad mortem irrevocabili constantia decurrit: usque ad supremum diem beatus & felix, nisi quod minorem è liberis duobus amisit, sed majorem melioremque, florentem, atque etiam consularem, reliquit. Læserat famam suam sub Nerone; credebatur sponte acculasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se & comiter gesserat: ex proconsulatu Asiæ gloriam reportaverat: maculam veteris² industriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo semper, non ex³ fortuna, frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, quum à scribendo vacaret, scribebat carmina majore cura quam⁴ ingenio, nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita suadentibus annis, ab urbe secessit, seque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius qui hac libertate ausus uti. Erat⁵ φιλόλογος usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas possidebat, adamatisque novis, priores negligebat. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosius quam suum celebrabat; Neapoli maxime, ubi monumentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate annum quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore quam infirmo. Utque novissimus à Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile; ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humane miseratio subit. Quid enim tam circumcissum, tam breve, quam hominis vita longissima? An non videtur tibi

1 Ἡ λος συροφὴ τοῦ αὐτοῦ, ἡλ-
οῦδης, ἐπ' αὐτῶν οὐρῶνται κατὰ δι-
κῆν πᾶντα αἰτεροῦνται jul. Poll. con-
tra. Dio callosa quæ clavi instar superfi-
cie tenus dilatata in angustum desinit.

2. Quam in accusationibus intenden-
dis adhibuit. 3. Nempe à multis cole-
batur non ob potentia opinionem sed
virtutis. 4. Naturali indole. 5. Re-
rum pulchrarum studiosus.

Nero modo fuisse, quum interim ex iis qui sub illo gesserant consulatum, nemo jam superest? Quanquam quid hoc miror? nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius qui à Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat; Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non venia solum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt, Xerxem, quum immensum exercitum oculis obisset, illacrymasse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus. Sed tanto magis hoc quicquid est temporis, futile & caduci, si non datur factis. (nam horum materia in aliena manu) certe studiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. *Αἰνῶν δ' ἔσται*, quum invicem se mutuis exhortationibus, amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLINIUS TRANQUILLO SUOS.

FAcis pro cetera reverentia quam mihi præstas, quod tam solícite petis, ut tribunatum, quem à Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Cæsennium Silvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi autem sicut jucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum sit egregium & mereri beneficia & dare, utramque te laudem simul assequuturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego vero honestissimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoquæ liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

1 In Tribunorum ordinem,

IX. C.

IX. C. PLINIUS MINUTIANO
SVO S.

Possū jam perscribere tibi quantum in publica provinciæ Bæticæ causâ laboris exhaulerim. Nam fuit multiplex, actaque est sæpius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo fœdus & aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem anno quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Bætica, ex Africa Classicus. Inde dictum Bæticorum (ut plerunque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur; *Dedi malum, & accepi*. Sed Marius una civitas publice, multique privati reum peregerunt; in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte prævertit; nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset, ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accusatione perstabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Bætici, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt: nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. Aderam Bæticis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius cœpi. Habet quidem gloria, in studiis præsertim, quiddam *ἀγασθῆναι*: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari iugo non pro se, sed pro causâ niteretur. Cujus & magnitudo & utilitas visa est postulare, ¹ ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebatur ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur: deinde ne iudicum intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur: mox ne gratia singulorum collata atque permixta, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi ² piaculari dato, alienis pœnis elaberentur. E enim tum maxime favor & ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum il-

¹ Buchn. Ut loco particulæ Negat. substituit, & sensu forsân à Plinii mente non alieno te ita sc. implicata erat

causa, ut exauriri non posset nisi pluribus actionibus. ² Ad ceterorum purgationem.

Iud exemplum, qui robustissimum & infirmissimum militem iussit caudam equi: reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios ejus & ministros transitus erat, quia socii ministrique probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos statim Classico junximus, Bæbium Probum, & Fabium Hispanum: utrumque gratia, Hispanum etiam facundia, validum. Et circa Classicum quidem brevis & expeditus labor. Sua manu reliquerat scriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque causa accepisset. Miserat etiam epistolas Romam ad amiculum quandam, jactantes & gloriosas, his quidem verbis; *Io io, liber ad te venio: jam sestertium quadragies redegi, parte vendita Baticorum.* Circa Hispanum & Probum multum sudoris. Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare ut constaret, ministerium crimen esse, quod nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam precarentur: esse enim se provinciales, & ad omne proconsulatum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet subitis paratus, nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offusum, quam quum ea prærepta & extorrens defensionis suæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponerat. Consilii nostri exitus fuit. Bona Classici quæ habuisset ante provinciam, placuit senatui à reliquis separari; illa filiae, hæc spoliatis relinqui. Additum est, ut pecuniæ quas creditoribus solverat, revocarentur. Hispanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo grave visum est quod initio dubitabatur an omnino crimen esset. Post paucos dies Clavium Fuscum, Classici generum, & Stilonium Priscum, qui tribunus cohortis sub Classico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italia interdictum: absolutus est Fuscus. Actione tertia commodissimum putavimus plures congregare, ne, si longius esset extracta cognitio, satietate & tædio quodam iustitia cognoscentium severitasque languesceret: alioqui supererant minores rei, data opera hunc in locum reservati: excepta tamen Classici uxore, quæ sicut implicita suspitionibus, ita non satis convinci probationibus visa est. Nam Classici filia (quæ & ipsa inter reos erat,) ne suspitionibus quidem hærebat. Itaque quum ad nomen ejus in extrema actione venissem (neque enim, ut initio, sic etiam in fine verendum erat ne per hoc totius accusationis auctoritas mi-

a. Abrumpit narrationis filium in re omnibus notissimam.

nueretur)

nueretur) honestissimum credidi, non premere immerentem: idque ipsum dixi & libere & varie. Nam modo legatos interrogabam, docuissentne me aliquid, quod reprobari posse confiderent: modo consilium à Senatu petebam, putaretne debere me, si quam haberem in dicendo facultatem, in iugulum innocentis, quasi telum aliquod, intendere: postremo totum locum hoc sine conclusi, Dicet aliquis, Judicas ergo? Ego vero non judico: memini tamen me advocatum ex iudicibus datum. Hic numerosissimæ causæ terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem SC. industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata est: dignum solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes quam simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, sublevandi, refutandi. Jam illa quam ardua, quam molesta, reorum amicis secrete rogantibus negare, adversantibus palam obfistere? Referam unum aliquod ex iis quæ dixi. Quum mihi quidam è iudicibus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, Non minus (inquam) hic innocens erit, si ego omnia dixerò. Conjectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in præsentia eos quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspicatur laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem perducere. Dices, Non fuit tanti. quid enim mihi cum tam longa epistola? Nolito ergo identidem quærere quid Romæ geratur: & tamen memento esse non epistolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos causasque complexa sit. Quæ omnia videor mihi non minus breviter quam diligenter persequutus. Temere dixi diligenter: succurrit quod præterieram, & quidem sero: sed, quanquam præpostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum; à me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam, sive iratus quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum & inquisitorem, reum postulavit, tanquam in causa Castæ (uxor hæc Classici) prævaricaretur. Est lege cautum, ut reus ante peragatur; tunc de prævaricatore quæratur, quia optime ex accusatione ipsa accusatoris fides æstimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium præsidio fuit: tanta conflagravit invidia homo alioqui flagitiosus, & Domitiani temporibus usus, ut multi: electique tunc à pro-

1. Sicubi hæserint adjuvandi.

vincia ad inquirendum, non tanquam bonus & fidelis, sed tanquam Classicissimus. Erat ab illo relegatus: dari sibi diem ad diluenda crimina postulavit. Neutrum impetravit; coactus est statim respondere: respondit: malum prævumque ingenium hominis facit ut dubitem confidenter an constanter, certe paratissime. Objecta sunt multa, quæ magis quam prævaricatio nocuerunt. Quinetiam duo consulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læserunt eum testimonio, tanquam apud judicem, sub Domitiano, Salvii Liberalis accusatoribus adfuisse: damnatus & in insulam relegatus est. Itaque quum Castam accusarem, nihil magis pressi quam quod accusator ejus prævaricationis crimine corruisset. Pressi tamen frustra. accidit enim res contraria & nova, ut, accusatore prævaricationis damnato, rea absolveretur. Quæris, quid nos dum hæc aguntur? Indicavimus Senatui, ex Norbano didicisse nos publicam causam, rursusque debere ex integro discere, si ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, sedimus: postea Norbanus omnibus diebus cognitionis intertuit: eandemque usque ad extremum vel constantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim: rursus & rursus pene omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes quos mandasset provincia, reos peregissent; atque ut est vehemens & disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi certe debere se prædicant, quod illum turbinem evaserint. Hic erit epistolæ finis, re vera finis: literam non addam, etiamsi adhuc aliquid præterisse me sensero. Vale.

X. C. PLIN. SPURINNÆ SUO ET COCCIÆ S.

Composuisse me quædam de filio vestro non dixi vobis; quum proxime apud vos fui: primum, quia non ideo scripseram ut dicerem, sed ut meo amoris, meo dolori satisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audisses recitasse me (ut mihi ipse dixisti,) quid recitassem simul auuisse credebam. Præterea veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem. Nunc quoque paulisper hæsitavi, id solum quod recitavi, mitterem exi- gentibus vobis, an adjicerem quæ in aliud volumen cogito reservare. Neque enim affectibus meis uno libello caritatem mihi & sanctissimam memoriam prosequi satis est: cuius sum- mæ latius contuleretur si dispensata & digesta fuerit. Verum

H hæsi.

hæc tanti mihi, omnia quæ jam composui vobis exhiberem; an adhuc aliqua differrem, simplicius & amicus mihi visum est, omnia, præcipue quum affirmetis intra vos futura, donec placeat emittere. Quod superest, rogo ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore: difficile, sed tamen ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, sed immortalem (ut vos putatis) effigiem conor efficere: quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

XI. C. PLINIUS JULIO GENITORI S U O S.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum, ut vera, ita supra meritum, prædicatione circumfert. Equidem quum essent, philosophi ab urbe summi, fui apud illum in suburbano: & quo notabilius hoc periculosiusque esset, fui prætor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat ut æs alienum exsolveret, contractum ex pulcherrimis causis, mustantibus magnis quibusdam & locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratuitam dedi. Atque hæc feci, tum septem amicis meis aut occisis aut relegatis: occisis, Senecione, Rustico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia. Tot circa me jactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere idem exitum certis quibusdam notis augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, ut ille prædicat, credo: sed tantum effugisse flagitium. Nam & C. Musonium, socerum ejus (quantum licitum est per ætatem,) cum admiratione dilexi, Artemidorum ipsum jam tum quum in Syria tribunus militarem, arcta familiaritate complexus sum: idque primum nonnullis indolis dedi specimen, quod virum aut sapientem, aut proximum simillimumque sapienti, intelligere sum visus. Nam ex omnibus qui nunc se philosophos vocant, vix unum aut alterum invenies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitto qua patientia corporis hyemes juxta & æstates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, sed in alio: in hoc vero minima, si ceteris virtutibus comparentur,

1 Per Domitiani editum.

quibus meruit ut à C. Musonio ex omnibus omnium ordinum affectatoribus gener assumeretur. Quæ mihi recordanti est quidem iucundum quod me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulet. vereor tamen ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim unde cœpi, reverter) non solet tenere. *Nam in hoc uno interdum, vir aliqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quod pluris amicos suos quam sibi arbitratur. Vale.

XII. C. PLINIUS CATILIO SVO S.

VEniam ad coenam: sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca, ¹ Socraticis tantum sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit. quem tamen C. Cæsar ita reprehendit ut laudet. Describit enim, eos quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adjicit, *Putares non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos.* Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostre tamen cœnæ ut apparatus & impendii, sic temporis modus constat. Neque enim ii sumus quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

XIII. C. PLINIUS ROMANO SVO S.

L Ibrum quo nuper optimo principi consul gratias egi, mihi exigenti tibi: missurus etsi non exegisses. In hoc contideres velim ut pulchritudinem materiæ, ita difficultatem. in ceteris enim lectorem novitas ipsa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta sunt omnia: quo fit ut quasi otiosus securusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua satisfacere difficilior est quum sola æstimator. Atque utinam ordo saltem & transitus & figuræ simul spectarentur! Nam invenire præclare, enuntiare magnifice interdum etiam barbari solent. disponere apte, figurare varie, nisi eruditis, negatum est. Nec vero affectanda sunt semper elata & excelsa. Nam ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem tam summittere quam attollere decet. Sed quid ego hæc doctissimo viro? quin potius illud, annota quæ

1. Honestis sc. & qui ad mores spectant.

putaveris corrigenda. Ita enim magis credam cetera tibi placere, si quædam displicuisse cognovero. Vale.

XIV. C. PLINIUS ACILIO SVO S.

REm atrocem, nec tantum epistola dignam, Largius Macedo, vir prætorius, à servis suis passus est: superbus atque dominus & sævus, & qui servile patrem suum parum, immo minimum, meminisset. Lavabatur in villa Formiana: repente eum servi circumfistunt: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, & ventrem, atque etiam (scædum dictu) verenda con undit: & quum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavementum, ut experirentur an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia se non sentire simulabat, immobilis & extensus, fidem peractæ mortis implevit. Tum demum, quasi æstu solutus esset: excipiunt servi fideliores: concubina cum ululari & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, sublati oculis agitatoque corpore, vivere se (& jam tutum erat) confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis diebus ægre refocillatus, non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus ut occisi solent. Vides quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis simus obnoxii. Nec est quod quisquam possit esse securus, quia sit remissus & mitis: non enim iudicio domini, sed scelere perimuntur. Verum hæc hætenus. Quid præterea novi? Quid? Nihil: alioqui subjungerem. nam & charta adhuc superest, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam quod opportune de eodem Macedone succurrit, quum in publico Romæ lavaretur, notabilis atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res excidit. Eques Romanus à servo ejus, ut transfirum daret, manu levi er admonitus, convertit se, nec servum à quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut pene concideret. Ita balneum illi, quasi per gradus quoddam, primum contumeliæ locus, deinde exitus fuit. Vale.

XV. C. PLINIUS PROCULO SVO S.

PEtis ut libellos tuos in secessu legam, examinemque an editione sint digni: adhibes preces: allegas exemplum.

1. Fidem fecit tanquam revera mortuus esset.

Rogas

Rogasetiam, ut aliquid succisivi temporis studiis meis subtraham, impertiam tuis. Adjicis, M. Tullium mira benignitate poetarum ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum nec hortandus. Nam & poetice ipsam religiosissime veneror, & te validissime diligo. Faciam ergo quod desideras, tam diligenter quam libenter. Videor autem jam nunc posse rescribere, esse opus pulchrum, nec suppressendum, quantum aestimare licuit ex iis quæ me præsentem recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua. legis enim suavissime & peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei judicii mei illarum delinimentis retringantur. Hebetantur fortasse & paululum retunduntur, revelli quidem extorquerique non possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pronuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI. C. PLINIUS NEPOTI S U O S.

ADnotasse videor, facta dictaque virorum feminarumque illustrium alia clariora esse, alia ¹ majora. Confirmata est opinio mea hesterno Fannæ termone. Neptis hæc ² Arriæ illius, quæ marito & solatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ suæ non minora hoc, sed obscuriora: quæ tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcinnæ Pærus, maritus ejus, ægrotabat & filius, uterque mortifere, ut videbatur: filius decessit, eximia pulchritudine, pari verecundia, & parentibus non minus ob alia carusquam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium atque etiam commoderem esse simulabat. Ac persæpe interroganti quid ageret puer, respondebat, Bene quievit, libenter cibum sumpsit. Deinde quum diu cohibita lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. tunc se dolori dabat. satiata, siccis oculis, composito vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquisset. Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pene divinam, *Pate, non dolet*. Sed tamen ista facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo majus est sine præmio æternitatis, sine præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amissoque filio matrem adhuc agere. ³ Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium mo-

¹ Quorum magnitudo æque spectabilis | ³ Scrib. civile bellum molitus est in
est, minor tamen fama. ² Conf. Mart. Dal. matia. Vide Suet. in vita Claudii.
verat:

verat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat ascensurus navem, Arria milites orabat ut simul imponeretur. Nempe enim (inquit) daturi estis consulari viro servulos aliquos, quorum è manu cibum capiat, à quibus vestiatur, à quibus calcietur: omnia vel sola præstabo. Non impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, ingenisque navigium minimo secuta est. Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, Ego (inquit) te audiam, cujus in gremio Scribonianus occisus est, & vivis? Ex quo manifestum est, ei consilium pulcherrimè mortis non subitum fuisse. Quinetiam quum Thrasea gener ejus deprecaretur ne mori pergeret, interque alia dixisset, Tu vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum? respondit, Si tam diu tantaque concordia vixit tecum, quam ego cum Pæto, volo. Auxerat hoc responso curam suorum. Attentius custodiebatur: sensit, & Nihil agit, inquit. Potestis enim efficere ut male moriar: ne moriar non potestis. Dum hæc dicit, exiit cathedra, adversoque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Refocillata, Dixeram (inquit) vobis, inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem negassetis. Videnturne hæc tibi majora illo, *Pate, non dolet*, ad quod per hæc perventum est? quum interim illud quidem ingens fama: hæc, nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia majora. Vale.

XVII. C. PLINIUS SEVERIANO
SVO S.

Restene omnia, quod jampridem epistolæ tuæ cessant; an non omnia recte? Sed occupatus es tu? An tu occupatus? Sed occasio scribendi vel rara vel nulla. Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso: ego viaticum, ego etiam premium dabo: nuntiet mihi modo quod opto. Ipse valeo: si valere est, suspensum & anxium vivere, expectantem in horas timentemque pro capite amicissimo quicquid accidere homini potest. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SEVERO
SVO S.

Officium consularatus injunxit mihi ut reipub. nomine principi gratias agerem. quod ego in Senatu quum ad rationem

tionem & loci & temporis ex more fecissem, bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiosius & uberius volumine amplecti. primum ut imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur: deinde ut futuri principes non quasi à magistro, sed tamen sub exemplo præmonerentur, qua potissimum via possent ad eandem gloriam niti. Nam præcipere qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est: laudare vero optimum principem, ac per hoc posteris, velut è specula, lumen quod sequantur, ostendere, idem utilitatis habet, arrogantiae nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quod hunc librum quum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset & si valde vacaret, admoniti (nunquam porro, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum est, audire recitantem) foedissimis insuper tempestatibus per biduum convenerunt: quumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut adjicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis? Studiis malo, quæ prope extincta refoventur. At cui materiae hanc sedulitatem præstiterunt? nempe quam in Senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem nunc & recitare & qui audire triduo velint, inveniuntur: non quia eloquentius quam prius, sed quia liberius, ideoque etiam libentius, scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis nostri, quod res antea tam invisæ quam falsa, nunc ut vera, ita amabilis facta est. Sed ego cum studium audientium, tum judicium mire probavi. Animadverti enim severissima quæque vel maxime satisfacere. Memini quidem, me non multis recitasse quod omnibus scripsi: nihilominus tamen, tanquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium lætor. Ac sicut olim theatra male musicos canere docuerunt, ita nunc in spem adducor posse fieri, ut eadem theatra bene canere mulicos doceant. Omnes enim qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent: at mihi quidem confido in hoc genere materiae lætioris styli constare rationem, quum ea potius quæ pressius & adstrictius, quam illa quæ hilarius & quasi exultantius scripti, possint videri accersita & inducta. Non ideo tamen segnius precor ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit!) quo austeris illis severisque dulcia hæc blandaque vel iusta possessione de-

1. Sc. sub fidicine illo Nerone, qui ut in Musici princeps videretur, quos cantando excellere deprehendit, tum maledictis decessit, tum pretio corruptus ne peritiam suam, qua pote-

rant arte, ostentarent. 2. Prosequitur Metaphoram, dum vovet Trajanum bene dicendi auctorem futurum, sicut sub aliis principibus pessimi extiterunt oratores.

cedant.

cedant. Habes acta mea tridui : quibus cognitis volui tantum te voluptatis absentem, & studiorum nomine & meo capere, quantum præsens percipere potuisses. Vale.

XIX. C. PLINIUS CALVISIORUFO S U O S.

Assumo te in consilium rei familiaris, ut soleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inserta, venalia sunt. In his me multa sollicitant, aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primum ipsa pulchritudo jungendi : deinde, quod non minus utile quam voluptuosum, posse utraque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore, ac pene iisdem¹ actoribus habere, unam villam colere & ornare, alteram tantum tueri. Inest huic computationi sumptus suppellectilis, sumptus atrienisium,² topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii instrumenti : quæ plurimum refert, unum in locum conferas, an in diversa dispargas. Contra, vereor ne sit incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tutius videtur incerta fortunæ possessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum jucunditatis soli cælique mutatio, iplaque illa peregrinatio interstita. Jam, quod deliberationis nostræ caput est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi : constant campis, vineis, silvis, quæ materiam & ex ea redditum sicut modicum, ita statum præstant. Sed hæc felicitas terræ³ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor prior sæpius vendidit pignora⁴ : & dum⁵ reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhaustis, quarum defectione rursus⁵ reliqua creverunt. Sunt ergo instruendi complures frugi mancipēs. Nam nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam superest. Ut scias quanti videantur posse emi, sestertio tricies, non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum & hac penuria colonorum & communi temporis iniquitate, ut redditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quæris an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? sum quidem prope totus in prædiis, aliquid tamen⁶ fœnore, nec molestum erit mutuari. Accipiam à locru, cujus arca non secus ac mea uror. Proinde hoc te non moveat, si cetera non refragantur : quæ velim quam diligentissime examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi & usus & providentiæ superest. Vale.

1. Villieis. 2. Qui arbores in quas-
cunque formas traducunt. 3. A pau-
peribus exercetur. 4. Debita à colo-
nis contracta. 5. Debita sc. impea-

dio magis aucta. Al. lect. rubus & re-
liqua incommola creverunt. 6. Ali-
quid in nominibus habeo.

XX. C. PLINIUS MAXIMO

S U O S.

Meministine te sæpe legisse quantas contentiones excitarit i
lex tabellaria, quantumque ipsi latori vel gloriæ vel repre-
hensionis attulerit? At nunc in Senatu sine ulla dissensione hoc
quidem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum die ta-
bellas postulaverunt. Excelserramus sane manifestis illis a-
pertisque suffragiis licentiam concionum. Non tempus
loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi
dignitas custodiebatur. Magni undique dissonique cla-
mores: præcurrebant omnes cum suis candidatis: multa
agmina in medio, multique circuli & indecora confusio;
adeo desciveramus à consuetudine parentum apud quos
omnia disposita, moderata, tranquilla, maiestatem lo-
ci pudoremque retinebant. Superfunt senes, ex quibus au-
dire soleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine can-
didati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam
explicabat, testes & laudatores dabat, vel eum sub quo milita-
verat, vel eum cui quæstor fuerat: vel utrumque, si poterat.
Addebat quosdam ex suffragatoribus: illi graviter & paucis lo-
quebantur. Plus hoc quam preces proderat. Nonnunquam
candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mo-
res arguebat. Audiebat Senatus gravitate censoria: ita sæpius
digni quam gratiosi prævalebant. Quæ nunc immodico fa-
vore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, de-
currerunt. quod interim plane remedium fuit: erat enim no-
vum & subitum. Sed vereor ne procedente tempore ex ipso
remedio vitia nascantur. Est enim periculum ne tacitis suffra-
giis impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem honestatis
cura secreto, quæ palam? Multi famam, conscientiam pau-
ci verentur. Sed nimis cito de futuris: interim beneficio ta-
bellarum habebimus magistratus, qui maxime fieri debue-
runt. Nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in his co-
mitiis, quasi repente apprehensi, sinceri iudices fuimus. Hæc
tibi scripsi, primum ut aliquid novi scriberem, deinde ut non-
nunquam de republica loquerer, cujus materiæ nobis quanto
rarior quam veteribus occasio, tanto minus omittenda est. Et
hercule quousque illa vulgaria? *Ebo, quid agis? ecquid commode*

1. Qua sancitum est ne per curias,
at ante, sed per tabellas fierent suffra-
gia, quæ puncto in tabellas facto, no-

tabant. 2. Dabantur recuperatores o-
dicto Prætoris injuriis æstimandis, per
quos jus nostrum repetere licebat.

vales? Habeant nostræ quoque literæ aliquid non humile, nec fordidum, nec privatis rebus inclusum. Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas laboresque susceperit; quidam tamen salubri quodam temperamento ad nos quoque, velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos & haurire ipsi & absentibus amicis quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

XXI. C. PLINIUS PRISCO S U O S.

AUDIO Valerium Martialem decessisse, & moleste fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, & qui plurimum in scribendo & salis haberet & fellis, nec candoris minus. Prosequutus eram viatico secedentem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis quos de me composuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel singulorum laudes vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare: nostris vero temporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui sint versiculi quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Musam, mandat ut domum meam in Exquilis quærat, adeat reverenter:

*Sed ne tempore non tuo disertam
Pulsesebria januam, videto.
Totos dat tetrica dies Minervæ,
Dum centum studet auribus virorum
Hoc quod secula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas,
Hæc hora est tua quum furis Lyæus:
Quum regnat rosa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.*

Meritone eum qui hæc de me scripsit, & tunc dimisi amicissime, & nunc, ut amicissimum, defunctum esse doleo? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tamen quid homini potest dari majus quam gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna quæ scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen scripsit tanquam essent futura. Vale.

LIBER IV.

I. C. PLINIUS FABATO PROSO-
CERO SUO S.

CUPIS post longum tempus neptem tuam meque una videre. Gratum est utrique nostrum quod cupis; mutuo me hercule. Nam invicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeo jam sarcinulas alligamus, festinaturni quantum itineris ratio permiserit. Erit una, sed brevis, mora: desicctemus in Tuscos, non ut agros remque familiarem oculis subjiciamus (id enim postponi potest,) sed ut fungamur necessario officio. Oppidum est prædiis nostris vicinum, nomen Tifernum Tiberinum, quod me pene adhuc puerum patronum cooptravit: ¹ tanto majore studio, quanto minore judicio adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpissimum est) templum pecunia mea extru i; cujus dedicationem, quum sit paratum, differre longius irreligiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare constitui. Subsistemus fortasse & sequenti: sed tanto magis viam ipsam corripiemus, Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

II. C. PLINIUS CLEMENTI
SUO S.

Regulus filium amisit: ² hoc uno malo indignus, quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambiguus: qui tamen posset recta sectari, si patrem non referret. Hunc Regulus ³ emancipavit, ut hæres matris existeret. Emancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) fœda & insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredibile est; sed Regulum cogita. Amissum tamen luget infane. Habebat puer ⁴ manulos multos & vin-

¹ Hoc de se modeste quasi nullo suo merito clientium demeretur obsequium. ² Quia Reg. mor-

tem filii credit ex re sua futuram: ³ E patria potestate dimisit. ⁴ Equos pufillos.

ctos & solutos : habebat canes majores minoresque : habebat lusciniæ, psittacos, merulas : omnes Regulus circa rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, odierunt, & quasi probent, quasi diligant, cursant, frequentant : utque breviter quod sentio, enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum solum porticibus immentis, ripam statuis suis occupavit : ut est in summa avaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus. Vexat ergo civitatem¹ insaluberrimo tempore : & quod vexat, solatium putat. Dicit se velle ducere uxorem : hoc quoque, sicut alia, perverse. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias senis, quorum alterum, immaturum : alterum, serum est. Unde hoc augurer queris ? non quia affirmat ipse (quo mendacius nihil est) sed quia certum est Regulum esse facturum quicquid fieri non oportet. Vale.

III. C. PLINIUS ANTONINO SVO S.

Quod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis, quod proconsul Asiæ, qualis ante te, qualis post te vix unus aut alter, (non finit enim me verecundia tua dicere, qualis nemo) quod sanctitate, quod auctoritate, ætate quoque princeps civitatis ; est quidem venerabile & pulchrum : ego tamen te vel magis in remissionibus miror. Nam severitatem istam pari jucunditate condire, summæque gravitati tantum comitatus adjungere, non minus difficile quam magnum est. Id tu cum incredibili quadam suavitate sermonum, tum vel præcipue stylo assequeris. Nam & loquenti tibi illa Homericæ senis mella profluere, & quæ scribis, complere apes floribus, & innectere videntur. Ita certe sum relictus ipse quum Græca epigrammata tua, quum iambos proximè legerem. Quantum ibi humanitatis, venustatis ! quam dulciâ illa ! quam amantia ! quam antiqua ! quam arguta ! quam recta ! Callimachum me, vel² Herodem, vel si quid his melius, tenere credebam ; quorum tamen neuter utrumque aut absolvit aut attingit. Hominemne Romanum tam Græce loqui ? Non, medius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa. Invideo Græcis, quod illorum lingua scribere malu-

¹ Al. lectio in saluberrimo tempore quod ad Traiani tempora referendum. Prior lectio spectat ad anni tempestatem, eo quod molestus sit

discursus ætate ingravescente. ² Insinem poetam qui claruit circa Ptolemei Philadelphi & Euergetæ tempora. ³ Sub Nerva eidem poetam.

isti. Neque enim conjectura eget quid sermone patrio exprimere possis, quum hoc ¹ infinitio & inducto tam præclara opera perfeceris. Vale.

IV. C. PLINIUS SOSSIO SUO S.

Calvisium Nepotem validissime diligo, virum industrium, rectum, disertum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc ergo rogo semestri tribunatu splendidiorem & sibi & avunculo suo facias. Obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum, non minus idoneum debitorem quam nos putas. Multa beneficia in multos contulisti: ausim contendere, nullum te melius, æque bene vix unum aut alterum collocasse. Vale.

V. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

ÆSchinem aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis: summis utramque clamoribus esse probatam. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, quum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc assensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quasi certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine æmulationis gratia probabatur. An merito, scies quum legeris librum; cuius amplitudo non finit me longiore epistola præloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua possumus, breves esse: quo sit excusatus, quod librum ipsum, non tamen ultra causæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. C. PLINIUS NASONI SUO S.

THusci grandine excussi, in regione Transpadana summa abundantia, sed par ² vilitas nuntiatur: solum mihi Lau-

¹ Aliunde accersito. ² Quia rerum pretium retro abiit.

rentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo præter rectum & hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac jam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si certa & fructuosa prædia concupiscis, ali- quid in hoc littore para. Vale.

VII. C. PLINIUS LEPIDO SVO S.

Sæpetibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est quam efficiat in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget ut nemo. Placuit statuas ei & imagines quam plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse etiam nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit: tum eundem librum in exemplaria transcriptum mille per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut à decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex i- pſis, qui legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio quicquid velis obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? quanquam minor vis bonis quam malis inest, ac sicut ἀρετὴ καὶ ῥῆς ἡρώς, λογισμὸς δὲ ὄνειδος φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum: & tamen eo impudentia ipſoque illo furore pervenit, ut à plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc è contrario vertit; Orator est vir malus, dicendi imperitur. Non, mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expressit. Habesne quo tali epistolæ parem gratiam referas? Habes, si rescripseris num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, ἐν πύργῳ τῶν φανῶν καὶ γυμνασίου, καὶ ἰατρικῆς. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero scriptum, sed à puero. Vale.

1 Voces ex gutture proferens.

VIII. C. PLIN. ARRIANO
S U O S.

C Ratularis mihi quod acceperim Auguratum: jure gratularis. Primum, quod gravissimi principis judicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est: deinde quod sacerdotium ipsum cum priscum & religiosum, tum hoc quoque sacrum plane & insigne est, quod non adimitur viventi. Nam cetera, quanquam dignitate propemodum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur: in hoc¹ fortunæ hætenus licet, ut dari possit. Mihi vero etiam illud gratulatione dignum videtur, quod successi Julio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret. quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut scribis) ob hoc maxime delectat Auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Lætari enim quod honoribus ejus insistam, quem æmulari in studiis cupio. Sed utinam ut sacerdotium, idem & consulatum, multo etiam junior quam ille, sum consequutus; ita senex saltem ingenium ejus aliqua ex parte assequi possim! Sed nimirum quæ sunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt: illud vero ut adipisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi à Diis potest. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO
S U O S.

Causam per hos dies dixit Julius Bassus, homo laboriosus & adversis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano à privatis duobus: ad Senatum admissus, diu pependit; tandemque absolutus vindictusque est. Titum timuit ut Domitiani.² amicus à Domitiano relegatus est, Revocatus à Nerva: sortitusque Bithyniam, rediit reus, accusatus non minus acriter quam fideliter defensus. Varias sententias habuit, plures tamen, quasi mitiores. Egit contra cum Pomponius Rufus, vir paratus & vehemens, Ruffo successit Theophanes, unus ex legatis, princeps & fax

¹ Sc. fortuna in conferendo auguratu aliquid valet, collato jam non potest privare, ob jurisjurandi religionem qua constrictus tenebatur augur, nemini res augurum enunciare, ideoque privatus factus Sacramento non poterat librari. ² Propter simultates inter Titum & Domitianum.

accusa-

accusationis & origo. Respondi ego. Nam mihi Bassus injunxerat ut totius defensionis fundamenta jacerem; dicerem de ornamentis suis, quæ ille & ex generis claritate & ex periculis ipsis magna erant; dicerem de ¹conspiratione delatorum, quam in quæstu habebant; dicerem causas, quibus factiosissimum quemque ut illum ipsum Theophanem, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur: in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non absolutionem modo, verum etiam laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod homo simplex & incautus quædam à provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem quæstor. Hæc accusatores furta ac rapinas; ipse munera vocabat: sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem? Verebar ne plane furtum videretur, quod confiteri timerem. Præterea rem manifestam inficiari, arguentis erat crimen, non diluentis: præsertim quum reus ipse, nihil integrum advocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, sola se munuscula, duntaxat natali suo aut Saturnalibus, accepisse, & plerisque misisse. Veniam ergo peterem? Jugularem reum, quem ita deliquisse concederem, ut servari, nisi venia, non posset. Tanquam recte factum tuerer? Non illi profuissem, sed ipse impudens extitisssem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut prælia sole; nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia; supererat sesquihora. Nam quum è lege accusator sex horas, novem reus accepisset, ita diviserat tempus reus inter me & eum qui dicturus post erat, ut ego quinque horis; ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc verebar ne me corporis vires iterato labore deferrent; quem difficilius est repetere quam ²jungerè. Erat etiam periculum ne reliqua actio mea & frigus ut depolita, & tædium ut resumpta pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum ægerrime reparant, sic & dicentis calor & audientis intentio continuatione servatur, intercapedine & quasi remissione languescit. Sed Bassus multis precibus, pene etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus, Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene cessit: inveni ita erectos animos Senatus, ita recentes, ut priore actione incitati magis quam satiati viderentur. Successit mihi Lucius

¹ Quarta sc. bonorum pars | cessit.
quæ fisco addicebantur, delatoribus

² Continuare.

Albinus tam apte, ut orationes nostræ varietatem duarum, contextum unius habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instanter & graviter: Deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cetera, impudentissime, quod post duos, & consulares & disertos, tempus sibi, & quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Titius Horpulus, & Fronto, mirifice: quartum diem probationes occupaverunt. Censuit Bæbii Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri: Cæpio Hispo, salva dignitate, iudices dandos. Uterque recte. Qui fieri potest (inquis) quum diversa censuerint? quia scilicet & Macro, legem intuitu, consentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat: & Cæpio, quum putaret licere Senatui, sicut licet, & mitigare leges & intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Prævaluit sententia Cæpionis: quinimmo consurgenti ei ad censendum, acclamatum est quod solet residentibus. Ex quo potes æstimare, quanto consensu sit exceptum quum diceret, quod tam favorabile fuit quum dicturus videretur. Sunc tamen ut in Senatu, ita in civitate, in duas partes hominum iudicia divisa. Nam quibus sententia Cæpionis placuit, sententiam Macri, ut rigidam duramque reprehendunt, illam alteram dissolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse, retinere in Senatu cui iudices dederis. Fuit & tertia sententia, Valerius Paulinus assensus Cæpioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiasset. Arguebat enim multa in accusatone fecisse, quæ illa ipsa lege, qua Bassum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam consules (quanquam maximæ parti Senatus mire probabatur) non sunt prosequuti. Paulinus tamen & iustitiæ famam & constantiæ tulit. Misso Senatu Bassus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum favorabilem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, & in proceri corpore mœsta & squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam ut ~~audire~~ expectabis orationem plenam onastamque, & expectabis diu: neque enim leviter & cursum, ut de re tanta, retractanda est. Vale.

X. C. PLINIUS SABINO

S U O S.

Scribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit hæredes, Modestum servum suum nunquam liberum esse iussisse: eidem tamen,

K

men,

men, sic adscripsisse legatum, Modesto, quem liberum esse iussi. Quæris quid sentiam? ¹ Contuli cum prudentibus. Convenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia ² servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido accessurum tē sententiæ meæ, cum religiosissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis hæredibus intellexisse pro jure est. Neque enim minus apud nos honestas, quam apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate, finientibus nobis, fruatur legato, quasi omnia diligentissime caverit. Cavit enim quæ hæredes bene elegit. Vale.

XI. PLINIUS MINVTIANO SUO S.

AUdistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse: est enim recens nuntius. Prætorius hic modo inter eloquentissimos causarum actores habebatur: nunc eo decidit ut exul de senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipse in præfatione dixit dolenter & graviter, Quos tibi fortuna ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores. Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo professus, ut hoc diceret. Idem, quum Græco pallio amictus intrasset (carent enim togæ jure, quibus aqua & igni interdictum est) postquam se composuit, circumspexitque habitum suum, Latine (inquit) declamaturus sum: dices tristia & miseranda. ³ dignum tamen illum, qui hæc ipsa studia incesti scelere maculaverit. Confessus est quidem incestum: sed incertum utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, si negasset. Fremebat enim Domitianus, æstuabatque ingenti invidia ⁴ destitutus. Nam quum Corneliam Maximillam Vestalem defodere vivam concupisset, ut qui illustrari seculum suum ejusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi jure, seu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices non in regiam, sed in Albanam villam convocavit. Nec minore scelere quam quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit incesti, quum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum,

1. Rem communicavi. 2. Quia, ut Juristæ loquuntur, quicquid acquirit servus in peculio domini est.

3. Oblique Domitianum perstringit, quicum fratris sui filia incestum commisit, & Licinianum non tam prop-

ter crimen incesti Roma interdixit, quam ob eloquentiæ famam. Vel ex Persona Plinii dici possunt, qui tali supplicio dignum putat Licin. qui tantum in se facinus admiserit. 4. Ob probationum defectum.

verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit. Missi statim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissime, clamitabat; ME CÆSAR INCES-
TAM PUTAT; QUA SACRA FACIENTE, VICIT,
TRIUMPHAVIT. Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu principis dixerit, dubium est. dixit, donecad supplicium, nescio an innocens, certe tanquam nocens ducta est. Quin etiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret, averfata est, & rehiluit, sædumque contagium, quasi plane à casto puroque corpore, ¹ novissima sanctitate rejecit; omnibusque numeris pudoris, ² πολλὰ πρόσωπον ἔχων, εὐχρησ-
τος ποτὶς. Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia objiciebatur, quum in comitio virgis caderetur, in hac voce perstiterat, Quid f. ci? nihil feci. Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris suis occultasset Cornelie libertam: ille ab iis, quibus erat curæ, præmonetur, si comitium & virgas pati nollet, ad confessionem confugeret, quasi ad veniam: fecit. Loquutus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est illud, ³ καὶ τῇ Πάτροκλῳ. Ait enim, ex Advocato nuntius factus sum. Recessit Licinianus. Gratum hoc Domitiano, adeo quidem ut gaudio proderetur, diceretque; Absolvit nos Licinianus. Adjecit etiam, non esse verecundie ejus instandum: ipsi vero permisit si qua posset, ex rebus suis raperet antequam bona publicarentur, exiliumque molle, velut præmium, dedit. Ex quo tamen postea clementia divi Nervæ translatus est in Siciliam, ubi nunc proficitur, seque de fortuna præfationibus vindicat. Vides quam obsequenter paream tibi, qui non solum res urbanas, verum etiam peregrinastam sedulo scribo, ut altius repetam. Et sane putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quam relegatum ob incestum. Summam enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor ut vicissim quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (solent enim notabilia quædam incidere) perscribas: denique quicquid voles, dummodo non minus longa epistola nunties. Ego non paginas tantum, sed etiam versus syllabasque numerabo. Vale.

1. Extremo actu præ se pudicitiam ferens. 2. Providit ut habita Verecundie cura mortem obiret. 3. A-

parte factum narrat sicut Nestoris filius mortem Patrocli Achilli nuntiavit. II. Lib. 18.

XII. C. PLINIUS ARRIANO
S U O S.

AMas Egnatium Marcellinum atque etiam mihi sæpe commendas : amabis magis commendabisque, si cognoveris recens, ejus factum. Quum in provinciam quæstor exisset, scribamque, qui sorte obrigerat, antelegitimum salarii tempus amississet, quod acceperat scribæ daturus, intellexit & statuit subsidere apud se non oportere. Itaque reverfus, Cæsarem, deinde, Cæsare auctore, Senatum consuluit, quid fieri de salario vellet. Parva quæstio, sed tamen quæstio. Hæredes scribæ sibi, præfecti ærario populoque vindicabant. Acta causa est : dixit hæredum advocatus, deinde populi : uterque percommode. Cæcilius Strabo ærario censuit inferendum ; Bæbii Macer hæredibus dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego statim feci. Quamvis enim abunde sufficiat illi, quod est & à Principe & à Senatu probatus, gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaue ducuntur, mirum in modum assensio & laus à minoribus etiam profecta delectat. Te vero Marcellinus ita reveretur, ut judicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod si cognoverit factum suum isto usque penetrasse, necesse est laudis suæ spatio & cursu & peregrinatione lætetur. Etenim nescio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata quam magna. Vale.

XIII. C. PLINIUS CORNELIO
TACITO SUO S.

Salvum te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum quod est in manibus, absolvam. Vereor enim ne, si hanc intentionem jam in fine intermisero, ægre resumam : interim ne quid festinationi mere pereat, quod sum præfens petiturus, hæc quasi præcursoria epistola rogo. Sed prius accipe causas rogandi, deinde ipsum quod peto. Proxime quum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ergo, Studes ? inquam. Respondit, Etiam. Ubi ? Mediolani. Cur non hic ? Et pater ejus erat enim una, atque etiam ipse adduxerat puer-

1. Ampla quidem illa sed paulo restrictior.

rum,) Quia nullos hic præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra qui patres estis (& opportune complures patres audiebant,) liberos vestros hic potissimum discere. Ubi enim aut jucundius morarentur quam in patria, aut pudicius continerentur quam sub oculis parentum? aut minore sumptu quam domi? Quantulum est ergo collata pecunia conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro repub. nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem ejus quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperebatur; ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri potest, si parentibus solis jus conducendi relinquatur, iisdemque religio recte judicandi necessitate collationis addatur. Nam qui fortasse de alieno negligentes, certe de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam à me pecuniam non nisi dignus accipiat, si accepturus & ab ipsierit. Proinde consentite, conspire, majoremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum quod debeam conferre. Nihil honestius præstare liberis vestris, nihil gratius patriæ potestis. Edoceantur hic qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare, frequentare consuevant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut à finitimis oppidis studia hinc petantur! utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant. Hæc putavi altius & quasi à fonte repetenda; quo magis scires quam gratum mihi foret si susciperes quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias præceptores quos sollicitare possimus: sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantum & impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege ut hinc nihil aliud certum quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV. C. PLINIUS PATERNO
S U O S.

TU fortasse orationem, ut soles, & flagitas & exrectas: at ego quasi ex aliqua peregrina delicataque merce lusus

sus meos tibi prodo. Accipies cum hac epistola hendecasyllabos nostros: quibus nos in vehiculo, in balneo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, irascimur: describimus aliquid modo pressius, modo elatius: atque in sa varietate tentamus efficere ut alia aliis, quædam fortasse omnibus, placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi paulo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, summos illos & gravissimos viros qui talia scripserunt, non modo lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisset. quæ nos refugimus, non quia severiores (unde enim?) sed quia timidiore sumus. Scimus alioqui huius opusculi illam esse verissimam legem quam Catullus expressit.

*Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est;
Qui tunc denique habent salem & leporem,
Si sunt molliculi & parum pudici.*

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes æstimare, quod malui omnia à te pensitari quam electa laudari. Et sane quæ sunt commodissima, desinunt videri quum paria esse cœperunt. Præterea sapiens subtilisque lector debet non diversis conferre diversa, sed singula expendere, nec deterius aliquid putare quod est in suo genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore præfatione vel excusare vel commendare ineptias, ineptissimum est. Unum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inscribere, Hendecasyllabi, qui titulus sola metri lege constringitur. Proinde sive epigrammata, sive idyllia, sive eclogas, sive (ut multi) poemata, seu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantum hendecasyllabos præsto. A simplicitate tua peto, ut quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas: neque est difficile quod postulo. nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset aut solum, fortasse posset durum videri dicere, Quære quod agas: molle & humanum est, Habes quod agas. Vale.

XV. C. PLINIUS FUNDANO S U O S.

SI quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulari ter amo. Est homo eximius & bonorum amantissimus. Car enim non me quoque inter bonos numerem? Item Cornelium Tacitum (scis quem virum) ar-
cta

ita familiaritate complexus est. Proinde si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, cum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quod fecunditate uxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis præmia graves faciunt: quibus ille despectis, avi quoque nomen assumpsit. Est enim avus, & quidem ex Saturnio Firmo, quem diliges ut ego, si, ut ego, propius inspexeris. Hæc eo pertinent, ut scias quam copiosam, quam numerosam domum uno beneficio sis obligaturus: ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum consulum. Ita nos virtutes tuæ, ita judicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut sit eodem anno quæstor maximus ex liberis Rufi, Alinius Bafsus, juvenis (nescio an dicam quod me pater & sentire & dicere cupit, adolescentis verecundia vetat,) ipso patre melior. Difficile est, ut mihi de absente credas, quanquam credere soles omnia, tantum in illo industriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriæ denique esse, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax seculum bonis artibus haberemus ut aliquos Basso præferre deberes: tum ego te primus hortarer mone-remque, circumferres oculos, ac diu pensitares quem potissimum eligeres. Nunc vero (sed nihil volo de amico meo arrogantius dicere) hoc solum dico, dignum esse juvenem quem more majorum in 2 filii locum assumas. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi à repub. liberos accipere, quales à natura solemus optare. Decorus erit tibi consuli quæstor patre prætorio, propinquis consularibus: quibus, iudicio ipsorum, quanquam adolescentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento est. Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio: & ante omnia, si festinare videor, ignosce: primum quia votis suis amor plerunque præcurrit: deinde quod in ea civitate in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quæ legitimum tempus expectant, non matura, sed fera sunt; in summa, quod rerum quas assequi cupias, præsumptio ipsa jucunda est. Revereatur jam te Bafsus ut consulem; tu dilige eum ut quæstorem: nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici lætitia perfruamur. Etenim quum sic te, sic Bafsum diligamus, ut & illum cujuscunque & tuum quemcunque quæstorem in petendis honoribus omni

1. Ita orbos captabant Romani, ut Patri vel unicuique filius molestus videretur. 2. Huc facit locus ille Cic. in

Verrem, Sic enim à majoribus nostris accepimus, prætorem Quæstori suo parentis loco esse oportere.

opera, omni labore, gratia sumus juvaturi, perquam jucundum nobis erit, si in eundem juvenem studium nostrum, & amicitiae meae & consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimus adjutor accesseris, cujus Senatus & suffragiis libentissime indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIUS VALERIO PAULINO S U O S.

GAude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi à tribunali, nisi per ipsos iudices, non fuit: tanta stipatione cetera tenebantur. Ad hoc, quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec desideria nostrae praetendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant; nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO S U O S.

ET admones & rogas ut suscipiam absentis Corelliae causam contra C. Cæcilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo ut faciam quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corelli filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse cui destinatus est honor: cujus nobis hoc major agenda reverentia est, quod am illo functi sumus. Naturale est enim cuique, ut ea quae quis adeptus est, ipsa quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corelli filiae, omnia ista frigida & inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo neminem aetas nostra graviolem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego quum ex admiratione diligere coepissem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus: nihil à me ille secretum, non jocularè, non scrium, non triste, non lætum. Adolescentulus

centulus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator & testis; ille in inchoandis deductor & comes; ille in gerendis consiliator & rector; ille denique in omnibus officiis nostris, quanquam & imbecillus & senior, quasi juvenis & validus conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adstruxit? Nam quum forte de bonis juvenibus apud Nervam imperatorem termo incidisset, & plerique me laudibus ferrent, paulisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam noras, Necesse est, inquit, parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit. Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissime, quum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quinetiam moriens, filiæ suæ (ut ipsa solet prædicare,) Multos quidem amicos, inquit, tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen, Secundum & Cornutum. Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri destituisse. Quare ego vero Corelliæ adero promptissime; nec subire offensas recusabo: quanquam non solum veniam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, à quo, ut ais, novalis fortasse ut femina intenditur, arbitror consequuturum, si hæc eadem in actione, latius scilicet & uberius quam epistolarum angustia finunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLIN. ANTONINO
SVO S.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Græca, quam quod quædam æmulari Latine & exprimere tentavi? In deterius tamen accidit hoc, primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, hac egestate patrii sermonis. Quod si hæc, quæ sunt Latina, & mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiæ, quæ & à te, & Græce, proferuntur? Vale.

1. Ut pote cui non adeo parata est defensio.

XIX. C. PLINIUS HISPULLÆ
SUO S.

CUm sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amitæ ejus, verum etiam patris amissi affectum repræsentantes, non dubito, maximo tibi gaudio fore quum cognoveris, dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lætitat, ediscit etiam. Qua illa solitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio afficitur? Disponit qui nuntient sibi, quem assentum, quos clamores excitari, quem eventum judicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo, discreta velo, sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat formatque¹ cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis majoremque indies futuram esse concordiam. Non enim ætatem meam, aut corpus, quæ paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis institutam: quæ nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quæ denique amare me ex tua prædicatione conflueverit. Nam quum matrem meam parentis loco venerareris, meque à pueritia statim formares, laudare, talemque, qualis nunc uxori meæ videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me tibi dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO
SUO S.

Quid fenseferim de singulis libris tuis, notum tibi ut quemque perlegeram feci. Accipe nunc quid de universis generaliter judicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque vel s latissime vectus es, & horum utrunque invicem ad-

1. Citharæ modos versibus aptat.

jumento fuit. Nam dolori sublimitatem & magnificentiam, ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. C. PLINIUS VELIO CE- REALI SUO S.

TRistem & acerbum casum Helvidiarum sororum! Utraque à partu, utraque filiam enixa decessit. Afficio dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo fecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, & dum nascuntur, orbatæ. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime diligo, ut actione mea, librisque testatum est: cui nunc unus ex tribus liberis superest, domumque pluribus adminiculis paulo ante fundatam desolatus fulcit ac sustinet. Magno tamen fomento dolor meus acquiescet, si hunc saltem fortem & incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna servaverit. Cuius ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus factus est. Nosti in amore mollitiem animi mei, nosti metus. Quo minus te mirari oportebit, quod plurimum timeam de quo plurimum spero. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEMPRONIO RUFO SUO S.

Interfui Principis optimi cognitioni, in consilium assumptus. ¹ Gymnicus agon apud Viennenses, ex cuiusdam testamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in ² duumviratu suo tollendum abolendumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica fecisse. Egit ipse causam non minus feliciter quam diserte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus civis in negotio suo mature & graviter loquebatur. Quam sententiæ rogarentur, dixit Junius Mauricus (quo viro nihil firmitus, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adjecit, Vellem etiam Romæ tolli posset. Constanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non est. Idem apud Nervam imperatorem non minus forti-

¹. Ita dictus, quod certaturi, quo | ². Magistratu municipali, quo munere expeditiores essent, vestes exuerent. duo fungebantur.

ter. Cœnabat Nerva cum paucis. Veiento proximis, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio sevo mala cæcitatibus addiderat. Non verebatur, non erubescere, non miserebatur. Sæpius à Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De ejus nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super cœnam loquebantur: tum ipse Imperator, Quid putamus passurum fuisse, si viveret? Et Mauricus, Nobiscum cœnaret. Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos resident, nostra late vagantur. Utque in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus qui à capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPONIO BAS-
SO SUO S.

Magnam cepi voluptatem quum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum est, disponere otium & ferre, habitare amœnissime, & nunc terra nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipub. quandiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipsæ leges monent, quæ majorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? Quando per ætatem honestum erit imitari? Quod pulcherrimæ quietis exemplum? Quando secessus mei non dediciæ nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV. C. PLINIUS VALENTI
SUO S.

Proxime cum apud centumviros in quadruplici judicio dixissem, tibi recordatio, egisse me juvenem æque in quadruplici judicio. Processit animus, ut solet, longius: cœpi reputare quos in hoc judicio, quos in illo focios lato-

1. M. S. Quo focius. Sc. Domitia- bus plurimum polleret, sæpissime u-
sus Catulli opera, cum delationi- sus est in optimo quoque accusando,

ris habuissem: Solus eram qui in utroque dixissem: tantas conversiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt, exulant alii; huic ætas & valetudo silentium suavit; hic sponte beatissimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipsos quam multa mutata sunt? Studiis processimus: studiis periclitati sumus: rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitia, bonorum obfuerunt, iterumque profunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, ævum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, cum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo: quæ ratio hujus epistolæ fuit. Vale.

XXV. C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SUO S.

SCriperam tibi verendum esse ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret: factum est. proximis comitiis, in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam scæda dictu; in una vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit senatus, magnoque clamore ei qui scripsisset, iratum principem est comprecatus: ille tamen fessellit, & latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in senatu dicax & urbanus & bellus est? Tantum licentiæ pravis ingenii, adjicit illa fiducia, Quis enim sciet? Poposcit tabellas, stylum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria, scena & pulchro digna. Quo te veritas? quæ remedia conquiras? ubique vitia remediis foriora: *ἀλλὰ πῶτε τῶ ἰσθὶς ἡμεῖς ἀλλὰ πολλοί*. cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit hæc nostra iners, sed tamen effræpata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Petis ut libellos meos, quos studiosissime comparasti, recognoscendos emendandosque curem: faciam. Quid enim

1. Per tabellas latis. Vide supra, lib. 3. Ep. 29. 2. Quod in proscenio stabat, suscipere

fuscipere libentius debeo, te præsertim exigente? Nam quum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, super hæc occupatissimus, maximæ provinciæ præfutura, tanti putes scripta nostra circumferre tecum, quantopere mihi providendum est ne hæc pars sarcinarum, tanquam supervacua offendat? Adnitar ergo primum ut comites istos quam commodissimos habeas, deinde ut reversus invenias quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Tertius dies est quod audiivi recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione (poematia appellat) multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil generis ejusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor ejus, aut quod me ipsum laudibus evexit. Nam lemma sibi sumpsit quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo judicii mei te judicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. nam ceteros teneo, & jam explicui.

*Canto carmina versibus minutis,
His olim quibus & meus Catullus,
Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi, priores
Mavult versiculos, foro relicto,
Et querit quod amet, putatque amari.
Ille Plinius, ille quid Catones?
I nunc qui sapias, amare noli.*

Vides quam acuta omnia, quam apta, quam expressa? Ad hunc gustum totum librum repromitto; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem, & temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, Vivit cum Antonio: quorum alteri affinis, utrique contubernalis est. Possis ex hoc facere conjecturam, quam sit emendatus adolescens, qui à gravissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum,

——— γινώσκων ὅτι
Τοιῦτός ἐστιν ἄριστος, οἷς περ ἡδύταται ζηνών. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEVERO
SUO S.

Herennius Severus, vir doctissimus, magni æstimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Cassii: petitque, si sunt istic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum injungo: primum, quia desideriiis meis amicissime obsequeris: deinde, quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum: postremo, quod patriam tuam, omnesque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris & diligis. Peto autem ut pictorem quam diligentissimum assumas. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est ¹ imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, linas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIUS ROMANO
SUO S.

Ela tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos, prætor, acer & fortis vir, multam dixit etiam senatori. Egit ille in Senatu causam suam: egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa: sed timuit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam severi. Falteris. Nam vel instituere vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severi: institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX. C. PLINIUS LICINIO
SUO S.

Attuli tibi ex patria meo munusculo quaestionem, altissima ista eruditione dignissimam. Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta: ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura: ter in die, statis auctibus ac diminutionibus, crecit decrevitque. Cernitur id palam, & cum summa voluptateprehenditur. Juxta recumbis & vesceris: atque etiam ex

¹. Difficile est similitudinem ad vivum effingere, ubi ipsa pictura quasi pro archetypo habetur.

88 C. PLINII EPISTOLAR.

ipso fonte (nam est frigidissimus) potas : interim ille certis dimensisque momentis vel sutrahitur vel assurgit. Annulum, seu quid aliud, ponis in sicco, alluitur sensim, ac novissime operitur : detegitur rursus, paulatimque deferitur : si diutius observes, utrumque iterum ac tertio videas. ¹ Spiritusne aliquis occultior os fontis & fauces modo laxat, modo includit, prout illatus occurrit, aut decessit expulsus? Quod in ampullis ceterisque generis ejusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens, exitus. Nam illa quoque, quanquam prona & vergentia, per quasdam obluantibus animæ moras crebris quasi singultibus sistunt quod effundunt. An quæ Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut refoibetur, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur vel egeritur? An ut flumina, quæ in mare deferuntur, adversantibus ventis, obvioque æstu retorquentur, ita est aliquid, quod hujus fontis excursum per momenta repercutiat? An latentibus venis certa mensura, quæ dum colligit quod exhauserat, minor rivus est & pigrior : quum collegit, agilior majorque profertur? An nescio quod ¹ libramentum abditum & cæcum, quod quum exinanitum est, suscitât & elicit fontem : quum repletum, moratur & strangulat? Scrutare tu causas (potes enim) : quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi quod efficiunt. Vale.

1. Ex sententia Plinii avunculi, qui terrarum orbem eodem modo, quo solent homines, respirare credidit, & emissio anhelitu maria crescere, recepto vero sensum imminui. 2. Quid sit (libramentum exinaniri) non sunt adeo solliciti Interpretes Pliniani. Apud omnes in confesso est æquamentum quoddam significari, sed quale demum id sit adhuc quæritur. Videtur innuere certamen aliquod aeris & aquæ pari utrinque vi factum, donec alterutrus im-

petus refractor paulo cesserit vincenti. aer enim, uti vulgo est observare, simul ac terræ venis se egresserit, aquam subinde elicit: quæ cum aditum invenerit, siquid aeris residuum est, aquam jam elicitam loco continet & quasi strangulat. ut, si conjecturis faveamus, ita legendum putarem. An libramentum aliquod abditum & cæcum, quod, cum exinanitum est (fons sc.) suscitât ac elicit fontem; cum repletus, moratur & strangulat.

LIBER V.

I. C. PLINIUS SEVERO
SUO S.

LEGATUM mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla exheredato filio Asudio Curiano, hæredem reliquerat me: dederat cohæredes Sertorium Severum, prætorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus filius orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque præjudicio juvarem: eandem tacita conventionem salvam mihi pollicebatur. Respondebam; non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto. Præterea, Non esse satis honestum dare & locupleti & orbo: in summa, non profuturum ei, si donassem; profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si iniique exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, Rogo cognoscas, Cunctatus paulum, Faciam, inquam: neque enim video cur ipse me minorem putem quam tibi videor. Sed jam nunc memento; non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit secundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles, ait: voles enim quod æquissimum. Adhibui in consilium duos, quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus quæ pro se putabat. Respondi paucis ego (neque enim aderat alius qui defunctæ pudorem tueretur,) deinde secessi, & ex consilii sententia; Videtur, inquam, Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi. Post hoc ille, cum ceteris subscripsit centumvirale iudicium, mecum non subscripsit. Appetebat iudicii dies: cohæredes mei componere & transigere cupiebant; non dissidentia causæ, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis ac-

1 Præjudicium secundum Quint. lib. 5. c. 2. confirmat autoritas pronunciantis & causarum similitudo. Speraverat itaque Curianus si Plinius exemplo suo praxerit sequuturos subinde sine ulteriore examine ceteros cohæredes. 2 An quod Curianus satis locuples esset, etiam si nulla hæreditatis pars ad illum pervenisset, ideo-

que Plinius procul à se haberet omnem caprandi susceptionem. An quod Curiano à matre exheredato, Plinii tamen beneficio, res suppetere possent facultates, quibus antea iudicio matris exciderat. 3 Literni Intendit in iudicio centumvirali, erat enim moris reorum nomina describere, subscriptis illorum qui deferabant nominibus.

M

cidisse,

cidisse, ne ex centumvirali judicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus objici & Gratillæ amicitia & Rustici posset: rogant me, ut cum Curiano loquar. Convenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego; Si mater (inquam) te ex parte quarta scripsisset hæredem, num queri posses? Quid si hæredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhausisset, ut non amplius apud te quam quarta remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si exhæredatus à matre quartam partem ab hæredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non subscripsisse mecum, & jam biennium transisse, omniaque me¹ usucepisse. sed ut te cohæredes mei tractabiliorem experiantur: utque tibi nihil abstulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conscientia modo, verum etiam famæ. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: & factum meum, nisi forte blandior mihi, antiquorum notabili honore signavit. Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quam mecum loqui soleo: deinde, quod durum existimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate, quam ipse² copiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea intèrfit, an iis quæ honeste fecisse me credo, testificatio quædam, & quasi præmium accedat. Vale.

II. C. PLINIUS FLACCO SUO S.

ACcepi pulcherrimos turdos, cum quibus³ parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solerti-
am³ Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri faterentur. Vale.

III. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUm plurima officia tua mihi grata & jucunda sunt, tum vel maxime quod me celandum non putasti, fuisse apud te de verficulis meis multum copiosumque sermonem, eum-

¹ Usucapio est diutina cõjussio rei referre. ³ Notum illud *χρόνια*
possessio iusta causa precedente. ² Par *χαλκίον*.

que diversitate iudiciorum longius processisse: extritisse etiam quosdam qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam; ita respondeo: Facio nonnunquam vericulos, severos parum, facio comedias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & satyricos intelligo: aliquando præterea rideo, jocos, ludos: utque omnia innoxie remissionis genera breviter amplectar, homo sum. Nec vero moleste fero hanc esse de moribus meis existimationem, ut qui nesciunt talia doctissimos, gravissimos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum est quos quantosque auctores sequar, facile impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis, finant, quorum non seria modo, verum etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viventium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear ne me non satis deceat quod decuit M. Tullium, Caium Calvum, Asinium Pollionem, Marcum Messalam, Quintum Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scaevolam, Ser. Sulpitium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos,) C. Memmium, Lentulum, Gæulicum, Annæum Senecam, Luceium, & proxime Virginium Rufum, & si non sufficiunt exempla privata, divum Julium, divum Augustum, divum Nervam, T. Cæsarem. Neronem enim transeo, quamvis sciam non contumpti in deterius quæ aliquando etiam à malis, sed honesta maniera quæ sæpius à bonis sunt. Inter quos vel præcipue numerandus est P. Vergilius, Corn. Nepos, & prius Ennius, Acciusque, non quidem hi senatores, sed sanctitas morum non è turba ordinibus. Recito tamen, quod illi an fecerint nescio, sed illi iudicio suo poterant esse contenti; mihi modestior conscientia est quam ut satis absolutum putem quod à me probetur. Itaque has recitandi causas sequor: primum quod ipse qui recitat, aliquanto acrius scripti suis, auditorum reverentia, intendit: deinde, quod de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam à multis admonetur: & si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio; quæ satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutasse, aut præterisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quam-

1 M. S. Socraticos, alii legunt, Socraticos. 2 Nihil sanctitati derogat ordinis imparitas. 3 M. S. constan-

tia. 4 Severius adhibet examen propter auditorum reverentiam.

vis ipse nihil dixerit mihi. Atque hæc ita disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV. C. PLINIUS VALERIANO

S U O S.

Res parva, sed initium non parvum. Solers vir prætorius à senatu petiit ut sibi institueret in agris suis¹ nundinas permitteretur: contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuscillus Nominatus: dilata causa est. alio senatu Vicentini sine avvocato intraverunt: dixerunt se deceptos. Lapsi ne verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati à Nepote prætore quem² docuissent, responderunt, Quem prius. Interrogati an tunc gratis adfuisset: responderunt, Sex millibus nummum. an rursus aliquid dedissent: dixerunt, Mille denarios. Nepos postulavit ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacita, tantum ex minimo commota, latissime serpunt. ³ Erexi aures tuas. Quam diu nunc oportet, quam blanderes ut reliqua cognoscas, si tamen non ante ob hæc ipsa veneris Romam, spectatorque maueris esse, quam lector, Vale.

V. C. PLINIUS MAXIMO

S U O S.

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse, qui antius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem & disertum: deinde, quod iudicio ejus uti solebam. Erat enim natura acutus, usu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me super ista, casus ipse. Decessit veteri testamento: omisit quos maxime diligebat: prosecutus est quibus offensior erat. Sed hoc utcumque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum à Nerone: & jam tres libros absolverat, subtilis, & diligentes, & Latinos, atque inter 4 sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos per-

¹ Paganorum ferias; qui nomen quoque die omendi vendendique causa ex agris in urbem conveniebant. ² Cui causam exposuissent. ³ Plura audiendi studium excitavi. ⁴ Styli nec depressi admodum ac elati, ficere

ficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt, ¹ vivendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius quod accidit, multo ante præsentit. Visus est sibi per nocturnam quietem jacere in lectulo suo compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium ita ut solebat. mox imaginatus est venisse Neronem, in toro sedisse: prompsisse primum librum quem de sceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolvisse; idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit; & sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi; & fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhausserit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito te quoque eadem cogitatione terri pro istis quæ inter manus habes. Proinde, dum suppetit vita, enitmur ut mors quam paucissima quæ abolere possit, inveniat. Vale.

VI. C. PLINIUS APOLLINARI SVO S.

AMavi curam & sollicitudinem tuam, quod quum audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suavisti, dum putas insalubres. Est sane gravis & pestilens ora Tuscorum, quæ per littus extenditur. Sed hi procul à mari recesserunt: quinetiam Apennino, saluberrimo montium, subjacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cœli, regionis situm, villæ amœnitatem: quæ & tibi auditu & mihi relatu jucunda erunt. Cœlum est hyeme frigidum & gelidum. Myrtos, oleas, quæque alia assiduo tepore lætantur, aspernatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridissimam. profert interdum; sed non sæpius quam sub urbe nostra, necat. Æstatis mira clementia. Semper, ² ac spiritu aliquo, movetur; frequentius tamen auras quam ventos habet. Hinc senes multos videas, avos proavosque jam juvenum; audias fabulas veteres, sermonesque majorum: quumque veneris illo, putes alio te seculo natum. Regionis forma pulcherrima: imaginare amphitheatrum aliquod im-

¹ Indignos se præstant longiore vitæ usura, ² M. S. Semper aer.

menſum, & quale ſola rerum natura poſſit effingere. Lata & diſſuſa planities montibus cingitur; montes ſumma ſui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio: inde ¹ cæduæ ſilvæ cum ipſo monte descendunt: has inter pingues terrenique colles (neque enim facile uſquam ſaxum, etiam ſi quærat, occurrit:) planiſſimis campis fertilitate non cedunt, opimamque meſſem ſerius tantum, ſed non minus percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longe lateque contexunt; quarum à fine imoque, quaſi margine, arbuſta naſcuntur; prata inde, campi que. Campi, quos non niſi ingentes boves & fortiſſima aratra perfringunt. Tantis glebis tenaciſſimum ſolum, quum primum proſecatur, aſurgit, ut ² nono demum ſulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliaſque herbas, teneras ſemper & molles, & quaſi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur: ſed ubi aquæ plurimum, palus nulla; quia devexa terra quicquid liquoris acceperit, nec abſorbuit, effundit in Tiberim. Medios ille agros ſecat; navium patiens, omneſque fruges devehit in urbem, hyeme duntaxat & vere; æſtate ſummittitur, immenſique fluminis nomen amenti alveo deſerit, autumno reſumit. Magnum capies voluptatem, ſi hunc regionis ſitum ex monte proſpexeris. Neque enim terras tibi, ſed formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea deſcriptione, quocumque inciderint oculi, reſciuntur. Villa in colle imo ſita proſpicit quaſi ex ſummo, ita leviter & ſenſim clivo fallente conſurgit, ut quum aſcendere te non putes, ſentias aſcendiſſe. A tergo Apenninum, ſed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet ſereno & placido die, non tamen acres & immodicas, ſed ſpatio ipſo laſſas & infraſtas. Magna ſui parte meridiem ſpectat, æſtivumque ſolem ab hora ſexta, hybernum, aliquanto maturius, quaſi invitavit in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xyſtus conciſus in plurimas ſpecies, diſtinctuſque buxo; demiſſus inde pronuſque ³ pulvinus, cui beſtiarum effigies invicem adverſas buxus inſcripſit. Acanthus in plano mollis, & pene dixerim, liquidus. Ambit hunc ambulatio preſſis varieque tonſis ⁴ viridibus incluſa: ab his geſtatio in modum circi, quæ buxum multiſformem, humileſque & ⁵ retonſas manu arbuſculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit & ſubtrahit. Pratum inde non minus natura, quam ſuperiora illa arte, viſendum: campi deinde porro, mul-

¹ Minores ſc. ² Repetita novies aratione. ³ Tumulus quidam paulo acclivior. ⁴ Arboribus ſemper

virentibus. ⁵ M. S. retentas. acciſas ſæpe ne altius creſcant.

taque alia prata & arbuſta. A capite porticus triclinium excurrit, valvis xyſtum deſinentem, & protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xyſti, & quod proſiliit villæ, ac adjacentis hippodromi nemus comasque proſpectat. Contra mediam fere porticum ¹ diætâ paulum recedit; cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumjectasque platanos, & ſubjecta platanis gramina, leni aſpergine fovet. Eſt in hac diætâ dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, ſonumque excludit: junctaque ei quotidiana amicorum cœnario. Areolam illam porticus alia, eademque omnia quæ porticus, aſpicit. Eſt & aliud cubiculum à proxima platano, viride & umbroſum, marmore excuſptum ² podio tenus: nec cedit gratiæ marmoris, ramos, inſidentesque ramis aves imitata pictura, cui ſubeſt fonticulus. In hoc fonte crater, circa ³ ſiphunculi plures miſcent jucundiſſimum murmur. In cornu porticus ampliſſimum cubiculum à triclinio occurrit; aliis fenestris xyſtum, aliis deſpicit pratum. Sed ante piſcina, quæ fenestris ſervit ac ſubjacet, ſtrepitu viſuque jucunda. Nam ex edito deſiliens aqua, ſuſcepta marmore, albescit. Idem cubiculum hyeme tepidiſſimum, quia plurimo ſole perſunditur. Cohæret hypocauston, &, ſi dies nubilus, immiſſo vapore, ſolis vicem ſupplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria, in qua baptiſterium amplum atque opacum. Si natæ latius aut tepidius velis, in area piſcina eſt, in proximo puteus, ex quo poſſis rursus aſtringi ſi pœniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui ſol benigniſſime præſto eſt; caldariæ magis: prominet enim. In hac tres deſcenſiones: duæ in ſole, tertia à ſole longius, à luce non longius. Apodyterio ſuperpoſitum eſt ſphæriſterium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul à balineo ſcalæ, quæ in cryptoporticum ferunt, prius ad diætâs tres. harum alia areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet diverſis, diverſasque cœli partes, ac proſpectus, habet. In ſumma cryptoporticu cubiculum, ex ipſa cryptoporticu exciſum, quod hippodromum, vineas, montes, intuetur. Jungitur cubiculum obvium ſoli, maxime hyberno. Hinc oritur diætâ, quæ villæ hippodromum adnectit. Hæc facies, hic viſus à fronte. A latere æſtivo cryptoporticus in edito poſita; quæ non aſpicere vineas, ſed tangere videtur. In media triclinium ſaluberrimum aſſatum ex Apenninis vallibus

¹ De qua conſule Ep. 17. Lib. 2.
² Podium locus eſt extra ædificium
 porrectus unde ſpectare ſolemus, ſi

quid ſolis fiat. ³ Fiſtula aquæ ducendæ gratia.

recipit:

recipit: post latissimis fenestris vineas, valvis æque vineas, sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret, scalæ convivio utilia secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum; cui non minus jucundum prospectum cryptoporticus, subterraneæ similis; æstate inclusio frigore riget, contentaque aëre suo nec desiderat auras nec admittit. Post utramque cryptoporticum, unde triclinium definit, incipit porticus; ante medium diem, hyberna; inclinato die, æstiva. Hac adeuntur diætæ duæ, quarum in altera cubacula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc dispositionem amoenitatemque tectorum longe lateque præcedit hippodromus: medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur; platanis circuitur. Illæ hedera vestiuntur, utque summæ suis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat; has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbræque platanorum suam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupressis ambitur & tegitur, denfior umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures, intercedentibus buxis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille descripta, literis interdum, quæ modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: & in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus & flexuosus deinde plures figuræ, pluraque nomina. In capite ¹ stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ; Carystiæ subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, siphunculis effluit; cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium, graviorque cœnatio, margini imponitur; levior navicularum & avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam & recipit: nam expulsa in altum in se cadit; junctisque hiatibus & absorbetur & tollitur. E regione stibadii adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. A marmore splendet, valvis in viridia ⁴ prominet [& texit:]

¹ Alii legunt aditu. ² Torus humi positus; E lapideis Carystis in sinu Ageo excisæ. ⁴ M. S. prominet & exit.

Dehinc alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox diætula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Læctus hic, & undique fenestræ, & tamen lumen obscurum umbra premente. Nam lætissima vitis per omne tectum in culmen nititur & ascendit. Non secus ibi, quam in nemore, jaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia è marmore, quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum, juvant. Fonticuli sedilibus adjacent; per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi, &, qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia, ¹juvantur. Vitassent jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; præsertim quum interquiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi residere, sæpius posses. Præterea indulsi amoris meo. Amo enim quæ maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiā tibi vel iudicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid cœperit scribere; sciatque, si materię immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides quot versibus Homerus, quot Virgilius arma, hic Æneæ, Achillis ille, describat: Brevis tamen uterque est, quia facit quod instituit. Vides ut Aratus minutissima etiam sidera confectetur & colligat, modum tamen servat. Non enim excursus hic ejus, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis conferamus, quum totam villam oculis tuis subicere conamur, si nihil inductum, & quasi devium, loquimur, non epistola, quæ describit, sed villa, quæ describitur, magna est. Verum illuc, unde cœpi: ne secundum legem meam jure reprehendar, si longior fuero in hoc quod excessi. Habes causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis Prænestinisque meis præponam. Nam super illa quæ retuli, altius ibi otium & pinguius, eo-que securius, nulla necessitas ²rogæ, nemo accertior ex proximo. Placida omnia & quiescentia, quod ipsum salubritate regionis, ut purius cœlum, ut aër liquidior, accidit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis quos edu-

1 M. S. Lavantur. 2 Munia urbana obeundi,

xeram mecum (¹ venia sit dicto) ibi amisi. Dñi modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam² loco servant. Vale.

VII. C. PLINIUS CALVISIO S U O S.

NEc hæredem institui, nec præcipere posse³ Rempub. constat: Saturninus autem, qui nos reliquit hæredes, quadrantem Reip. nostræ, deinde pro quadrante⁴ præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si jus aspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem jurisconsulti quod sum dicturus accipiant) antiquior jure est; utique in eo quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo sestertium undecies contuli, huic⁵ quadringentorum millium paulo amplius tertiam partem ex⁶ adventicio denegem? Scio te quoque à judicio meo non abhorrrere, cum eandem Remp. ut civis optimus deligas. Velim ergo quum proxime decuriones contrahantur, quid sit juris indices; parce tamen & modeste deinde subjungas, nos quadringenta millia offerre, sicut præceperit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas: nostrum tantum obsequium vocetur. Hæc ego scribere publice supersedi: primum, quod memineram pro necessitudine amicitiae nostræ, pro facultate prudentiae tuæ, & debere te & posse perinde meis actis tuis participibus fungi: deinde, quia verebar nemodum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur; epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII. C. PLINIUS CAPITONI S U O S.

SUades ut historiam scribam, & suades non solus: multi hoc me sæpe monuerunt, & ego volo, non quia commode facturum esse confido (id enim temere credas, nisi ex-

¹ Idem valet quod præfascini qua voce fascinationibus occurrebant, qui enim se aut suos laudabant fascini amolendi causa hac voce usi sunt ut invidia dicto abesset. ² Faciant perpetuam.

³ Fortasse quod respublica quasi incerta persona habeatur; legatum vero percipi sine certa demonstratione non possit. ⁴ M. S. leg. percipere. Præcipere vero

id videtur denotare quod resp. nec alium quempiam hæredem possit instituire, nec ipsa ab alio scribi.

⁴ Voluisse hoc Saturninum innuit, alias enim fieri solent Testamenta verbis imperativis. ⁵ Alii legunt quadringenta millia; quæ mille centum sestertium partem duntaxat tertiam constituunt. ⁶ Quæ in sperato obvenit.

(pertus)

pertus) sed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum sua extendere. Me autem nihil æque ac diuturnitatis amor & cupido sollicitat: res homine dignissima, præsertim qui nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito si qua me quoque possim *sollere humo*. (Id enim voto meo sufficit: illud supra votum) *victorque virum volitare per ora. Quamquam* d. Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri videtur. Orationi enim & carmini est parva gratia, nisi eloquentia sit summa: historia quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homines natura curiosi, & quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui sermunculis etiam fabellisque ducantur. me vero ad hoc studium impellit domesticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, historias, & quidem religiosissime, scripsit. Invenio autem apud sapientes, honestissimum esse majorum vestigia sequi, si modo recto itinere præcesserint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves causas. Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destino retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc quod reliquum est studii addidero, mecum pariter intercidat. Nam si rationem posteritatis habeas, quicquid non est peractum, pro non inchoato est. Dices, Potest simul & rescribere actiones, & componere historiam. Utinam! sed ut unque tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Undevicesimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum quid præstare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid si huic oneri novum accesserit? Habet quidem oratio & historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis quæ communia videntur. Narrat sane ipsa; narrat hæc, sed aliter. Huic pleraque humilia & sordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, excelsa conveniunt. Hanc sæpius ossa, muscoli, nervi; illam² tori quidam & quasi jubæ decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, ³ instantia; illa tractu & suavitate, atque etiam dulcedine, placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, *κτῆμα* sit, an *ἀγώνισμα*: quorum ⁴ alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, ut duo dissimilia, & hoc ipso diversa quod maxima, confun-

¹ Masculum robur. ² Ubertas quædam & exultatio. ³ Expedita brevitate. ⁴ Invenitur hic constructionis ordo, oratio enim, quæ præcipue contentione consistit, *ἀγώνισμα* voca-

ri debet, historia vero quæ ad posteritatis memoriam componitur *κτῆμα* illud est de quo Thucyd. *μὲν δὲν ἵς τὸ αἰὶ ἔτις ἵς τὸ πᾶσι ὁ ἄγωνισμα*.
N 2 *dam*

dam misceamque, ne tanta quasi colluvione turbatus ¹ ibi faciam quod hic debeo. Ideoque interim veniam, ne à foren-
sibus verbis recedam, advocandi peto. Tu tamen jam nunc
cogita quæ potissimum tempora aggrediamur. vetera & scri-
pta aliis? parata ² inquisitio sed onerosa collatio; intacta &
nova? graves offensæ, levis gratia. Nam præter id quod
in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt quam laudanda:
tum si laudaveris, parcus: si culpaveris, nimius fuisse dica-
ris: quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed
hæc me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Il-
lud peto præstruas ad quod hortaris, eligasque materiam, ne
mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis & moræ
iusta ratio nascatur. Vale.

IX. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Varie me affecerunt literæ tuæ: nam partim læta, partim
tristitia continebant. Læta, quod te in urbe reneri nun-
tiabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea quod re-
citaturum statim ut ego venissem pollicebantur. Ago gratias
quod expector. Triste illud, quod Julius Valens graviter
jacet; quanquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus
æst metur, cujus interest quam maturissime inexplicabili
morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam
luctuosum, quod Julius Avitus decessit, dum ex quæstura re-
dit. Decessit autem in navi, procul à fratre amantissimo
procul à matre, à sororibus. Nihil ista ad mortuum perti-
nent; sed pertinuerunt quum moreretur; pertinent ad hos qui
superfunt. Jam quidem in flore primo tantæ indolis juvenis
extinctus est, summa consequuturus; si virtutes ejus matu-
ruissent. Quo ille studiorum amore flagrabat? quantum le-
git? quantum etiam scripsit? quæ nunc omnia cum ipso fine
fructu posteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori?
cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem
epistolæ faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epi-
stola expresse. Vale.

¹ Historiæ immisceam quod or-
rationi magis convenit. ² Parata est
materia, nam inquisitio pro informa-

tionem accipi solet, sed difficile eos as-
sequi quos sequi oportet.

X. C. PLINIUS ANTONINO
S U O S.

Cum versustuos æmulor, tum maxime quam sint boni experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in pejus, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi possint. Vale.

XI. C. PLINIUS TRANQUILLO
S U O S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur: ac jam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator, tu mora tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convitio ² scazontes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est, nec jam splendet lima, sed ³ atteritur. Patere me videre titulum tuum; patere audire, describi, legi, vænire volumina Tranquilli mei. Æquum est nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSO-
CERO S U O S.

A Ccepi literas tuas, ex quibus cognovi speciosissimam te porticum sub tuo filii quæ tui nomine dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promississe, ut initium novæ liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde, quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra flores-

¹ Sc. ad actionem intendendam.
² Jambi pede spondeo desinentes, eo quod, cum amarulentis præcipue in-

serviant, gravius ita ferire videantur.
³ Nimio poliendi studio evanescit proflus.

cit; quam mihi à quocunque excoli jucundum, à te vero lætissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto quod proxime promissisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII. C. PLINIUS SCAURO SUO S.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vereremur: paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut sollicitudine incendar; altera, ut admonerem, si quid forte me, ut meum, fallat. Tuli quod petebam: inveni qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum quem mihi tibi. Materiam ex titulo cognoscere, cetera liber explicabit: quem jam nunc oportet ibi consuefcere, ut sine præfatione intelligatur. Tu velim quid de universo, quid de partibus, sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

XIV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

ET tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa Tusculum Nominatum. Inductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante. E enim legati Vicentinorum non modo non presserunt eum, verum etiam sublevaverunt. Summa defensionis, non fidem sibi inadvocatione, sed constantiam defuisse; descendisse ut acturum, atque etiam in curia visum; deinde sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum enim, ne desiderio senatoris non jam quasi de nundinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, præsertim in Senatu, repugnaret: alioqui majorem invidiam quam proxime passurus. Erat sane verum; tamen à paucis acclamatum est. Inde subjunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari magis (id enim & favorabilius & tutius) quam defendi videretur. Absolutus est sententia designati consulis Afranii Dextræ, cujus hæc

hæc summa: Melius quidem Nominatum fuisse facturum, si causam Vicentinorum eodem animo quo susceperat pertulisset: quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidisset, nihilque dignum animadversione admisisse convinceretur, liberandum; ita ut Vicentinis, quod acceperat, redderet. Assenserunt omnes, Præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocacionibus in quinquennium censuit: & quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, perlata lege de Senatu habendo, jurare coëgit è Repub. esse quod censuisset. Cui, quanquam legitimæ postulationi, à quibusdam reclamatum est. Exprobrare enim consenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiæ dicerentur, Nigrinus, Tribunus plebis, recitavit libellum disertum & gravem, quo questus est vænire advocaciones, vænire etiam prævaricationes; in lites coiri: & gloriæ loco poni ex spoliis civium magnos & statos redditus. Recitavit capita legum, admonuit Sæctonum: in fine dixit, petendum ab optimo principe, ut quia leges, quia Senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis severus, & tamen moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me juvat quod in causis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam¹ xeniis semper abstinui! Oportet quidem quæ sunt inhonestæ, non quasi illicita sed quasi pudenda, vitare: jucundum tamen si prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immo non dubie, hujus propositi mei & minor laus, & obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii² divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occursum per ludum ac jocum dictitant. Vale.

XV. C. PLINIUS PONTIO
SUO S.

Scefferam in municipium, quum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Expressere non possum quanto sim gaudio affectus & ipsius & meo nomine. Ipsi, quod sit licet, sicut est, ab omni ambitione longe remotus, debet tamen ei jucundus esse honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate quam æquari bonis, gra-

¹ Donis amicorum. ² Hæc prævidisse.

tius. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima & meritisissima fruitur, sed longis magnisque experimentis. Una diligimus, una dileximus omnes fere, quos ætas nostra in utroque sexu æmulandos ruit: quæ societas amicitiarum arctissima nos familiaritate conjunxit. Accessit vinculum necessitudinis publicæ. Idem enim mihi, ut scis, collega, quasi voto petitus, in præfectura ærarii fuit: fuit & in consulari. tum ego qui vir, & quantus, esset, altissime inspexi, quum sequeretur ut magistrum, ut parentem vererer: quod non tam ætatis maturitate, quam vitæ, merebatur. His ex causis ut illi, sic mihi gratulor; nec privatim magis quam publice, quod tandem homines non ad ¹ pericula, ut prius, verum ad honores virtute perveniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea, quæ me, agentem hic, nuntius deprehendit. Eram cum proficere meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu desideratis; circumibam agellos; audiebam multum rusticarum querelarum: rationes legebam invitæ & cursim (aliis enim chartis, aliis sum literis initiatus) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor angustiis commeatûs, eoque ipso, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

XVI. C. PLINIUS MARCELLINO S U O S.

TRistissimus hæc tibi scribo. Fundani nostri filia minor est defuncta: qua puella nihil unquam festivius, amabilius, nec modo longiore vita, sed prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, & jam illi anilis prudentia, matronalis gravitas erat: & tamen suavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut illa patris cervicibus inhærebat? ut nos amicos paternos & amanter & modeste complectebatur? ut nutrices, ut pædagogos, ut præceptores, ² pro suo quemque officio, diligebat? Quam studiose, quam intelligenter, lectitabat? Ut parce custoditeque ludebat? Qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam

¹ Uti sub Nerone & Domitiano, sub quibus cum periculo conjuncta erat virtutis fama.

² Præceptores amavit secundum officii meritum, seu literis seu lyra instrueretur.

constituit.

constantia, novissimam valetudinem tulit? Medicis obsequeretur, sororem, patrem adhortabatur, ipsamque se destitutam corporis sui viribus, vigore animi sustinebat. Duravit hic illi usque ad extremum, nec aut spatio valetudinis, aut metu mortis infractus est; quo plures gravioresque nobis causas relinqueret & desiderii & doloris. O triste plane acerbumque funus! ô morte ipsa mortis tempus indignius! Jam destinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos advocati. Quod gaudium quo moerore mutatum est? Non possum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim quum audiui, Fundanum ipsum (ut multa luctuosa dolor invenit) præcipientem, quod in vestes, margaritas, gemmas, fuerat erogaturus, hoc in thura & urguenta & odores impenderetur. Est quidem ille eruditus & sapiens, ut qui se ab ineunte ætate altioribus studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia quæ audivit quærit sæpe, quæ dixit, aspernatur; expulsiisque virtutibus aliis, pietatis est totus. Ignosces, laudabis etiam si cogitaveris quid amiserit. Amisit enim filiam quæ non minus mores ejus quam os vultumque referebat, totumque patrem mira similitudine exscripserat. Proinde si quas ad eum de dolore tam iusto literas mittes, memento adhibere solatium non quasi castigatorium & nimis forte, sed molle & humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis spatium, Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; sic recens animi dolor consolationes rejicit ac refugit, mox desiderat, & clementer admotis acquiescit. Vale.

XVII. C. PLINIUS SPURINNÆ S U O S.

SCio quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudii capias, si nobiles juvenes dignum aliquid majoribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat ¹, ἱερὸν παίγνιον; eruditam sane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & ² enodibus, sublimibus etiam verbis, ut poposcit locus. Alte enim & varie nunc attollebatur, nunc relidebat: excelsa depressis, exilia plenis, severis jucunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce suavissima, vocem verecundia; multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, magis in studiis homines timor quam fiducia

¹ Ludicrum de amore poema. ² Mollibus.

debet. Ne plura (quamquam libet plura, quo sunt pulchriora de juvene, rariora de nobili) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitavi pergeret qua cœpisset, lumenque quod sibi majores sui prætulissent, posteris ipse praeferret. Gratulatus sum optimæ matri, gratulatus & fratri; qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam quam ille alter eloquentiæ tulit. Tam notabiliter pro fratre recitante primum metus ejus, mox gaudium eminebat. Dii faciant, ut talia tibi sæpius nuntiem! Faveo enim seculo, ne sit sterile & effœtum: mireque cupio ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum nisi imagines habeant; quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, &, quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MACRO S U O S.

Bene est mihi, qui tibi bene est. Habes uxorem tecum; habes filium. Frueris mari, fontibus¹ viridibus, agro, villa amœnissima. Neque enim dubito esse amœnissimam, in qua se composuerat homo, felicior antequam felicissimus fieret. Ego in Tuscis & venor & studeo, quæ interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius capere aliquid an scribere. Vale.

XIX. C. PLINIUS PAULINO S U O S.

Video quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo & Homericum illud, *πῦρ δ' ὅς ἑστιν ἥϊον*. & hoc nostrum, paterfamilias. Quid si essem natura asperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi: cui tanto major humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. Est homo probus, officiosus, literatus, & ars quidem ejus, & quasi³ inscriptio, comædus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, sapienter, apte, decenter eri-

¹ M. S. Vitibus. ² Nerva sc. qui cum Domitiani jussu Tarentum secessit, vitam privatorum summo imperio prætulit.

³ Tantum in comædia valet, ut eo titulo non minus innotescat quam res venales à suis inscriptionibus.

am; utitur & cithara perite ultra quam comædo necesse est. Idem tam commode orationes & historias & carmina legit, ut hoc solum didicisse videatur. Hæc tibi sedulo exposui, quo magis scires quam multa unus mihi & quam jucunda ministeria præstaret. Accedit huc longa jam caritas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim à natura comparatum, ut nihil æque amorem incitet & accendat quam carendi metus, quem ego pro hoc non semel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum missus à me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis¹ imperat voci, vesis infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Qua ex causa destinavi eum mittere in prædia tua, quæ² Forojulii possides. Audiui enim te sæpe referentem, esse ibi & aërem salubrem, & lac hujusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo scribes tuis, ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam sumptibus ejus, si quid opus erit: erit autem opus modico. Est enim tam parcus & continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficit & moderato & eunti intua. Vale.

XX. C. PLINIUS URSO S U O S.

Iterum Bithyni, post breve tempus à Julio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt. Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatum & postularant & acceperant. Inducti in Senatum, inquisitionem postulaverunt: tum Varenus petiit ut sibi quoque defensionis causa vocare testes liceret: recusantibus Bithynis; cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno, non sine eventu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & affert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremo vel amor vel odium rei. Liber offensis, liber gratia, liber & secundis calibus, & adversis caret. Respondit mihi Fontei Magius, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Mos est plerisque Græcorum, ut illis sit pro copia volubilitas: tam longas tamque rigidas

¹ Plus à voce exigit quam per
valetudinem ferre possit.

² Oppidum Umbriz.

³ Post Bassi accusationem.

108 C. PLINII EPISTOLAR.

periodos uno spiritu, quasi torrente, contorquent. Itaque Julius Candidus non invenisse solet dicere, Aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemini; hæc vero quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentissimo cuique maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno Homulus callide, acriter, culte; contra Nigrinus presse, graviter, ornatè. Censuit Acilius Rufus, consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Varenii silentio præteriiit. Hæc forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis & accusatoribus quæ petebant & reo tribuit, vicique numero. Impetravimus rem nec lege comprehensam, nec satis usitatam, justam tamen. Quare justam, non sum epistola exequuturus, ut desideres actionem. Nam si verum est Homericum aliud,

Τὴν γὰρ αἰεὶδὼν μέλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
Ἡ περ ἀκρόντισσι νῦν πέτῃ ἀμφιπλήγεται,

apud te providendum est mihi, ne gratiam novitatis & florem, quæ oratiunculam meam vel maxime commendat, epistolæ loquacitate præcerpam. Vale.

XXI. C. PLINIUS RUFO
SVO S.

Descenderam in Basilicam Juliam, auditurus quibus proxima & comperendinatione respondere debebam. Sedebant iudices, centumviri venerant, obversabantur advocati; silentium longum, tandem à prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non mora læter. Causa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breve edictum; admonerat accusatores, admonerat reos, executurum se quæ SC. continerentur. Suberat edicto SC. hoc. OMNES, QUI CUIQUE NEGOTII HABERENT, JURARE PRIUS QUAM AGERENT JUBEbantur, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CUIQUAM DEDISSE, PROMISSISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille præterea, & variare advocaciones & emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, mittebantur pecuniam duntaxat decem millium

1 Qua postulavit ut testes evocare liceret. 2 Alii legunt, neganda.
3 Comperendinatio ab utriusque liti-

gatoribus in perendinum diem invicem denuntiatio. 4 Litibus interdictum est.

dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumviralibus præsidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, *Invenimus qui curva corrigerent. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic est qui emendet publicos mores?* Alii contra, *Rectissime fecit initurus magistratum: jura¹ cognovit: senatusconsulta legit: reprimit fœdissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissime venire non patitur.* Tales ubique sermones: qui tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerunque eadem facta, modo diligentia, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris, nomen accipiunt. Vale.

x Alii legunt recognovit.

LIBER VI.

I. C. PLINIUS TIRONI
SVO S.

QUANDIU ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam: postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu quod ipsa loca, in quibus esse una solemus, acrius me tui commo-
nent: seu quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quicquid in causa eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiaran mihi, quum sine me Romæ cœperis esse, ¹ similes his epistolas mittas. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO
SVO S.

Soleo nonnunquam in judiciis quærere Marcum Regulum, Snolo enim dicere, desiderare. Cur ergo quæro? Habebat studius honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamvis non posset dediscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum ² circumlinebat; dextrum, si à petitore; alterum si à possessore esset acturus; quod candidum splenium in hoc aut illud supercilium transferebat: quod semper aruspices consulebat de actionis eventu, anili superstitione, sed tamen à magno studiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda una dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros corrogabat. Quid enim jucundius quam sub alterius invidia, quandiu velis, & in alieno auditorio quasi deprehensum commode dicere? sed utcumque se habent ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus, melius si ante. Nunc enim sane poterat sine malo publico vivere sub eo

¹ Querimoniis plenas propter amicum absentem. ² Cerussa oblevit, ut commodius hærerent splenina, quibus eo consilio, usus est Re-

gulus, ut astantibus videretur nimio studio pallorem contraxisse. Splenium vero Emplastrum quoddam significat.

Principe,

Principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est, nunquam eum querere. Nam postquam obiit ille, increbuit passim & invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydras interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, ¹ egisse malunt quam agere; & qui audiunt, finire quam judicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia studiorum periculorumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos legibus ipsis justiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? habetes illi & supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius judicamus, qui paucioribus clepsydris præcipitamus causas, quam diebus explicari solebant? O Regule, ² qui ambitione ab omnibus obtinebas quod fidei paucissimi præstant! Equidem quoties judico, quod sapiens facio quam dico, quantum quis plurimum postulat, aquæ do. Etenim temerarium existimo, divinare quam spatiosa sit caula inaudita, tempusque negotio finire, cujus modum ignores: præsertim cum primum ³ religioni suæ iudex patientiam debeat, quæ pars magna justitiæ est. At quædam supervacua dicuntur: etiam; sed satius est & hæc dici, quam non dici necessaria. Præterea, an sint supervacua, nisi quum audieris, scire non possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amore ⁴ communium soles ⁵ emendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tua recte? in mea novi nihil. Mihi autem & gratiora sunt bona, quod perseverant; & leviora incommoda, quod assuevi. Vale.

III. C. PLINIUS VERO SUO S.

GRatias ago quod agellum, quem nutrice meæ donaveram, colendum suscepisti. Erat quum donarem centum millium nummum: postea, decrescente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc te curante reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi à me non arbores & terram (quam hæc quoque) sed munusculum meum; quod esse quam

¹ Oborto sc. utrisque rædiorum dicentibus quam judicantibus.

² Regulus enim ut soli inserviret gloriæ, tempora postulavit, nullis spatiis circumscripta. ³ Tempus enim clepsydris metiebatur. ⁴ Ob

officii religionem deliberatius cognoscere debet. ⁵ Reipub. ⁶ Aliquem saltem hisce vitiis modum statui etiam ad rectum prorsus deduci nequeant.

fructu-

fructuosissimum non illius magis interest quæ accepit, quam mea qui dedi. Vale.

IV. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

NUnquam sum magis de occupationibus meis questus; quæ me non sunt passæ aut proficiscentem te valetudinis causa, in Campaniam prosequi, aut profectum è vestigio sublequi. Nunc enim præcipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo acquirerem, & qui denique secessus, voluptates, regionisque abundantiam inoffensa transmitteres. Equidem etiam fortem te non sine cura desiderarem. Est enim suspensum & anxium de eo quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me cum absentia, tum infirmitatis tuæ ratio, incerta & varia sollicitudine exteret. Vereor omnia, [imaginor omnia] quæque natura metuentium est, ea maxime mihi quæ maxime abominor fingo. Quo impensius rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epistolis consulas. Ero enim securior, dum legam; statimque timebo, cum legero. Vale.

V. C. PLINIUS URSO SUO S.

SCriperam tenuisse¹ Varenum, ut sibi evocare testes liceret: quod pluribus æquum, quibusdam iniquum, & quidem pertinaciter, visum; maxime Licinio Nepoti, qui sequenti Senatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo SC. disseruit, finitamque causam² retractavit. ³ Addidit etiam, petendum à consulibus ut referrent sub exemplo⁴ legis ambitus de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut, sicut accusatoribus inquirendi, testibusque⁵ denunciandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc ejus oratio, ut sera & intempestiva & præpostera, displiceret: quæ omisso⁶ contradicendi tempore

¹ Vid. Ep. 30. Lib. 5. ¹ Questionem de integro ventilavit.

³ Cum in aliis actionibus disjunctis Senatus occuparetur, Licinius Nepos quatenus illo refragante à Varenis partibus stetisset senatus, lege prospectum esse voluit in futurum, ut idem quoque ceteris liceret quod Varenis

permisum est. ⁴ Legem hanc non tulit Augustus, sed antiquatam renovavit, quæ prohibita est suffragiorum, pecunia data, corruptio. ⁵ Testibus denunciare, est diem dicere ferendo testimonio. ⁶ Cum de ea disceptaretur.

castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Jubentius quidem Celsus prætor, tanquam emendatorem Senatus, & multis & vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus: neuter contumeliis temperavit. Nolo referre quæ dici ab ipsis moleste tuli: quo magis quoddam è numero nostro improbavi, qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant; & nunc quasi stimulant & accenderent, nunc, quasi reconciliarent componerentque, frequentius singulis, ambobus interdum, propitium Cæarem, ut in ludicro aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod sunt alter alteri quid pararent indicati. Nam & Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines jurgaturi id ipsum invicem scirent, tanquam convenissent. Vale.

VI. C. PLINIUS FUNDANO S U O S.

SI quando, nunc præcipue cuperem esse te Romæ, & sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, solitudinis socio. Petit honores Julius Naso: petit cum multis, cum bonis; quos ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo & exerceor spe, atque afficior metu, & me² consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium quædecurri candidatus. Meretur hanc curam longa mei caritate. Est mihi cum illo non sane paterna amicitia; neque enim potuit esse per meam ætatem. Solebat tamen vixdum adolescentulo mihi pater ejus cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum amantissimus: ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Niceten sacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus & gravis, & qui prodesse filio memoria fui debeat. Sed multi nunc in Senatu, quibus ignotus ille, multi quibus notus, sed non nisi viventes reverentur, quo magis huic, omiſſa gloria paris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum & laborandum est. Quod quidem semper, quasi provideret hoc tempus, sedulo fecit; paravit amicos, quos paraverat, coluit: me certe, ut primum sibi judicare permitit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti

¹ Nam Celsi Nepotisque familiares utriusque consilia ita prodiderunt, ut scirent perinde futurum inter se jurgium ac si invicem convenis-

sent. ² Etque me sollicitum habet hæc cura ac si ipse Candidatus essem.

mihi solícite affísit, ¹ affídet recítanti: primus etiam & cum maxime nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre, cujus nuper amíssi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indignissime raptum, & hunc optimi fratris adjumento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus ex causis exigo ut venias, & suffragio meo tuum jungas. Permultum interest mea, te ostentare & mecum circuire. Ea est auctoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe si qua te retinent. hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi candidatum, & suscepisse me notum est: ego ambio, ego periclitor. In summa, si datur Nasoni quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa est. Vale.

VII. C. PLINIUS CALPHURNIÆ
S U Æ S.

Scribis te absentia mea non mediocriter affici; unumque habere solatium, quod pro me libellos meos teneas, sæpe etiam in ² vestigio meo colloces. Gratum est quod nos requiris, quod his fomentis acquiescis: invicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi novas sumo; sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam cujus literæ tantum habent suavitatis, hujus sermonibus quantum dulcedinis inest? Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet ut torqueat. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO
S U O S.

Attilium Crescentem & nosti & amas. Quis enim illum spectatior paulo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli coepimus. Mansit hic postea, nec refrexit iudicio, sed invaluit. Sciunt qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latissima prædicatione circumfert, & ego præ

¹ N. B. discrimen hoc. In foro enim præter iudices nemo sedet, in auditorio etiam ipsi recitantes.

² Ea lecti parte qua solet Plin. sui vestigium relinquere.

me fero, quam sit mihi curæ modestia, quies, securitas ejus. Quin etiam quum insolentiam cujusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondi;

Οὐ πρὶς ἐμῶν ζῶντων καὶ ἐπὶ χθονὶ διακρινόμειο,
Σοὶ κρείττους ὄντα νῦν βαρύνεις χεῖρας ἐπιπείσας.

Quorsum hæc? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices, Quorsum hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: hujus est hæres Maximus noster, quem & ipse amo, sed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiae, cures ut Attilio meo salva sit non¹ fors modo, sed etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quaestibus sustinetur, nullus illi nisi ex frugalitate redditus. Nam studia, quibus plurimum præstat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Gravis est ei vel minima jactura, quia reparare quod amiseris² gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suavitate ejus, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non patitur. In summa, nostri facetias hominis; quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat injuria. Quam vim habeat offensus, crede ei quam in amore habet. Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam³ judicabo: sed non tanquam pro mea (hoc est gravius) irascar. Quanquam quid denuntiationibus & quasi minis ago; Quin potius, ut coeperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissime vereor, à me, ego me neglectum à te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ est tibi quam illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIVS TACITO SVO S.

Commendas mihi Julium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid si meipsum? Fero tamen & ignosco. Eundem enim commendassem tibi, si, te Romæ morante, ipse abfuissem. Habet hoc sollicitudo, quod omnia necessaria putat. Tu tamen censeo alios roges, ego precum tuarum minister, adjutor, particeps ero. Vale.

¹ Principale illud, ut vocant, cui senus accedit. ² Alii legunt vindicabo.

X. C. PLINIUS ALBINO
SVO S.

Quum venissem in focrus meæ villam Alsiensem, quæ aliquando Rufi Virginii fuit, ipse mihi locus optimi illius & maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suæ nidulum vocare consueverat. Quocunque me contulissem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monumentum ejus videre, & vidisse pœnituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa, modici, ac potius exigui; sed inertia ejus, cui cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, sine titulo, sine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloriâ pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud & immortale factum verbis inscriberetur;

HIC SITUS EST RUFUS, PULSO QUI VINDICE QUONDAM,
IMPERIUM ASSERVIT NON SIBI, SED PATRIÆ.

Tam rara in amicitiiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere, omniaque hæredum officia præsumere. Nam cui non est verendum quod videmus accidisse Virginio? cujus injuriam ut indignorem, sic etiam notiozem ipsius claritas facit. Vale.

XI. C. PLINIUS MAXIMO
SVO S.

O Diem lætum! Adhibitus in consilium à præfecto urbis audiavi ex diverso agentes summæ spei, summæ indolis juvenes duos, Fuscum Salinatorem & Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira utrique probitas, constantia salva, decorus habitus, ¹ os Latinum, vox virilis, tenax memoria,

¹ Cum exercitus fere omnes à Nerone ad Galbam defecissent, princeps defectionis Julio Vindice, Virginius, interempto Vindice, noluit imperium administrare, etiam si à

militibus daretur optio, ut vel imperium vel ferrum admitteret.

² Favet huic lect. M. S. Alii legunt, os planum. i. e. rotunda pronuntiatio.

magnum ingenium, iudicium æquale: quæ singula mihi voluptati fuerunt: atque inter hæc illud, quod & ipsi me ut rectorem, ut magistrum intuebantur, & iis qui audiebant me æmulari, meis instare vestigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publice lætius, quam clarissimos juvenes nomen & famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro: ab iisdem, i teste te, peto, ut omnes qui me imitari tanti putabunt, meliores esse quam me velint. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

TU vero non debes¹ suspensa manu commendare mihi quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodesse, & me suscipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Prisco quantum plurimum potuero, præstabo, præfertim in arena mea, hoc est, apud Centumviros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipue sentio quantopere me diligas, cum sic exegeris mecum ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi jucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, cum summo studio curassem quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor (nunquam enim cessabo) convitium facias. Quod & ego intelligam à summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIUS VRSO SUO S.

UNquamne vidisti quemquam tam laboriosum & exercitum, quam Varenum meum? cui quod summa contentione impetraverat, defendendum & quasi rursus petendum fuit. Bithyni SC. apud consules carpere & labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminari: ab illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter

¹ M. S. ad idem testes peto. Alii | ² Non leviter aut perfunctorie. legunt eisdem testes peto.

magis quam constanter, ut qui ipsum SC. apud Senatum accusaret. Respondit Fronto Carius graviter magis & firme: senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno quæ petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt. Singulos enim, integra re, dissentire fas esse; perfecta, quod pluribus placuisset, cunctis tenendum. Acilius tantum Rufus, & cum eo septem an octo? (septem immo) in priore sententia perseverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio, ridebatur. Tu tamen æstima, quantum nos in ipsa pugna prælii & certaminis maneat, cujus quasi prælusio atque præcursorio has contentiones excitavit. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAVRICO

SVO S.

Solicitas me in Formianum: veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare & littus, sed te, otium, libertatem sequor: alioqui satius est in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere: mei certe stomachi hæc natura est, ut nihil nisi totum & meum velit. Vale.

XV. C. PLINIUS ROMANO

SVO S.

Mirificæ rei non interfuisti: ne ego quidem, sed me recens fabula excepit. Passienus Paulus, splendidus eques Romanus, & inprimis eruditus, scribit elegos. Gentilitium hoc illi. Est enim municeps Propertii, atque etiam inter majores suos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita cepit dicere, *Prisce jubes?* Ad hoc Jabolenus Priscus (aderat enim ut Paulo amicissimus) *Ego vero non jubeo.* Cogita qui risus hominum, qui joci. Est omnino Priscus dubiæ sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publice respondet: quo magis quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam solícite recitaturis providendum est non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

1 Accersita pro temporis ratione. 2 cupari, sed in urbe amicis tempus impendamus, ruri vero otio.

XVI. C. PLINIUS TACITO
SUO S.

PECIS ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis: gratias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamvis ipse plurima opera & mansura condiderit, multum tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos vero quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentius suscipio, depono etiam quod injungis. Erat Miseni, classemque imperio presens regebat. Nono calend. Septembris, hora diei fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Usus ille sole mox frigidam gustaverat jacens, studebatque: poscit soleas, ascendit locum ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte: Vesuvium fuisse postea cognitum est) orientis, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor quam pinus expresse- rit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibuldam ramis diffundebatur. credo quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat: candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cineremve sustulerat. Magnum propiusque noscendum id eruditissimo viro visum. Jube¹ Liburnicam aptari: mihi si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle, & forte ipse quod scriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit² codicillos. ³ Retinæ Classiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet orabant. Non vertit ille consilium, sed quod studioso animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Retinæ modo, sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium: Properat illuc unde alii fugiunt; rectumque cursum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu, ut omnes

¹ Quæ à trunco lata prius & diffusa deinde in angustum desinit. ² Navem à Liburnis Dalm. populo, ita dictam, quorum opera in Actia eo prælio

usus est Augustus. ³ Utpote quibus noraret quicquid oculis deprehenderet. ⁴ Villæ Miseno subjactæ.

illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis incidērat, quo propius accederet, calidior & densior; jam pumices etiam, nigrique & ambugi & fracti igne lapides: jam ¹ vadium subitum, ruinaque montis littora obstantia, cunctatusque paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat*: Pomponianum pete. ² Stabiiis erat, diremptus sinu medio. Nam sensim circumactis curvatisque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, &, quum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugę, si contrarius ventus refedisset: quo tunc avunculus meus ³ secundissimo in vectus, complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: utque timorem ejus sua securitate leniret, deferri se in balineum jubet; lotus accubat, coenat, atque hilaris, aut, quod est æque magnum, similis hilari. Interim è Vesuvio monte pluribus locis latissimę flammę altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum se quieti dedit, & quievit verissimo quidem somno. Nam metus animę, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & sonantior erat, ab iis qui limini observabantur, audiebatur. Sed area ex qua dięta adibatur, ita jam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque qui pervigilant reddidit. In commune consultant an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quanquam levium exeforumque pumicum casus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quide n ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multę variaque lumina solvebant. Placuit egredi in littus, & è proximo aspicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & advertum permanebat. Ibi super abjectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque: deinde flammę, flammarumque pręnuntius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus servis duobus assurrexit, & statim concidit, ut

¹ Breve retroque passum, inje-
ctis à Monte Vesuvio molibus.

² Oppido Campaniæ.

³ Sub. ma-

ego coniecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus & frequenter interæstivans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime viderat, tertius) corpus inventum est integrum, illæsum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti quam defuncto similior. Interim Miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam, nec tu aliud quam de exitu ejus scire voluisti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque statim quum maxime vera memorantur; audiveram, vere persequutum: tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII. C. PLINIUS RESTITUTO S U O S.

Indignatiunculam, quam in cujusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare quò minus apud te, quia non contingit coram, per epistolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus: hunc duo aut tres, ut sibi & paucis videntur, disertis, surdis mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique assurrexerunt saltem lassitudine sedendi. Quæ tanta gravitas? quæ tanta sapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, sinistritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquo, ad quem tanquam amicissimus veneris? Disertior ipse es? tanto magis ne invideris. nani qui invidet, minor est. Denique, sive plus, sive minus, sive idem præstas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem, quia nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mirarique soleo. Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, & quæ eos à quibus contemnitur, dedignatur. Nisi forte aliud judicasti: quanquam quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior æstimator? Qua ratione ductus, tibi potissimum indignationem meam prodidi, quem habere socium maxime poteram. Vale.

1 Propter cibum male concosum.

XVIII. C. PLINIUS SABINO
S U O S.

ROgas ut agam Firmanorum publicam causam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim & ornatissimam coloniam advocacionis officio, & te gratissimo tibi munere obstringere. Nam cum familiaritatem nostram, ut soles prædicare, ad præsidium ornamentumque tibi sumpseris, nihil est quod negare debeam, præsertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius nostris, obliga fidem meam; quos labore & studio meo dignos cum splendor ipsorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis extiteris. Vale.

XIX. C. PLINIUS NEPOTI
S U O S.

SCis tu accessisse pretium agris, præcipue suburbanis. Causa subitæ caritatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces Senatui expressit, Candidati ne convenerunt, ne mittant munera, ne pecunias deponant. Ex quibus duo priora tam aperte quam immodice fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noster usus vigilanter hoc consensu Senatus, sententiæ loco postulavit, ut consules desiderium universorum notum principi facerent, peterentque sicut aliis vitiis, huic quoque providentia sua occurreret: occurrit. Nam sumptus candidatorum, fædos illos & infames, ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea quæ solo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) honorem petitorios, urbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere. Concurrant ergo candidati certatim: quicquid venale audiunt, emptitant; ut sint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, si pœnitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam hercule quam in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

1 Quicquid solo continetur, pro
Legulejorum barbarie, his versiculis
exprimitur.

Quicquid plantatur, feritur, vel adifica-
tur,
Omne solo cedit, radices si tamen egerit.

XX. C. PLINIUS CORNELIO
TACITO SUO S.

Alste adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam casus pertulerim. Quanquam animus meminisse horret, incipiam. Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi: mox balneum, cœna, somnus inquietus & brevis. Præcesserat per multos dies tremor terræ minus formidolosus, qui Campaniæ non solum castella, verum etiam oppida vexare solitus: illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed everti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in area domus, quæ mare à tectis modico spatio dividebat. Dubito constantiam vocare an prudentiam debeam: agebam enim duodevicesimum annum. Posco librum Titi Livii, & quasi per otium lego, atque etiam, ut coeperam, excerpto. Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me & matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit: nihilo segnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc² dubius & quasi languidus dies, jam quassatis circumjacentibus tectis, quanquam in aperto loco, angusto tamen, magnus & cœtus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido visum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile prudentiæ, alienum consilium suo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egressi tecta consistimus: multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula quæ produci jusseramus, quanquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem vestigio quiescebant. Præterea mare in se resorberi, & tremore terræ quasi repelli videbatur. Certe processerat litus, multaque animalia maris in siccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei spiritus tortis vibratisque discursibus rupta, in longas flammarum figuras dehiscibat: fulgoribus illæ & similes & majores erant. Tum vero ille idem ex Hispania amicus, acrius & instantius, Si frater, inquit, tuus,

¹ Mala fide agit Catan, qui sic leg. Id enim ingressus [litus] abruperam, quod ita interpretatur, inibi mihi cessum elegi. Plinius enim hic tan-

tummodo repetit quod prioribus ad Tacitum Epistolis omisum est.

² Crepusculum, quod ita expli. Ovid. Aut ubi nox fugit nec tamen orta dies.

fi tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos: si periit, superstites voluit: proinde quid cessatis evadere? Respondimus, non commissuros nos, ut de salute ejus incerti, nostræ consulere-
mus. Non moratus ultra proripit se, effusoque cursu periculo aufertur: nec multo post, illa nubes descendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas & absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem: posse enim juvenem, se & annis & corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contra, salvum me, nisi una, non futurum: deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret ægre inculcatque se quod me moretur. Jam cinis adhuc tamen rarus: respicio; densa caligo tergis imminebat, quæ nos torrentis modo intusa terræ, sequebatur. Deslectamus (inquam) dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obteramur. Vix confederamus, & nox, non quasi illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine extincto: audires ululatus feminarum, infantium queritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant: hi suum casum, illi suorum miserebantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nusquam jam deos ullos, æternamque illam & novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miseni illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus nuntiabant. Paulum relinquit; quod non dies nobis, sed adventantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longius substitit: tenebræ rursus, cinis rursus multus & gravis: hunc identidem assurgentes excutiebamus: operiti alioqui, atque etiam oblisi pondere effensus. ² Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen mortalitatis solatio credidissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum nebulamve decessit: mox dies verus; sol etiam effulsit, luridus tamen; qualis esse quum deficit solet. Occurrabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere tanquam nive obducta. Regressi Misenum, curatis utcumque corporibus, suspensam dubiamque mentem spe ac metu exegimus: metus prævalebat. Nam & tremor terræ perseverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & sua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen

¹ Insulam juxta Neapolim.

² Sensus est, potuisse Plinium, siquid

ultra superesse crederet, immortalita-

tis spe animum erexisse, cum tamen nunc unicum afferret solatium tantæ calamitatis societas.

ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum, & expectantibus, abeundi consilium donec de avunculo nuntius veniret. Hæc, nequaquam historia digna, non scripturus leges, & tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

SUm ex iis qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi laffa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar veteris comœdiæ scriptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio an noris hominem, quanquam nosse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monstrabilis. Scripsit ¹ mimiambos tenuiter, argute, venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum est enim genus quod absolutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comœdias, Menandrum aliosque ætatis ejusdem æmulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum se in vetere comœdia, sed non tanquam inciperet, ostendit. Non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, insectatus est vitia, fictis nominibus decenter, veris usus est apte. Circa me tantum benignitate nimia modum excessit, nisi quod tamen poëtis mentiri licet. In summa, extorquebo ei librum, legendumque, immo ediscendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum ut non deponas, si semel sumpseris. Vale.

XXII. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

Magna res acta est omnium qui sunt provinciis præfutura, magna omnium qui se simpliciter credunt amicis. Lustrius Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem suum in multis flagitiis deprehendisset, Cæsari scripsit: Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est: fui in consilio; egit uterque pro se; egit autem carptim, & ² κατὰ μέρος, quo genere veritas statim

¹ Mimos iambis conscriptos. ² Capita solum accusationis attigerunt.

ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo quem sic amasset, necessitas indicabatur. Enumeravit crimina foeda manifesta: ille, quem diluere non posset, ita regeffit, ut, dum defenditur, turpis; dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribæ servo, interceperat: commentarios, intercideratque, ac per summum nefas utebatur adversus amicum crimine suo. Fecit pulcherrime Cæsar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino pronuntiavit. Damnatuſ & in insulam relegatus: Bruttiano justissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam constantiæ gloria secuta est. Nam defensus expeditissime, accusavit vehementer; nec minus acer quam bonus & sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, ut te sortitum provinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem: qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum est vindicari, quam decipi miserum. Vale.

XXIII. C. PLINIUS TRIARIO SUO S.

Impense petis ut agam causam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famosam: faciam, sed non gratis. Qui fieri potest (inquis) ut non gratis tu? Potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam pacifcor, ut simul agat Cremutius Ruso. Solitum hoc mihi, & jam in pluribus claris adolescentibus factitarum. Nam mire concupisco bonos juvenes ostendere foro, assignare famæ. Quod, si cui, præstare Rusoni meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni æstimo in iisdem judiciis, ex iisdem etiam partibus, conspici, audiri. Obliga me, obliga antequam dicat. Nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo sollicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini causæ succedurum. Est indolis optimæ, brevi producturus alios, si interim proventus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

Urpore qui Commentarios bagur de Atticini flagitiis.
Bruttiani interceperet, in quibus age-

XXIV. C. PLINIUS MACRO
SUO S.

Quammultum interest, quid à quo fiat. Eadem enim facta claritate vel obscuritate facientium aut tolluntur altissime, aut humillime deprimuntur. Navigabam per Larium nostrum, quum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. Ex hoc, (inquit,) aliquando municeps nostra cum marito se precipitavit. Causam requisivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, ulceribus putrescebat: uxor ut inspiceret exegit: neque enim quenquam fidelius iudicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit: hortata est ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo & exemplum, & necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, nisi proxime auditum est: non quia minus illo clarissimo Arriæ factò, sed quia minor est ipsa. Vale.

XXV. C. PLINIUS HISPANO
SUO S.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum usque commune iter fecisse, deinceps nusquam comparuisse: petis ut Scaurus veniat, nosque, si potest in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet; vereor ne frustra. Suspicio enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines impetraveram, atque etiam proficiscenti quadringenta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaveram; nec postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptusne sit à suis, an cum suis, dubium: certe non ipse, non quisquam ex servis ejus apparuit. Utinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen accersamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem querit. Dii faveant ut sic inveniat ipsum, quemadmodum jam cum quo fuisset, invenit. Vale.

Ordinarii enim dicebantur Decurionum præfecti.

XXVI. C.

XXVI. PLINIUS SERVIANO
SUO S.

GAudeo, & gratulor, quod Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. Domus patricia; pater honestissimus; mater pari laude. Ipse est studiosus, literatus, etiam disertus; puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate: neque enim amore decipior. Amo quidem effuse (ita officiis, ita reverentia meruit) judico tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibi que, ut qui exploraverim, spondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem, potuit. Superest ut avum te quam maturissime simillimo sui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro sinu fumere, & quasi pari jure tenere contingit! Vale.

XXVII. C. PLINIUS SEVERO
SUO S.

ROgas ut cogitem quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia; tamen quod sentiam indicabo, si prius hæitationem meam ostendero. Dubito num idem tibi suadere, quod mihi, debeam. Designatus ego consul, omni hac, etli non¹ adulatione, specie tamen adulationis, abstinui: non tanquam liber & constans, sed tanquam intelligens principis nostri: cujus videbam hanc esse præcipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar etiam, plurimos honores pessimo cuique delatos; à quibus hic² Optimus separari non alio modo magis poterat quam diversitate censendi: quod ipsum dissimulatione & silentio non præterii, ne forte non iudicium illud meum, sed oblivio videretur. Hoc tunc ego: sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid, vel non faciendi, vera

¹ I. e. Etsi à veris laudibus omnino non abstinuerit, quæ quandoque pro adulationibus habendæ sunt, tamen cum nihil ita magnifice dicere posset, quin id superarent Trajani merita, idcirco non potuit in aliquam adulationis suspensionem in-

cidere. Facit hoc illud Ep. 18. lib. 3. ubi de Trajani laudibus differens, res inquit, invisæ olim & fictæ, nunc vera & amabilis facta est. ² Trajano hæc appellatio in cognomen vertit.

ratio, cum hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum conditione nititur. Nam recentia opera maximi principis præbent facultatem nova, magna, vera censendi: quibus ex causis (ut supra scripti) dubito, an idem nunc tibi quod tunc mihi suadeam. Illud non dubito, debuisse me in partes consilii tui ponere quod ipse fecissem. Vale.

XVIII. C. PLINIUS PONTIO S U O S.

SCio quæ tibi causa fuerit impedimento, quo minus præcurrere advenum meum in Campaniam posses: sed, quanquam absens, totus huc migrasti: tantum mihi copiarum tam urbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant; & verebare ne & mihi & illis irascereris si non fecissem: in posterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiavi, si rursus tam multa attulissent, omnia relatu-ros. Dices, oportere me tuis rebus ut meis uti etiam; sed perinde illis ac meis pareo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS QUADRATO S U O S.

AVidius Quietus, qui me unice dilexit, &, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraseæ (fuit enim familiaris) ita hoc sæpe referebat, præcipere solitum; suscipiendas esse causas aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur destitutas? Quod in illis maxime & constantia agentis & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert, bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen claras & illustres. Æquum enim est agere nonnunquam gloriæ & famæ: id est, suam causam. Hos terminos, quia me consulisti, dignitati ac verecundiæ tuæ statuo. Nec me præterit, usum & esse & haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam, multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent agendo consequutos. Sed & illud quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis, accepi, verissimum experior; *Commode agendo factum est, ut sæpe agerem: sæpe agendo, ut minus commo-*

1 Rustice feci, qui tam prolixè oblata acciperem.

de. quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis quam facultas, nec fiducia, sed temeritas, paratur. Nec vero Isocrati, quo minus haberetur summus orator offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret impediabatur. Proinde multum lege, scribe, meditare ut possis, cum voles, dicere; dicas quum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipse servavi. Nonnunquam necessitati, quæ pars rationis est, parui. Egi enim quasdam, à Senatu iussus, quæ tertio in numero fuerunt ex illa Thraseæ divisione, hoc est, ad exemplum pertinentes. Adfui Bæticis contra Bæbium Massam. Quæsitum est, an danda esset inquisitio: data est. Adfui rursus, iisdem querentibus de Cæcilio Classico. Quæsitum est, an provinciales, ut locios ministrosque proconsulis, plecti oporteret: pœnas luerunt. Accusavi Marium Priscum; qui, lege Repetundarum damnatus, utebatur¹ clementia legis, cujus severitatem immanitate criminum exceaserat: relegatus est. Tuitus sum Julium Bassum, ut incustoditum nimis & incautum, ita minime malum; iudicibus acceptis in Senatu remansit. Dixi proxime pro Vareno; postulante ut sibi invicem vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum jubear, quæ me deceat vel sponte fecisse. Vale.

XXX. C. PLINIUS FABATO S U O S.

DEbemus, mehercule, natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum lætitia nostrorum ex tuis pendeat, cujus diligentia & cura hic hilares, istic securi sumus. Villa Camilliana, quam in Campania possides, est quidem vetustate vexata; ea tamen quæ sunt pretiosiora, aut integra manent, aut levissime læta sunt. Attendimus ergo, ut quam saluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, sed huius generis, cujus & tu quæris, & res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes¹ togati & urbani: rusticorum autem prædiorum administratio polcit durum aliquem & agrestem, cui nec labor ille gravis, nec cura sordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Rufo honestissime cogites: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præstare possit ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

¹ Quæ iussit ablata tantum reficiis versati, quorum nullus in hæc siturare. ² In urbanis tantum offere usus est.

XXXI. C. PLINIUS CORNELIANO
S U O S.

EVocatus in consilium à Cæsare nostro ad ¹ Centum Cel-
las (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem.
Quid enim jucundius, quam principis justitiam, gravitatem,
comitatem in secessu quoque, ubi hæc maxime recluduntur,
inspicere? Fuerunt variae cognitiones, & quæ virtutes judi-
cis per plures species experirentur. Dixit causam Claudius
Aristo, princeps Ephesiorum, homo munificus. & innoxie
popularitatis: inde invidia, & ab dissimillimis dissimilis de-
lator immisus: itaque absolutus vindicatusque est. Sequenti
die audita est Gallita, adulterii rea. Nupta hæc tribuno mi-
litum, honores petituro, & suam & mariti dignitatem cen-
turiæ amore maculaverat: maritus legato consulari, ille
Cæsari scripserat. Cæsar, excussis probationibus, centurio-
nem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimi-
ni, quod nisi duorum esse non poterat, reliqua pars ultio-
nis; sed maritum, ² non sine aliqua reprehensione patientiæ,
amor uxoris retardabat. quam quidem, etiam post delatum
adulterium, domi habuerat, quasi contentus æmulum remo-
visse. Admonitus ut perageret accusationem, peregit invitus.
sed illam damnari, etiam invito accusatore, necesse erat:
damnata & Juliæ legis pœnis relicta est. Cæsar & nomen
centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sen-
tentia adiecit, ne omnes ejusmodi causas revocare ad se vi-
deretur. Tertio die indulta cognitio est, multis sermonibus,
& vario rumore jactata. Julii Tironis codicilli, quos ex parte
veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. ³ Substitu-
bantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eu-
rythmus, Cælaris libertus & procurator. Hæredes, quum
Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petierant
ut susciperet cognitionem: susceperat. Reversus diem di-
xerat: & quum ex hæredibus quidam, quasi reverentia Eu-
rythmi, remitterent accusationem, pulcherrime dixerat,
Nec ille ⁴ Polyclethus est, nec ego Nero. Indulserat tamen pe-
tentibus dilationem; cuius tempore exacto, confederat audi-
tus. A parte hæredum intraverunt duo: omnino postula-

¹ Italici oppidum. ² Quia
Lenocinii crimen in se admittit, qui
uxorem retinet in adulterio depre-
hensam. ³ Rei agebantur.
⁴ Libertus, qui tantopere apud Ne-

ronem gratia valuit, ut omnia pene
pro arbitrio ageret. Sic in Paneg.
Plerique principes cum civium essent
domini, Libertorum erant servi, horum
consilio, horum nutu regerantur.

runt ut omnes hæredes agere cogerentur, quàm detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. Loquutus est Cæsar summa gravitate, summa moderatione: quumque advocatus Senecionis & Eurythmi dixisset, Suspicionibus relinqui reos, nisi audirentur; *Non curo* (inquit) *an isti suspicionibus relinquantur, ego relinquer.* Dein, conversus ad nos, *Επιστάς*, quid facere debeamus? isti enim queri volunt quod sibi licuerit non accusare. tum ex consilii sententia iussit denuntiari hæredibus omnibus aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de² calumnia pronuntiaturum. Vides quam honesti, quam severi dies, quos jucundissimæ remissiones sequebantur. Adhibebamur quoridie cœnæ: erat modica, si principem cogites: interdum *ἀναγκαῖα* audiebamus; interdum jucundissimæ sermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæsare humanitas fuit) xenia sunt missa: sed mihi, ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque convictus, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet littori, cujus in sinu quam maximus portus, velut amphitheatrum. Hujus sinistrum brachium firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In ore portus insula assurgit, quæ illatum vento mare objacens frangat, tutumque ab utroque latere decursam navibus præstet. Assurgit autem arte visenda. Ingentia saxa latissima⁴ navis provehit: contra, hæc alia super alia dejecta ipso pondere manent, ac sensim, quodam velut aggere, construuntur. Eminent jam & apparet saxeum dorsum: impactosque fluctus in immensum elidit & tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxi deinde pilæ adjiciuntur; quæ precedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium littus importuosum hoc receptaculo utetur. Valè.

XXXII. C. PLINIUS QUINTILIANO SUO S.

Quamvis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem, quum

¹ Quasi Liberto præter æquum & bonum faverem. ² De qua præter legem Rheimar, erat institutio Honorii & Theodosii. Quisquis crimen intendit, non impunitam fore novetur licentiam mentendi, cum calum-

niantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. ³ Quo nomine continetur quicquid subtiliter disputatum est, aut testive dictum. ⁴ Instratis navibus quasi pro pontibus utebantur, inde dictæ sunt pontones.

tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri; cui ratio civilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu augeri: quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen & instruitur. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio: itaque partem oneris tui mihi vindico, &, tanquam parens alter puellæ nostræ, confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi à verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne recusares. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Tollite *cuncta*, inquit, *captosque auferte labores*. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri jube, & accipe orationem meam, ut illi arma divina. (Num superbius potui?) revera, ut inter meas pulchram. Nam mihi satis est certare tecum. Est hæc pro Accia Variola & dignitate personæ & exempli raritate, & judicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta prætorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum & octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur, ingens utrinque advocatio, & numerosa subsellia: præterea densa circumstantium corona latissimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicæ parte, qua femina, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, visendi studio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Secutus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus; totidem victi sumus. Notabilis prorsus res & mira; eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit casu quidem, sed non ut casus videretur. Victa est noverca, ipsa hæres ex parte sexta; victus a Suburranus, qui exheredatus à patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Hæc tibi exposui, primum ut ex epistola scires quæ ex oratione non poteras: deinde (nam detegam artes,) ut orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse judicio videreris: quam, sit licet magna, non despero gratiam brevissimæ impetraturam. Nam & copia

1 Virg. 8. Æneid. ubi Vulcani jussu | mittunt Cyclopes, ut Achyllis arma
opus quod in manibus erat, in- | fabricarent. 2 Novercæ filius.

rerum, & arguta divisione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata; multa pugnantia, multa subtilia. Intervenit enim acribus illis & erectis frequens necessitas computandi, ac pene ¹ calculos tabulamque poscendi, ut repente in privati iudicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi; dedimus iræ, dedimus dolori; & in amplissima causa, quasi magno mari, pluribus ² ventis fumus vecti. In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas ³ *ὅς τις κτησιφύγος* esse. An vere, tu facillime iudicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

REcite fecisti, quod gladiatorium munus Veronenſibus noſtris promiſiſti; à quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Inde etiam uxorem cariſſimam tibi & probatiſſimam habuiſti; cujus memoriæ aut opus aliquod, aut ſpectaculum, atque hoc potiſſimum, quod maxime funeri, debeat. Præterea, tanto conſenſu rogaberis, ut negare non conſtans, ſed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuiſti. Nam per hæc etiam magnus animus oſtenditur. Vellem ⁴ Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occuſſent: ſed licet ceſſaverint illæ, tempeſtate detentæ, tu tamen meruiſti ut acceptum tibi ⁵ fieret, quod quo minus exhiberes, non per te ſtetit. Vale.

¹ Sc. aliqua nuda tantum indicatione contenta erant, qualis per calculos fieri ſolet. ² Diverſis animi affectibus. ³ Demoſthenis Orationem pro Cteſiphonte. ⁴ Pantheræ Africa-

næ, tantæ vivacitatis, ut exedīs viſceribus diu & acriter pugnent. Plin. Sen. lib. 8. c. 18. ⁵ Placet illa Græci leſtio, acceptum tibi ferrent.

LIBER VII.

I. C. PLINIUS RESTITUTO
SUO S.

TERRET me hæc tua tam pertinax valetudo, & quanquam te temperantissimum noverim, vereor tamen ne quid illi etiam in¹ mores tuos liceat. Proinde moneo parienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare admittit humana natura, quod suadeo; ipse certe sic agere sanus cum meis soleo. Spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel prænitentia dignum: si tamen superaverit morbus, denuntio ne quid mihi detur, nisi permittentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicaturum ut solent alii quæ negantur. Quinetiam quum perustus ardentissima febris, tandem remissus unctusque acciperem à medico potionem, porrexi manum, utque me² tangeret dixi, admotumque jam labris poculum reddidi. Postea quum vicesimo valetudinis die balineo præpararer, mustantesque medicos repente vidissem, causam requisivi. Responderunt, posse me tuto lavari, non tamen omnino sine aliqua suspitione. Quid (inquam) necesse est? Atque ita spe balinei, cui jam videbar inferri placide lenisereque, dimissa, ad abstinentiam rursus, non secus ac modo ad balineum, animum vultumque composui. Quæ tibi scripsi, primum ut te non sine exemplo mone-rem; deinde ut in posterum ipse ad eandem temperantiam astringeret, quum me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

II. C. PLINIUS JUSTO
SUO S.

Quemadmodum congruit ut simul & affirmes te assiduis occupationibus impediri, & scripta nostra desideres, quæ vix ab otiosis impetrare aliquid perituri temporis possunt? Patiar ergo æstatem inquietam nobis, exercitamque transcur-

¹ Ne efficiatur animus secundum | ² Venam scilicet. ³ Illibatam re-
corporis temperaturam. | stitui.

rere; & hyeme demum, quum credibile erit noctibus saltem vacare te posse, quæram quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ non sunt molestæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III. C. PLINIUS PRÆSENTI S U O S.

TAntâne perseverantiâ tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipse enim (inquis) Lucanus, uxor Campana. Iusta causâ longioris absentiæ, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, ¹ amicitiarum superiores quam minores. Quousq; regnabis? quousq; vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousq; ² calcei? nusquam? ³ toga feriata: liber totos dies? Tempus est, te revivere molestias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates istæ satietate languescant. Saluta paulisper, quo sit tibi jucundius saluari: Terere in hac turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens quem revocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, sed intermitteri volo. Ut enim si cenam tibi facerem, dulcibus cibus acres acutosque miscerem, ut obtusus illis & oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc horror, ut jucundissimum genus vitæ nonnullis interdum quasi ⁴ acrioribus condias. Vale.

IV. C. PLINIUS PONTIO S U O S.

AIs legisse te hendecasyllabos meos: requiris etiam quemadmodum cœperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam à poëtica (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Græcam tragœdiam scripsi. Qualem? inquis. Nescio, tragœdia vocabatur. Mox quum è militia rediens, in ⁵ Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud i-

¹ Cujuscunque ordinis amici. ² Multum variant interpunctiones, præfens tamen lectio videtur hoc nobis innuere, calceorum præcipuum esse in secessibus usum, solarum vero in urbe. Sed ita distinctius legi posse arbitror. Quousque calcei nusquam? toga feriata? quasi dixerit quousque recu-

ras ad calceos redire lunulis insignitos? propria illa senatorii ordinis insignia, inde enim calceos mutare dicuntur qui ad auctiorem dignitatis gradum ascendunt. ³ Si sic leg. sensus erit quousque eadem veste uteris? Variata vero Interpanct. quousque ferias agas? ⁴ M. S. acioribus. ⁵ juxta Samum.

PLIN.

ipsum mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico, hendecasyllabis nunc primum, quorum hic natalis, hæc causa est. Legebantur in Laurentino mihi libri Aſinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in ² Tironem suum: dein, quum meridie (erat enim æstas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus, Jæcepi reputare, maximos oratores hoc studii genus, & in oblectationibus habuisse & in laude potuisse. Intendi animum, contraque opinionem meam, post longam defuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipsum quod me adscribendum sollicitaverat, his versibus exaravi;

*Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Ausus de Cicerone ³ dare palmamque, decusque,
Lascivam inveni lusum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio quo seria condidit, & quo
Humanis salubus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur quod fraude mala frustratus amantem
Pauca nocturno sibi debita juavia Tyro
Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post hæc, inquam, nostros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
Blanditias, & furta novas addentia flammæ?*

Transii ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, si quid otii, maxime in itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere, nec poenitet. Legitur, describitur, cantatur etiam; à Græcis quoque, quos ⁴ Latine hujus libelli amor docuit, nunc cithara nunc lyra personatur. Sed quid ego tam furiose? quanquam poetis furem concessum est; & tamen non de meo, sed de aliorum judicio loquor, qui sive judicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posteri quoque aut errent similiter, aut judicent. Vale.

V. C. PLINIUS CALPHURNIÆ S U Æ S.

Incredibile est quanto desiderio tui tenear. In causa amor primum; deinde, quod non consuevimus abesse. Inde est

¹ Origo. ² Ciceronis Liber- ³ Primas deferre. ⁴ Quos La-
tum, cujus opera usus est in studiis. tinam linguam fecit edicere.

quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde quod interdiu quibus horis te visere solebam, ad diætam tuam ipse me, ut verissime dicitur, pedes ducunt: quod denique æger & mœstus, & similis excluso, à vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro & amicorum litibus conteror. Æstima tu quæ vita mea sit, cui¹ requies in labore, in miseria curisque solatium est. Vale.

VI. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

R Ara & notabilis res contigit² Varenò, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut temere inchoatam, omisisse narrantur; de eo adest provinciæ legatus: attulit decretum concilii ad Cæsarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Varenì advocatos. Perstat tamen idem ille Magius: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissime exerceat. Per hunc à Consulibus postulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Adstitebam Varenò jam tantum ut amicus, & tacere decreveram. (Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus à Senatu datus defenderem ut reum, cui opus esset ne reus videretur.) Quum tamen, finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos retulissent: Sciatis, inquam, constare nobis silentii nostri rationem, quum veros legatos provinciæ audieritis contra Nigrinum, ad quem missi sunt: ego ad me quoque habeo decretum provinciæ. Rursus ille; Potest tibi liquere. Ad hoc ego: Si tibi ex diverso liquet, potest & mihi quod est melius in causa liquere. Tum legatus Polyænus causas abolitæ accusationis exposuit, postulavitque ne cognitioni Cæsaris præjudicium fieret. Respondit Magius; iterumque Polyænus ipse raro & breviter interloquutus. Multum nie intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere, quam dicere: atque adeo repeto, quibusdam me capitis reis vel magis silentio quam oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quanquam alia ratio scribendæ epistolæ fuerit, de studiis disputare?) liberos ejus, eosdemque cohæredes suos, falsi, & beneficii reos derulerat ad principem, judicemque impetraverat Julium Servianum. Defendendam reos ingenti quidem cœtu. (Erat enim causa notissima, præterea utrinque ingenia clarissima.) Finem cognitioni & quæstio im-

¹ Quia tunc animo excidit conjugis desiderium cum forensibus occupatur negotiis.

² V. lib. 5. Ep. 20. ³ Testimonium servorum vi tormentorum expressum.

posuit; quæ secundum reos¹ dedit. Postea mater adiit Principem: affirmavit se novas probationes invenisse. Præceptum est Serviano, ut vacaret finitam causam retractanti, si quid novi afferret. Aderat matri Julius Africanus, nepos Julii oratoris: quo audito Passienus Crispus dixit, Bene, me hercule, bene: sed quo tam bene? Julius Nepos, juvenis ingeniosus, sed parum callidus, quum multa dixisset, assignatumque tempus impleisset; Rogo, inquit, Serviane, permittas mihi unum verbum adjicere. Tum ego, quum omnes me, ut diu responsurum, intuerentur, Respondissem, inquam, si unum illud verbum Africanus adjecisset, in quo non dubito omnia nova fuisse. Non facile me repeto tantum consequutum assensum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum est, quod pro Vareno² hactenus tacui. Consules, ut Polyænus postulabat, omnia integra Principi servaverunt; cujus cognitionem suspensus expecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem & otium dabit, aut intermissum laborem renovata sollicitudine injunget. Vale.

VII. C. PLINIVS SATURNINO S U O S.

ET proxime Prisco nostro, & rursus, quia ita jussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi per jucundum, quod viri optimi mihiq[ue] amicissimi adeo coheræstis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam se voluptatem ex amicitia tua capere proficitur, certatque tecum honestissimo certamine mutæ caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc moleste tero, quod deservire studiis non potes, si tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primum istic otio frui, deinde satiatus ad nos reverti. Vale.

VIII. C. PLINIVS PRISCO S U O S.

EXprimere non possum, quam jucundum sit mihi quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias alijs super alias epistolis agit. Perge ut cœpisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia

¹ Pronunciavit.

² Genus non sacus; cujus

² M. S. ha-
particulæ

eadem vis est, ac si diceret, tantillum locutus sum.

ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundet, tum hac præcipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX. C. PLINIUS FUSCO

SUO S.

Quæris quemadmodum in secessu, quo jamdiu frueris, putem te studere oportere. Utile inprimis, & multi præcipiunt, velex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figuratum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellerint, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc & judicium acquiritur. Nihil obsuerit, quæ legeris hæcenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo penfitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si tu nonnulla, tum magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta, contentio: quanquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumptisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse. Poteris & quæ dixeris post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire; alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumque; postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc & quasi bellatorium stylum suaserim. Ut enim terræ variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas, volo carmina. Nam sæpe in orationes quoque non historica modo, sed prope poetica descriptionum necessitas incidit; & pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est & carmine remitti, non dico continuo & longo (id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto & brevi, quod apte quantalibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur: sed hi lusus non minorem interdum

1 Pressus sermo copioso & elato opponitur, purus affectato,

gloriam quam seria consequentur : atque adeo (Cur enim te ad versus non verbis adhorter !)

*Ut laus est ceræ, mollis cedenſque ſequatur
Si doctos digitoſ, juſſaque fiat opus ;
Et nunc informet Martem, caſtamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum ;
Utque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt,
Sæpe etiam flores vernaque prata iuvant ;
Sic hominum ingenium ſecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.*

Itaque ſummi oratores, ſummi etiam viri ſic ſe aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum eſt, ut hiſ opusculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, miſericordiam, urbanitatem, omnia denique quæ ad vitam pertinent, atque etiam in foro cauſique verſantur. Ineſt hiſ quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod metri neceſſitate devincti ſoluta oratione lætamur, & quod facilius eſſe comparatio oſtendit, libentius ſcribimus. Habes plura etiam fortasſe quam requirebas ; unum tamen omiſi. Non enim dixi quæ legenda arbitraretur : quanquam dixi, quum dicerem, quæ ſcribenda. Tu memineris, ſui cujuſque generis auctores diligenter eligere. (Aiunt enim, ¹ multum legendum eſſe, non multa.) Qui ſint hi, adeo notum ² provocatumque eſt, ut demonſtratione non egeant ; & aliqui tam immodice epiſtola me extendi, ut dum tibi quemadmodum ſtudere debeas ſuadeo, ſtudenti tempus abſtulerim. Quin ergo pugillares reſumis, & aliquid ex hiſ, vel iſtud ipſum quod cœperas, ſcribis. Vale.

X. C PLINIUS MACRINO S V O S.

Quia ipſe, quum prima cognovi, jungere extrema quaſi avulſa cupio, te quoque exiſtimo velle de Varenæ & Bithyniſ reliqua cognoscere. Acta cauſa hinc à Polyæno, inde à Magio. Finitis actionibus Cæſar, Neutra, inquit, pars de mora queretur. Erit mihi curæ, explorare provinciæ voluntatem. Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium eſt, an merito accuſetur, qui an omnino accuſetur, in-

¹ I. e. Non multi evolendi ſunt libri, ſed ſelectioribus diu immorandum. Habet enim, (Senecæ ſunt verba ² Ep.) multorum authorum le-

ctio vagum aliquid & inſtabile.

² Tam compertum ac cauſæ in omni pene ſoro excuſſæ, ubi ab uno ad alterum provocatur.

certum

certum est? Superest, ne rursus provinciæ quod damnassee dicitur, placeat, agatque ¹ pœnitentiam pœnitentiæ suæ. Vale.

XI. C. PLINIUS FABATO SUO S.

Miraris quod Hermes libertus meus hæreditarios meos, quos ego jusseram ²proscribi, non expectata ³auctione pro meo quincunce ex septingentis millibus Corelliæ addixerit. Adjicis posse eos nongentis millibus vœnire, ac tanto magis quæris, an quod gesserit ratum servem. Ego vero servo: quibus ex causis accipe: cupio enim & tibi probatum & cohæredibus meis excusatum esse, quod me ab illis, majore officio jubente, secerno. Corelliam cum summa reverentia diligo; primum ut sororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria sacrosancta est; deinde ut matri meæ familiarissimam. Sunt mihi & cum marito ejus, Minutio Fusco, optimo viro, vetera jura: fuerunt & cum filio maxima: adeo quidem ut prætor me ⁴ ludis meis præfederit. Hæc, quum proxime istic fui, indicavit mihi, cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere: ego illi ex prædiis meis quod vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corelliæ quidem possum. Igitur quum obvenisset mihi hæreditas in qua prædia ista, scripsi, ei venalia futura. Has epistolas Hermes tulit, exigentique ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides quam ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus gessit? Superest ut cohæredes æquo animo ferant, separatim me vendidisse quod mihi licuit omnino vendere. Nec vero coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura sunt. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit ⁵ amicitia. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIO SUO S.

Libellum formatum à me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster (quid enim non commune nobis?) si res

¹ Ne de integro accusationem repetat, cujus eam jamdiu pœnituit.

² Venales exponi; proscribere enim est rei venalis indicium publicum facere, tabellis, ut vulgo fieri videmus, pretium rei indicantibus.

³ Ubi quid venale erat, convenerunt licitaturi, eique cessit res, qui factio quasi gradatim pretiorum incremento maximum perfolverat. ⁴ Circensibus à Prætoribus edi solitis. ⁵ Prævaluit utilitati meæ Corelliæ amicitia.

posceret, uteretur, nisi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est, disperdendi, haberes. Habebis tamen, an emendandi nescio, utique disperdendi (*ὁ μὲν γὰρ ἵππος ἀλλοῖ*) optima quæque si detraxeris. Quod si feceris, boni consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione ut meis utar, & beneficio fastidii tui ipse laudabor, ut in eo quod annotatum invenies, ² & superscripto aliter explicitum. Nam quum suspicarer futurum ut tibi tumidius videretur quod est sonanti-
us & elatius, non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam & æxilium, vel potius humilium & pejus, vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar & exagitem? Hæc, ut inter istas occupationes aliquid aliquando rideres: ³ illud serio. Vide ut mihi viaticum reddas quod impendi data opera cursore dimisso. Næ tu, quum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabitque ullius pretii esse cujus pretium reposceris. Vale.

XIII. C. PLINIUS FEROCI SUO S.

EAdem epistola & studere te & non studere significat. Ænigmata loquor. Ira plane, donec distinctius quod sentio enuntiem. Negat enim te studere, sed est tam polita, quæ nisi à studente non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam & otium perficis. Vale.

XIV. C. PLINIUS CORELLIÆ SUÆ S.

TU quidem honestissime, quod tam impense & rogas & exigis, ut accipi jubeam à te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos à liberto meo, sed ex nongentis, quanti à publicanis partem vicesimam emisti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, aspicias, patiarisque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

¹ Corrupti eloquentiæ affectatores, quod *καλῶς* vitium, ut à Fabio annotatum est. l. 8. c. 3. per omnia dicenti genera peccat, totidem enim in dis corrumpitur oratio quæ ornatur. ² Præferat Plinius Minu-

rio quædam non placitura propter verba paulo elatiora, quibus tamen obelo transactis ea superaddidit verba, quæ interpretationi servirent. ³ Videtur potius ita legendum, illud serio vide, lepide enim agitur amico suo Plinius

XV. C. PLINIUS SATURINO
SVO S.

Requiris quid agam? Quo nosti distringor officio, amicis deservio, studeo interdum, quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatus erat. Te alia omnia quam quæ velis agere, moleste ferrem, nisi ea quæ agis essent honestissima. Nam & reipub. suæ negotia curare, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Priscus nostri contubernium jucundum tibi futurum sciebam. Noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum experior, quod tam jucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI. C. PLINIUS FABATO PRO-
SOCERO SVO S.

Calestrum Tironem familiarissime diligo, & privatis mihi & publicis necessitudinibus implicitum. Simul militavimus; simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum¹ jure præcessit; ego illum in prætura sum consecutus, quum mihi Cæsar² annum remisisset. Ego in villas ejus sæpe secessi; ille in domo mea sæpe convaleuit. Hic nunc proconsul provinciam Bæticam per³ Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te. Si voles⁴ vindicta liberare quos proxime inter amicos manumisisti, nihil est quod verearis ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire, non erit longum mea causa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque quid velis consule. Illi tam jucundum est quod ego, quam mihi quod tu jubes. Vale.

¹ In honoribus enim petendis potior semper habita est Candidatorum ratio qui plurimos liberos haberent. ² Copiam fecit gerendæ præturæ ante annum legitimum. ³ Oppidum Insubria. ⁴ Notum est Vindictæ vocab. originem suam à Vindicio servo traxisse, qui nobilium quorundam conjurationem detexit, referente Plutarcho. Virgam vero denotat, qua prætor libertati asserendos percussit. Itaque locus hic innuit eos quos manumiserat Fabatus, non plenam justamque consequutos

esse libertatem, quod tamen nunc fieri possit in transitu, sicubi prætor in publicum prodierit. Juristæ enim inmane quantum differre contendunt, in libertate esse & liberum esse, de utroque prolixè disserit Salm. in tract. de modo usurarum, ita tamen ut dictorum summa sit hæc; liberum esse illum qui pleno Rom. civitatis jure donatus est; in libertate vero esse quicumque demum à domino suo missionem impetraverit ab obeundis istiusmodi officiis quæ servilis fuit conditio.

XVII. C. PLINIUS CELERI
SUO S.

SUA cuique ratio recitandi; mihi, quod sæpe jam dixi, ut si quid me fugit, ut certe fugit, admonear. Quo magis miror quod scribis fuisse quosdam, qui reprehenderent quod orationes omnino recitarem: nisi vero has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quæ non ostentationi, sed fidei veritatisque componitur: cur tragœdiam, quæ non auditorium, sed scenam & actores: cur lyrica, quæ non lectorem, sed choram & lyram poscunt? At horum recitatio usu jam recepta est: num ergo culpandus est ille qui coepit? quanquam orationes quoque & nostri quidam, & Græci lætitaverunt. Supervacuum tamen est recitare quæ dixeris: etiam, si eadem omnia iisdem omnibus, si statim recites: si vero multa inferas, multa commutes; si quosdam novos, quosdam eisdem, sed post tempus, assumes, cur minus probabilis sit causa recitandi quæ dixeris, quam edendi? Sed difficile est ut oratio dum recitatur, satisfaciat. Jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi. Nec vero ego dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quæ scripsi mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado annotanda, notasque eorum, si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissime pluribus recito, ac, si quid mihi credis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius, quanto sollicitius, intendo. Optime autem reverentia, pudor, metus judicant. Idque adeo sic habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minus commoveris quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis, tum commutata, non dico plurima, sed omnia cupis? Utique, si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatosque reveremur. Nonne, si prima quæque improbari putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipso est quoddam magnum collarumque consilium; quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic scriptor tragœdiarum) si quid forte familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, *Ad populum provoco*: atque ita ex populi

1 Pl. bene, quæ cultui & elegantiae parum studet.

vel silentio vel assensu aut suam aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Recte an secus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique & tanquam singulos observem, & tanquam non singulos timeam. Nam quod M. Cicero de stylo, ego de metu sentio. Timor est emendator acerrimus. Hoc ipsum, quod nos recituros cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horrescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non pœnitet me consuetudinis meæ, quam utilissimam experior: adeoque non deterreor sermonibus istorum, ut ultro te rogem monstres, aliquid quod his addam. Nihil enim curæ meæ satis est. Cogito, quam sit magnum dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum, non & cum multis & sæpe tractandum, quod placere & semper & omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIUS CANINIO S U O S.

Deliberas mecum quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. Honestæ consultatio, non expedita sententia. Numeres reip. summam? Verendum est ne dilabatur. Des agros: Ut publici negligentur. Equidem nihil commodius invenio quam quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longe pluris actori publico mancipavi: eundem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & rei publicæ sors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipse propter id quod vectigali large supercurrit, semper dominum, à quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto quam donasse videor, erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

1. Muneris perpetuitati optime consuluit Plinius, cum agros suos reipub. vectigales liceret: hoc enim pig-

nore obligata respub. diligentius, quod reliquum erat, curaret.

XIX. C. PLINIUS PRISCO
S U O S.

ANgit me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum assidet Juniæ, virgini Vestali, sponte primum (est enim affinis,) deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam virgines, quum vi morbi atriæ Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæque mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicata est. Insident febres, tussis increfcit, summa macies, summa defectio; animus tantum & spiritus vigent, Helvidio marito, Thrasea patre dignissima: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim maxime, feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quæ castitas illius? quæ sanctitas? quanta gravitas? quanta constantia? Bis maritum sequuta in exilium est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam quum Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se à Fannia in defensione dixisset, querente minaciter Mettius Caro an rogasset, respondit; Rogavi: an commentarios scripturo dedisset; Dedi: an sciente matre; Nesciente. Postremo nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quanquam ex necessitate & metu temporum abolitos, SC. publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exilium exilii causam. Eadem quam jucunda, quam comis, quam deinde (quod paucis datum est) non minus amabilis quam veneranda? Erit sane, quam postea uxoribus nostris ostentare possimus: erit, à qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus; quam sic cernentes audientesque miramur, ut illas quæ leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, convulsaque sedibus suis ruitura supra videtur; licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus, quantisque factis assequentur, ut hæc non¹ novissima occiderit? Me quidem illud etiam affligit & torquet, quod matrem ejus, illam (nihil possum illustrius dicere; tantæ feminæ matrem, rursus videor amittere, quam hæc ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque & novo pariter & rescisso vulnere afficiet. Utramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis; Habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum: non feci

¹ Novissima enim censetur Fannia ob exempli magnitudinem, ad quam frustra posteri aspiraverint.

tamen paria, atque eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora superfint. In his eram curis quum scriberem ad te; quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. PLINIUS TACITO SVO S.

Librum tuum legi, &, quam diligentissime potui, annotavi quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere assuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc à te librum meum cum annotationibus tuis exspecto. O jucundas, ô pulchras vices! Quam me delectat, quod, si qua posteris cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & insigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis (¹ Cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico,) alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, quum jam tu fama gloriaque floreres, te sequi, tibi longo, sed proximus, intervallo & esse & haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia; sed tu mihi (ita similitudo naturæ terebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, si quis de studiis sermo, una nominamur; quod de te loquentibus statim occurro. ² Nec desunt qui uni ut utrique nostrum præferantur. Sed nihil interest mea, quo loco jungimur. Nam hoc ego 3 primus, quia tu proximus: & ego proximus quia tu primus. Quin etiam in testamentis debes annotasse, nisi quis forte alterutri nostrum amicissimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc spectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum judicia constringant. Vale.

¹ Taciti facultatem ideo minuit, nequid sibi arrogantiùs vindicare ex illa nominis communione. ² Ita M. S. cujus fides si sequenda sit, rursus hæc de utroque modeste; ea siquidem studiorum erat similitudo, ut nemo possit alterutro superior esse quin utrumque superaverit. Sed refragatur contextus ratio, ideoque admittenda est Gronovii conjectura, qui sic censet,

legend. nec desunt qui utrum utri, i. e. alterum alteri præferant, Plinio Tacitum, Tacito Plinium vice versa. ³ Utrobique capiat viri doctissimi famam, si enim secundo loco sit Tacitus, merito ab omnibus primæ Plinio deferentur, utpote qui talem virum antecesserit. seu præferatur Tacitus, maxima in Plinium redundat gloria, utpote qui illius vestigiis tam prope insilât.

XXI. C. PLINIUS CORNUTO
S U O S.

PAreo, collega carissime, & infirmitati oculorum, ut jubes, consulo. Nam & huc, tecto vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo, perveni, & non stylo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubicula obductis velis ¹ opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus fenestris, tantum umbræ quantum luminis habet. Sic paulatim lucem ferre condisco. Balineum assumo, quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissime tamen. Ita assuevi, & nunc custos adest. Gallinam, ut à te missam, libenter accepi; quam fatis acribus oculis, quanquam adhuc lippus, pinguissimam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIUS FALCONI
S U O S.

MInus miraberis me tam instanter petisse, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum scieris quis ille qualisque. Possum autem jam tibi & nomen indicare, & describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meæ, seu dignitate, seu moribus. Natus splendide abundat facultatibus; amat studia, ut ² solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIUS FABATO
PROSOCERO S U O S.

GAudeo quidem, esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi possis: sed, ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuntio, ut illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exspectes. Etenim quum à me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium quod parenti suo remisisset. Vale.

¹ Subobscura. ² Secundum illud Theocriti Ἄ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἰατρικὴν.

XXIV. C. PLINIUS GEMINIO
SUO S.

NUmidia Quadratilla paulo minus octogesimo ætatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit hæredes, ex ¹ bese nepotem, ex tertia parte neprem. Neprem parum novi: nepotem familiarissime diligo; adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, conspicuus forma omnes sermones malignorum & puer & juvenis evasit: intra quartum & vicesimum annum maritus, &, si deus annuisset, pater. ² Vixit in contubernio aviæ delicatæ severissime, & tamen obsequentissime. Habebat illa pantomimos, fovebatque effusius quam principi feminæ conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi spectabat; nec illa exigebat. Audii ipsam, quum mihi commendaret nepotis sui studia, solere se, ut feminam in illo otio sexus, laxare animum lusu calculorum, solere spectare pantomimos suos; sed quum factura esset alterutrum, semper se nepoti suo præcepisse, abiret, studeretque: quod mihi non amore ejus magis facere quam reverentia videbatur. Miraberis, & ego miratus sum. Proximis ³ sacerdotilibus ludis, productis in ⁴ commissione pantomimis, quum simul thea- ego & Quadratus egredieremur, ait mihi; Scis me hodie primum vidisse saltantem aviæ meæ libertum? Hoc nepos. At, hercule, alienissimi homines in honorem Quadratillæ (pudet me dixisse honorem) per adulationis officium, in theatrum cursitabant, exultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde singulos gestus dominæ cum canticis reddebant; qui nunc exiguissima legata theatralis operæ ⁵ corollarium, accipient ab hærede qui non spectabat. Hæc scripsi, quia soles, si quid incidat novi, non invitus audire: deinde, quia jucundum est mihi, quod ceperim gaudium scribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi juvenis: lætor etiam quod domus aliquando C. Cassii, hujus

¹ Duabus tertiis. ² Ipsa enim quamvis in vitæ cultu delicatior, nepotem suum restrictius habuit. ³ Ludis diis sacris qui à sacerdotibus edebantur. ⁴ Commissio est, cum paria compa-

rantur, seu in Athletica seu musica se exercuerint. ⁵ Audarium, à Corollis dictum, quæ illis dari solent qui in scena placuerint.

qui¹ Cassianæ scholæ princeps & parens fuit, serviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus ut decebit, rursusque ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus juris ille consultus. Vale.

XXV. C. PLINIUS RUFO SUO S.

O Quantum eruditorum aut modestia ipsorum, aut quies, operit & subtrahit famæ! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi tinemus, qui studia sua proferunt; quum illi quitacent, hoc amplius præstent, quod maximum opus silentio reverentur. Expertus scribo quod scribo. Terentius Junior, equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis provinciæ integerrime functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum otium prætulit. Hunc ego invitatus hospitio, ut bonum patremfamilia, ut diligentem agricolam intuebar, de his locuturus, in quibus illum versari putabam: & cœperam, quum ille me doctissimo sermone revocavit ad studia. Quam tersa omnia? quam Latina? quam Græca? Nam tantum utrâque lingua valet, ut eâ magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athenis vivere hominem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit sollicitudinem meam, effecitque ut illis quos doctissimos novi, non minus hos seductos & quasi rusticos verear. Idem suadeo tibi. Sunt enim ut in castris, sic etiam in literis nostris plures cultu² pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus invenies. Vale.

XXVI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Nuper me cuiusdâ amici languor admonuit, optimos esse nos dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido sollicitat? Non amoribus servit, non

¹ Dux erant Ictorum sectæ, quarum unam Cassius duxit; Proculus alteram, & inde dicti sunt Cassiani vel Proculeiani, prout alterutrius placita amplexi sunt. ² Paganum militi op-

poni passim testantur Icti, itaque sensus est, in re literaria versatissimos esse, qui id tamen non pro se tenent habitu suo, uti in militia invenire est quosdam fortissimos, licet militari sago non indutos.

appetit honores, opes negligit, & quantulumcunque, ut relicurus, satis habet: tunc deos, tunc hominem esse se meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Hæc summa curarum, summa votorum; mollemque in posterum & pinguem, si contingat evadere, hoc est innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihi que præcipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. C. PLINIUS SURÆ S U O S.

ET mihi discendi & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim scire, esse aliquid ¹ phantasmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam inprimis eo ducor quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque; perterritus Africam se, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. Facta sunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in littore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura præteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, projecit. Jam illud, nonne & magisterribile, & non minus mirum est, quod exponam ut accepi? Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & ² pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, & si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde è proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie & squallore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatrabatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus & crescente formidine, mors sequebatur. Nam interdium quoque quanquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis in hærebat; longiorisque causa timoris timor erat. Deserta

¹ M. S. phantasmata. ² Qui, e multis injecta formid. ne mortis causa fuerat.

inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: ¹proscribatur tamen seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit: ubi coepit advesperascere, jubet ²ster-
ni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stylum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ac vacua mens audita simulacra & inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere stylum, sed obfirmare animum, ³auribusque prætere: tum crebrescere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra lumen audiri: respicit, videt, agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra ut paululum exspectaret, manu significat, rursusque ceris & stylo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idem quod prius innuentem: nec moratus tollit lumen & sequitur; Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis: postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem; desertus herbas & folia concepta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur: domus postea ⁴rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in pedagogy mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum,

¹ Vid. Ep. 14.

² Lectum.

³ Animum sc. Animo enim magis quam auribus sonum percepit, contraque illa sensuum circulatoria sola Mentis intentione se obfirmavit.

⁴ De varietate lecti. turbas faciem interpretet, cum hoc, cui attipu-

latur. M. S. sano satis sensu admitti possit; priores sc. interquieverunt tumultus post legitimum sepulture honorem. In re simili Lucianus. ἡ αἰσῆς δὲ ἀρριπύουσι τὴν ἐν τῷ κοιτῶνι οὐρανὸν καὶ τὸν οὐρανὸν οὐρανὸν.

nisi forte, quod non fui reus : futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus datus à Caro de me libellus inventus est; ex quo conjectari potest, quia ¹ reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi quod imminabat periculi signum fuisse. Digna res est, quam diu multumque consideres; ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEPTITIO S U O S.

A Is quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius norint? Sed ut norint, quid invident mihi felicissimum errorem? Ut enim non sint tales, quales à me prædicantur, ego tamen beatus quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc finitram diligentiam conferant (nec sunt parum multi) qui carpere amicos suos judicium vocant: mihi nunquam persuadebunt ut meos amari à me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIUS MONTANO S U O S.

R Idebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est viâ Tiburtinâ intra primum lapidem (proxime annotavi) monumentum ² Pallantis, ita inscriptum; HUIUS SENATUS, OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIÆ QUINQUAGIES: CUIUS HONORE CONTENTUS FUIT. Equidem nunquam sum miratus quæ sæpius à fortuna quam à judicio proficiscerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica & inepta quæ interdum in hoc cœnum, in has sordes abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere aulus est, & recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris prodere. Sed

¹ Ad squalorem contrahendum. | vid. Suet. in vita Claudii. cap. 28.

² Claudii hic erat libertus de quo

quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

Torqueor quod discipulum, ut scribis, optimæ spei amisisti, cujus & valetudine & morte impedita studia tua quid nesciam? cum sis omnium officiorum observantissimus, cumque omnes quos probas, effusissime diligas? Me huc quoque urbana negotia persequuntur, non delectant. Sunt enim qui me aut judicem aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ rusticorum, qui auribus meis post longum tempus tuo jure abutuntur. Instat & necessitas agrorum locandorum perquam molesta. Adeo rarum est invenire idoneos conductores. Quibus ex causis precario studeo: studeo tamen. Nam & scribo aliquid & lego: sed quum lego, ex comparatione sentio quam male scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, Orationi Demosthenis ~~rem~~ *Meidys* confers: quam sane, quum componerem illos, habui in manibus, non ut æmularer (improbum enim ac pene furiosum) sed tamen imitarer & sequerer, quantum aut diversitas ingeniorum, maximi aut minimi, aut causæ dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

Claudius Pollio amari à te cupit: dignus hoc ipso quod cupit: deinde, quod ipse te diligit. Neque enim fere quisquam exigit istud nisi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pene ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militarem, non solum ut commilito inspexi. (nam præerat alæ militari.) Ego iustus à legato consulari rationem alarum & cohortium excutere, ut magnam quorundam fœdamque avaritiam, & negligentiam parem, ita huius summam integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procuraciones, nulla occasione corruptus ab insito abstinentiæ amore deflexit; nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmita-

1 Non nisi precibus impetro ut studeam.

te animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod eundem paulisper cum magna sua laude intermisit & posuit, à Corelio nostro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendisque agris adjutor assumptus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate præcipue placuisse? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis judiciis, in his Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum istud, & raritate ipsa probandum, cum plerique hæcenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehendere, immo & invita, ac sic ama tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio qui prius coepit. Vale.

XXXII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Delector jucundum tibi fuisse Tironis mei adventum: quod vero scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos² manumissos, unice lætor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen juvat, quod adjici, me teque & gratiarum actione & laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, *ἡδίστη ἀνθρώποις ἰμῶν*, utique si te mereri putes. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Auguror (nec me fallit augurium) Historias tuas immortales fueras: quo magis illis (ingenue fatebor) inferi cupio. Nam si esse nobis curæ solet ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor prædicatorque contingat? Demonstro itaque, quanquam diligentiam tuam non fugere possit, cum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris.

¹ Fortasse quod nihil iis legaverint. ² Vide Ep. 16. hujus libri.

Dederat me Senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciae Beticæ contra Babium Massam: damnatoque Massa censuerat ut bona ejus publice custodirentur. Senecio, quum explorasset consules postulationibus vacaturos, convenit me: & Quæ concordia? inquit, injunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adeamus consules, petamusque ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent. Respondi; Quum simus advocati à Senatu dati, dispice, num peractas partes partes nostras, Senatus cognitione finita. Et ille; Tu quem voles tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipse & natus ibi, & quaestor in ea fui. Tum ego; si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut si qua ex hoc invidia erit, non tua tantum sit. Venimus ad cons. dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua subjungo. Vixdum conticueramus, & Massa quaestus Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem impleisse, impietatis reum postulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo prævaricationem objecerit, quod non & me reum postulavit. Quæ vox & statim excepta, & postea multo sermone celebrata est. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his quæ recte in publico fierent) missis ad me gravissimis literis, non mihi solum, verum etiam seculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Hæc, utcumque se habent, notiora, clariora, majora tu facies: quanquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec historia debet egredi veritatem, & honeste factis veritas sufficit. Vale.

¹ Causib. contra fidem cæterorum
codd. legendum censet quæ jam in
custodia esse deberent. Sed non video
cur immutari præstet, cum aliter sibi

constet sensus, viz. ne bona [eorum]
dissipari sinant, quorum [bona] in
custodia esse deberent. ² Proditionem
causæ quam defendendam suscepi.

LIBER VIII.

I. C. PLINIUS SEPTITIO
SVO S.

ITER commode explicui, excepto quod quidam ex meis adversam valetudinem ferveſcentibus æſtibus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille ſeria noſtra, ille deliciæ, exaſperatis faucibus pulvere, ſanguinem rejecit. Quam triſte hoc ipſi, quam acerbum mihi, ſi is, cui omnis ex ſtudiis gratia, inhabilis ſtudiis fuerit. Quis deinde libellos meos ſic leget? ſic amabit? quem aures meæ ſic ſequentur? Sed dii lætiora promittunt. Sterit ſanguis, reſedit dolor. Præterea continens ipſe: nos ſoliciti, medici diligentes. Ad hoc ſalubritas cœli, ſeceſſus, quies, tantum ſalutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

II. C. PLINIUS CALVISIO
SVO S.

Ali in prædia ſua proficiſcuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Invitabat pretium; & quod tunc, & quod fore videbatur. Spes ſefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, ſed non ſatis æquum. Mihi autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in ſuis, agitare juſtitiam. Nam ſi paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, ne quis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, conceſſi: deinde iis, qui ampliffimas ſummas emptionibus occupaverant, ſeparatim conſului. Nam & me magis juverant, & majus ipſi fecerant damnum. Igitur iis, qui pluris quam decem millibus emerant, ad illam communem, & quaſi publicam octavam, addidi decimam ejus ſummæ, quæ decem millia exceſſerat. Vereor, ne parum expreſſerim; apertius calculos oſtendam. Si qui forte quindecim millibus emerant, hi &

¹ Propter diverſam emptorum conditionem. ² Ex Stoicorum dogmate, de quo vide ſi libet Ciceronis paradoxon.

quindecim

quindecim millium octavam & quinque millium decimam, tulerunt. Præterea, quum reputarem, quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non ¹ æquasset fides solutionis, hos benignitate remissionis æquari. Rursus ergo iis qui solverant, ejus, quod solverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissime & in præteritum singulis, pro cujusque merito, gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendandum tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio hæc, seu facilitas stetit: sed fuit tanti. Nam regione tota & novitas remissionis & forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una (ut dicitur) ² pertica, sed distincte gradatimque tractavi: quanto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abit, expertus non esse apud me, Εἰ δ' ἵψ' ἡμῶν ἢ ῥῆθ' ἡσυχίας, ἢ ὅτι ἰδιότης.

III. C. PLINIUS SPARSO S U O S.

Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cujusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile utrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim proxima quæque absolutissima videri: & adeo jam nunc ³ contra istum librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexī expectationem tuam; quam vereor ne destituar oratio in manus sumpta. Interim tamen, tanquam placituram (& fortasse placebit) expecta. Vale,

IV. C. PLINIUS CANINIO S U O S.

Optime facis, quod bellum ⁴ Dacicum scribere paras. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam lata, quæ denique tam poetica, & (quanquam in verissimis rebus) tam ⁵ fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes

¹ Qui non pariter solvebant. ² Non æquum duxi eodem modulo metiri: certa enim est Geometricorum mensura. ³ Vel quod materia fuerit diversa, vel quod ex æmulatione quadam a-

liam publicaverit orationem, ut constaret utra esset præferenda. ⁴ Quod contra Decebalum gessit Trajanus, ⁵ Cujus veritas adeo fides superavit ut proxime ad fabulas accederet.

Humminibus

fluminibus injectos, inſeſſa caſtris montium abrupta, pulſum regia, pulſum etiam vita, regem nihil deſperantem. Super hæc, actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus, alter noviffimus fuit. Una, ſed maxima, difficultas, quod hæc æquare dicendo, arduum, immenſum, etiam tuo ingenio, quanquam altiffime aſſurgat, & ampliffimis operibus increſcat. Nonnullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, inprimis regis ipſius, Græcis verſibus non¹ reſultent. Sed nihil eſt quod non arte curaſque, ſi non poteſt vinci, mitigetur. Præterea, ſi datur Homero & mollia vocabula & Græca ad lenitatem verſus contrahere, extendere, inflectere, cur tibi ſimilis audentia, præſertim non² delegata, ſed neceſſaria, negetur? Proinde jure vatium, invocatis diis, & inter deos, ipſo, cujus res, opera, conſilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, ſi quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poëtice cum poeta? Illud jam nunc paciſcor; prima quæque ut abſolveris, mitte, immo etiam antequam abſolvas, ſic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc ſimilia naſcentibus. Reſpondebis, non poſſe perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & à me æſtimabuntur ut cœpta; ſpectabuntur ut membra; extremamque limam tuam operientur in ſcrinio noſtro. Patere hoc me ſuper cætera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim quæ noſſe neminem velles. In ſumma, potero fortalle ſcripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiſque, ſed ipſum te magis amabo, magiſque laudabo, quanto celerius & incautiſque miſeris. Vale.

V. C. PLINIUS GEMINIO

S U O S.

GRave vulnus Macrinus noſter accepit. Amiſit uxorem ſingularis exempli, etiam ſi olim fuiſſet. Vixit cum hac triginta novem annis; ſine jurgio, ſine offenſa. Quam illa reverentiam marito ſuo præſtitit, cum ipſa ſummam mereretur? Quot quantæque virtutes ex diverſis ætatibus ſumptas collegit & miſcuit? Habet quidem Macrinus grande ſolati-um, quod tantum bonum tam diu tenuit; ſed hoc magis exacerbat, quod amiſit. Nam fruendis voluptatibus creſcit carendi dolor. Ego ergo ſuſpenſus pro homine amiſſiſſimo,

¹ Non congruant propter re-
fractarios ſyllabarum modulos.

² Non accerſiæ.

dum admittere avocamenta, & cicatricem pati possit; quam nihil æque ac necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit. Vale.

VI. C. PLINIUS MONTANO

SUO S.

Cognovisse jam ex epistola mea debes, annotasse me nuper monumentum Pallantis sub hac inscriptione; HUIUS SENATUS OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRO NOS ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES: CUIUS HONORE CONTENTUS FUIT. Postea mihi visum est pretium curæ ipsum SC. quærere. Inveni tam copiosum & effusum, ut ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, non dico illi veteres, ¹ Africani, Achaici, Numantini, sed his proximi, Marii, Syllæ, Pompeii; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes jacebunt. ² Urbanos, qui illa censuerunt, putem, an miseros? Dicerem urbanos, si Senatum deceret urbanitas. Miseros ergo? sed nemo tam miser est, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut aut per suum aut per publicum dedecus procedere vellet in ea civitate, in qua hic esset usus potentissimæ dignitatis, ut primus in Senatu laudare Pallantem posset? Omitto, quod Pallanti servo prætoris ornamenta offeruntur: (quippe offeruntur à servis) mitto quod censent, non exhortandum modo, verum etiam compellendum ad usum ³ aureorum annulorum. Erat enim contra maiestatem Senatus, si ferreis prætorius uteretur. Levia hæc & transeunda; illa memoranda, quod nomine Pallantis Senatus (nec ⁴ expiata postea curia est) Pallantis nomine Senatus gratias agit Cæsari: quod & ipse, cum summo honore mentionem ejus prosecutus esset, & Senatui facultatem fecisset testandi erga eum benevolentiam suam. Quid enim Senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, ut Pallas, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, singularis fidei, singularis industriæ fructum

¹ Scipiones & L. Mummius. ² Urbanitas hæc Theophrasto char. c. 6. ἀριστία dicitur, ἐντελής δὲ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἡδονῶν πλεονεξία. Ubi quis nimio placendi studio nihil non facit in alterius gratiam. ³ Peculiare

hoc erat Equitum Rom. ornamentum quo à plebe distinguebantur. Plebs enim argenteo videtur annulo usa, servi vero ferreo. ⁴ Tanquam admitta res esset piaculo digna.

meritissimo ferat. Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipub. credas. Astruitur his, quum Senatui Populoque Romano liberalitatis gratior repræsentari nulla materia posset, quam si abstinentissimi fidelissimique custodis principalium opum facultates adjuvare contigisset. Hoc tunc votum Senatus, hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egestione contingeret. Jam quæ sequuntur, voluisse quidem Senatum centere, dandum ex ærario sestertium centies quinquagies, & quanto ab ejusmodi cupiditatibus remotior ejus animus esset, tanto impensius petere à publico parente, ut eum compelleret ad cedendum Senatui. Id vero decrat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur, Pallas rogaretur ut Senatui cederet; ut illi superbissimæ abstinentiæ Cæsar ipse patronus advocaretur, ne sestertium centies quinquagies sperneret Sprevit quod solum potuit, tantis opibus publice oblatis: arrogantius fecit quam si accepisset. Senatus tamen id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis; **SED QUUM PRINCEPS OPTIMUS, PARENSQUE PUBLICUS, ROGATUS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIÆ, QUÆ PERTINEBAT AD DANDUM EI EX ÆRARIO CENTIES QUINQUAGIES SESTERTIUM, REMITTI VOLUISSET, TESTARI SENATUM ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SUMMAM INTER RELIQUOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQUE PALLANTIS, DECERNERE COEPISSSE, VOLUNTATI TAMEN PRINCIPIS SUI, CUI IN NULLARE FAS PUTARET REPUGNARE, IN HAC QUOQUE RE OBSEQUI.** Imaginare Pallantem velut intercedentem SC., moderantemque honores suos, & sestertium centies quinquagies, ut nimium, recusantem, cum prætoria ornamenta, tanquam minus, recepisset. Imaginare Cæsarem, liberti precibus, vel potius imperio; coram Senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Imaginare Senatum, usquequaque testantem, merito libenterque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti coepisse decernere; & perseveraturum fuisse se, nisi obsequeretur Principis voluntari, cui non esset fas in ulla re repugnare Ita, ne sestertium centies quinquagies Pallas ex ærario referret, verecundia ipsius, obsequio Senatus opus fuit; in hoc præcipue non obsequuturi, si in ulla re putasset fas esse non obsequi. Finem existimas? Mane dum, & majora accipe. **UTIQUE, CUM SIT UTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM**

GNITATEM PROMPTISSIMAM AD LAUDEM PRÆ-
 MIAQUE MERENTIUM ILLUSTRARI UBIQUE, ET
 MAXIME IIS LOCIS, QUIBUS INCITARI AD IMI-
 TATIONEM PRÆPOSITI RERUM EJUS CURA POS-
 SENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES,
 ATQUE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE
 STUDIUM TAM HONESTÆ ÆMULATIONIS POSSET, EA
 QUÆ QUARTO CALEND. FEBRUARI, QUÆ PROXIME
 FUISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMUS
 PRINCEPS RECITASSET, SENATUSQUE CONSULTA
 DE HIS REBUS FACTA IN ÆS INCIDERENTUR,
 IDQUE ÆS FIGERETUR AD STATUAM LORICATAM
 DIVI JULII. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam
 testem: delectus est celeberrimus locus, in quo legenda
 præsentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære signari
 omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quos-
 que quantum ad decernentes pertinet, ¹ gessisset. Incisa & inscul-
 pta sunt publicis æternisque monumentis ornamenta prætoria: sic
 quasi fœdera antiqua, sic quasi sacræ leges. Tanta Principis, tanta
 Senatus, tanta Pallantis ipsius, Quid dicam, nescio; ut vellet
 in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Cæ-
 sar, humilitatem Senatus. Nec puduit rationem turpitudini
 obtendere: egregiam quidem pulchramque rationem, ut ex-
 emplo Pallantis præmiorum ad studium æmulationis cæteri pro-
 vocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos
 Pallas non ² dedignabatur. Inveniebantur tamen honesto lo-
 co nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, pro-
 mitti servis videbant. Quam juvat quod in tempora illa non
 incidi, quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non
 dubito similiter affici te. Scio quam sit tibi vivus & ingenuus a-
 nimus: ideoque facilius est, ut me (quanquam indignationem
 quibusdam in locis fortasse ultra epistolæ modum extulerim)
 parum doluisse, quam nimis credas. Vale.

VII. C. PLINIUS TACITO SVO S.

NEque ut magistro magister, neque ut discipulo discipulus
 (sic enim scribis;) sed ut discipulo magister (nam tu ma-

¹ Per senatores enim non ste-
 tit quo minus ampliores gereret.

² Præturam sc. vel consulatum, qui

summi honores evilesce-
 re cœperant mancipiis in præmium dati.

gister, ego contra. Atque ideo tu in scholam revocas, ego ad huc ¹ Saturnalia extendo,) librum misisti. Non potui longius ² hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum me esse, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici. Sumam tamen personam magistri; exeramque in librum tuum jus quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim misuris sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

VIII. C. PLINIUS ROMANO

S U O S.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum (& puto nondum: alioqui narraſſes mihi,) vide; quem ego (pœnitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis aſurgit, antiqua cupreſſu nemoroſus & opacus. Hunc ſubter fons exit, & exprimitur pluribus venis, ſed imparibus; eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio pateſcit purus & vitreus, ut numerare jactas ſtipēs & relucentes calculos poſſis. Inde non loci devexitate, ſed ipſa ſui copia & quaſi pondere, impellitur. Fons ad huc, & jam ampliſſimum flumen atque etiam navium patiens; quas obvias quoque & contrario niſu in diverſa tendentes, tranſmittit & perfert: adeo validus ut illa qua properat, ipſe, & tanquam per ſolum planum, remis non adjuvetur. Idem ægerime remis conſiſque ſuperetur adverſus. Jucundum utrumque per jocum ludumque fluitantibus, ut flexerint curſum, ⁴ laborem otio, otium labore variare. Ripæ fraxino multa, multa populo veſtiuntur: quas perſpicuus amnis, velut merſas, viridi imagine ⁵ annumerat. Rigor aquæ certaverit nivibus; nec color cedit. Adjacet templum, priſcum & religioſum. Stat Clitumnus ipſe amiſtus ornatusque ⁶ prætexta. Præſens numen, atque etiam fatidicum, indicant ⁷ fortes. Sparſa ſunt circaſacella complura, totidemque dei ſimulacra: ſua cuique veneratio, ſuum nomen; quibuſdam vero etiam fontes. Nam, præter illum quaſi parentem cæterorum, ſunt minores capite diſcreti: ſed flumini miſcentur, quod ponte tranſmittitur. Is ⁸ terminus ſacri profanique. In ſuperiore parte navigare tan-

¹ Ferias ago. ² Figura quæ reſum ordinem perturbat. ³ Placet Gronovii conjectura quæ [quanquam] ſubſtituit. fons enim adeo ſui copia impellitur, ut, quanquam per loca plana decurrat, ſine remorum tamen adminiculo, prono ſatis alveo ſeratur. ⁴ Si mutatis vicibus vel ſecundo vel adverſo flumine vehantur. ⁵

Quippe amnis arborum ſpecies quaſi è ſpeculo viſendas reddit. ⁶ Solenne hoc poetis eſt quolibet cultu fluvios amicare, ut videre eſt Dei Tyberini habitum ſep. Æneid. 7 Quates erant Antiatinæ. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. c. 23. ⁸ Spatium omne à templo & ſacellis ad finem uſque pontis ſacrum eſt, quicquid ultra, profanum.

tum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum divus Augustus dono dedit, publice præbent, & hospitium. Nec desunt villæ, quæ secutæ fluminis amœnitatem, margini insistant: In summa, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quanquam tu vero, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Olim non librum in manus, non stylum sumpsisti. Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec secedere nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, ut amicitiae officium deferatur: quod religiosissime custodiendum studia ipsa præcipiunt. Vale.

X. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se prægnantem esse¹ puellariter nescit; ac per hoc quædam custodienda prægnantibus omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiavit, in summum periculum adducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in præsentia pronepotes negaverint, ut servarint neptem, illos reddituri quorum nobis spem certiore hanc ipsa, quam parum prospere explorata, fecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor à meo tuoque latere primum ad honores iter, & ² audita latius nomina, & non ³ subitas imagines relicturus.

¹ Per imperitiam puellarum, ² A longo stemmate deducta. ³ Novas. Nobiles enim dicti erant qui majorum

suorum imagines habuerunt, Novi qui suas tantum.

Nascuntur

Nascantur modo, & hunc nostrum dolorem gaudio mutant.
Vale.

XI. C. PLINIUS HISPULLÆ S U Æ S.

QUum affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem, intelligo ¹ prius tibi quod est posterius nuntiandum, ut præsumpta ætitia sollicitudini locum non relinquat: quanquam vereor ne post gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul quod periclitata sit perhorrescas. Jam hilaris, jam sibi, jam mihi reddita, incipit refici, transmissumque discrimen convalescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine (impune dixisse liceat,) fuit nulla sua culpa, ætatis aliqua. Inde abortus, & ignorati uteri triste experimentum. Proinde, etsi non contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote ejus aut nepte solari, memento tamen, dilatum magis istud quam negatum, cum salva sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud feminas venia est. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIANO S U O S.

HUnc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito; quem ego audire nescio magis debeam an cupiam. Vir est optimus, & inter præcipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fovet, provehit, multorumque qui aliqua componunt, portus, sinus, præmium, omnium exemplum; ipsarum denique literarum jam senescentium reductor ac reformator. Domum suam recitantibus præbet; auditoria non ² apud se tantum benignitate mira frequentat: mihi certe, si modo in urbe est, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non referre, quanto honestior causa referendæ. An, si litibus tererer, obstrictum esse me crederem obeunti ad ³ vadimonia mea? nunc, quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura, minus obligor tanta sedulitate celebranti? in quo obligari ego, ne dicam

¹ Prius de restaurata Calphurniæ valetudine quam facto abortu certam te faciam. ² Non adest tantum in su-

is ædibus recitantibus, sed in alienis etiam. ³ Si comparuisset ille pro quo sponforem me dedi ut sisteret se.

soleo, certe maxime possum? Quod si illi nullam vicem, nulla quasi mutua officia deberem, sollicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in summa severitate dulcissimo, vel honestate materiæ. Scribit exitus illustrium virorum, in iis quorundam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, feris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

XIII. C. PLINIUS GENIALI SUO S.

Probo quod libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, à disertissimo viro dicere quid laudandum, quid reprehendum; simul ita institui, ut verum dicere assuescas. Vides quem sequi, cujus debeas implere vestigia. O te beatum! cui contigit unum atque idem optimum & conjunctissimum exemplar: qui denique cum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

XIV. C. PLINIUS ARISTONI SVO S.

Cum sis peritissimus & privati juris & publici, cujus pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in Senatu proxime, necne: non ut in præteritum (serum enim) verum ut in futurum; si quid simile inciderit, erudiar. Dices, Cur quæris quod nosse debeas? Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam juris senatorii oblivionem quandam & ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit dicere quod in usu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere quæ acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cujus dulcedine accensi cogimur quædam facere antequam nosse. Erat autem antiquitus institutum, ut à majoribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus quæ facienda, mox ipsi, ac per vices quædam, tradenda minoribus haberemus. Inde adolescentuli statim castrensis stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum sequuntur, assuecerent: inde honores

1 Secundum Causab. Solo. 2 Quod ad Senatum spectat.

petituri

petituri assistebant curiæ toribus, & concilii publici spectatores, antequam consortes, erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vultuosissimus pro parente. Quæ potestas ¹ referentibus, quod ² censentibus jus, quæ vis magistratibus, quæ cæteris libertas; ubi cedendum, ubi resistendum: quod silentii tempus, quis dicendi; modus, quæ distinctio pugnantium sententiarum, quæ ⁴ executio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum præcipiendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in castris; ⁵ sed quum suspecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, atque etiam in contrarium versa, postremo obliviscenda magis quam tenenda. Iidem prospeximus curiam; sed curiam trepidam & elinguem; quum dicere quod velles, periculosum, quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit; quid didicisse juvit, cum Senatus aut ad ⁶ orium summum aut ad summum nefas vocaretur? & modo ⁷ ludibrio, modo dolori retentus, nunquam seria, tristitia sæpe censeret? Eadem mala jam senatores, jam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum quoque hebetata, fracta, confusa sunt. Breve tempus (nam tanto brevius omne, quanto felicius tempus) quod libet scire quid simus, libet exercere quod scimus. Quo iustius peto; primum ut errori (si quis est error) tribuas veniam, deinde medearis scientia tua, cui semper fuit curæ, sic jura publica ut privata, sic ⁸ antiqua ut ⁹ recentia, sic rara ut assidua, tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quæstionis quod afferro ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc & ego excusatio, si forte sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an ⁹ obsequio, perempti. Hos alius, (° Quis? Ego; sed nihil refert) post

¹ Referentibus ad Senatum.

² Sententiam dicentibus. ³ Divisio, usitata enim hac apud Romanos formula. Divide sententiam. Quoties enim sententia sua duas pluresve res quis complecteretur, si non omnes probarentur, postulabatur ut divideretur, i. e. de singulis referretur.

⁴ Exequi sententiam dicuntur, qui Senatum consulunt an iis quæ addiderint Senatus consulta vis accedat.

⁵ Referenda hæc ad Domitiani tempora. ⁶ Ut nihil ageret in curia.

⁷ Ut in ludicra illa consultatione de Rhombi coquendi ratione. ⁸ Leges ¹². Tabularum. ⁹ Edicta Prætorum & responsa prudentum. ⁹ Solenne erat Rom. hac in re fervorum suorum ministerio uti. sic narrante Floro lib. 4: c. 7. Brutus & Cassius iudicio suo, scelere alieno utebantur. ¹⁰ Hoc quasi rogante Aristone.

quæstionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diversitas erat, ut non possent esse nisi singulæ. Quid enim commune habet, occidere & relegare? non hercule magis quam relegare & absolvere: quanquam proprior aliquanto est sententiæ relegantis, quæ absolverit, quam quæ occiderit. Utraque enim ex illis vitam relinquit, hæc adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, una sedebant, & temporaria simulatione concordia¹ discordiam differebant. Ego postulabam ut² tribus sententiis constaret suus numerus, nec se brevibus induciis duæ jungerent. Exigebam ergo, ut qui capitali supplicio afficiendos putabant, discederent à relegante, nec interim contra absolventes mox dissensuri congregarentur, quia parvulum referret an³ idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem qui libertos relegandos, servos supplicio afficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam: hunc autem qui liberos morte multaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset dividi sententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam quemadmodum posset jungi sententia duorum tam diversa censentium. Atque adeo permitte mihi, sic apud te, tanquam ibi, sic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quæque tunc carptim, multis obstreptentibus, dixi, per otium jungere. Fingamus tres omnino iudices in hanc causam datos esse: horum uni placuisse, perire liberos, alteri, relegari, tertio, absolvi: utrumne sententiæ duæ, collatis viribus, novissimam periment, an separatim unaquæque tantundem quantum altera valebit? nec magis poterit cum secunda prima connecti, quam secunda cum tertia? Igitur in Senatu quoque numerari tanquam contrariæ debent, quæ tanquam diversæ dicuntur. Quod si unus atque idem & perdendos censeret & relegandos, num ex sententia unius & perire possent & relegari? num denique omnino una sententia putaretur, quæ tam diversa conjungeret? Quemadmodum igitur cum alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest una sententia, quæ dicitur à duobus: quæ non videretur una, si ab uno diceretur? Quid? Lex non aperte docet dirimi debere sententias occidentis & relegantis, quum ita discessio-

¹ Dissensuri alioqui si superata esset eorum sententia qui liberandos censuebant. ² Ut in tot partes discederetur quot erant sententiæ. ³ Quibus visum est aut relegare aut occidere, si una sedebant. Ideoque ad

veram causæ disjudicationem nihil conferre poterant iuncta utriusque suffragia. Licet enim displiceret illa de servis liberandis sententia, superata illa, inter se tamen invicem colliderent.

nem fieri jubet, QUI HÆC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QUI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QUAE SENTITIS? Examina singula verba & expende, QUI HÆC CENSETIS, hoc est, qui relegandos putatis: IN HANC PARTEM, id est, in eam in qua sedet qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos qui interficiendos arbitrantur. QUI ALIA OMNIA: animadvertis, ut non contenta lex dicere ALIA, addiderit, OMNIA. Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE QUAE SENTITIS; nonne videtur ipsa lex eos qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num consulere etiam ubi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum solennibus verbis, sed manu gestuque demonstrat? At enim futurum est, ut, si dividantur sententiæ interficientis & relegantis, prævaleat illa quæ absolvit. Quid istud ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare ne fiat quod est mitius: oportet tamen eos qui puniunt & qui relegant, absolventibus primum, mox inter se comparari; scilicet ut in¹ spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat: sic in Senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina: & ex duabus sententiis eam quæ superior exierit, tertia expectat. Quid quod prima sententia comprobata, cæteræ perimuntur? Quæ ergo ratione potest esse non unus atque idem locus sententiarum, quarum nullus est postea? Planius repetam. Nisi, dicente sententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustra postea in eo dissentient ab eo cui paulo ante consenserint. Sed quid ego similis docenti, cum discere velim, an sententias dividi, an iri in singulas, oportuerit? Obtinui quidem quod postulabam: nihilominus tamen quaero, an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is qui ultimum supplicium sumendum esse censebat. Nescio an jure, certe æquitate postulationis meæ victus, ommissa sententia sua, accessit releganti: veritus, scilicet, ne, si dividerentur sententiæ (quod alioqui fore videbatur) ea quæ absolvendos esse censebat, numero prævaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus singulis erant. Tum illi quoque qui auctoritate ejus trahebantur, transiente illo de-

¹ Sensus est, Uti in spectaculis, ubi paria componuntur, fessis gladiatoribus novi subinde substitui solent, qui cum victore pugnam inaurarent; ita in iudicandis senten-

tiis, instituta primum inter duas comparatione, restat tertia illi demum sententiæ opponenda quæ prius obtinuit.

stituti, reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam, sequutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententiis duæ factæ; tenuitque ex duabus ¹ altera, tertia expulsa, quæ quum ambas superare non posset, elegit ab ² utra vinceretur. Vale.

XV. C. PLINIUS JUNIORI SVO S.

Oneravi te tot pariter missis voluminibus. Sed oneravi, primum, quia exegeras; deinde, quia scripseras tam graciles istic vindemias esse, ut plane scirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit scribere quæ legas, sit modo unde chartæ emi possint: quæ si scabræ bibulæve sint, aut non scribendum, aut necessario quicquid scripserimus boni malive ³ delebimus. Vale.

XVI. C. PLINIUS PATERNO SVO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen: unum facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos jam liberos perdidisti) alterum, quum permitto servis quoque ⁴ quasi testamenta facere, eaque ut legitima custodio. Mandant rogantque quod visum: pareo ocius: Suis dividunt, donant; relinquunt duntaxat ⁵ intra domum. Nam servis resp. quædam & quasi civitas domus est. Sed quanquam his solatiis acquiescam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, quæ me, ut hoc ipsum permetterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios hujusmodi casus nihil amplius vocare quam damnum; eoque sibi magnos homines & sapientes videri. Qui an magni sapientesque sint, nescio: homines non sunt. Hominis est enim affici dolore, sentire; resistere tamen, & solatia admittere, non solatiis non egere.

¹ Quæ censuit relegandos.

² Cui parti accederet. ³ Multus est in conjecturis hic loci Cataneus, qui substituens [debeamus] prius pro arbitrio verbum fingit, dein quamlibet adhibet interpretationem. Præsentem tamen lectionem loco non mo-

ventibus facile constabit sensus, chartæ enim bibulæ absorbent penitus quicquid inscripseris: ideoque lituræ tam continuæ quandam necessario exhibeat emendationis speciem. ⁴ Servis enim jure prohibitum est testamenta facere. ⁵ Domesticis tantum.

Verum de his plura fortasse quam debui, sed pauciora quam volui. Est enim quædam etiam dolendi voluptas: præsertim si in amici sinu desceas, apud quem lacrymis tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIUS MACRINO
SVO S.

NUm istic quoque immite & turbidum cœlum? Hic assidue tempestates, & crebra diluvia. Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis alte superfunditur. Quanquam fossa, quam providentissimus ¹ imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis; quaque planum solum, ² pro solo cernitur. Inde, quæ solet flumina accipere, & permitta devehere, velut obvius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac sese super ruinas evexit atque extulit. Viderunt hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi divitum apparatus, & gravem suppellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores; hic soluta & libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non ascendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, & dejecti nubibus turbines: prorupta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monumenta. Multij ejusmodi casibus debilitati, obruti, obriti, & aucta luctibus damna. ³ Ne quid simile istic, pro ³ mensura periculi, vereor: teque rogo, si nihil tale est, quam maturissime sollicitudini meæ consulas: sed &, si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adversa an expectes: nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse, timeas, quantum possit accidere. Vale.

¹ Trajanus ² Quia præter aquam | apparet. ³ Magnitudine.
in locis demissioribus nihil usquam.

XVIII. C. PLINIUS RUFINO
S U O S.

Falsum est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vita. Nam, quum se captandum præbuisset, reliquit filiam hæredem, quæ illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Prosequutus est nepotes plurimis jucundissimisque legatis; prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tanto magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo varii tota civitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo uti de patre, avo, proavo, quasi ¹ orbi, querantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum: quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filię, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam ² Curtius Mantia, perosus generum suum Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione filiam ejus, neptem suam, instituerat hæredem, si esset manu patris emissā. Emiserat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestate emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, & quidem cum opibus amplissimis. Fuit aliqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent invitissimis à quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in ³ nomen assumpsit, reliquit testamentum ante octo & decem annos ⁴ nuncupatum; adeoque postea improbatum sibi, ut patris eorum bona proscribenda curaverit. Mira illius asperitas, qui numero civium ⁵ excidit, ⁶ quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed hæc quoque hæreditas Afri, ut reliqua cum fratre quæ sita, transmittenda erant filię ⁷ fratris: à quo Tullus ex asse hæres institutus, prælatuque filię fuerat,

¹ Quasi exhæredati. ² Curtius Mantia generum perosus, Domitium sc. Lucanum, ea conditione neptem ex Domitio hæredem instituit, si manumissa esset, ne ad patrem hæreditas aliqua ex parte perveniret. Satisfecit Lucanus Testamenti Scripturæ, sed non Testatoris voluntati. Convenit enim

cum Domitio Tullo, ne ad ipsum filium cum filia adoptionis jure transferret hæreditas; ita ut testamentum per hanc fraudem elideretur. ³ Adoptavit. ⁴ Testamentum Nuncupativum illud est, quod sine scriptura validum est. ⁵ Expulit. ⁶ Cum hic adoptaverit quos ille genuerat. ⁷ Lucani.

ut

ut reconciliaretur. Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor, scripsit: in quo denique omnibus affinitatibus, pro cuiusque officio, gratia relata est, relata & uxori. Accepit amenissimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima & patientissima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis est reprehensa quod nupsit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum decore sequuta matrimonium videbatur divitis senis, ita perdit morbo, ut esse tædio posset uxori, quam juvenis sanusque duxisset. Quippe omnibus membris extortus & tractus tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, movebatur. Quin etiam (scædum miserandumque dictu) dentes lavandos fricandosque præbebat. Auditum est frequenter ab ipso, quum quereretur de contumeliis debilitatis suæ, se digitos servorum suorum quotidie lingere. Vivebat tamen, & vivere volebat, sustentante maxime uxore; quæ culpam inchoati matrimonii in gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Jam sunt venale tabulæ Tulli; expectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut amplissimos hortos eodem quo emerat die instruxerit plurimis & antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, si quid istic epistola dignum, ne gravare scribere. Nam cum aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIUS MAXIMO S U O S.

ET gaudium mihi & solatium in literis; nihilque tam lætum, quod his lætius; nihil tam triste, quod non per has sit minus triste. Itaque & infirmitate uxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte, turbatus, ad unicum doloris levamentum studia confugio; quæ præstant ut adversa magis intelligam, sed patientius feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, ante amicorum iudicio examinare, imprimistuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor ne ipse, ut tristis, parum intenderim. Imperare enim dolori ut scriberem, potui, ut vacuo animo lætoque, non potui.

² Tale illud Mæcenatis votum, Sen. Ep. 101. Vita dum superest bene est, si dæa, sustineo crucem.

Porro,

Porro, ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. PLINIUS GALLO S U O S.

AD quæ noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi, longinqua sectemur; seu quod omnium rerum cupido languescit quum facilis occasio est; seu quod differimus, tanquam sæpe visuri quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de causa, permulta in urbe nostra, juxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus: quæ si tulisset Achaia, Ægyptus, Asia, aliave quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, lustrataque haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audiivi pariter & vidi. Exegerat profocer meus, ut Amerina prædia sua inspicerem. Hæc perambulanti mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadimonis; simul quædam incredibilia narrantur. Perveni ad ipsum. Lacus est in similitudinem jacentis rotæ circumscriptus, & undique æqualis; nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, & quasi artificis manu cavata & excisa. Color cæruleo albidior, viridior, & pressior; sulphuris odor, saporque medicatus, vis qua fracta solidantur. spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulæ herbidæ, omnes arundine & junco tectæ, quæque alia fecundior palus, ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut motus: cunctis margo densus, quia frequenter vel littori vel sibi illisæ terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in speciem carinæ¹ humili radice descendunt. Hæc ab omni latere prospicitur: eadem aqua pariter suspensa & mersa. Interdum junctæ copulatæque & continenti similes sunt; interdum discordantibus ventis digeruntur; nonnunquam² destitutæ tranquillitate singulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut cymbulæ onerariæ, adhærescunt; sæpe inter se majores minoresque quasi cursum certamenque desumunt; rursus omnes in eundem locum appulsæ, qua steterunt, promovent terram, & modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum de-

¹ Buchnerus legit Viridior pressior, hæret, humilis enim hic loci alto i. e. i. e. magis nubilus. ² Quæ in summo profundo opponitur. ³ Leviter succussæ. multa,

num, quum medium tenere, non¹ contrahunt. Constat, pecora herbas sequuta, sic in insulas illas, ut in extremam ripam, procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quam littore abrepta, quasi illata & imposita, circumtusum undique lacum pavent; mox quo tulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire, quam senserint ascendisse. Idem lacus in flumen egeritur: quod ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur, alteque conditum meat: ac, si quid ante quam subduceretur accepit, servat & profert. Hæc tibi scripsi, quia nec minus ignota quam mihi nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æque ac naturæ opera delectant. Vale.

[XXI. C. PLINIUS ARRIANO
S U O S.

UT in vita, sic in studiis pulcherrimum & humanissimum existimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, graviora opera lusbis jocisque distingo. Ad hos proferendos & tempus & locum opportunissimum elegi, utque jam nunc assuescerent & ab otiosis, & in triclinio, audiri, Julio mense, quo maxime lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris, amicos collocavi. Forte accidit, ut eo die mane in advocationem subitam rogarer: quod mihi causam² præloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quod recitaturus quanquam & amicis & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abstinissem. Addidi, hunc ordinem me & in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteferebam, ac primum amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit & opusculis varius & metris. Ita solemus qui ingenio parum fidimus, fatieratis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc assensus audientium exegit: & tamen ut alii transeunt quædam, ³ imputantque quod transeant; sic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me, restor. Lego enim omnia, ut omnia emendem. Quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, & fortasse reverentius, sed hoc simplicius & amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, ut tædium non pertimescat. Alioquin quid præstant sodales, si conveniunt voluptatis suæ causa? Delicatus ac similis ignoto est qui

¹ Nihil circulo demunt, quem describit lacus undique circumtusus.

² Præstationis quæ ventam deprecatus

est quod mane non recitaret. ³ Amicos sibi obligatos credunt.

amici librum bonum mavult audire quam facere. Nō dubito, cupere te; pro cætera mei caritate, quam maturissime legere hunc adhuc ¹ musteum librum. Leges, sed ² retractatum; quæ causâ recitandi fuit; & tamen nonnulla jam ex eo nostri. Hæc vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi nova rursus, & rescripta, cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

XXII. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

Nostine hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invadeant, & gravissime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam nisi sibi nesciunt: mandemusque memoriæ, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat: ³ QUI VITIA ODIT HOMINES ODIT. Fortasse quæris, quo commotus hæc scribam? ⁴ Quidam nuper. Sed melius coram; quanquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id quod improbo eos sectari, carpere, referre, huic, quod quam maxime præcipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, fileatur: quem insignire, exempli non nihil; non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

Omnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat; suffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat; ad

¹ Recentem instar musti. ² Emendatum. ³ Sensus est, ita omnes esse ad vitia proclives ut perinde se sit vitia ac homines odisse.

⁴ Præcisio hæc Rhetorica, per quam quis rem aliquam dicturus, quod reliquum est, supprimit.

hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro uteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. Nam quotuscumque vel ætati alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avitus: cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua eruditio, quod discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitæ consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus: & erat factus vel eo quod audierat, vel quod omnino quæsierat. Quod ille obsequium Serviano, exactissimo viro; præstitit? quem legatum tribunus ita & intellexit, & ex cepit, ut ex Germania in Pannoniam transeuntem, non ut commilito, sed ut comes assectatorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quæstor consulibus suis (& plures habuit) non minus jucundus & gratus, quam usui fuit? Quo discursu, qua vigilantia, hanc ipsam ædilitatem, cui præreptus est, petiit? Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Obversantur oculis cassi labores, & infructuose preces, & honor quem meruit tantum. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis sumptus; redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermones, illæ consultationes. Afficior adolescentia ipsius, afficior¹ necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paulo ante sustulerat. Tot spes, tot gaudia dies unus in diversa convertit. Modo designatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaram avi ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrymis meis, quod absens, & impendentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse cognovi; ne gravissimo do²lori timore consuecerem. In tantis tormentis eram, quum scriberem hæc, & scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale.

¹ Affiniam. ² Ne cognita illius valetudine dolorem patientius ferre consuecerem; neque enim

adeo grave est cum evenit quod eveniturum prævidemus. ³ Causam leg. ut cum scriberem hæc.

XXIV. C. PLINIUS MAXIMO
SUO S.

AMor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore egēs) admoneam tamen, ut quæ scis, teneas & observes, aut scias melius. Cogita, te missum in provinciam Achaiam, illam veram & meram Græciam, in qua primum humanitas, literæ, etiam fruges, inventæ esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad homines maxime liberos, qui jus à natura datum, virtute, meritis, amicitia, fœdere denique & religione tenuerunt. Reverere conditores deos, numina deorum. Reverere gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque: nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex jactatione decerpseris. Habe ante oculos, hanc esse terram quæ nobis miserit jura, quæ leges non victa acceperit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedæmonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, & residuum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque est. Vides à medicis, quanquam in adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quæque civitas fuerit; non ut despicias quod esse desierit. Abiit superbia, asperitas; nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi qui humilis, & sordidus, & qui se primus ipse contemnit? Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur; male terrore veneratio acquiritur: longeque valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam timor abiit si recedas, manet amor: ac sic, ut ille in odium; hic in reverentiam vertatur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsi interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? Quid libertate pretiosius? Porro quam turpe, si ordinatio eversione, libertas servitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te quæsturæ tuæ fama, quam

1 Quæ Ceres Triptolemo dedit spargendas: et si Siciliæ quidam inventas asserant.

2 Qui licet prælio ad

Mantineam deviisti Græciæ principatum amiserunt, sui tamen juris erant usque ad imp. Romanum.

ex Bithynia optimam revexisti : onerat testimonium principis : onerat tribunatus, prætura, atque hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo magis nitendum est, ne in longinquam provinciam quam ¹ suburbanam, ne inter servientes quam liberos, ne sorte quam judicio missus, ne rudis & incognitus quam exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris : cum sit alioqui, ut sæpe audisti, sæpe legisti, multo deformius, amittere quam non assequi laudem. Hæc velim credas (quod initio dixi,) scripsisse me admonentem, non præcipientem ; quanquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum exceßerim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

¹ Propinquiorem.

LIBER.

LIBER IX.

I. C. PLINIUS MAXIMO
SUO S.

SÆPE te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Blateram, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime emitteres: quod nunc præcipue, morte ejus audita, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiæ fama. Erit autem, si notum æquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud:

Ὅχι ὅταν φημιπρὸς τὴν ἐκ' ἀνδρῶν διχνομήδειαν.

Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tanquam viventem adhuc editur, si editur statim. Igitur, si quid aliud in manibus, differ: interrim hoc perface, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur: sed jam videatur & tibi; cujus cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio¹ præcidit. Vale.

II. C. PLINIUS SABINO
SUO S.

FAcis jucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas, flagitas. in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar, plerumque frigidis, negotiis: quæ simul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec materia plura scribendi dabatur. neque enim eadem nostra conditio, quæ M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & par ingenio materia; quam tam varietas rerum, quam magnitudo largissime suppeditabat. Nos

¹ Ita M. S. melius plerisque exemplaribus, in quibus occurrit, præcedit

quam

quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis; nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma vestra, quum castra, quum denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes, ut puto, justam excusationem: quam tamen dubito an tibi probari velim. Est enim summi amoris negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III. C. PLINIUS PAULINO S U O S.

ALius alium, ego beatissimum existimo, qui bonæ manfuræque famæ præsumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium, placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere & ¹ non remitti, tum hos quiescere, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, misera simul & ² ingrata imagine industriæ, ad mortalitatem sui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie tecum, ut definam tecum, si dissenties tu; quanquam non dissenties, ut qui semper præclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO S U O S.

Vererer ne immodicam ³ orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis ejus, ut sæpe incipere, sæpe finire videatur. Nam singulis criminibus singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo, undecunque inceperis, ubicunque desieris, quæ deinceps sequentur & quasi incipientia legere, & quasi coherentia; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

¹ Al. legunt eniti. ² Vana diligen- | Classicum,
tia specie. ³ Illam sc. contra Cæciliam |

V. C. PLINIUS TIRONI
S U O S.

EGregie facis (inquiero enim, & ¹persevero) quod iustitiam tuam provincialibus multa humanitate con.mendas: cujus præcipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita à minoribus amari, ut simul à principibus diligare. Plerique autem, dum verentur ne gratiæ potentium nimium impertiri videantur, ² sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi non possum, quo minus laudem, similis monenti, quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias: quæ si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa æqualitate inæqualius. Vale.

VI. C. PLINIUS CALVISIO
S U O S.

OMne hoc tempus inter pugillares ac libellos jucundissima quiete transiit. Quemadmodum, inquis, in urbe potuisti? Circenses erant; quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla: nunc favent ³ panno, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque ⁴ transibit, & repente agitadores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquunt. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est; sed apud quosdam graves homines: quos ego quum recorder, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem; quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentissime otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

¹ Sc. inquirere, etsi Boethius. legat perseveris. ² Sinistero est. Donatum audis, qui nec loci nec temporis nec personæ rationem habet. Græcis Σκωλιος idem sonat quod

ἀμελής ὁ δὲ οὐκ ἀμελεῖ τὰς ἡμετέρας.

³ Quo distinguebantur Aurigarum factiones, à quibus præcipue erant Præfina & Venera. ⁴ Prout transfertur pannus in quem propensior videtur favor principis.

VII. C. PLINIUS ROMANO
S U O S.

ÆDificare te scribis, bene est. Inveni patrocinium. **Æ**difico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quodque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in littore plures villæ me, sed duæ ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita faxi, more Baiano, lacum prospicit: altera, æque more Baiano, lacum tangit. ¹ Itaque illam, ¹ tragœdiam; hanc, appellare comœdiam soleo: illam, quod quasi cothurnis; hanc, quod quasi focculis, sustineatur. Sua utrique amœnitas, & utramque possidenti ipsa diversitate jucundior. Hæc lacu propius, illa latius utitur: hæc unum sinum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super litus extenditur, hic spatiosissimo xysto leviter inflectitur: illa fluctus non sentit, hæc frangit: ex illa possis despiciere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque è cubiculo, ac pene etiam lectulo, ut è navicula, jacere. Hæ mihi causæ utrique quæ desunt astruendi, ob ea quæ supersunt. Sed quid ego rationem tibi, apud quem pro ratione erit, idem facere? Vale.

VIII. C. PLINIUS AUGURINO
S U O S.

SI laudatus à te laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre judicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo; maxime tamen illa quæ de nobis. Accedit hoc, ² unâ eademque de causâ. Nam & tu, quæ de amicis, optime scribis, & ego quæ de me, ut optima, lego, Vale.

IX. C. PLINIUS COLONI
S U O S.

UNice probo, quod Pompeii Quintiani morte tam dolenter afficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas; non, ut

¹ Alcius enim insurgit Tragœdia.
² Amor utrumque efficit sed cum hoc
discrimine, quod ex hac parte hic

φιλαυτία, ex illa erga alterum amor.

plurique,

plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum obliviscuntur; sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finiri, nisi tua morte, non possit. Et, hercule, is fuit Quintianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Jam illa quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quam pari libra gravitas comitalque? quod studium literarum? quod iudicium; qua pietate cum dissimillimo patre vivebat? quam non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur quod erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? quanquam sic amasti viventem, ut hæc audire potius, quam de illo fileri velis: à me præsertim, cujus prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, ætatem posse restitui. Vale.

X. CORNELIO TACITO SUO C. PLINIUS S.

CUpio præceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervæ tantum servandum est; delicate tamen, ut in secessu, & æstate. In via plane nonnulla leviora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo feruntur, extendi. His quædam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quæ tu inter nemora & lucos commodissime perfici putas. Oratiunculam unam & alteram retractavi: quam id genus operis inamabile, inamænum, magisque laboribus ruris, quam voluptatibus simile. Vale.

XI. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

EPistolam tuam jucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inferi posset. Obveniet materia, vel hæc ipsa quam monstras, vel potior alia: Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto libentius ex literis tuis cognovi venditari libellos meos,

i Ambæ nempe æqualiter temperatæ,

A a

quibus

quibus peregre manere gratiam, quam in urbe¹ collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum judicia consentiunt. Vale.

XII. C. PLINIUS JUNIORI S U O S.

Castigabat quidam filium suum, quod paulo sumptuosius equos & canes emeret. Huic ego, juvene digresso, Heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripui posset? Fecisti, dico? Non interdum facis quod filius tuus. Si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur; Noc hic in illo sibi, in hoc alius, indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc quod es pater utere, ut memineris, & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

XIII. C. PLINIUS QUADRATO S U O S.

Quanto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Helvidii ultione composui, tanto impensius postulas, ut perscribam tibi, quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuisti: ² Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in Senatu senatori, prætorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Helvidii noverca, altera mater novercæ. Sed non ita me jura privata ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditæ libertatis pro se quisque inimicos suos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore

¹ Quam adepti sunt. ² A Stenio Iarid, Maximo Parthenii Liberto, phano Domitillæ procuratore, adju- &c. de quibus v. Suet. in Dom. c. tantibus tamen Clodiano Cornica- 17.

postulaverat simul & oppresserat: ego & modestius & constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere: quum jam satis ille primus impetus deferbuisset, & languidior indies ira ad justitiam redisset, quanquam tum maxime tristis, amissa nuper uxore; mitto ad Anteam (nupta hæc Helvidio fuerat) rōgo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit; Destinatum est, inquam, mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriæ & Fannia (ab exilio enim redierant) consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo: sed non ita gloriæ meæ faverim, ut vobis societatem ejus invidiam. Perfert Antea mandata; nec illæ morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem prudentissimum ætatis nostræ sapientissimumque cognovi: in hoc tamen contentus consilio meo fui, veritus ne vetaret (erat enim cunctantior cautiorque) sed non sustinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an tacerem non deliberabam: expertus usu, de eo quod destinaveris, non esse consulendos, quibus consultis obsequi debeas. Venio in Senatum; jus dicendi peto; dico paulisper maximo assensu. Ubi cœpi crimen attingere, reum destinare (adhuc tamen sine nomine) undique mihi reclamari. Alius; SCIAMUS QUI SIT, DE QUO EXTRA ORDINEM REFERAS: alius; QUIS EST ANTE RELATIONEM REUS? alius, SALVI SIMUS QUI SUPERSUMUS. Audio imperturbatus, interritus: tantum susceptæ rei honestas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt; nolint homines quod facias, an non probent. Longum est omnia, quæ tunc hinc inde jactata sunt, recensere. Novissime consul; SECUNDE, SENTENTIÆ LOCO DICES, SI QUID VOLUERIS. PERMISERIS, inquam, QUOD USQUE ADHUC OMNIBUS PERMISISTI. Resido: aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter incauteque progressum, corripit, revocat, monet ut desistam. Adjecit etiam; Notabilem te futuris principibus fecisti. Esto, inquam, dum malis. Vix ille disceserat, rursus alter; Quid audes? cur ruis? quibus te periculis objicis? quid præsentibus confidis incertus futurorum? Lacesis hominem jam præfectum ærarii, & brevi consulem; præterea qua gratia, quibus amicitiiis fultum? Nominat quendam; qui tunc ad orientem am-

1 Judices ordinarii à Prætoribus ordinarii, cum ad Cæsarem referri solebant; Cognitionis seu ex- | retur.

plissimum exercitum, non sine magnis ¹ dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad hæc ego; Omnia percepi, atque animo mecum ante peregi: nec recuso, si ita casus attulerit, luere pœnas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor. Jam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabritius Veiento, Fabius Posthumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meæ, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum à me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quæ præterea dixerint, non est necesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus; iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arriæ & Fannix jus querendi non auferendum; nec interesse cuius ordinis quis sit, sed quam causam habeat. Cornutus; datum se à consulibus tutorem Helvidii filix, petentibus matre ejus & vitrico: nunc quoque non sustinere deserere officii sui partes; in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum sæminarum perferre modestissimum affectum: quas contentas esse admonere Senatum Publicii Certi cruentæ adulationis: & petere, si pœna flagitii manifestissimi remittatur, ² nota Certo quasi censoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone; Puto, inquit, injuri in factam Publicio Certo, si non absolvitur: nominatus est ab amicis Arriæ & Fannix, nominatus ab amicis suis: nec debemus solliciti esse. Idem enim nos qui bene sentimus de homine, judicaturi sumus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probeatur, credo poteritis absolvere. Hæc illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me; consurgo; utor initio, quod in libro est; respondeo singulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta conversio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam, subsequuta est. Finio. Incipit respondere Veiento: nemo patitur: obturbatur, obstreptitur: adeo quidem ut diceret; ROGO, PATRES C. NE ME COGATIS IMPLORE AUXILIUM TRIBUNORUM. Et statim Murena tribunus, PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME, VEIENTO, DICERE. Tunc quoque reclamatur. Inter moras con-

¹ Quasi futurus esset Imperator.
² Censura apud Romanos erat æstimatio facultatum & Morum, ideoque Censuram exercentibus fas erat

Senatores Senatu ejicere, equum & annulum equitibus adimere, Plebeios tribu movere, & ætarios facere.

ful citatis nominibus, & peracta decessione, mittit Senatum: ac pene adhuc stantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, questus est Homérico versu,

Ωτ' ἄρεον, ἢ μῦθ' αὖ δὴ σε νείε πύρρον μῦθ' ἔχων.

Non fere quisquam in Senatu fuit qui non me complecteretur, exoscularetur, certatimque laude cumlaret, quod intermissum tamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simulcratibus, reduxisset: quod denique Senatum invidia liberasset, qua flagrabat apud ordines alios, quod severus in cæteros; senatoribus solis, dissimulatione quasi mutua, parceret. Hæc acta sunt absente Certo. Absuit enim, seu tale aliquid suspicatus, sive, ut excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Cæsar ad Senatum non remisit: obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi consulatum, successorum Certus accepit: planeque factum est quod dixeram in fine; REDDAT PRÆMIUM SUB OPTIMO PRINCIPE, QUOD A PESSIMO ACCIPIT. Postea actionem meam, utcumque potui, recollecti: addidi multa. Accidit fortuitum (sed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra paucissimos dies implicitus morbo decessit. Audiui referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberrasse, tanquam videret me sibi cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare non ausim: interest tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam; si modo epistolam cogitas libris quos legisti non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

XIV. C. PLINIVS TACITO S U O S.

NEc ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri, nescio: nos certe meremur ut sit aliqua, non dico ingenio, (id enim superbum) sed studio, sed labore, & reverentia posterorum. Pergamus modo itinere instituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos è tenebris & silentio protulit. Vale.

XV. C. PLINIUS FALCONI S U O S.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis undique rustico-

rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor: quos aliquanto magis invitus quam meos lego. Nam & meos invitus. Retracto enim actiunculas quasdam; quod, post intercapedinem temporis, & frigidum & acerbum est. Rariocinationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, & patrem familiæ hætenus ago, quod aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta perscribe. Vale.

XVI. C. PLINIUS MAMILIANO
S U O S.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, cum ¹ historicorum more scribas numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus: non libet, quia exiguæ. Devehemus tamen pro novo musto novos versiculos tibi, quos jucundissime exigenti, ut primum videbuntur deferbuisse, mittemus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GENITORI
S U O S.

Accepi tuas literas, quibus quereris, tædio tibi fuisse quamvis lautissimam cœnam, quia ² scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me ut in expectatum festivumve delectat, si quid molle à cinædo, petulans à scurra, stultum à morione profertur. Non rationem, sed ³ stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos æque ea quibus ego & tu capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comædus inductus est, ⁴ calceos poscunt, aut non minore cum tædio recubant, quam tu ista (sic enim appellas) prodigia perpressus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

¹ Qui aliquoties tædii vitandi causa Occisorum numerum malunt infinitum reputare, quam ad calculos redigere subductis ad amissim rationibus. ² Inter scurræ & Morionem hoc interest, quod alter risus

movendi artem profiteatur, alter Naturali indole ad id comparetor.

³ Qui vis est animi qua quicquid amicum est Naturæ nostræ amplectimur, quicquid contrarium averfamur.

⁴ Quasi abire parati.

XVIII. C. PLINIUS SABINO
S U O S.

Qua intentione, quo studio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicias & invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quasi oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XXI. C. PLINIUS RUFONI
S U O S.

Significas, legiste te in quadam epistola mea, iussisse Virginium Rufum inscribi sepulchro suo;

HIC SITUS EST RUFUS; PULSO QUI VINDICE
QUONDAM

IMPERIUM ASSERUIT NON SIBI, SED PA-
TRIAE.

Reprehendis quod iusserit; addis etiam, melius rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino monumen um sibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque sentiam, consulis. Utrumque dilexi; miratus sum magis quem tu reprehendis, adeoque miratus, ut non putarem satis unquam laudari posse, cujus nunc mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos iudico, si immortalitatem, quam meruere, sectantur, victurique nominis famam supremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quemquam nisi Virginium invenio, cujus tanta in praedicando verecundia, quantae gloria ex facto. Ipse sum testis, familiariter ab eo dilectus probatusque, semel omnino, me audiente, proVectum, ut de rebus suis hoc unum referret, ita secum aliquando Cluvi-

1 Pleraque exemplaria fidem M. S. sequuta ita legunt, quem Tu reprehendis mirarique; quod ita explicat Catanaus, 20 mirari Vim signifi- candi ex praecedentibus aut sequen-

tibus apud Latinos sumere, uti apud Graecos *δοξάζειν*, aliam atque aliam significationem induit pro casuum diversitate: sed praefenda est Foxhornii lect.

um loquutum ; Scis, Virgini, quæ historiæ fides debeatur : proinde si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic illum ; Cluvine, tu ignoras, ideo me fecisse quod feci, ut esse liberum vobis scribere quæ libuisset. Agedum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo tibi parciior videtur, & pressior, comparemus. Vetuit extrui monumentum : sed quibus verbis ? Impensa monumenti supervacua est ; memoria nostri durabit, si vita meruimus. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam sui, quam uno in loco duobus versiculis signare quod feceris ; Quanquam non habeo propositum illum reprehendendi, sed hunc tuendi : ¹ cuius quæ potest apud te iustior esse defensio, quam ex collatione ejus quem prætulisti ? Meo quidem iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit ; alter, dum experit debitos titulos ; alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX. C. PLINIUS VENATORI S U O S.

TUa vero epistola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur : quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra perinde ac nos ames. Ipse cum maxime vindemias, graciles quidem, uberiores tamen quam expectaverim, colligo ; si colligere est, nonnunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis præfunt, meque ² notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI. C. PLINIUS SABINIANO S U O S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis tanquam tuis hæsit. Flevit multum, multumque rogavit ; multum etiam tacuit : in summa, fecit mihi fidem poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Iraſceris, scio : & iraſceris merito id

¹ Al. le&. Cujusque, sine interrogationis nota, & forsan ad Plinii mentem magis accommodata, qui invidiam sic devitare potuit ab in-

ſtituta utriusque comparatione sæpius-
cule ortam. ² Qui dictata per
compendium excipiebant.

quoque scio: sed tunc¹ præcipua mansuetudinis laus, quum iræ causa iustissima est. Amasti hominem, & spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatus facies. Remitte aliquid adolescentiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, districte minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, ut rogare me, præstare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Magna me sollicitudine affectit Passieni Pauli valetudo, & quidem plurimis iustissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus, præterea in literis veteres æmulator, exprimit, reddit: Propertium inprimis, à quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum sumpseris, leges opus tertium, molle, jucundum, & plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit. In quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, & hujus propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat ut qui verissime, dolet ut qui impatientissime, laudat ut qui benignissime, ludit ut qui facetissime: omnia denique tanquam² singula absolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æger animo quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipsis, quæ ex periculo ejus tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu se intra judicium auctoritatem gravitatemque tenuissent,

¹ Ita etiam editio Catanzi: sed in re, quæ tam facilem conjecturæ locum reliquit, miror nihil tentasse Interpretes. Sic enim, sano sensu, distinctius legi potest. In quibus ita Ho-

ratium, ut in illis illum alterum, Propertium sc. effingit. Putes, &c. ² Tanquam in uno solum scribendi genere occupatus esset.

omnes repente quasi victi coactique consurgerent laudarentque. Frequenter è Senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelli Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis e quitem Rom. hunc post varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an ¹ provincialis? se respondisse, Nosti me, & quidem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? Expressere non possum, quam sit jucundum mihi, quod nomina nostra, quasi ² literarum propria, non hominum, literis redduntur: quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, & quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me. Vides hunc? Multa deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes jure lætatur est, quod illum anus Attica ita demonstravit, *Οὗτός ἐστι Δημοσθένης*! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor ne jactantior videar, quum de me aliorum judicium, non meum, profero: præsertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves nostris. Vale.

XXIV. PLINIUS SABINIANO S U O S.

BEne fecisti quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certe juvat; primum, quod te talem video ut in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

¹ Provincialis is est, qui domicilium habet in provincia, quæ secundum Festum, inde dicta est, quod sit regio à pop. Rom. provincta.

² Sensus est, Siqua de Tacito Plin-

nioque fiat mentio, binæ hæc vocabula non tam hominibus distinguendis inserviunt, quam ipsam indicant doctrinam. ³ Inquit se &

Tacitum solis studiis inclarescere.

XXV. C. PLINIUS MAMILIANO
SUO S.

Queris de turba castrensiū negotiorum, &, tanquam iummo otio perfruire, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post iudicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me¹ rerum actus modice, sed tamen distringit: quo finito aliquid earundem Camcenarum in istum benignissimum finem mittam. Tu² passerulis & columbulis nostris inter³ aquilas vestras⁴ dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt: si tantum sibi, ⁵ continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIUS LUPERCO
SUO S.

Dixi de quodam oratore seculi nostri, ⁶ recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, ut opinor, apte. ⁷ Nihil peccat, nisi quod nihil peccat. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce, efferri, ac sæpe accedere ad præcepta. Nam plerunque altis & excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter & depressius iter: frequentior currentibus quam reptantibus lapsus: sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla laus etiam si labantur. Nam ut quaedam artes, ita eloquentiam nihil magis quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia quæ maxime insperata, maxime periculosa, utque Græci magis exprimunt, ⁸ *περὶ τοῦ ἀποκινεῖν*. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, quum placido &

¹ Causæ forenses. Res enim etsi laxiore significatione nihil non comprehendat, sensu tamen apud auctores magis restricto, proprie denotat iudicia. ² Lascivis Epigrammatibus, cuiusmodi sunt Catulli passer & Stellæ columba. ³ Signa. ⁴ Altius evehendo facies innotescere. ⁵ Prosequitur Metaphoram, perinde ac si dixerit, domi continebis ne fiant publici juris.

⁶ Non vitioso quidem sed qui æquali semper stylo contentus erat. ⁷ Utpote qui nihil grande & elatum tentaverit. ⁸ Rectius quam *περὶ τοῦ ἀποκινεῖν*. Apud Græcos enim *περὶ τοῦ ἀποκινεῖν* significat præcipitis audaciæ homines, qui cum bestiis depugnare soliti erant, & ægrotis, citra omnem contagii metum, in Nosocomiis ministrare.

cum turbato mari vehitur : tunc admirante nullo illaudatus ; inglorius subit portum ; at quum stridunt funes , curvatur arbor , gubernacula gemunt , tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc ? Quia viluses mihi in scriptis meis annotasse quædam ut tumida , quæ ego sublimia ; ut improba , quæ ego audentia ; ut nimia , quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert , reprehendenda annotes , an insignia. Omnisenim advertit quod eminet & extat ; sed acri intentione judicandum est , immodicum sit an grande , altum an enorme. atque ut Homerum potissimum attingam , quem tandem alterutram in partem potest fugere ,

— βράχῃ δ' ὄρεϊα χθονί ,

Ἀμφὶ δ' ἐσάλπηξεν μέγας ἑρπῆς.

& totum illud ,

Ὡς δ' ὅτε χέμαρροι ποταμοὶ καὶ ὄρεσφι ῥέοντες

Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλειτον ὁμβριμον ὕδωρ.

Sed opus est examine & libra , incredibilia sint hæc & immania , an magnifica & cœlestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita infansio : sed hoc intelligi volo , laxandos esse eloquentiæ frenos , nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum , alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quanquam hunc omitto : neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse , ille norma oratoris & regula , num se cohibet & comprimit , quum dicit illa notissima ?

¹ Ἄνθρωποι μαζοὶ , καὶ κόλακες , καὶ ἀλάστορες. Et rursus ; καὶ γὰρ λίθοις ἐτείχισα πῶς πόλιν , καὶ πλίνθοις ἐγὼ. Et statim : καὶ ἐκ μὲν θαλάσσης πῶς Ἐυβοίαν περιβαλομένη ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς. [ὅσον μὲν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατὸν.] Et alibi : ἐγὼ δ' οἶμαι μὲν , ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι , καὶ τὰς θεὰς ἐκείνων μεθύειν τῇ μεγάλῃ τῇ πεπραγμένῳ. Jam quid audentius illo pulcherrimo ac longissimo excessu ?

² νόημα γάρ. Quid hæc breviora superioribus , sed audacia paria ? ³ Τότε ἐγὼ μὲν τῇ Πύθωνι θρασυνομένη καὶ πολλῇ ῥέοντι κατ' ἡμῶν. Ex eadem nota : Ὅταν δ' ἐκ πλοονείας καὶ πονηρίας τις , ὡς περ' ἐστὶν ἰσχὺς , καὶ περὶ τῇ πρὸς αὐτὸν καὶ μικρὸν πλῆθος ἅπαντα ⁴ ἀνελκύσῃ καὶ δύνῃσι. Simile his : ⁵ Ἀπεχομένης ἅπασιν τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσει τεινὴν διακρίσιν. Et ibidem : οὐδ' ἐπὶ τοῖς ταῦ-

¹ Ex oratione περὶ σιφίωνος

² Ex oratione περὶ παρρησίας

³ Rursum hæc ex oratione περὶ σι-

φάων.

⁴ Intercidit , quasi pilis con-

vullis cohibuit.

⁵ Quasi funiculo se-

paratus.

τα ἔλεον περιδουκας ¹ Ἀριστογείτον, μάλλον ὅ ἀνέγκας ὄλως, μὴ δὴ πρὸς ὅς αὐτὸς ἐάλωκας λιμένας, καὶ περιστολῶν ἐνέπληκας, πρὸς τούτους ὀρμίζου. Et dixerat: Δέδοικα μὴ δόξῃτε πῶς τὸ αἶψι βυλόμενον εἶναι πονηρὸν ὅτι ἐν τῇ πόλει ² παιδοποιεῖν. αἰσθὴς μὲν γὰρ ὅτι πᾶς ὁ πονηρὸς, καὶ ἐαυτὸν. Et deinceps; Τέτρω δ' ἔδωκα ἐς ὧ τῶν τύπων τέτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀποκρημένα, φάραγας, βάραιρα. Nec satis: ἐδὲ γὰρ τὸς περιγυρὸς ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τὸς τοιούτους ἐν αὐτοῖς ³ μοχλύντε, ἀλλὰ τὴν ἀντίον, ἢ ἀνέργετε, καὶ κολάζετε, καὶ μηδεὶς ζήλοῖ, μηδ' ὀπισθομῇ κακίας. Adhuc: Εἰ ὅ ⁴ καὶ πᾶσι ὅτι πονηρίας, καὶ παλιγγασίας, καὶ μεταβολάς. Et mille talia; ut præteream quæ ab Æschine δαύματα, non ἔξματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quoque ob ista culpari. Sed vide quanto major sit qui reprehenditur ipso reprehendente: & major ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus elucet. Num autem Æschines ipse iis, quæ in Demosthene carpebat, abstinuit? Χρηὶ γὰρ [ὁ ἀνδρὶς Ἀθιναῖος,] τὸ αὐτὸ φέρεται καὶ ἥτορα καὶ τὸ νόμον. ὅταν δ' ἐπέραι μὲν φωνῇ ἀφ' ἡν ὁ νόμος, ἐτέραι ὅ ὁ ἥτορ, καὶ τῷ νόμῳ δικαίῳ χρηρὶ δίδουσι τὴν ψῆφον, ἐτῇ τῷ λέγοντι ἀναισχυρία. Alio loco: ἐπὶ τοῖς ἀναφαίνεται πᾶσι πάντων ἐν τῇ ψήφισματι. πρὸς τὴν κλέμματα πρὸς τὰς τὰ πέντε τάλαντα. τὸς πρὸς βίβλιν, αἰσθὴς τὸς ⁵ ὀρεΐτας μὴ ἡμῶν ἀλλὰ Καλλιᾶ δίδουσι. ὁ πὶ ὅ ἀλυσθὴ λέγων. ἀφελὼν τὸ Κομπόν, καὶ τὰς πενήντας, καὶ τὴν ἀλάζονίαν ἐκ τῷ ψήφισματι, ἀνάγνωσι. Iterum alio: καὶ μὴ εἴτε αὐτὸν εἰς τὸς τῷ φερόμεν λόγους περὶ σαδαι. Quod adeo probavit, ut repetat, ἀλλὰ ἐκαστὸς καὶ ἐν ἐδρᾶσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελεύεσθαι αὐτὸν εἰς τὸς τῷ φερόμεν λόγους, καὶ τὰς ἐκαστοὺς αὐτοῦ τὸν λόγον ἐπιτηρεῖτε. An illa custodiri preffuitque? σὺ δὲ ⁶ ἐλκοποιεῖς, καὶ μάλλον σοι μέλει ὅτι ἀντιμέρων λόγων, ἢ τὸ σωτηρίας τὸ πόλεως. Altius illa: ἐκ ἀποπέμψου τὸ ἀνδρῶπων ὡς κοινῇ τῇ Ἑλλάνων συμφεραν, ἢ συλλαβίτες ὡς λισσιν

¹ Atheniensis orator impudens, unde, Canis, illi in cognomen vertit. Scripsit apologiam ad Demosthenem adversus Timotheum, ad Lycurgum adversus Demarchum. Suid. ² Instruere. ³ Μεγέθυς proprie sig. stolones emitto. ⁴ Infrator. Quæ huc faciunt abunde sufficit Aristophanis Scholiastes in Pluro. Πίντε δὲ εἰσιν, ipsum audis, αἱ διαφορῶν τῶν πω-

λόντων, ¹ Αὐτοπύλιν ὁ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρα πωλῶν τῇ ἐκότητι περιπαδόν. ² Καπηλός, ὁ ἀγορεύων ἀπὸ τοῦ ἀγοπῶν. ³ Ἐμπορός, ὁ ἐπὶ ξείνης πωλῶν. ⁴ Παλιγγαστής, ὁ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ πάλιν πωλῶν. ⁵ Μειταπώλιν, ὁ ἀπὸ τοῦ μεταπῶν. ⁶ κατὰ τὴν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν, quod, ni fallor Anglice dicimus, to sell by retail. ⁴ Indiæ populos. ⁵ Vulneratus es.

ἡ δὲ ἀρχὴ τῶν ἄλλων τῶν πολιτείων πλεοντα πικρῶς αὐτῷ. & alia. Exspecto ut quædam ex hac epistola, *gubernacula gemunt*, & *diis maris proximus*, iisdem notis quibusea de quibus scribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa quæ annotaveras incidisse. Sed confodias licet, dummodo jam nunc destines diem, quo & de illis & de his coram exigere possimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIUS LATERANO
SVO S.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas, quantum denique numen sit historiæ, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam verissimum librum, partemque ejus in alium diem reservaverat: ecce amici cujusdam orantes obsecrantesque ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quæ fecerint pudor, quibus nullus faciendi quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit quod rogabatur: sinebat fides. Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda quæ differuntur. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS ROMANO
SUO S.

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter, recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales à te venire, præsertim desideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam, literæ tuæ perferantur: perferentur. Eadem commendas Popilium Artemisium: statim præstiti quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegisse: Communis hæc mihi tecum, quanquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuntias, multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi² repræsentes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa quæ scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ nostræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statim-

¹ Sub prætextu pro repub, Navigandi.

² Loco exemplaris.

que ad nos evoluturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque vitam uberiorem quam dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior multa enim postea inferui. Adjicis, alias te literas curiosius scriptas misisse: an acceperim quæris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (non parcius possum) centesimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS RUSTICO SVO S.

UT satius est unum aliquid insigniter facere, quam plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confisus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non ² singulis, dabis. An cæteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX. C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

LAudas mihi, & frequenter præsens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, si tamen non in hos solos. Volo enim eum qui sit vere liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego viscatis hamatisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: deinde, quos præcipue scias indigere, sustentantem solventemque, orbe quodam societatis

¹ Vult Plinius usuram forti accedere, cujus usitatissimum genus erat centesima, inde dicta, quod mercedis loco centesima sortis pars singulis

mensibus penderetur. ² Quia perfectius quodam elaborare potuisset tantum studiorum generi intentus.

ambire. Quæ cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est; si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invasit homines habendi cupido, ut ¹ possideri magis quam possidere videantur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS SARDO
SUO S.

Postquam à te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem reprensens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me scripsisti. In quibus quidem percopiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, &, si possem, timerem ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabilia visa, quanto jucundiora; & tanto jucundiora, quanto laudabilia erant. Vale.

XXXII. C. PLINIUS TITIANO
SUO S.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam jucundissimam, id est, otiosissimam, vivo. Quo fit: ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale,

XXXIII. C. PLINIUS CANINIO
SUO S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictæ, dignamque isto lætissimo, altissimo, planeque poetico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides; tamen quid poetæ cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repres-

¹ A suis divitiis.

fit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maxime puerorum, quos otium ludusque sollicitat. His gloria & virtus altissime provehi: victor ille qui longissime ut litus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior cæteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad litus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obfident litus, prospectant mare, & si quid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quasi inviter, revocet, ¹ exilit, mergitur, variisque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio; hoc pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor: accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertractantque ² præbentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, insilit tergo: fertur referturque, agnosci se, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timeatur. Hujus fiducia, mansuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextra lævaque simul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum ipektor & comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducēbat, reducebat, ut puerum cæteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque siccatum, ubi incaluisse, in mare revolvi. Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in litus educto ³ religione prava superfudisse unguentum, cujus illum novitatem odoremque in altum refugisse; nec nisi post multos dies visum languidum & mæstum; mox, redditis viribus, priorem lasciviam & solita ministeria reperisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu & mora modica respublica ⁴ novis sumptibus atterebatur. Postremo locus ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione,

¹ Nempe ut videri posset. ² Se pertractandum. ³ Theophrastus superstitiosum describens talem esse ait, ⁴ enim è publico sumptus fecit.

αἰσώδης παρὰ τὴν ἡλικίαν, ἐκ τῆς λακέρου
ἐλατὸν κακώτερον. ⁴ Confluentibus

αἱ τῶν λακέρου ἀστὴν τῶν αἰ

qua copia deslebis, ornabis, attolles? Quanquam non est opus affingas aliquid aut adstruas: sufficit ne ea quæ sunt vera minuantur. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Explica¹ æstum meum. Audio me male legere duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi non bene, sed melius scio lecturum: si tamen non tuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poeta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sed eam defixus, & mutus, & similis otioso; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu prolequar. Sed puto me non minus male saltare quam legere. Iterum dicam, explica æstum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV. C. PLINIUS APPIO SUO S.

Librum quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validissime cupiam: sed eam reverentiam cum literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum purem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura, deterit magis quam emendat; deinde, quod nos à recentioribus revocat, simulque nec absolvit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXVI. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

Queris quemadmodum in Tuscis diem æstate disponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, sæpe ante; tardius raro: clausæ fenestræ manent. Mire enim silentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant ab-

¹ Adime mihi hunc scrupulum.

ductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens, vident, quoties non vident alia. Cogito si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, &, die admissio, quæ formaveram dicto; abbit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimensumque tempus) ut dies suavit, in xystrum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum ascendo. Ibi quoque idem quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clare & intente, non tam vocis causa quam stomachi, lego: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi, si cum uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, comædi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, & quanquam longissimus dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed (quod brevius, quia velocius) equo gestor. interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando: sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis (ut videtur ipsis) non satis temporis,¹ quorum mihi agrestes querelæ literas nostras & istæc urbana opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

NEc tuæ naturæ est, ² translaticia hæc & quasi publica officia à familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam ut verear ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulem videro: præsertim cum me necessitas locandorum prædiorum plures annos³ ordinatura detineat; in qua mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quanquam post magnas

¹ Ex inconditis rusticorum querelis facile conjectur quantum præstaret urbana eloquentia. ² Communia illa officia quæ vulgo præstari solent. Translaticia Veteres dixerunt non

nova nec nuper inventa, sed aliunde translata, Ascon. Pedianus.

³ Agri enim antiquitus singulis lustris locari solebant.

204 C. PLINII EPISTOLAR.

remissiones, ¹ reliqua creverunt: inde plerisque nulla jam cura minuendi æris alieni, quod desperant posse perfolvi; rapiunt etiam, consumuntque quod natum est, ut qui jam putent ² se non sibi parcere. Occurrendum ergo augescentibus vitis, & medendum est. Medendi una ratio, ³ si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum justius genus redditus, quam quod terra, cœlum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, &, quasi in veteri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vides quam non delicata me causa obire primum consûlatus tui diem non sinat: quem tamen hic quoque ut præsens votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIUS SATURNINO
SVO S.

EGO vero Rufum nostrum laudo: non quia tu ut ita facerem petiisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum; cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit. Judicavi tamen. Neque enim soli judicant qui maligne legunt. Vale.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO
SVO S.

ARuspicum monitu reficienda est mihi ædes Cereris in prædiis in melius & in majus. Vetus fane & angusta, cum sit alioqui statò die frequentissima. Nam idibus Septembribus magnus è regione tota coit populus, multæ res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifico simul religiosoque facturus, si ædim quam pulcherrimam extruxero, addidero porticus: illam ad usum deæ, has, ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faci-

¹ V. Ep. 19, lib 3. ² Quia quicquid reliquerint, domino cessurum erat. ³ Nummo locare est, ubi conductores annuam pro fructibus pensionem præstant, cui cum sol-

vendo non essent Plin. coloni, maluit ille proventus partem percipere, quam exhaustis alieno ære à colonis, totius jacturam facere.

endum vel emendum ipsius deæ signum: quia antiquum illud è ligno quibusdam sui partibus vetustate obtruncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit quod videatur istinc esse repetendum: nisi tamen ut ¹ formam secundum rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo; nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL. C. PLINIUS FUSCO S U O S.

Scribis, pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognovisti quemadmodum in Tuscis otium æstatis exigerem: requiris quid ex hoc in Laurentino hyeme permurem. Nihil, nisi quod meridianus somnus eximitur, ² multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur: & si agendi necessitas instat, quæ frequens hyeme, non jam comædo vel lyristæ post cenam locus; sed illa quæ dictavi, identidem retractantur, ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes æstate, hyeme consuetudinem; addas huc licet ³ ver & autumnum, quæ inter hyemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

¹ Ichnographiam. Solent enim Architecti aliquid structuri depictam membranulis speciem exhibere, quasi futuri operis exemplar. ² Mane sc. ac vesperti necesse habuit multum noctis studiis impendere, propter dies hyeme breviusculos. ³ Injecit hic locus scrupulum Catanzo, qui ex con-

tractiore in M. S. lectione suspicatus est legi debere [tantumnum quæ,] sed refragantur huic conjecturæ manifestæ satis genuinæ lectionis indicia, quæ hanc videntur Lect. suggerere, Addas huc licet ver & autumnum, quæ inter hyemem æstatemque media, &c.

LIBER X.

*In quo Epistolæ Plinii ad Trajanum Imperatorem;
& Trajani ad Plinium.*

I. C. PLINIUS TRAJANO

IMP. S.

TUA quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes ¹ patri: sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipub. quam susceperas, admovere. Precor ergo ut tibi, & per te generi humano, prospera omnia, id est, d' gna seculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publice opto.

II. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulseris: tamen etiam ex ² rescripto intelligo, libentius hoc ei te præstitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, cum inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: coque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuæ reservarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

¹ Nervæ sc. per adoptionem patris. | Epistolam constituit, aut cognoscens
² Tris. Quodcumque Imperator per decerni, Rescriptum vocatur.

III. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos tibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiscipulus & contubernalis meus. Quibus ex causis & à Divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuæ reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis professâ fuerat, nondum satis legitime peregerat. Quod postea fecit, admonita à nobis. Nam & fundos emancipavit, & cætera, quæ in emancipatione implenda solent exigi, consummavit. Cum sit ergo finitum quod spes nostras morabatur, non sine magna fiducia & subsigno. Auget fidem pro moribus Romani n. ei, quos & liberalia studia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hæreditatem, & adoptionem à vitrico meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum splendor; quibus singulis multum commendationis accessurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo, ergo, domine, ut me exoptatissimæ mihi gratulationis compotem facias, & honestis (ut spero) affectibus meis præstes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari iudiciis tuis possim.

IV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proximo anno, domine, gravissima valetudine usque ad periculum vitæ vexatus, & iatralipten assumi: cujus sollicitudini & studio, tuæ tantum indulgentiæ beneficio referre gratiam possum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam; Est enim peregrinæ conditionis, manumissus à peregrina. Vocatur ipse Harpocras; patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jam pridem defuncta est. Item rogo, des jus Quiritium libertis Antoniæ Maximillæ, ornatissimæ feminae, Helix & Antoniæ Harmeridi. Quod à te, petente patrona, peto.

¹ Legunt alii, imo nec aliter legi posse contendunt, Subsigno apud te fidem. Verum viderur h. c. conjectura nulla niti auctoritate. idem enim valet subsigno quod fidem spondeo; uti sub-

scribere alibi apud Plinium simpliciter positum est pro n. en subscribere. ² Unctorem. ³ Quicquid enim in fraudem Patroni geitum est, revocatur.

V. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non possum, quanto me gaudio affecerint epistolæ tuæ, ex quibus cognovi te Harpocrati, intralip̄tæ meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis, secundum institutionem principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem ¹ Harpocram ² *ἡμῶν Μεμφοῖτιν* indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imper. ut mihi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, sic ut promisisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, domine exoptatissime, adventus tui gaudio frui possim, rogo permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

VI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proxima infirmitas mea, domine, obligavit me Posthumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex consuetudine bonitatis tuæ, induleris. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chrysippo Mithridatis, uxoriq̄e Chryssippi Stratonicæ Epigoni, item liberis ejusdem Chryssippi; Epigono & Mithridati, ita ut sint in ³ patris potestate, utque iis in liberos servetur jus patronorum. Item rogo, indulgeas jus ⁴ Quiritium L. Satrio Abascantio, & P. Cælio Pholphoro, & Panchariæ Soteridi. Quod à te, volentibus patronis, peto.

¹ Usitata hæc apud veteres nomen contractio. Sic Posides pro Posidonius, & hic loci Harpocras pro Harpocrates legitur. ² Præfecturæ Memphiticæ, non ita enim legi debet, non *ἡμῶν Μεμφοῖτιν* quippe Ægyptus dividitur in præfecturas quæ *ἡμῶν* dicuntur; quorum consensit illud Platonis in Timæo. *Ἐν δὲ πινυγτ. Αἰγυπτῷ* &c. *Σελήνη; ἐκ τῆς Ἀφρικῆς* &c. ³ Patria potestas à jure civili originem ducit cujus experies erant peregrini ideoque sine hac conditione, poterant quidem liberi civitate donari, in patria tamen potestate non

esse. ⁴ Tertio jam occurrit jus quiritium, civitati quodammodo oppositum quod cum Latino jure idem esse contendit Buchnerus refragante Gronovio, qui causam tamen, etsi recte dissentiat, non addit. Inter jus quiritium itaque & civitatem hæc est discriminis ratio. Coloniarum Romanarum quæ donatæ sunt jure quiritium, jus civitatis R. privatum habuerunt quod consistebat in jure privatæ libertatis, connubiorum, domini, &c. juris vero publici, quo civitatem hic loci datam innuicredo; omnino erant experces.

VII. PLINIUS TR. IMP. S.

SCio, domine, memoriae tuae, quae est benefaciendi tenacissima, preces nostras inherere: quia tamen in hoc quoque saepe indulxisti, admoneo simul & impense rogo, ut Actium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam spem alioqui¹ quietissimum hortatur & natalium splendor, & summa integritas in paupertate, & ante omnia, felicitas temporum, quae bonam conscientiam civium tuorum ad usum indulgentiae tuae provocat & attollit.

VIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Cum sciam, domine, ad testimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel² septemviratum, quia vacant, adicere digneris, ut iure sacerdotii precari deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Victoriae tuae, optime Imperator, maximae, pulcherrimae, antiquissimae, & tuo nomine & reip. gratulor, deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur eventus; ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur & augeatur.

X. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Servilius Pudens legatus, domine VIII. calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longae expectationis solitudine liberavit.

XI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rosianum Geminum, domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summe observantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam praestat,

¹ Ab ambitione remotum. ² Vide quae supra annot. sunt ad Ep. 11. lib. 2.

ut publicæ necessitudinis pignora privatis cumulet officiis. Rogo ergo, ut ipsi apud te, pro dignitate ejus, precibus meis faveas: cui & si quid mihi credas, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parcior me in laudando facit, quod spero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & industriam non solum ex ejus honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum mihi videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio; teque, domine, rogo, gaudere me ex ornata quæstoris mei dignitate, id est, per illum mea, quam maturissime velis.

XII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Difficile est, domine, exprimere verbis, quantam percepim lætitiā, quod & mihi & locui meæ præstitisti, ut ad finem consulatus Cœlium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis quæ in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Scripsit mihi, domine, Lycormas, libertus tuus, ut, si qua legatio à Bosphoro venisset, urbem petitura, usque in adventum suum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam civitatem in qua ipse sum, nulla adhuc venit; sed venit tabellarius Sauromata, quem ego, usus opportunitate quam mihi casus obrulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præcessit, mittendum putavi, ut possis ex Lycormæ & ex regis epistolis pariter cognoscere, quæ fortasse pariter scire deberes.

XIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rex Sauromata scripsit mihi, esse quædam quæ deberes quam maturissime scire: qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adjuvi.

XV. C.

XV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Legato Sauromatæ regis, quum sua sponte Nicæ, ubi me inuenerat, biduo substitisset. longiorem moram faciendam, domine, non putavi. Primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde quod ipse proficiscebam in diversam provinciæ partem, ita officii necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda existimavi, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset à Bosphoro, usque in adventum suum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; præsertim cum epistolæ Lycormæ, quas detinere, ut ante prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuræ viderentur.

XVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Apuleius, domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur à Maximo & Dionysio pistioribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuum, perductumque ad magistratus indicasse, servisse aliquando Laberio Maximo, captumque à Susago in Mesia, & à Decebalio, muneri missum Pacoro, Parthiæ regi, pluribusque annis in ministerio ejus fuisse: deinde fugisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quem ego perductum ad me quum eadem narrasset, mittendum ad te putavi. Quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam quam sibi, habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut ¹ glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est annulo meo, cujus est ² aposphragisma, quadriga.

XVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Maximum, libertum & procuratorem tuum, domine, per omne tempus quo fuimus una, probum, & industrium, & diligentem, ac, sicut rei tue amarissimum, ita disciplinæ tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor ea fide quam tibi debeo.

¹ Massam auri non excocti.² Signum insculptum.

XVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

GAbium Basum, domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, industrium, atque inter ista reverentissimum mei expertus, voto pariter & suffragio prosequor, ea fide quam tibi debeo: quem abunde conspexi instructum commilitio tuo: cujus disciplinæ debet, quod indulgentia tua dignus est. Apud me & milites & pagani, à quibus iustitia ejus & humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua privatim, qua publice, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide quam tibi debeo.

XIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Nymphidium Lupum, domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille præfectus: inde familiariter diligere cœpi. Crevit postea caritas ipsa mutæ vetustate amicitia. Itaque & quieti ejus injeci manum, & exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissime, & otii & senectutis ratione postposita, & jam fecit, & facturus est. Quibus ex causis necessitudines ejus inter meas numero, & filium inprimis; Nymphidium Lupum, juvenem probum, industrium, & egregio parte dignissimum, suffecturum indulgentiæ tuæ: sicut primis ejus experimentis cognoscere potes, cum præfectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Julii Ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, domine, meam gratulationem filii honores continerent.

XX. C. PLINIUS TRAJANO
IMP. S.

UT primum me, domine, indulgentia vestra promovit ad præfecturam æarii Saturni, omnibus advocacybus, quibus alioqui nunquam eram promiscue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex causâ quum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, & petii veniam hujus muneris & impetravi: sed cum postea consul designatus, censuisses faciendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in Senatus potestate,

1 Dignum futurum. 2 Al. filii honore continuetur.
leg. Meum gaudium, mea gratulatio |

pateremurque nomina nostra in urnam ¹ conjici; convenientissimum esse tranquillitati seculi tui putavi, præsertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo opto ut existimes constare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI. TRAJANUS PLINIO S.

ET civis & senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod justissime exigebat, præstando. Quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

XXII. C. PLINIUS TRAIANO

I M P. S.

AGo gratias, domine, quod & jus Quiritium libertis necessariz mihi feminæ; & civitatem Romanam Harpocrati, iatraliptæ meo, sine mora indulxisti. Sed quum annos ejus & censum, sicut præceperas, ² ederem, admonitus sum à peritioribus, ³ debuisse me ante ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios, cæterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet à peregrina manumissum, patronamque ejus jam pridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit ut tibi pro eodem homine sæpius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, & Romanam. Annos ejus & censum (nequid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus jusseras, misi.

XXIII. TRAJANUS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum, non temere dare proposui: sed cum Harpocrati,

¹ Judices assignari solent facta sortitione, ita ut cujus sortis prior exierit, judicandi munus obiret. Tangit hunc morem Aristoph. in Pluto Εν τῇ σκηνῇ νῦν· λαχόν τὸ ζῆλον σὺ δὲ κλέβεις, pro (λαχόντες τὸ ζῆλον σὺ) ² Significarem. ³

Datum est hoc dignitati urbis Alexandria, ut, cum cæteri peregrini, nulla civitate donati, in Romanam tamen ascisci possent; Ægyptiis idem non liceret, nisi prius iacti essent cives Alexandrini.

iatraliptæ

iataliptæ tuo, jam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non sustineo. Tu, ex quo nomen sit, notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

XXIV. C. PLINIUS TRAJANO
IMP. S.

QUum divus pater tuus, domine, & oratione pulcherrima & honestissimo exemplo omnes cives ad magnificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam custodiebam, permitteret in municipium transferre, adjectâ suâ statuâ. Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserrat, ego statim decurionibus scripseram, ut designarent solum, in quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obrulerant. Sed primum mea, deinde patristui valetudine, postea curis delegati à vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem præsentem excurrere. Nam & ² menstruum meum calem. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies ³ feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meæ dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio cum alioqui ceteris excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi præsens, inire non possum. Debebo ergo, domine, indulgentiæ tuæ, & pietatis meæ celeritatem, & statuarum ordinationem, si mihi ob utraque hæc dederis commeatum xxx dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cum & municipium & agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum & quinquagesimum lapidem.

XXV. TR. PLINIO S.

ET privatas multas & omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset.

¹ Rectius fortasse (quod loquum.) | ³ Quibus nihil agere licebat nisi quod
² Cum duo essent Ararii præfecti, munus illud per vices menstruas curabant. | prætermisum noceret.

Neque

Neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam distri-ctum officium reversurum. Statuam poni mihi à te eo quo desideras loco, quamquam ejusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuæ videar.

XXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis ¹ *ὄντις* ² *Μαλίας* navigasse. Quamvis contrariis ventis retentus. Nunc, destino partim ³ orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves æstus, ita continuæ navigationi ⁴ *ερεσίας* reluctantur.

XXVII. TR. PLINIO S.

Recte renuntiasti mihi, Secunde charissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaferint.

XXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sicut saluberrimam navigationem, domine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere cœpi, gravissimis æstibus, atque etiam febriculis vexatus, Pergamini substiti. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius quam speraveram, id est xv calend. Octobris, Bithyniam intravi. Non possum tamen de mora queri, cum mihi contigerit quod erat auspiciatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc rei-pub. Prusensium impendia, redditus, debitores excutio: quod ex ipso ⁴ tractu magis ac magis necessarium intelligo. Multæ enim pecunie variis ex causis à privatis detinentur: præterea quedam minime legitimis sumptibus erogantur. Hæc tibi, domine, in ipso ingressu meo scripsi. Quintodecimo calend. Octob. domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni.

¹ Promontorium Peloponnesi.
² Horia apud Plautum usurpatur pro navicula piscatoria; quam vocem deducunt nonnulli ab ora, quod Orarii lembi istiusmodi sint, quibus Littorum

oras tantum legere solebant. ³ Venti qui referente Seneca, æstate flare incipiunt, cum longius extenditur dies, & recti in nos radii diriguntur. ⁴ Longiore temporis intervallo.

Delpice, domine, an necessarium putes, mittere huc ¹ menforem. Videntur enim non mediocres pecuniæ posse revocari à curatoribus operum, si mensuræ fideliter aguntur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRAJANUS PLINIO S.

Cuperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis. Provinciales (credo) prospectum sibi à me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifestum sit, illis electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem inprimis tibi rerum publicarum excutiendæ sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo, fiunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROgo, domine, consilio me regas hæsitantem utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, asservare ² custodias debeam. Vereor enim, ne & per ³ servos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura distringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque negligentia causa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. TRAJANUS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine quæ isti provincie est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. Inprimis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint: sed & illud hæreat nobis, quam paucissimos milites à signis avocandos esse.

¹ Mensor, quicquid alibi significet, videtur hic suum pro calculatore impensarum. Proprie illos denotat qui locum assignant tentoriis figendis.

² Reos. Sic apud sen. eadem catena militem copulas & custodiam. ³ Cujusmodi sunt commentarienses.

XXXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Gabius Bassus, præfectus oræ Ponticæ & reverentissime & officiosissime, domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, præcepisse te, ut ex cohortibus, quibus me præesse voluisti, contentus esset ¹ beneficiariis decem, e quibus duobus, centurione uno. Respondit; non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit, quo minus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXIII. TRAIANUS PLINIO S.

ET mihi scripsit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum. ² Quod quæris scripsisse me ut notum haberes, his literis subjici jussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum spectanda est: & quantum fieri potest, curandum ne milites à signis ablint.

XXXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Prusenses, domine, balineum habent & sordidum & vetus. Id itaque, indulgentia tua, restituere desiderant: ego tamen æstimans novum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere posse. Erit enim pecunia ex qua fiat: primum ea, quam revocare à privatis & exigere jam coepi: deinde, quam ipsi erogare in ⁴ oleum soliti, parata sunt in opus balinei conferre. Quod alioqui & dignitas civitatis, & seculi tui nitor postulat.

¹ Beneficiarius municipi opponitur, quorum hic necesse habet omnia militiæ munera obire, alteri Trib. beneficio indulgeri potest vacatio. Putat Calvinus hoc nomine indigitari Indices & exploratores, quibus aliorum munerum militarium facta est gratia, qualia sunt excubiz, Angariæ, gestationes in usum belli, valli ere-

ctio, &c.

² Al. lect. Quot cum Interr. nota post me? Alii locum prorsus desperatum clamitant. Fortasse [quod quæris me scripsisse] idem est ac si dixerit, quod quæris ut scribam. ³ Incongrue dictum pro Mihi æstimanti. ⁴ Quod olim uti & balineum gratuito quandoque datum erat.

XXXV. TR. PLINIO S.

SI instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in posterum fiat, ad necessarias erogationes.

XXXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Maximus, libertus & procurator tuus, domine, præter decem beneficiarios, quos assignari à me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram, in ministerio ejus relinquendos existimavi: præsertim cum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ causa, quia ita desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid servari velis, rogo rescribas.

XXXVII. TR. PLINIO S.

Nunc quidem proficiscentem, ad comparisonem frumentorum, Maximum, libertum meum recte militibus instruxisti. Fungebatur enim & ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum¹ actum reversus fuerit, sufficienti illi duo à te dati milites, & totidem à Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sempronius Cælianus, egregius juvenis, repertos inter titrones duos² servos milit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinæ militaris firmatoremque, consulere de modo poenæ. Ipse enim dubito ob hæc maxime, quod, ut jam³ dixerant, sacramento militari nondum distributi in⁴ numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, domine, scribas, præsertim cum pertineat ad exemplum.

¹ Munus. ² Ab omni militia servi prohibentur. ³ Causab. leg. ut jam dixerint sacramento, i. e.

etsi se addixerint sacramento. ⁴ Cohortes.

XXXIX. TR. PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obrulerint, an lecti sint, ¹ vel etiam vicarii dati. ² Lecti si sunt, inquisitor peccavit: si vicarii dati, penes eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, cum haberent conditionis suæ conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies quo primum probati sunt, ³ veritatem ab his originis suæ exigit.

XL. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Salva magnitudine tua, domine, descendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicodemæ & Niceæ, quidam vel in ³ opus damnati, vel in ⁴ ludum, similiaque his genera pœnarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque hæsitavi quid facere deberem. Nam & reddere pœnæ post longum tempus plerosque jam senes, &, quantum affirmatur, frugaliter modestèque viventes, nimis severum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eisdem rursus à repub. pasci otiosos, inutile, non pasci, etiam periculosum, existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te consulerem, in suspenso reliqui. Quæris fortasse, quemadmodum evenerit, ut pœnis, in quas damnati erant, exolverentur: & ego quæsi, sed nihil comperi, quod affirmare tibi possum. Ut decreta quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monumenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent deprecantes, jussu proconsulum legatorumve dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc ausum sine auctore.

XLI. TRAIANUS PLINIO S.

Memineris idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem

¹ Delectu facto cooperti, an ab servis esse vel liberos. ³ Puta ad aliis substituti. ² Ut contineantur se | Metalla. ⁴ Gladiatorium.

vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad pœnam erant, non modo ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt, sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit pœnæ suæ reddi: si qui vetustiores inveniuntur & senes, ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quæ non longe à pœna sint. Solent enim ejusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUum diversam partem provinciæ circumirem, Nicomedia vastissimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interjacente ¹ Gerusiam & Isson, absumpsit. Est autem latius sparsum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat otiosos & immobiles tanti mali spectatores perstitisse: & alioqui nullus usquam in publico ² sipo, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda: & hæc quidem, ut jam præcepi, parabuntur. Tu, domine, despicere, an instituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum **CL**: ego attendam ne quis, nisi faber, recipiatur, neve jure concessio in aliud utatur. Nec erit difficile custodire tam paucos.

XLIII. TRAIANUS PLINIO S.

Tibi quidem secundum exempla complurium, in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui: sed meminerimus, provinciam istam, & præcipue eas civitates, ab ejusmodi factionibus esse vexatas. Quodcunque nomen ex quacunque causa dederimus iis qui in idem contracti fuerint, ³ hæterix quamvis breves fient. Satius itaque est comparari ea quæ ad coercendos ignes auxilio esse possint,

¹ Prius consentientibus ad unum Interpret. Gerontocomium fuisse videtur, ubi hominibus senio confectis sumptus ex publico factus est, cum è suo non supperet. Quid sit illud adhuc controversum est. Aliis videtur fuisse domus Nic-mediæ publica ad aliam civitatem pertinens, istum sc. in Cilicia. Probabilior tamen

conjectura est quæ leg. Iseum, Isidis sc. templum. ² Machinæ quædam ad hauriendam & reddendam aquam. Helychio *σιψων* est *οργανον* π. *εξ* *κατεστη* *υδ* *α* *των* *ε* *τοις* *ε* *υ* *α* *π* *ρ* *ο* *υ* *σ* *ι* *ς*. ³ Conventus quos veritus est Trajanus ne numero feli in factiones erumperent.

admoneri que dominos prædiorum, ut & ipsi inhiſceant, ac, ſi res popoſcerit, accuſu populi ad hoc uti.

XLIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica ſalus continetur, & ſuſcipimus, domine, pariter & ſolvimus, precari deos ut velint ea ſemper ſolvi, ſemperque ¹ ſignari.

XLV. C. TR. PLINIO S.

Et ſolviſſe vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea ſalute & incolumitate, & nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariffime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

In aquæductum, domine, Nicomedenſes impenderunt HS. lxxx. ccc. xxix. qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam deſtructus eſt: rurfus in alium ductum erogata ſunt cc. Hoc quoque relicto, novo impendio eſt opus, ut aquam habeant qui tantam pecuniam male perdiderunt. Ipſe perveni ad fontem puriſſimum, ex quo videtur aqua debere perducī, ſicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc pauciſſimi arcus: poſſunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiore opere detractus eſt: aliqua pars, ut mihi videtur, teſtaceo opere agenda erit. Id enim & facilius & vilius. Et in primis neceſſarium eſt, mitti à te vel ² aquilegem vel architectum, ne rurfus eveniat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & utilitatem operis & pulchritudinem ſeculo tuo eſſe digniſſimam.

XLVII. TR. PLINIO S.

Curandum eſt, ut aqua in Nicomedenſem civitatem perducatur. Vere credo te ea qua debebis diligentia hoc opus aggreſſurum. Sed, mediuſſidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenſes perdiderint, ne quum inter ſe ³ gratificantur,

¹ Rata haberi. ² Ab aqua elicienda dictum, qui aquam explorat an ex hoc aut illo fonte alio de-

rivari poſſit.

³ Sub prætextu rem ſibi gratam faciendi, publicas pecunias intercipiunt.

& inchoaverint aquæductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Theatrum, domine, Nicæ maxima jam parte constructum, imperfectum tamen, sefertissimum, ut audio (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies haufit: vereor ne frustra. Ingentibus enim rimis¹ descendit & hiat, sive in causa solum humidum & molle, sive lapis ipse gracilis & putris: dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, aut sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam fulturæ ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmæ mihi quam sumptuosæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut basilicæ circa, ut porticus supra² caveam: quæ nunc omnia differuntur cessante eo quod ante peragendum est. Idem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante adventum meum restituere cœperunt longe numerosius laxiusque quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum utiliter. Incompositum enim & sparsum est. Præterea architectus, sane æmulus ejus à quo opus inchoatum est, affirmat, parietes (quantum viginti & duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia³ sint cæmento mediis farti, nec testaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quam ædificant, & quidem ex ea pecunia quam⁴ bulentæ⁵ addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob⁶ introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur, cogor petere à te, non solum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum, despecturum utrum sit utilius post sumptum qui factus est, quoquo modo consummare opera ut inchoata sunt: an quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre; ne, dum servare volumus quod impensum est, male impendamus quod addendum est.

¹ Ad imum fatiscit. ³ Area hæc in medio Theatri equitum subfelliis occupata. ³ Atri, leg. sine. ⁴ Decuriones. ⁵ Causab. leg. additi. quia cum Bythini lege Pompeia

usu gratuito allesti erant, placuit Trajano ut ii qui in senatum, supra numerum, asciti erant, certam pecuniæ summam persolverent. ⁶ Sc. in senatum.

XLIX. TRAJANUS PLINIO S.

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicensē est, in re præsenti optime deliberabis & constitues: mihi sufficiet indicari cui sententiæ accesseris. Tunc autem à privatis exigi opera tibi curæ sit, quum theatrum (propter quod illa promissa sunt) factum erit. Gymnasiis indulgent¹ Græculi, ideo forsitan Nicensēs majore animo constructionem ejus aggressi sunt: sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Claudiopolitanis circa balineum, quod parum (ut scribis) idoneo loco inchoaverunt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla provincia est, quæ non peritos & ingeniosos homines habeat: modo ne existimes brevius esse ab urbe mitti, quum ex Græcia etiam ad nos venire soliti sunt.

L. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Intuenti mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem, convenientissimum videtur, demonstrare opera non minus æternitate tua quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus, per hunc marmora, fructus, ligna, materiæ, & sumptu modico & labore usque ad viam navibus, inde magno labore, majore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit: at hæ porro non desunt. Nam & in agris magna copia est hominum, & maxima in civitate: certa que spes omnes libentissime aggressuros opus omnibus fructuosum. Superest ut tu² libratores vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret sitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiorem esse contendunt. Ego per eadem loca invenio fossam à rege percussam: sed incertum utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta. hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi à te quæ tantum cœperant reges.

¹ Ex ignominia dictum. ² Qui imprimat decurrendi vim.
Dioptris aquam librat ut majorem.

LI. TRA-

LI. TRAIANUS PLINIO S.

POtest nos folicitare lacus iste ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immisus in mare fuerit, totus effluat. ¹ Certe, quantum aquarum, & unde accipiat. Poteris à Calphurnio Macro petere Libratorem. Et ego hinc aliquem tibi, peritum ejusmodi operum, mittam.

LII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REquirenti mihi Byzantiorum reipub. impendia, quæ maxima fecit, indicatum est, domine, legatum ad te salutandum annis omnibus cum ² psephismatè mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul & sumptus levaretur, & impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum qui Mæsiæ præest, publice salutandum. Hæc ego in posterum circumcidenda existimavi. Te, domine, rogo ut quid sentias rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. TR. PLINIO S.

OPtime fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quæ ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis & Mæsiæ præses, si minus illum sumptuose coluerint.

LIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diplomata, ³ domine, quorum dies præterita, an omnino observari, & quam diu velis, rogo scribas, meque hæsitazione liberet. Vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

¹ Sub. explorandum placet enim hæc Gronovii Interpunct. ² Plebiscito aut rogatione. ³ Singulari, pri-

vilegia quæ vel in perpetuum vel ad tempus duntaxat indulgeri solent.

LV. TR.

LV. TR. PLINIO S.

Diplomata, quorum præteritus est dies, in usu esse non debent: ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata quam desiderari possint.

LVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum vellem Apameæ, domine, cognoscere publicos debitores, & reditum & impendia, responsum est mihi, cupere quidem universos ut à me rationes coloniarum legerentur; nunquam tamen esse lectas ab ullo proconsulum: habuisse privilegium & vetustissimum morem, arbitrio suo rempublicæ administrare. Exegi ut quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, misi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id de quo quaeritur non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implexisse officii mei partes videar.

LVII. TR. PLINIO S.

Libellus Apamæorum, quem epistolæ tue junxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi qualia essent propter quæ videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectione rationum suarum, cum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut jam nunc sciant hoc quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis quæ habent privilegiis, esse facturum.

LVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

An te adventum meum, domine, Nicomedenses priori foro novum adjicere coeperunt, cujus in angulo est ædes vetustissima¹ Matris Magnæ, aut rescindenda, aut transferenda: ob hoc præcipue, quod est multo depressior opere eo quod nunc maxime surgit. Ego, quum quaererem num esset aliqua² lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos

¹ Rhea Sarni uxor, quæ & Mater Deum vocatur. ² An sub ea conditione dedicetur, ut transferri nequeat.

esse morem dedicationis. Dispice ergo, domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. TR. PLINIO S.

Potes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine religionis; si loci positio videtur hoc desiderare, ædem Matris Deum transferre in eam quæ est accommodatior: nec te moveat quod lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinæ civitatis capax non sit dedicationis quæ sit nostro jure.

LX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Idem, domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris lætitia celebravimus, precati deos ut te generi humano, cujus tutela & securitas salutis tuæ innisa est, incolumem florentemque præstarent. Præiimus, & commilitonibus jusjurandum more solenni præstantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate, jurantibus.

LXI. TR. PLINIO S.

Quanta religione ac lætitia commilitones cum provincialibus, te præeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

LXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Pecuniæ publicæ, domine, providentia tua & ministerio nostro etiam exactæ sunt & exiguntur: quæ vereor ne otiosæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inveniuntur qui velint debere, reipub. præsertim a duodenis assibus, quanti à privatis mutantur. Dispice ergo, domine, numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes: & si ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipub. caveant: quod, quanquam invitis & recusantibus, minus acerbum erit, levioze usura constituta.

1 Ut reperita jurisjurandi religioe certius fidem obstringerent. | 2 Quia centeni asses quævis mense Ao lucrantur, & singulis annis duodenos.

LXIII. TR. PLINIO S.

ET ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quam ut quantitas usurarum minuat, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus ex copia eorum qui mutuabuntur tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex justitia nostrorum temporum.

LXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Summas, domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes, iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias, rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos à Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt: qua causa necessarium credidi, rem integram ad te referre. Nam, sicut mandatis tuis cautum est ne restituam ab alio aut à me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit & restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, hercule, de iis quam de illis qui in perpetuum relegati, nec restituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus à Julio Basso proconsule: ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datumque à Senatu jus omnibus de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc quem relegaverat, an adiisset, docuissetque proconsulem: negavit. Per quod effectum est ut te consulere, an reddendum eum poenæ suæ, an gravius aliquid, & quid potissimum, constituendum putares & in hunc, & in eos, si quid forte in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Bassi his literis subjeci.

LXV. TRAJANUS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui à Publio Servilio Calvo proconsule in triennium relegati, & mox ejusdem edicto restitui in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, quum causas hujus facti à Calvo requisiero. Qui à Julio Basso in perpetuum relegatus est, cum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se injuria relegatum, ne-

228 C. PLINII EPISTOLAR.

que id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, vinctus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim sufficit, eum pœnæ suæ restitui, quam contumaciâ elusit.

LXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUum citarem iudices, domine, conventum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem petere cœpit, ² ut philosophus. Fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum iudicandi necessitate, sed omnino tollendum de iudicum numero, reddendumque pœnæ quam fractis vinculis evasisset. Recitata est sententia Velii Pauli proconsulis, qua probabatur Archippus ³ crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat quo restitutum se doceret. Allegabat tamen pro restitutione & libellum à se Domitiano datum, & epistolas ejus ad honorem tuum pertinentes, & decretum Prusensium. Addebatur his & literas tuas scriptas sibi: addebat & patris tui edictum, & epistolam, quibus confirmasset beneficia à Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil discernendum putavi, donec te consularem de eo quod mihi constitutione tua dignum videbatur. Ea quæ sunt utrimque recitata, his literis subjeci.

EPISTOLA DOMITIANI AD
TERENTIUM MAXIMUM.

Flavius Archippus philosophus impetravit à me, ut agrum ei ⁴ DC circa Prusiadam, patriam suam, emi juberem, cujus reditu suos alere posset. Quod ei præstari volo: summam expensam liberalitati meæ feres.

EJUSDEM AD L. APPIUM
MAXIMUM.

Archippum philosophum, bonum virum, & professioni suæ etiam moribus respondentem, commendatum habes vestri, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præstes in iis quæ verecunde à te desideraverit.

¹ Ad proconsules referret. ² Nam Grammaticis, Oratoribus, medicis & philosophis indulta est à principibus immunitas. ³ Falsi crimen in-

currit, Qui sciens dolo malo testamentum aut aliud quodvis instrumentum subjecerit vel signaverit. ⁴ Seltertius.

EDICTUM

EDICTUM DIVI NERVÆ.

QUÆDAM SINE DUBIO, QUIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORUM EDICIT, NEC SPECTANDUS EST IN IIS TONUS PRINCEPS, QUIBUS ILLUM INTELLIGI SATIS EST, CUM HOC SIBI QUISQUE CIVIUM MEORUM SPONDERE POSSIT, ME SECURITATEM OMNIUM QUIETI MEÆ PRÆTULISSE, UT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQUAM GAUDIIS PUBLICIS AFFERAT HASITATIONEM VEL EORUM QUI IMPETRAVERUNT DIFFIDENTIA, VEL EIUS MEMORIA QUI PRÆSTITIT, NECESSARIUM PARITER CREDIDI AC LÆTUM, OBVIAM DUBITANTIBUS INDULGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QUISQUAM, QUÆ ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PUBLICE CONSEQUITUS, IDEO SALTEM A ME RESCINDI, UT POTIUS MIHI DEBEAT SI ILLA RATA ET CERTA FECERO: NEC GRATULATIO ULLIUS INSTAURATIS EGET PRECIBUS. ET QUI NON HABENT, ME, QUEM FORTUNA IMPERII VULTU MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTUR: ET EA DÈMUM SCIANTE ROGANDA ESSE QUÆ NON HABENT.

EPISTOLA EJUSDEM AD TULLIUM JUSTUM.

Cum rerum omnium ordinatio; quæ prioribus temporibus inchoata consummataque sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

FLavius Archippus per salutem tuam æternitatemque petit à me ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod
ego

ego sic roganti præstandum putavi; ita tamen, ut misurum me, notum accusatrici ejus facerem, à qua & ipsa acceptum libellum his epistolis junxi, quo facilius, velut audita utraque parte, dispiceres quid statuendum putares.

LXVIII. TRAJANUS PLINIO S.

POtuit quidem ignorasse Domitianus in quo statu esset Archippus, quum tam multa ad honorem ejus pertinentia scriberet: sed meæ naturæ accommodatius est credere, etiam statui ejus subventum interventu principis: præsertim cum etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis qui ignorabant quid de illo Paulus proconsul pronuntiasset. Quæ tamen, mi Secunde carissime, non eo pertinent, ut, si quid illi novi criminis objiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furie Primæ accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolæ tuæ junxeras, legi.

LXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

TU quidem, domine providentissime, vereris ne commissus flumini, atque ita mari, lacus effluat: sed ego in re præsentī invenisse videor quemadmodum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine contineri pariter & dirimi: sic consequemur ut nec vicino videatur flumini mistus, & sit perinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interjacebit, advecta fossa onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, & (spero) non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, & quo volumus aversum, sine ullius detrimento, lacus tantum aquæ, quantum nunc portat, effundet. Præterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi: qui si diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, & arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris servabit & reprimet quicquid è lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ cursum tem-

† Aggeribus Lapideis, qui aquam retro cogunt ut melius intersit navigiis deducendis: quos vulgo est observare in fluviis minoribus, qui

propter aquarum penuriam istiusmodi coercentur repagulis, ut facilitatem præsentent decursum.

perare. Verum & hæc & alia multo sagacius conquiret explorabitque liblator, quem plane, domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi ut libratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX. TR. PLINIO S.

MAnifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, cum tam multa provisâ habeas, per quæ nec periclitetur exhauriri, & magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id quod præcipue res ipsa suaserit. Calphurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciæ istæ his artificibus carent.

LXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Magna, domine, & ad totam provinciam pertinens quæstio est de conditione & alimentis eorum quos vacant ¹ *Spanthes*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitatæ & epistolæ divi Vespasiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eosdem, dein ad Achæos: & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedæmonios: quæ ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. TR. PLINIO S.

Quæstio ista, quæ pertinet ad eos qui liberi nati, expositi, deinde sublatis à quibusdam & in servitute educati sunt, sæpe tractata est: nec quicquam invenitur in commentariis eorum principum qui ante me fuerunt, quod ad omnes provin-

¹ Quos alii expositos sustulerunt. Hos Justin. seu Ingenius seu Libertinis aut servili conditione natos, vetuit in cujusquam dominium

vindicari: sed sibi acquirere permisi; & hereditatem, quibuscumque libitum erat transmutare.

ciat sit constitutum. Epistolæ sane sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, quæ fortasse debeant observari: sed inter eas provincias de quibus reſcripſit, non est Bithynia: & ideo nec ¹ aſſertionem denegandam iis qui ex ejusmodi cauſa in libertatem vindicabuntur, puto: neque ipſam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Petentibus quibusdam, ut ſibi ² reliquias ſuorum, aut propter injuriam vetuſtatis, aut propter fluminis incurſum, aliaque his ſimilia quæcunque, ſecundum exemplum proconſulum, transferre permitterem, quia ſciebam in urbe noſtra ex ejusmodi cauſis collegium pontificum adiri ſolere, te, domine, Maximum Pontificem, conſulendum putavi quid obſervare me velis.

LXXIV. TR. PLINIO S.

Durum eſt injungere neceſſitatem provincialibus pontificum adeundorum, ſi reliquias ſuorum propter aliquas juſtas cauſas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla ſunt eorum qui iſti provinciæ præſuerunt, & ex cauſa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quærenti mihi, domine, Prusæ ubi poſſet balineum, quod indulgiſti, fieri, placuit locus in quo tuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim conſequemur, ut foædiſſima facies civitatis orneretur, atque etiam, ut ipſa civitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur; ſed quæ ſunt vetuſtate ſublapſa, reparentur in melius. Eſt autem hujus domus conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæſari, juſſeratque in ³ peristylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paulatim partim ſpoliata, partim neglecta, cum peristylio domus tota collapſa eſt: ac jam pene nihil ex ea niſi ſolum ſupereſt: quod tu, domine, ſive donaveris civitati, ſive vxnire juſſeris propter opportunitatem loci, pro ſummo munere accipiet. Ego, ſi permiferis, cogito in area vacua

¹ Libertatis.
neres deſunctorum.

² Oſſa & ci-

³ Peristylium porticus eſt columnis ſuſpenſa.

balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, ¹ exhedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cujus beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quanquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polycnum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quæ, ut domus ipsa, perierunt: à me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. TR. PLINIO S.

Possumus apud Prusenſes area iſta cum domo collapsa, quam vacare ſcribis, ad extruccionem balinei uti. Illud tamen parum expreſſiſti, an ædes in peristylio Claudio facta eſſet. Nam ſi facta ædes eſſet, licet ² collapsa ſit, religio ejus occupavit ſolum.

LXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Postulantibus quibusdam ut de ³ agnoscendis liberis restituendisque natalibus, & secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Rufo, & secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem; respexi ad SC. pertinens ad eadem genera cauſarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules præſunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, domine, præceperis quid obſervare me velis.

LXXVIII. TR. PLINIO S.

Si mihi SC. miſeris, quod heſitationem tibi fecit, æſtimabo an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus ſuis reſtituendis.

LXXIX. C. PLINIUS. TR. IMP. S.

Iulius, domine, Largus, ex ⁴ Ponto, nondum mihi viſus, Iac ne auditus quidem, ſed judicio tuo credens, diſpenſationem quandam mini erga te pietatis ſuæ miniſteriumque mandavit. Rogavit enim teſtamento ut hereditatem ſuam,

¹ Nomen à ſedibus inditum origo vocabuli indicat. Sic Vitruv. conſtruantur in porticibus Exhedrae ſtratioſe, habentes ſedes in quibus Philoſophi, Rhetores, &c. ſedentes

diſputare poſſint.

² Sacer locus nullo caſu, religioſus eſſe deſinit, niſi ab hoſtibus capiatur.

³ Ingeni- tari, in qua nati ſunt, vindicandis.

⁴ Provincia Ponti.

adirem, cerneremque : ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum & Teianorum civitatibus redderem : ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quæ honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales¹ agonas, qui Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimavi, ob hoc maxime, ut dispiceres quid eligere debeam.

LXXX. TRAJANUS PLINIO S.

Iulius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, secundum cujusque loci conditionem ipse dispice, & quod optimum existimaveris, sequere.

LXXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Providentissime, domine, fecisti, quod præcepisti Calphurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Dispice, an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendum putes: quorum civitas, cum sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque graviore injurias, quanto est infirmior, patitur. Quicquid autem Juliopolitanis præstiteris, id etiam toti provinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ, plurimisque per eam commeantibus transitum præbent.

LXXXII. TR. PLINIUS S.

Ea conditio est civitatis Byzantium, confluyente undique in eam commeantium turba, ut, secundum consuetudinem præcedentium temporum, honoribus ejus præsidio centurionis legionarii consulendum habuerimus: si Juliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiae habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coercantur: aut: si plus admiserint quam ut in re præsentis sit satis, puniantur si milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

¹ Ad morem Græcorum, aequales eam victoriam. instituti erant ab Augusto post Acti-

LXXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CAutum est, domine, Pompeia lege, quæ Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum xxx: eadem lege comprehensum est, ut qui ceperint magistratum, sint in senatu. Sequutum est dein edictum divi Augusti, quo permisit¹ minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. Queritur ergo, an qui minor xxx. annorum gessit magistratus, possit à censoribus in senatum legi, & si potest, an ex iis quoque qui non gesserint, possit quis per eandem interpretationem ab ea ætate senator legi, à qua illis magistratum gerere permissum est, quod alioqui factitatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit al. quanto melius, honestorum hominum liberos, quam è plebe in curiam admitti. Ego à destinatis censoribus quid sentirem interrogatus, eos quidem qui minores xxx. annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum &² secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompeiam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis xxx. permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem qui non gessissent, quamvis essent ætatis ejusdem cujus illi quibus gerere permissum est, hæsitabam. Per quod effectum est ut te, domine, consularem quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, literis subjeci.

LXXXIV. TR. PLINIUS S.

Interpretationi tuæ, mi Secunde carissime, idem existimo; hæcenus edicto divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possint ii qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui acceperint, in senatum cujusque civitatis pervenirent. Ceterum, non capto magistratu, eos qui minores xxx. annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cujusque non existimo legi posse.

¹ Scilicet annis triginta: *minores* cum *Magistratus* non debet conjungi. Lex enim indistincte loquitur de magistratibus. ² Non quod prorsus consentiat Lex Pompeia cum Augusti edicto, sed una tantum ex parte.

LXXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum Prusæ ad ¹ Olympum, domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit appellatum me à Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule assignari civitati opus, cuius curam egerat, vellet: tum Eumolpus assistens Flavio Archippo dixit; exigendam esse à Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepulcorum, uxoris Dionis, & filiorum, postulavitque ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectiorem dixissem, ut longiorem diem ad instruendam causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petente. Ego me auditurum Niceæ, respondi: ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere cospit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrinque multa, etiam de causa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea quæ erant proposita recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: & Eumolpus respondit, complexurum se libello quæ reipublicæ peteret. Cæterum, quod ad sepultos pertinet, non ² accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cuius mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusæ, assistebat, dixit se libellum daturum: ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epistolæ junxi. Ipse in re præsentis fui, & vidi tuam quoque statuam in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filii ejus, & uxor Dionis, in arca collocatum, quæ porticibus includitur. Te, domine, rogo, ut me in hoc præcipue genere cognitionis regere digneris, cum alioqui magna sit expectatio, ut necesse sit in ea re quæ in consensum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

¹ Montem. ² Eumolpus egit | de debita facti forma Archippus.
solum de rationibus operis publici,

LXXXVI. TR. PLINIO S.

Potuisti non hære, mi Secunde carissime, circa id de quo me consulendum existimasti, cum propositum meum optime nosces, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majestatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omissa ergo ea quaestione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceiano Dione excutitur, cum & utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus, domine, à Nicensibus publice per ea quæ mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per æternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolæ junxi.

LXXXVIII. TR. PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum suorum concessam vindicationem bonorum à divo Augusto affirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, æstimatis etiam iis quæ contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

LXXXIX. PLINIUS TR. IMP. S.

Opro, domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam felicissimos agas: æternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolumis & fortis aliis super alia operibus augeas.

XC. TRAJANUS PLINIO S.

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris ut plurimos & felicissimos natales, florente statu reipub. nostræ agam.

XCI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sinopenſes, domine, aqua deficiuntur: quæ videtur & bona & copioſa ab ſextodecimo milliario poſſe perducī. Eſt tamen ſtatim ab capite paulo amplius mille paſſibus locus ſuſpectus & mollis, quem ego interim explorari modico impendio juſſi, an recipere & ſuſtinere opus poſſit. Pecunia, curantibus nobis, contracta, non decrit, ſi tu, domine, hoc genus operis & ſalubritati & amœnitati valde ſitientis coloniæ indulſeris.

XCII. TR. PLINIO S.

UT cœpiſti, Secunde cariffime, explora diligenter, an locus ille, quem ſuſpectum habes, ſuſtinere opus aqua ductus poſſit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda ſit in coloniã Sinopenſem, ſi modo & viribus ſuis ipſa id aſequi poteſt, cum plurimum ea res & ſalubritati & voluptati ejus collatura ſit.

XCIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

A Miſenorum civitas & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus ſuis utitur: in hac datum mihi publice libellum, ad ¹ Eranos pertinentem, his literis ſubjeci, ut tu, domine, diſpiceres quid & quatenus aut permit- tendum aut prohibendum putares.

XCIV. TR. PLINIO S.

A Miſenos, quorum libellum epiſtolæ tuæ junxeras, ſi legibus iſtorum, quibus de officio fœderis utuntur, conſeſſum eſt Eranos habere, poſſumus quo minus habeant non impedire, eo facilius, ſitali collatione, non turbas & illicitos cœtus, ſed ad ſuſtinendam tenuiorum inopiam utuntur. In cæteris civitatibus quæ noſtro jure obſtrictæ ſunt, res hujusmodi prohibenda eſt.

¹ Moris erat apud Athenas aliæque Græciæ civitates ſtipem menſtruam conferre, pauperibus ſublevandis

ea lege deſtinatam, ut ſecundioribus rebus uſi tantundem reſiderent.

XCIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores ejus sequutus & studia, jampridem, domine, in contubernium assumpsi: tantoque magis diligere cœpi, quanto hunc propius inspexi. Huic jus trium liberorum necessarium faciunt duæ causæ. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, domine, quantum beneficium petam, quod peto à te, cujus in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potest autem colligere quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI. TR. PLINIO S.

Quam parce hæc beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, hæret tibi, cum etiam in Senatu affirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; & ut scias dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua assuevi, referri in commentarios meos jussi.

XCVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Solenne est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis inter fui nunquam: ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat, aut quæri. Nec mediocriter hæsitavi, sitne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil à robustioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit: nomen ipsum, etiam si flagitiis careat, an flagitia coherentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci jussi. Neque enim dubitabam, quaecunque esset quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amen-

tiaz;

tiæ: quos, quia ¹ cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos; mox ipso ² tractu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent te esse Christianos, aut fuisse, quum, præeunte me, deos appellerent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, ³ thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerari sunt; ii & Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel ⁴ culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ⁵ ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem; seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursumque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hæterias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ⁶ ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed ⁷ vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur fisci & corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa capisse celebrari, & sacra solennia diu intermis-

¹ Quia lege Porcia prohibitum erat civem Romanum virgini cadere aut necare. ² Alii tractatus, quasi vellet Plinius non hoc mora evenisse, sed cum quaestio in iudicio tractaretur. ³ Quod si qui Christiani fecissent ex eo dicti Thurificati, ut qui libello, à magistratu post pretium annuerant, impetrassent, ne id facere cogerentur, Libellatici dicti sunt. ⁴ Quorum illa in voluntariis consistit, hic in involuntariis. ⁵ Factum hoc propter

persecutionis metum; inde Christiani à Gentilibus dicti sunt tenebrosa & lucifugax natio. ⁶ Diaconissis. Ita Clemens const. Apost. lib. 3. c. 15. *Εἰς τοὺς Χρίστους γυναικὶς καὶ ἐκείναις Διάκοναις* ⁷ Ut pote quibus tardius, annunciatum est Evangelium, vel propter rusticorum in ea te incuriam, vel quod præcones civitates potius frequentarent, ut plures Christo lucrificarent.

farepeti:

sa repeti: passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur; Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit poenitentiae locus.

XCVIII. TR. PLINIO S.

Actum¹ quem debuisti. mi Secunde, in excutendis causis eorum qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen ut qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine, locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Amastrianorum civitas, domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam, plateam: cujus à latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foetidissima: quæ sicut turpis & immundissima aspectu, ita pestilens est, odore teterrimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis ne desit quoque pecunia operi tam magno quam necessario.

C. TRAJANUS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obeft. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

CI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Vota, domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique persolvimus, novaque rursus, curante commilitonum & provincialium pietate, suscepimus: precati deos ut te remque

¹ Iudicii modum in questione de Christianis.

publicam florentem & incolumem ea benignitate servarent, quam super magnas plurimæque virtutes præcipue sanctitate consequi deorum honore meruisti.

CII. TR. PLINIO S.

Solviste vota diis immortalibus, te præeunte, pro mea incolumitate, & commilitones cum provincialibus lætissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione tranlata est, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

CIV. TR. PLINIO S.

Diem imperii mei debita lætitia & religione à commilitonibus & provincialibus, præeunte te celebratum, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Valerius, domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quiritum des. Vereor enim ne si immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modestius uti, quanto pleniorē experior. Sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Aëtæus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI. TR. PLINIO S.

Cum honestissime iis, qui apud fidem tuam à Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis mature per me, iis interim, quibus nunc petisti, ut scias dedisse me jus Quiritium,

ritium, referri in commentarios meos iussi, idem facturus in cæteris pro quibus petieris.

CVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus, domine, à P. Accio Aquila, centurione cohortis sextæ equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiæ suæ implorat, durum putavi negare, cum scirem quantam soles militum precibus patientiam humanitatemque præstare.

CVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilæ, centurionis cohortis sextæ equestris, quem mihi misisti, legi : cujus precibus motus dedi filiæ ejus civitatem Romanam. Libellum reſcripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, domine, rescribas. Ego inveni, à plerisque proconsulibus concessam eis protopraxiam, eamque pro lege valere. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid & faciendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX. TRAJANUS PLINIO S.

Quo jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis quæ ex quaque causa reipub. debebuntur, ex lege cui ut te animadvertendum est. Nam si habent privilegium quo ære is creditoribus anteponatur, custodien- tum est : si vero non habent, in injuriam privatorum id dari à me non oportebit.

1 Privilegium quo quis aliis in debito exigendo anteponitur.

CXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Ecdicus, domine, Amisenorum civitatis petebat apud me à Julio Pisone denariorum circiter XL. millia, donata ei publice ante xx. annos, & bule & ecclesia contentiente: utebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes verantur. Piso contra, plurima se in remp. contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque ne id quod pro multis & olim accepisset, cum everitione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimaui, ut te, domine, contulerem quid sequendum putares.

CXII. TRAJANUS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac causa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cujusque loci, quam pecuniæ publicæ consultum volo.

CXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Lex Pompeia, domine, qua Bithyni & Pontici utuntur, eos qui in bulen à censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam qui à censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis jussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispicias an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, à te constitui decet, cujus factis dictisque debetur æternitas.

i Fisci advocatus.

CXIV.

CXIV. TRAJANUS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum à me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cujusque civitatis legem puto. Scilicet adversus eos qui inviti fiunt decuriones, existimo id acturos ut erogatio cæteris præferatur.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEge, domine, Pompeia permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non sint alienæ, sed suarum quisque civitatum quæ sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis è senatu à censoribus ejiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum vetabat, ita ejici è senatu ob hanc causam non jubebat: præterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines multæque civitates concuterentur ea parte legis quæ jam ridem consensu quodam exolevisset, necessarium existimavi consulere te quid servandum putares. Capita legis his literis subjeci.

CXVI. TRAJANUS PLINIO S.

Merito hæstisti, Secunde carissime, quid à te rescribi oporteret censoribus consulentibus an legerent in senatum aliarum civitatum, ejusdem tamen provinciæ, cives. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatum cives, in futurum autem lex Pompeia observaretur: cujus vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

1 Quod datur honoris causa dum fiunt Decuriones.

CXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam è plebe non exiguum numerum ¹ vocare, ² binosque denarios vel linguos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut (arbitror non imprudenter) præsertim ex solennibus causis, concedendum iussi invitationi; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in speciem ³ diamones incidere videantur.

CXVIII. TR. PLINIO S.

Merito vereris, ne in speciem diamones incadat invitatio quæ & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritum singulos ex noticia, ad solennes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provincie moribus ipse moderareris & ea constituas, quæ ad perpetuam ejus provincie quietem essent profutura.

CXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Athletæ, domine, ea quæ pro ⁴ Iselasticis certaminibus constituiisti, debere sibi putant statim ex eo die quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam invecti, sed quando certamine vicerint, ex quo invchi possint. Ego contra scribo Iselasticorum nomine. ⁵ itaque eorum vehementer addubitem an sit potius id tempus quo *ιστάσθαι* intuendum. Idem obsonia petunt pro eo agone qui à te Iselasticus factus est, quamvis ⁶ vicerint ante quam fieret. Aiunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus quæ esse Iselastica, postquam vicerunt, desierunt; ita pro iis dari quæ esse ceperunt. Hic quoque non mediocriter hæreo, ne cuiusquam retro habeatur ratio: dandumque quod tunc, quum

¹ Ad cenam. ² Ad imitationem sportule Romanæ. ³ Catan. leg. Diamerias sc. factionis. Causab. Diamones. dicitur enim sportula *πρωτοῦ* *ἔργου* vel *ἀγῶνος*. ideoque veretur Plinius ne sportulæ plebis capteandæ gratia institutæ, provinciam in partes dividerent. ⁴ Ita dictis quoniam vi-

flores magna pompa coronati patriam invecti sunt. ⁵ Leg. ita tamen ut. ⁶ Constituit Trajanus hoc certamen Cal. Mains, mandavitque à Cal. jun. inchoatum in Aug. terminari. Respiciunt Iselastici constitutionis diem, & exinde sibi obsonia debere arguunt.

vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX. TR. PLINIO S.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse *ιστλαστικόν*. Obsonia eorum certaminum quæ Iselastica esse placuit mihi, si ante Iselastica non fuerunt, re.ro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam ¹ eorum quæ postea Iselastica lege constitui, quam quæ quum vincerent esse, desierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus quæ ante perceperant, non revocantur.

CXXI. C. PLINIUS T R. IMP. S.

Usque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi tuam, misi. quam perpetuam servationem meam quædam necessitas rupit. Uxori enim meæ, audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque te rationem itineris probaturum, cujus causâ erat pietas. Hæc scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulassim inter alia beneficia hoc unum, quod me debere sciebam indulgentiæ tuæ, quod fiducia ejus, quali consulto te, non dubitavi facere; quem si consuluissem, sero fecissem.

CXXII. TR. PLINIO S.

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si expectasses donec me consuleres an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adjuvandum esset, usum eorum intentioni non profuisse, cum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam aduentus sui augere.

g Eorum certaminum obsonia.

F I N I S.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI
CONSULIS

PANEGYRICUS,
NERVÆ TRAJANO
AUGUSTO DICTUS.

BE NE ac sapienter, Patres C. majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium à precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur. Qui mos cui potius quam consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quam quum imperio senatus, auctoritate rei-publicæ ad agendas oprimo principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est aut pulchrius munus deorum, quam castus & sanctus & diis simillimus princeps? Ac, si adhuc dubium fuisset, forte casuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occulta potestate fatorum, sed ab¹ Jove ipso coram ac palam repertus, electus est. quippe inter² aras & altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifestus ac præiens quam cælum ac sidera insedit. Quo magis aptum piumque est, te Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conservatorem imperii nostri, precari ut mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus quæ dicentur à me, libertas, fides, veritas constet: tantumque à specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest à necessitate.

¹ Jam tum Trajanus Germaniæ præerat, quod numinis præsentiam magis indicat, siquidem absens adoptatus est.

² Altare augustius quid significat, & in quo victimæ adolentur, ara etiam in qua supplicatur aut libatur tantum. Festus.

1 1

² Equidem

2 Equidem non consuli modo, sed omnibus civibus enitendum reor, nequid de principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac^o recedant voces illæ quas metus exprimebat: nihil quale antea dicamus; nihil enim quale antea patimur: nec eadem de principe palam quæ prius, prædicemus: neque enim eadem secreto loquimur quæ prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, ¹ cui, quando sint hætenus ut deo, nunc nusquam ut numini blandiamur. Non enim de tyranno, sed de cive: non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat: nec minus hominem se quam hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius usu probemus, atque identidem cogitemus, ² si majus principibus præstemus obsequium qui servitute civium, quam qui libertate lætantur. ³ Et populus quidem Romanus ⁴ dilectum principum teruat: quantoque paulo ante cunctu ⁵ formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus ⁶ gestum alterius & vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam, quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum à nobis optimi cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quam commune, quam ex æquo, quod felices nos felicem illum prædicamus ⁷ alternisque votis hæc faciat, hæc audiat, quasi non dicturi nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim, sentitque, ⁸ sibi non principi dici.

3 Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditati teneamus: sciamusque nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, la-

¹ Debetur hæc lectio interpretationis conjecturæ, qui luxatam hanc in Exemplaribus [cui, quando sint hætenus ut deo, nunc ut numini blandiamur] sic correxerunt. ² I. e. quod minime majus. ³ Sic legunt plerique & exponunt tamen per [discrimen] rectius foris delectum, dixeris. ⁴ Melius hoc de Domitiano, cui in ore frequenter Homeri-

cum illud, Οὐχ ὁράεις οἷος καὶ γὰρ καλὸς πὶ μέγας πὶ quam de Nerone, ut alii intelligunt. ⁵ Neronis qui Histrioniam exercuit. ⁶ Quippe Trajanus vota concepit, ut ita dii illum incolumem præstarent, si ex communi utilitate temp. pesseret. ⁷ Mores sc. non fortunam spectant.

borabo ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittam: nec minus considerabo quid aures ejus pati possint, quam quid virtutibus debeatur. Magna & inulitata principis gloria, cui gratias acturus non tam vereor ne me in laudibus suis parcum quam ne nimium putet. Hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat. nam merenti gratias agere facile est, Patres Conscripti. non enim periculum est ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, avaritiam: quum de benignitate, livorem: quum de continentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, pro ut fatis aut parum dixero. Animadverto enim etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus quam innocentia & sanctitate lætari: gratioremque existimari qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatam carmen intulerit.

4 Sed parendum est senatusconsulto, quod ex utilitate publica placuit ut consulis voce sub titulo gratiarum agendarum, boni principes quæ facerent recognoscerent: mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis solenne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi vetare, quod senatus juberet. Utrunque, Cæsar Auguste, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non sinis, & quod hic sinis. non enim à teipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis affectibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est. Sæpe ego mecum, P. C. tacitus agitavi qualem quantumque esse oporteret cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem æquata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non & arma honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quæsitam domi gloriam, in publico; hic in publico partam, domi perdidit: postremo adhuc nemo extitit cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit, ut nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detraheretur. Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, &

1 Quibus integrum est non stare, non imposita ab Imp. aere. 2 Ut pote quos officii pietas cogit, necessitas.

dignitas oris, ad hoc, ætatis ¹ inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum ² festinatis senectutis insignibus ad augendam maiestatem ornata cæsaries, nonne longe lateque principem ostentant?

5 Talem esse oportuit quem non bella civilia, nec armis oppressa res publica, sed pax & adoptatio, & tandem exorata terribis numina dedissent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines & quem dii fecissent? quorum quidem in te, Cæsar, iudicium & favor, tunc statim quum ad exercitum profiscereris, & quidem inultrato indicio enituit. Nam cæteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti de more Capitolium, quamquam non id ³ agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem omnis turba quæ limen infederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, illa quidem ut tunc arbitrabatur deum, cæterum ut docuit eventus, te consalutavit ⁴ imperatorem. nec aliter à ⁵ cunctis omen acceptum est. Nam ipse intelligere nolebas: recusabas enim imperare, recusabas quod bene erat ⁶ imperaturo: igitur cogendus fuisti. Cogi porro non poteras, nisi periculo patriæ & mutatione reipub. obstinatum enim tibi non suscipere imperium, nisi servandum fuisset. Quare ergo illum ipsum ⁷ furorem, motumque castrensem reor extitisse, quia magna vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. At sicut maris coelique temperiem turbines tempestatesque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tumultum præcessisse crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda nascantur. Occultat utrorumque semina deus, & plerumque bonorum malorumque causæ sub diversa specie latent.

6. Magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipub. vulnus impressum est. Imperator, & parens generis humani ⁸ obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo leni servandorum hominum potestas: ereptumque principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio quæ te publicæ salutis gubernaculis admoveret, prope est ut exclamem tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum

¹ Stata ætas, necdum pæna & vergens. ² Diis id agentibus ut citius canisceret Trajanus, & conjuncta haberet cum senili prudentia, senectutis etiam insignia. ³ Non id cogitantium. ⁴ Colebatur Jupiter cognomine Imperatoris, quem cum sub eo ti-

rulo salutaverat pop. R. tractum est omen ad Trajanum. ⁵ A turba. ⁶ Alii leg. Imperaturi. ⁷ Post casum Domitianum, cujus cædis authores magno clamore milites depoposcerunt. ⁸ Usquedum traderet occidendos quos postulaverant. Nervam intellige.

peffimum exemplum, ut optimum opponeretur: poftremo coactus princeps quos nollet occidere, ut daret principem qui cogi non poffet. Olim tu quidem adoptari merebare: fed nesciffemus quantum tibi deberet imperium, fi ante adoptatus effes. Expectatum eft tempus in quo liqueret non tam accepiffte beneficium quam dediffte. Confugit in finum tuum concuffa reſpub. ruenſque imperium ſuper imperatorem, imperatoris tibi voce delatum eſt. Imploratus adoptione, & accitus es, ut olim duces magni à peregrinis externiſque bellis ad opem patriæ ferendam revocari ſolebant. Ita filius ac parens uno eodemque momentorem maximam invicem præſtitiffis. Ille tibi imperium dedit, tu illi reddidiffi. Solus ergo ad hoc ævi pro munere tanto paria accipendo feciffi, immo ultro dantem obl gaffi. Communicato enim imperio ſolicitiore tu, ille ſecurior factus eſt.

7 O novum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius metus, ſed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet quod eſt ampliſſimum conſequutus inter homines; felicius tamen erat illud quod reliquiſti: ſub bono principe privatus eſſe deſiſti. Aſſumptus es in laborum curarumque conſortium, nec te læta & proſperatioſtationis iſtius, ſed aſpera & dura ad capeſſendam eam compulerunt: ſuſcepiffi imperium poſtquam alium ſuſcepti poenitebat. Nulla adoptati cum eo qui adoptabat, cognatio, nulla neceſſitudo, niſi quod uterque optimus erat, dignuſque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non ut prius alius atque alius in gratiam uxoris aſcivit enim te filium non vitricus, ſed princeps: eodemque animo divus Nerva pater tuus factus eſt, quo erat omnium. Nec decet aliter filium aſſumi, ſi aſſumatur à principe. An ſenatus populique Romani exercitus provincias, ſocios tranſmiſſurus uni, ſucceſſorem è ſinu uxoris accipias? ſummæque poteſtatis hæredem tantum intra domum tuam quæras? non per totam civitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc conjunctiſſimum exiſtumes, quem optimum, quem diis ſimillimum inveneris? Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. non enim ſervulis tuis dominum, ut poſſis eſſe contentus quaſi neceſſario hærede, ſed principem civibus daturus imperator. Superbum iſtud & regium, niſi adoptes eum quem conſtet imperaturum fuiſſe, etiamſi non adoptaſſes. Fecit hoc Nerva, nihil interſe arbitratuſ, genueris an elegeris: ſi perinde ſine judicio adoptentur liberi ac naſcuntur, niſi tamen quod æquiore animo

1 Tiberium & Neronem innuit, quorum hic Agrippinæ, alter Livie am-
bitu ad imperium aſcitus eſt. 2 Sui &

neceſſarii hæredes dicuntur qui in po-
teſtate morientis fuere.

serunt homines quem princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit.

8. Sedulo ergo vitavit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante geniale torum, sed ante pulvinar Jovis optimi maximi, adoptio perfecta est: qua tandem non servitus nostra, sed libertas & salus & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vendicaverunt: horum opus, horum illud imperium, Nerva tamen minister fuit: uterque qui adopraret tam paruit quam tu qui adoptabaris. Alata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriz insigne decoraret: hanc imperator Nerva in gremio lovis collocarat, quum repente solito major & augustior, advocata hominum concione deorumque, te filium tibi, hoc est, unicum auxilium, fessis rebus assumpsit. Inde quasi deposito imperio qua securitate, qua gloria lætus? (nam quantulum refert deponas an partiaris imperium, nisi quod difficilior hoc est) non secus ac præsentis tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua juvenia, tuo robore invaluit: statim confedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva si adoptasset alium. Oblitine sumus ut nuper² post adoptionem non delierit seditio, sed coeperit? irritamentum istud irarum, & fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare non posset imperium imperator qui reverentiam amiserat? auctoritate ejus effectum est cui dabatur. Simul filius, simul Cæsar, mox imperator, & consors tribunitiæ potestatis, & omnia pariter, & statim factus es, quæ proxime parens³ verus tantum in alterum filium contulit.

9. Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiam si nolis, habendus est: non est habendus socius, nisi velis. Credentne posteris, 4 patritio & consulari, & triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem quum Germaniæ præfideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut imperator fieret agitasse? nihil fecisse, nisi quod meruit & paruit. Paruisti enim Cæsar, & ad principatum obsequio

1 Αἰσχροῦν ἐπιθυμῶν τῆς ἐνὶ
βίβλῳ, μὴ δὲ βούλῃ ἐφθ, Ἄ-
γαστῇ τῇ Νερῶος Τραϊανὸν νο-
μιάζουσι. Cedrenus. 2 Pisonis à Gal-

ba. 3 Vespasianus qui cum Tito com-
municavit imperium. 4 Quoniam
ab historicis proditum est, Trajanum
antiqua magis quam clara familia na-
tum.

pervenisti: nihilque magis à te ¹ subjecti animo factum est, quam quod imperare cœpisti. Jam Cæsar, jam imperator, jam Germanicus, absens & ignarus, & post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te imperatorem futurum: eras imperator, & esse te nesciebas. Ut vero ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc esse quod fueras, sed non erat liberum. Annon obsequeris principi civis; legatus imperatori? filius patri? ubi deinde disciplina? ubi mos à majoribus traditus, quodcunque imperator munus injungeret, æquo animo paratoque subeundi? Quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illum uti jure posse putes, quum ad imperium revocet, quo sit ulus quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire principem jubeat, nisi quod major sit obsequii gloria in eo quod quis minus velit.

10 Augebat auctoritatem jubentis, in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares efficiebatur, eo quod ab aliis minus parebatur. ad hoc audiebas senatus populique consensum. Non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit. nam qui ubique sunt homines hoc idem votis expetebant: ille tantum jure principis occupavit, primusque fecit quod omnes facturi erant: nec hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset antequam fieret. At quo temperamento, dii boni, potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis & imaginibus, & signis: cæterum modestia, labore, vigilantia, dux & legatus, & miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere: jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris quandiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit, quem dii cœlo vendicaverunt, ne quid post illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, auctoremque ejus statim consecrandum, ut quandoque inter posteros quaereretur an illud jam deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset quam bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te tuis reliquit: eo ipso ca-

¹ Quia jussus imperavit,

rus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat ne desideraretur.

11 Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicavit cœlo Tiberius Augustum, sed ut majestatis ¹ numen induceret: Claudium Nero, sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur: tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc quum sit ab his qui & sese deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, & flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas quam quod ipse talis es. In principe enim qui electo successore factus concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos, potius quam illos veteres & antiquos æmularis, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostis invaserat contempseratque? ² cujus pulsi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quam quod triumpharetur: ergo iustulerant animos, & jugum excusserant: nec jam nobiscum de sua libertate, sed de nostra servitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi ³ æquis conditionibus inibant: ⁴ legesque ut acciperent, dabant.

12 At nunc rediit omnibus terror & metus, & vorum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem unum ex illis veteribus & priscais, quibus imperatorum nomen addebant contesti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non ⁵ emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur: ut vicerimus: rogant, supplicant; largimur, negamus. utrumque ex imperii majestate. Agunt gratias qui impetraverunt. non audent queri quibus negatum est. An audeant qui sciant te assedis se ferocissimis populis eo ipso tempore quod amicissimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelu jungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum feræ gentes non telis magis, quam suo cœlo, suo fidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutata temporum

¹ Alii leg. crimen. ² Ita leg. Ad Domitiani tempora hæc referri debent, cui triumphus semper fuit victoriæ loco, etiam si ut plurimum re male gesta redierit. ideoque Plinius pulsi hostis unicum indicium fuisse ait inanes triumphos, non victoriam 10-

vera partam. Lacunam quam hic loci suspicatur Lipsius, non video. ³ Quia major erat Romanorum potentia quam ut Barbaris se æquari linerent. ⁴ Nempe ipsi hostes legum conditiones præse ipsere quibus traretur. ⁵ Uti Caligula, de quo consule Suet. c. 45. 6.

vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percurrere ripas, & ¹ aliena occasione si permitteres uti, ultroque hyemem suam barbaris inferre gaudebant.

13 Hæc tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites, quam admirationem quemadmodum comparasti, quum tecum in ediam, tecum ferrent sitim? quum in illa meditatione campestri militariis turmis imperatorum pulverem sudoremque misceres? nihil à cæteris, nisi robore ac præstantia, differens, quum libero Marte, nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes, alacer virtute militum, & latus quoties aut cassidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret? Laudabas quippe ipse ferientes, hortabarisque ut auderent: & audebant jam, quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac si quid ² durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, ægris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi comilitonum ante lustrasses: nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet: postquam vero studium armorum à manibus ad ³ oculos, ad voluptatem à labore translatum est, postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus ⁴ muralis aut civica, sed Græculus magister assistit, quam magnum est unum ex omnibus, patrio more patria virtute lætari, & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare?

14 Nonne incunabula hæc tibi Cæsar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mereere? quum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ fama conjungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis quam laudibus peragrasses? apud eos semper maior & clarior quibus postea contigisses? Et necdum imperator, necdum dei filius eras. Germaniamque cum plurimæ gentes, ac prope infinita vastitas interjacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, imensisque alii montes, nisi his compararentur, muniunt diri-

¹ Occasione hyemis qua hostes antea uti solebant. ² Gravius.

³ Ad pompam & spectacula. ⁴ Quorum altera illi data est qui primus murum ascenderit, illi altera qui ci-

vem servaverit.

⁵ Majorum more & virtute Romana. Etsi Dion Trajanum Hispanum fuisse asserat, quod fortasse consilio d simulat Plinius.

muntque, per hoc omnespatium quum legiones duceres, seu potius (tanta velocitas erat) raperes : non vehiculum unquam, non equum respexisti. Levis hic, non subsidium itineris, sed decus, & cum cæteris subsequeretur, ut cujus nullus tibi usus, nisi quum die ¹ stativorum proximum campum alacritate, discursu, pulvere attolleret. Initium laboris mirer, an finem ? multum est quod perseverasti, plus tamen quod non timuisti ne perseverare non posses. Nec dubito quin ² ille qui te inter illa Germaniæ bella ab Hispania usque, ut validissimum præsidium exciverat, iners ipse, alienisque virtutibus tunc quoque invidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non sine quodam timore conceperit, quantam ³ ille genitus Jove post sævos labores, duraque imperia regi suo indomitus semper indefessusque referebat : quum aliis super alias expeditionibus munere alio dignus invenireris.

15. Tribunus vero disjunctissimas terras teneris adhuc annis viri firmitate lustrasti : jum tunc præmonente fortuna ut diu penitus perdisceres quæ mox præcipere deberes. Neque enim prospexisse castra, brevemque militiam quasi transisse contentus, ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihilque descendum habere tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem, mores gentium, regionum situs, opportunitates locorum, & diversam aquarum cœlique temperiem, ut patrios fontes, patriumque sidus ferre consueisti. quoties equos, quoties emerita arma mutasti ? Veniet ergo tempus quo posteri visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudærestuos hauserit campus, quæ refectiones tuas arbores, quæ somnum saxa prætexerint, quod denique tectum magnus hospes impleveris, ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia iisdem in locis monstrabantur. Verum hæc olim, in præsentia quidem quisquis paulo vetustior miles, hic te commilitone cenletur. Quotus enim quisque cujus tu non ante commilito quam imperator ? Inde est quod prope omnes nomine appellas, quod singulorum fortia facta commemoras. nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera quibus statim laudator & testis contigisti.

16. Sed magis prædicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus, pacem amas : nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Jovi ⁴ laurus, idcirco ex occasione omni quæris triumphos, non times bella, nec provocas. Magnum est, imperator Auguste, magnum

¹ Cum munitis castris milites quo consulatum gessit. ² Hercules. Interquiescerent. ³ Domitianus sub Missa, ut supra, ex Pannonia,

est stare in Danubii ripa, si transeas certum triumphi, nec decertare cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipse nolis pugnare, moderatio: fortitudo tua præstat ut neque hostes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non inanes currus, nec falsæ simulacra victoriæ: sed imperatore veram ac solidam gloriam reportante, pacem, tranquillitatem, & tam confessa hostium obsequia, ut vincendus nemo fuerit. pulchrius hoc omnibus triumphis. neque enim unquam nisi ex ¹ contemptu imperii nostri factum est ut vinceremus. Quod si quis barbarus rex eo insolentia furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, næ ille, siue intertuso mari, seu fluminibus immensis, seu præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam ² prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subsedisse montes, flumina exaruisse, interceptum mare, illatasque sibi non esse classes nostras, sed ³ terras ipsas arbitretur.

17. Videor jam cernere non spoliis provinciarum, & extorto fociis auro, sed hostilibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec ⁴ indecora nominibus corpora noscitate. Videor intueri immanibus ausis barbarorum onusta ⁵ fercula, & sua quemque facta vincētis manibus sequentem, mox ipsum te sublimem instantemque curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos quos ipse perfoderis. Nec tibi ⁶ opima defuerint, si quis regum venire in manus audeat: nec modo telorum tuorum, sed etiam oculorum minarumque conjectum, toto campo totoque exercitu opposito, perhorrescat. Meruisti ⁷ proxima moderatione ut quandocunque te vel inferre vel propulsare bellum cogerit imperii dignitas, non ideo vicisse videaris ut triumphares, sed triumphare quia viceris.

18. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam speciosum est quod disciplinam castrorum lapsam extinctamque retovisti, depulso prioris seculi malo, inertia, & contumacia, & dedignatione parendi! Tutum est rereverentiam, tutum caritatem mereri. Nec ducum quisquam, aut ⁷ non amari à militibus, aut ⁸ amari timet: & inde offensæ gratiæque pariter securi

¹ Quia certare velle oritur saltem ex opinione æqualis virtutis, quod probro erat Romanis qui parem non admitterent. ² Pervia. ³ Propter multitudinem navium fortasse, quæ sibi contiguae speciem quandam terræ exhibent. ⁴ Magna utique & nominibus paria, quæ ut Nazarius loquitur, bellum strepunt. ⁵ Expressa ipsis ferculis pugnae simulacra, de quo ita Claud.

--- Hi facta metallis

Oppida, vel montes, captivæque flumina ferrent.

⁶ Spolia duci detracta, ⁷ Cum ad Danubium sederet. ⁸ Quorum illud odium solet conciliare, ⁹ Hoc invidiam.

instant operibus, adfunt exercitationibus, arma, mœnia, viros aptant. Quippe non is princeps qui sibi imminere, sibi intendi putet quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit illorum qui hostilia quum facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modo, sed & corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces porro nostri non tam regum exterorum quam suorum principum infidias, nec tam hostium quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

19. Est hæc natura fideribus, ut parva & exilia validiorum exortus obscurer: similiter imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius diminutione major: eandem auctoritatem præsentem te quisque quam absente, retinebat. Quin etiam plerique ex eo reverentia accesserat, quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps sociusque relevares. Felices illos quorum fides & industria non per internuntios & interpretes, sed ab ipso te nec auribus tuis, sed oculis, probantur. Consecuti sunt ut absens quoque de absentibus nemini magis quam tibi crederes.

20 Jam te civium desideria revocabant, amoremque castrorum superabat caritas patriæ, iter inde placidum, ac modestum, ut plane à pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita & innata interq; ea quæ impurare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium: annona, quæ cæteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens. diceres magnum aliquem ducem, & te potissimum ad exercitus ire. Adeo nihil, aut certe parum intererat inter imperatorem factum, & brevi futurum. Quam dissimilis nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, quum abactus hospitem exerceret, omniaque dextra lævaque perusta & attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum provinciis erat illud iter, Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria quam pro utilitate communi, edicto subiecasti quid in utrunque vestrum esset impensum. Assuescat imperator, cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam ra-

1 Quasi ad hæc non aliena insti- paratus fuerit. 2 Non victorem redi-
tutione, sed naturali instinctu cam- re.

tionem redditurus, edicat quid absumpserit. Ita fiet ut non absumat quod pudeat dicere: præterea futuri principes, velint, nolint, sciant tanti tuum constat: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

21 Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at tu etiam nomen patris patriæ recusabas. Quam longa nobis cum modestia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud quod alii primo statim principatus die, ut imperatoris & Cæsaris receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, jam te mereri fatereris? Itaque soli omnium contigit tibi ut pater patriæ esses antequam fieres. Eras enim in animis, in judiciis nostris: nec publicæ pietatis intererat quid vocare, nisi quod ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret & Cæsarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis! ut reverfus imperator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosceris! eisdem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum cæteris major, quo melior.

22 Ac primum qui dies ille quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es? Jam hoc ipsum quod ingressus es, quam mirum lætumque? Nam priores invehî & importari solebant: non dico quadrijugo curru, & albentibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat: tu sola corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit quominus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque, prorere. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto: alii nunc magis esse vivendum prædicabant. Feminas etiam tunc sæcunditatis suæ maxima voluptas subiit, quum cernerent cui principi cives, cui imperatori milites peperissent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum qui nonnisi suspensum & instabile vestigium caperet. Oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi: alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem. tam æqualiter ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est, quam ! omni-

1 Venit se. cuique ordini benignus.

bus

bus venisti: quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

23 Gratum erat cunctis quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras: gratum quod equestris ordinis ¹ decora honore nominum sine monitore signares: gratum quod tantum non ultro cliëntibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes: gratius tamen quod sensim & placide, & quantum respectantium turba pateretur, incederes, quod occurrentium populus te quoque, te immo maxime, altaret: quod primo statim die latus tuum crederes omnibus, neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc senatus nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus invaluisset, ² silentes quietosque lictores tuos subsequere. Nam milites nihil à plebe habitu, tranquillitate, modestia differebant. Ubi vero coepisti Capitolium ascendere, quam læta omnibus adoptionis tuæ recordatio! quam peculiare gaudium eorum qui te primi eodem loco salutaverant imperatorem! quin etiam deum ipsum tunc præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem ³ iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolatus arcanum, quæ circumstantium gaudia! quam recens clamor! quam similis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, augusta victimis cuncta! ut in uniûs salutem collata omnium vota! quum sibi se, ac liberis suis, intelligerent precari quæ pro te precarentur. Inde tu in palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, ut si privatam domum peteres; ceteri ad penates suos, quisque iteraturus gaudii fidem, ubi ⁴ nulla necessitas gaudendi est.

24 Onerasset alium ejusmodi introitus; tu quotidie admirabilior & melior: talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augereque temporis spatium. Junxisti enim ac miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet imperatori quæ ⁵ prior humanitas ⁶ dextræ verecundia. Incedebas pedibus, incedis: letabaris labore, letaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipso te fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principem, subsistere, occurrere, comitari, præterire: ambulas inter nos, nos quasi contingas; & copiam tui,

¹ Insignissimos quosque. ² Utpote qui plebem loco non moventes, liberum fecere intueri principem & propius affare. ³ Suggestum conicendens. ⁴ Sc. omnibus priva-

tum licet, quicquid velint, sentire & enunciare, ubi nemo imperat affectibus. ⁵ Alii leg. quæ prioris humanitas. ⁶ Quia non præbuit osculandum.

non ut ¹ imputes, facis. Hæret lateri tuo quisquis accessit : finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia, facit. Regimur quidem a te, & subiecti tibi, sed quemadmodum ² legibus, sumus. Nam & illæ cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen & inter nos versantur. Emines, excellis, ut honor, ut potestas, quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes, fastidio nostri, & quodam æqualitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque servorum super ora nostra : te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt; te ad sidera tollit humus, ita communia & confusa principis vestigia.

25 Nec vereor P. C. ne longior videar, quum sit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratiæ, multa sint : quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quam carptim breviterque perstringi, quia fere sequitur, ut illa quidem de quibus taceas, tanta quanta sunt esse videantur. Nisi vero leviter attingi placet, locupletatas tribus, datumque ³ congiarium populo, & datum totum, quum donativi partem milites accepissent. An mediocris animi est, his potius ⁴ repræsentare, ⁵ quibus magis negari potest? quamquam in hac quoque diversitate æqualitatis ratio servata est. Æquati sunt enim populo milites eo quod partem, sed priores; populus militibus, quod posterior, sed totum statim accepit. Enimvero qua benignitate divisum est? quantæ curæ tibi fuit ne quis expertus liberalitatis tuæ fieret? Datum est his, qui post edictum tuum in locum ⁶ erasorum subditi fuerant : æquatique sunt cæteris illi etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur : expectatum est provisumque ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuisset; veniret quisque quum vellet : veniret quisque quum posset. Magnificum, Cæsar, & tuum, disjunctissimas terras munificentia ingenio velut admove, immensaque spatia liberalitate contrahere : intercedere casibus, occurrere fortunæ, atque omni ope adniti ne quis è plebe Romana dante congiarium te, ⁷ hominem magis sentiret te fuisse quam civem.

¹ Tanquam quod fecerit, necessario fuerit faciendum, nec in beneficii parte ponendum. ³ Quæ sec.

Aristor. debent esse *divi* *regum*.

³ A congio liquidorum mensura: quantum ductum est postea nomen ad pecuniæ largitiones. ⁴ Totum in

præsentì solvere, i. e. actu continuo, utut dilata sit donatio. ⁵ Plebs enim queri solum potest, milites etiam facia addere. ⁶ Qui morte vel damnat one, civium albo exungebatur. ⁷ Adversis casibus obnoxium.

26 Adventante congiarii die, observare principis egressum in publicum: insidere vias examina infantium, futurusque populus solebat. Labor parentibus erat ostentare parvulos: impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere. Reddebant illi quæ monebantur, ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, ¹ donec plane scirent, differebantur: tu ne rogari quidem sustinuisti. Et quanquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent adirentve, recipi, ² incidi iussisti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi quantum parentibus suis quisque deberet. Recte, Cæsar, quod spem Romani nominis sumptibus tuis suscipis. Nullum est enim magno principe, immortalitatemque merituro impendii genus dignius quam quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ³ ingentia præmia, ⁴ & pares pœnæ cohortantur: ⁵ pauperibus educandis una ratio est bonus princeps. Hic fiducia sui procreatos nisi larga manu fovet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipub. accelerat. Frustra proceris princeps plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nutaturumque instabili pondere tuetur. Facile est conjectare quod perceperis gaudium quum te parentum, liberorum; senum, infantium, puerorum clamor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuat, quibus tu daturus alimenta hoc maximum præstitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat & expediat.

27 Nemo jam parens filio nisi fragilitatis humanæ vices horret; nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; majus tamen, in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum nihil auferat. non alit, dum non occidat: nec deerunt qui filios concupiscant. Contra, largia-

¹ Nempe ad annum undecimum Suet. c. 14. Aug. Congiarii pulo frequenter dedit, ac ne minores quidem pueros præterit, quamvis ante nonnisi ab undecimo ætatis anno capere consuevit. ² In tabulas publicas. ³ Iis, quibus plures essent liberi, in magistratu & fascibus concessa est prærogativa, & in fortione

provinciarum. ⁴ Calibes nihil ex testamento capere poterant, nisi à proxime junctorum, porro Uxorium pendebat, pœnæ loco, qui quod uxorem non haberet, æs populo dedit. ⁵ Utpote qui antea difficiles experti nuptiarum condiciones, Trajani liberalitate inviati lubentius jam contrahant.

tur & auferat, alat & occidat, nã ille tam brevi tempore effecerit, ut omnes non posterorum modo, sed sui parentumque pœniteat. Quocirca nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque à te liberi civium, ut ferarum catuli, ¹ sanguine & cædibus nutriuntur: quodque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi quod nemini est ereptum, locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum: quam nec hunc quidem. Nam cujus est quicquid est omnium, tantum ipse quantum omnes habet.

28 Alio me vocat numerosa gloria tua: alio autem ² quasi vero jam satis veneratus miratulusque sim quod tantam pecuniam profudisti, non ut flagitii tibi conscius ab insectatione ejus averteres famam; nec ut tristes hominum mœstosque sermones lætiore materia detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec tibi benefaciendi fuit causa, ut quæ male feceras, impune fecisses; amor impendio isto, non venia quæsita est: populusque Romanus obligatus à ³ tribunali tuo, non exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea principes ad odium sui leniendum tummentibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dedisti quam populus accepit. Paulo minus, P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas principis nostri conquisivit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare discunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque nascuntur ⁴ quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Cæsar, ætatem dii quam mereris, ferventque animum quem dederunt: & quando majorem infantiam tuam iterum atque iterum videbis incidi (augetur enim quotidie & crescit, non quia cariores parentibus liberi, sed quia principi cives) dabis congiaria si voles, præstabis alimenta si voles; illi tamen ⁵ propter te nascantur.

29 Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Hujus aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quam pulvis ambitus campo. exactus ⁶ hostis mari, oriens triumphis occidensque lustratus. Nec vero ille civilius quam parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, lictoribus ⁷ mare, lictora mari red-

¹ Bonis occisorum. ² Sumitur hic pro editore suggestu, non loco unde jus redditur. ³ I. e. Qui suam sibi fabricent fortunam. ⁴ Etiam si

nihil dedisses. ⁵ Prædones circa Cili-
ciam classe aggressus fudit & fugavit.
⁶ Cuius nullus erat usus propter præ-
donum ingursus.

didit, diversaeque gentes ita commercio miscuit, ut quod genitum esset usquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, ut sine ullius injuria omnis usibus nostris annus exuberet? Quippe non, ut ex hostico raptæ, perituræque in horreis messes, nequicquam queritantibus focis, auferuntur. Devehunt ipsi quod terra genuit, quod fidus aluit, quod annus tulit; nec novis¹ indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus quicquid² videtur emere; inde copiae, inde annona, de qua inter³ licentem vendentemque conveniat: inde hic satietas, nec fames usquam.

30 Ægyptus alendis augendisque feminibus ita gloriata est, ut nihil imbribus cœloque deberet: siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse devexerat, tantis segetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret: hæc inopina siccitate usque ad injuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo sese ac languide extulerat, ingentibus quoque tunc quidem ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi palanti amne consucta alto pulvere incanduit. Frustra tunc Ægyptus nubila optavit, cœlumque respexit, quum ipse fecunditatis parens contractior & exilior iisdem ubertatem ejus anni angustis, quibus abundantiam suam, cohibuisset. Neque enim solum vagus ille⁴ expanditor amnis intra⁵ usurpata semper collium substiterat atque hæserat, sed⁶ supino etiam ac detinenti solo,⁷ placido se mollique lapsu refugum abstulerat: & necdum satis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id est, ubertate, regio fraudata, sic opem Cæsaris invocavit, ut solet amnem suum: nec longius illi adversorum fuit spatium quam dum nuntiat. Tam velox, Cæsar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, ut tristius aliquid seculo tuo passis ad remedium salutemque sufficiat, ut scias.

31 Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor; crediderim tamen per hunc Ægypti statum tuas fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam expectare voluisse. Nam quum omnia ubique secunda merearis, nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque præsterni, quum secunda

1 Canon est Ordinarium tributum, oblatio voluntarium, Indictio novum & superadditum. 2 Cogebant olim focios decimas addere sed quasi ex S. C. emendas; quamprimum vero exactoribus cesserat pecunia, so-

ciis nihil --- præter plorare relitum. 3 Ementem. 4 Alii leg. & spatiator. 5 Solito alveo. 6 Leniter assurgente, & detinendis aquis magis accommodato. 7 Alii leg. non placido, quasi cum impetu quodam alveum contraxisset.

felices, aduersa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Ægypti ali sustentarique non posse: superbiebat ventosa & insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen, quodque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta quæ miserat, deportataque messes reuexit. Discat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare: sciat se non esse P. R. necessariam, & tamen seruiat. Post hæc, si uolet Nilus, amet alveum suum, & fluminis modum seruet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem nisi ut inde navigia inania & vacua, & similia² redeuntibus, hinc plena & onusta & qualia solent venire, mitantur, converloque munere maris, hinc potius venti ferentes & brevis cursus optentur. Mirum, Cæsar, videretur, si desidem Ægyptum, cessantemque Nilum non sensisset urbis annona, quæ tuis opibus, tua cura usque illuc redundauit, ut simul probaretur, & nos Ægypto posse, & nobis Ægyptum carere non posse. ³ Actum erat de fœcundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitæ, nec minus erubescere fame, quàm torquebatur, quum pariter à te necessitatibus ejus pudorique subuentum est. Stupebant agricolæ plena horrea quæ non ipsi referissent, quibus de campis illa subiecta messis, quæ in Ægypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, & obsequens Nilus Ægypto quidem sæpe, sed gloriæ nostræ nunquam largior fluxit.

³² Quam nunc iuvat, provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps terrarum, qui fœcunditatem nunc huc nunc illuc, ut tempus & necessitas posceret, transferret referretque; qui direptam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanæ, aleret ac tueretur? Et cælo quidem nunquam benignitas tanta, ut omnes simul terras uberet foveatque. Hic omnibus pariter, si non ⁴ sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic si non fœcunditatem, at bona fœcunditatis importat. Hic æternis commeatibus orientem occidentemque connectit, ut quæ ubique feruntur, quæque experuntur, omnes gentes invicem

¹ Livinejus leg. & tantum seruiat, quasi subiectio frugum non esset amplius necessaria. ² Postquam fruges alio deuexerint. ³ Quia inquit Liphus, pacificum vicinis gentibus cogeretur; crederem potius quia

non posset. Si enim sui juris fuisset, usitata rerum copia ita superbisset, ut spretis antea quibuscunque gentibus, non haberet jam invicem, unde auxilium peteret. ⁴ Quia hoc petentes Deos.

capiant, & discant quanto ¹ libertate discordi *servientibus* sit utilius unum esse cui *serviant*. Quippe discretis quidem bonis omnium sua cuiusque ad singulos mala, sociatis autem atque permixtis singulorum mala ad ² neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed siue terris divinitas quædam, siue aliquis amnis genius, & solum illud & flumen ipsum precor ut hac principis benignitate contentum, molli gremio femina recondat, multiplicata restituat. Non equidem reposcimus *scænas*, putet tamen esse solvendum, fallacemque unius anni fidem omnibus annis, omnibusque postea seculis tanto magis quia non exigimus, excuset.

33 Satisfactum qua civium, qua fociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam iustitiam exhibuit, omni ³ affectione aut intactus, aut major? Impetratum est, quod⁴ postulabatur: oblatum, quod non postulabatur. Instittit ultro, & ut concupisceremus admonuit: ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Jam quam libera spectantium studia, quam securus favor? Nemi ni impietas, ut solebat, objecta, quod odisset gladiatorem: nemo ⁴ spectator spectaculum factus, miseras voluptates unco & ⁵ ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina maiestatis in arena colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneraremur, sibi male dici, in illis suam divinitatem, suum numen violari interpretabatur: quum se idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

34 At tu, Cæsar, quam pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti? Vidimus delatorum agmen inductum, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum intederant. Nulla jam testamenta secuta, nullus status certus: non ⁶ orbitas, non ⁷ liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisti oculos, atque ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum: & provida

¹ Libertas hic opponitur arctæ servituti, quam ideo discordem vocat, quod aliæ gentes paucorum, aliæ plurium regimini subicerentur. ² Quia Universalis in se damnum recipit. ³ Non se in partes dedit, uti olim Imperatorum favor in Venetum Præsumve pannum preceptor fuit.

⁴ Uti de Proculo factum est. Vid. Suet. Calig. c. 35. ⁵ Quod genus quæstionis invenit Domitianus immixtis in obscena ignibus. Id. ⁶ Delatoribus rectius visum est orbos captare quam periculum facessere. ⁷ Quos ex legibus Papii plurimos habere profuit.

severitate cavisti, ne fundata legibus civitas ¹ eversa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos, nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam, nunc ² secretas illas & arcanas, ac sub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil seculo dignius, quam quod contigit desuper intueri delatorum supina ora, retortasque cervices agnoscebamus & fruebamur, quum velut piaculares publicæ solitudinis victimæ supra sanguinem noxiorum ad lenta supplicia gravioreque poenas ducerentur. Congesti sunt in navigia raptim conquistata, ac tempestatibus dediti. abirent, fugerentque vastatas delationibus terras: ac, si quem fluctus ac procellæ scopulis reservassent, hic nuda taxa & inhospitale littus incoletet, ageret duram & anxiam vitam, relictaque post tergum totius generis humani securitate mœreret.

35 Memoranda facies, delatorum classis permissa omnibus ventis, coactaque vela tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quosunque in scopulos detulissent. Juvabat, prospectare statim à portu sparsa navigia, & apud illum ipsum mare agere principi gratias, qui, clementia sua salva, ultionem hominum terrarumque diis maris commendasset. Quantum diversitas temporum posset, tum maxime cognitum est, quum iidem quibus antea cautibus innocentissimus quisque, tunc nocentissimus affigeretur, quumque insulas omnes, quas modo senatorum, jam delatorum turba completeret; quos quidem non in præsens tantum, sed in æternum repressisti, mille poenarum ³ indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt? perdant quas habent: expellere penatibus gestiunt? suis exturbentur; neque, ut antea, exanguem illam & ferream frontem nequicquam convulnerandam præbeant ⁴ punctis, & notis suas rideant; sed spectent paria præmio damna, nec majores ⁵ spes quam ⁶ metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo Titus securitati nostræ ultionique prospexerat, ideoque numinibus æquatus est: sed quanto tu quandoque dignior cælo, qui tot res illi adjecisti, propter quas illum deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quod imperator Nerva, te filio, te successore dignissimus, perquam magna quædam edicto Titi adstruxerat, nihilque reliquisse tibi videbatur, qui tam multa excogitasti,

¹ Ad hunc sensum Tacitus. Omnes domus delatorum interpretatibus subvertebantur, utque antehac flagitiis, ita nunc legibus laborabantur. ² Palatinas de quibus Martialis,

³ Quicquid Parrhasia nitebat aula, Donatum est oculis deisque nostris. &c. lib. 12. ⁴ Legum laqueis. ⁵ Stigmata inurendam. ⁶ Sub malo principe. ⁶ Sub bono.

ut si ante te nihil esset inventum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adjecissent? Tu simul omnia profudisti, ut sol & dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

36 Quam juvat cernere ærarium silens & quietum, & quale ante delatores erat! Nunc ¹ templum illud, nunc vere Deus, non spoliarium civium, cruentarumque prædæ sævum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, ² boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulsum, nec pœna ³ cuiquam remissa, sed addita est ⁴ ultio, solumque mutatum quod jam non delatores sed ⁵ leges timentur. At fortasse non eadem severitate fiscum, quæ ærarium, cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo; In jus veni; sequere ad tribunal. Nam tribunal quoque excogitatum ⁶ cruciatus est par cæteris, nisi illud ⁷ litigatoris amplitudine metiaris. ⁸ Sors & urna fisco judicem assignat: licet rejicere, licet exclamare; Hunc nolo, timidus est, & bona seculi parum intelligit. Illum volo, quia Cæsarem fortiter amat. Eodem foro utuntur ⁹ principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria est, sapius vincitur fiscus; cuius mala causa nunquam est, nisi sub ¹⁰ bono principe. Ingens hoc meritum; majus illud, quod eos procuratores habes, ut perumque cives tui non alios judices malint. Liberum est autem disceptanti dicere, Nolo eum eligere. Neque enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias hanc esse beneficiorum principalium summam, si illis & non uti licet.

37 ¹¹ Onera imperii, pleraque vectigalia institui ut pro utilitate communi, ita ¹² singulorum injuriis coegerunt. His ¹³ vigesima reperta est, tributum tolerabile, & facile hæredibus duntaxat ¹⁴ extraneis, ¹⁵ domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet quod manifestum erat quanto cum dolore laturo, seu potius non laturo homines

¹ Ærarium Saturni. ² Sensus est, siquid injuste illatum sit Ærario, non est melior donorum causa, qui id nescientes, ærario patrocinantur, quam malorum quibus concessum est lege repetere. ³ Sc. nocenti. ⁴ Falsi calumnianti. ⁵ Quæ convictis solum pœnam irrogant. ⁶ Severitate. ⁷ Procuratoris Cæsarei. ⁸ I. e. Nemo Cæsaris fautor, ea gratia, sit iudex fisci. ⁹ Princeps & liberi ho-

mines. ¹⁰ Quia in gratiam principis raro contra fiscum judicatur.

¹¹ Sumptus publici. ¹² Privatis auferri aliquid necesse est, quod tamen communi bono abunde compensatur. ¹³ Hæreditatis pars. ¹⁴ Quibus hæreditas inopinato obvenit, cum non essent in morientis potestate. ¹⁵ Suis & necessariis, quos Augustus pariter excepit.

essent,

essent, destrungi aliquid & abradi bonis, quæ sanguine, gentilitate, ¹ sacrorum denique societate meruissent, quæque nunquam ut aliena & speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Hæc mansuetudo legis veteribus civibus servabatur. Novi seu per ² Latium in civitatem, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis jura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam injuriam; civitasque Romana instar erat odii, & discordiæ, & orbitatis, quum carissima pignora ³ salva ipsorum pietate distraheret. Inveniebantur tamen quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non vigesimæ modo, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent. sed his maxime debebat gratuita contingere, à quibus tam magno æstimabatur. Igitur pater tuus sanxit ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiamsi cognationum jura non recepissent quum civitatem adipiscerentur, ejus vigesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in ⁴ patris potestatem: rarus, improbe & insolenter, ac spene impie ⁵ his nominibus inseri publicanum: nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente vigesima scindi, nullum esse tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

³⁸ Hactenus ille: parcius fortasse quam decuit optimum principem, sed non parcius quam optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quod delibasse quædam seu potius demonstrasse contentus, largam, ac prope intactam beneficiendi materiam filio reservavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua abstruxit ut quemadmodum in patris filius, sic in hæreditate filii pater esset immunis, nec eodem momento quo ⁶ pater esse desisset, hoc quoque amitteret quod fuisset. Egregie, Cæsar, quod lacrymas parentum vectigales esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possideat, nec socium hæreditatis accipiat qui non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque pa-

¹ Cautum est lege duodecim tabularum, ut pater filiusque eadem sacra colerent. Unde natum illud, *filius non est in sacris*, i. e. emancipatus est. ² Latini in civitatem affisci poterant, post magistratum domi gestum, stirpem ibidem relictam, denique nave, pilirino, ædificio.

³ Nihil tale merentia. ⁴ Quia filius patri nec ex testamento nec ab intestato succedere potest, nisi in patria fuerit potestate æque ac civitate donatus. V. ep. 9. lib. 10. ⁵ Ab his exigui vectigal. ⁶ Intuitus est Nerva naturæ ordinem, Trajanus vinculum.

trem quid reliquerit filius scire. Augeo P. C. principis munus, quum ostendo liberalitati ejus inesse rationem. ambitio enim, & jactantia, & effusio, & quidvis potius quam liberalitas existimanda est cui ratio non constat. Dignum ergo, imperator, mansuetudine tuâ, minuere orbitatis injurias, nec pati quemquam filio amisso insuper affici alio dolore: sic quoque abunde misera res est, pater filio solus hæres: quid si cohæredem non à filio accipiat? Adde quod quum divus Nerva sanxisset ut in paternis bonis liberi necessitate vigesima solverentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim posterior amplior honor quam majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidam Cæsar illam exceptionem removisti, si modo filius in potestate patris fuisset: intuitus (opinor) vim legemque naturæ, quæ semper in ditione parentum esse liberos jussit, nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit.

39 Nec vero contentus primum cognationis gradum abstulisse vigesimæ, secundum quoque exemit, cavitque ut in sororis bonis frater, & contra, in fratris soror, utque avus, avia, in neptis, nepotisque, & invicem illi servarentur immunes. His quoque quibus per Latium civitas Romana patuisset, idem indulgit, omnibusque inter se cognationum jura commisit simul & pariter, & more naturæ, quæ priores principes à singulis rogari gestiebant, non tam præstandi animo quam negandi. Ex quo intelligi potest quantæ benignitatis, quanti spiritus fuerit, sparsas, atque (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, & quasi renasci jubere: deferre quod negabatur, atque id præstare cunctis quod sæpe singuli non impetrassent: postremo, ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam: indignum credo ei visum, ab homine peti quod dii dedissent. Sorores eit̃is, & frater, avus, & nepotes: quid est ergo cur ¹ egetis, ut sitis? ² vobis estis. Qui pro cætera sua moderatione non minus invidiosum putat ³ dare hæreditatem quam auferre. Uti ergo adite honores, capeſſite civitatem, neminem hoc necessitudinis ⁴ abruptum velut truncum amputatumq; deſtituet: iidem omnes quibus ante pignoribus, sed ⁵ honestiores perfruentur: ac ne

¹ Alii leg. cur rogetis. ² Lipsius exp. vobis non fisco qui nihil decerpit, fortasse idem innuit quod vestro jure i. e. ipsa naturæ vi.

³ postquam abstulerit. ⁴ Disjunctio: Ejusmodi plura apud Plin. occurrunt, ut usurpata collum, &c. ⁵ Austi civitate.

remotus quidem, jamque deficientis affinitatis gradus à qualibet quantitate vigesimam inferre cogetur. statuit enim communis omnium parens summam quæ publicanum pati possit.

40 Carebit onere vigesimæ parva & exilis hæreditas : & si ita gratus hæres volet, tota sepulcro, tota funeri serviet : nemo observator, nemo castigator assistet. ¹ Cujuscunque modi ea pecunia ex hæreditate alicujus obvenerit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex vigesimæ dicta est, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus, non possit. Converta est iniquitas in gratulationem : injuria in votum : optat hæres ut vigesimam debeat. additum est ut qui ejusmodi ex causis in diem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in præteritum subvenire ne dii quidem possunt : tu tamen subvenisti, cavistique ut desineret quisque debere quod non esset postea debiturus. Idem fecisti ne malos principes ² habuissemus. quo ingenio si natura pateretur, quam libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refundisses? Vetuisti exigi quod deberi non tuo seculo cœperat. Alius, ut contumacibus, irasceretur, tarditatemque solvendi dupli vel & quadrupli, irrogatione mulcicaret : tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas quod deberi non oportuerit, an constituas ut debeat.

41 Feres Cæsar curam & sollicitudinem consularem, nam mihi cogitanti, eundem te ³ collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse : interrogandus videris, satissime computaveris imperii reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot erogantibus sola sufficiat. Nam quid est causæ cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia : tibi, quum tam multa largiaris & nihil auferas, omnia superfiat? Nunquam principibus defuerunt qui fronte gravi & tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent, & erant principes ipsi sua sponte avidi & rapaces, & qui magistris non egerent : plura tamen semper à nobis contra nos didicerunt. sed ad tuas aures cum cæteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur ; qui suadeant non

¹ Lipseus & Livinejus, Cujuscunque modica pecunia alicui, &c.
² Ne videri possemus habuisse.

³ Coronarium, annum quod in imperii auspiciis ultro solet à provincialibus offerri.

sunt. Quo evenit ut tibi cum plurimum pro tuis, tum pro
 1 nostris moribus debeamus.

42 Locupletabant & fiscum & ærarium non tam 2 Voco-
 niæ & Juliæ leges, quam majestatis singulare & unicum cri-
 men eorum qui crimine vacarent: hujus tu metum penitus
 sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt
 quam qui sibi majestatem vendicabant. Reddita est amicis
 fides, liberis pietas, obsequium servis: verentur, & parent, &
 dominos habent. Non enim jam servi principis nostri amici,
 sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipii cariorem
 quam civibus suis credit. Omnes accusatore domestico libe-
 rasti, unoque salutis publicæ signo illud (ut sic dixerim) ser-
 vile bellum sustulisti, in quo non minus servis quam dominis
 præstitisti: hos enim securos, illos bonos fecisti. Non vis
 interea laudari, nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen
 recordantibus principem illum in capita dominorum servos
 subornantem, monstrantemque crimina, quæ tanquam de-
 lata puniret: magnum & inevitabile, ac toties cuique ex-
 periendum malum, quoties quisque similes principi servos
 haberet.

43 In eodem genere ponendum est quod testamenta nostrâ
 secunda sunt: 3 nec unus omnium, nunc quia scriptus, hæres.
 Non tu falsis, non tu iniquis tabulis advocaris. nullius ad
 te 4 iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec
 quia offendit alius nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scri-
 beris ab amicis, ab ignotis præteritis: nihilque inter priva-
 tum & principem interest, nisi quod nunc à pluribus amaris:
 nam & plures amas. Tene, Cæsar, hunc cursum, & pro-
 babitur experimento, sine feracius & uberius, non ad laudem
 modo, sed ad pecuniam principi, si hærede illo mori ho-
 mines velint, quam si cogantur. Donavit pater tuus multa,
 & ipse donasti: 5 cesserit parum gratus, manent tamen ii
 qui bonis ejus fruuntur, nihilque ex illis ad te nisi gloria
 redit. nam liberalitatem jucundior debitor gratus, clario-
 rem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniæ
 prætulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimo-

1 Quos ad tuorum exemplum componimus. 2 Voconia Lex, ne femina ultra consanguineos ab intestato succederent, aut quadrante plus perciperent. Juliam legem intelligit Lippius de maritandis ordinibus. accommodatior illa ad cap. 37. Paneg. qua sancitum est, ut quæ hæreditas legata & donationes mortis causa, ad alienos aut locupletes pervenirent,

earum pars vicesima ad fiscum pertineret. 3 Lip. leg. Nec unus omnium nunquam scriptus hæres. Uti Domitianus qui testamentis omnibus se hæredem ingressus. 4 Liberti puta Patrono offensi. 5 I. e. moriatur licet ingratus, quem plurimis beneficiis affecerat nihil tamen ex posterorum hæreditate decerpis.

niis nostris suum duxit quod esset de suo? Nonne ut regum, ita Caesarum munera illitos cibis hamos, opertos præda laqueos æmulabantur, quum privatis facultatibus velut ¹ hausta & multiplicata, retro secum quicquid attigerant referrent?

44 Quam utile est ad usum secundorum per adversa venisse? Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quæ tunc erat innocentium vita: scis & expertus es quantopere detestentur malos principes etiam ² qui malos faciunt. Meministi quæ optare nobiscum, quæ sis queri solitus. Nam ³ privato iudicio principem geris, meliorem immo te præstas quam tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, ut quibus erat summa votorum, melior pessimo princeps, jam non possimus nisi optimum ferre. Nemo est ergo tam tui, tam ignarus sui, ut locum istum post te concupiscat. Facilius est ut esse ⁴ aliquis successor tuus possit quam ut velit. Quis enim curæ tuæ molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus & ipse es quam sit onerosum succedere bono principi, & afferebas excusationem adoptari. An prona parvaque sunt ad æmulandum quod nemo, incolunitatem turpitudine rependit. Salva est omnibus vita & dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens qui ætatem in tenebris agit. eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate: nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. Amas constantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves & attollis. Prodest bonos esse, quum sit satis abundeque si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent: accuuntur isti integritatis & industriæ pretio. Similes & dissimiles alliciuntur: nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent ut non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expectant fugiantve: cæteri, ubi laboris inertia, vigilantia somno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem ista quibus alios artibus assequutos vident, consecantur: qualesque sunt illi, tales esse & videri volunt, & dum volunt fiunt.

45 Et priores quidem principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, & nimis dixi, vitiis potius civium

¹ Sensus est. Principum opes quibus auctæ sunt privatorum facultates in idem tantum inserviunt, ut specie gratitudinis plura secum retro traherent. ² Adulantes. ³ Qualem pri-

vatus iudicabas esse oportere.

⁴ Succedit aliquis necessario, par esse non potest. ⁵ Nemini saluti est professa turpitudine, uti sub Nerone contigit.

quam virtutibus lætabantur. primum quod in alio sua quemque natura delectat: deinde quod patientiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi servos. horum in sinum omnia congerebant: bonos autem otio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum est esse eos carissimos bono principi, qui invisi malo fuerint. Scis ut sicut diversa natura dominatio & principatus, ita non aliis esse principem gratiorem quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis, & ostentas quasi specimen & exemplar, quæ tibi secta vitæ, quod hominum genus placeat. ideo non censuram adhuc, non præfecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius quam remediis ingenia nostra experiri placet. Et alioqui nescio an plus moribus conferat princeps qui bonos esse patitur, quam qui cogit. Flexibiles quamcunque in partem ducimur à principe: atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam sinistre constitutum est, ut qui malum principem posumus, bonum non possimus imitari. Perge modo, Cæsar, & vim effectumque censure, tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur: nec tam imperio nobis opus est quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quæ imprimis hoc in se boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt fieri posse.

46 Et quis terror valuisset efficere quod reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis ut spectaculum pantomimorum populis Romanus tolli pateretur: sed non obtinuit, ut¹ vellet. Rogatus es tu quod cogebar alius, cœpitque esse beneficium quod necessitas fuerat. Neque enim à te minore concentu ut tolleres pantomimos quam à patre tuo ut restitueret exactum est. Utrunque recte: nam & restitui oportebat quos sustulerat² malus princeps, & tolli restitutos. In his enim quæ à malis bene fiunt, hic tenendus est modus, ut appareat, auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo populus ille aliquando scenici imperatoris spectator & applausor, nunc in pantomimis quoque adversatur, & damnat effeminatas artes, & indecora seculo studia. Ex quo manifestum est

¹ Ut animo assentiret. ² Dicitur interdixit.
 mirianus, qui histrionibus scenam

principum disciplinam capere etiam vulgus: quum, rem si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes. Macste hac gravitatis gloria, Cæsar, qua consequutus es ut quod antea vis & imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua¹ ipsi qui castigari merebantur, iidemque emendatores qui emendandi fuerunt. itaque nemo de severitate tua queritur, & liberum est queri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet, tamen in seculo nihil est quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat: boni provehuntur: mali, qui est tranquillissimus status civitatis, nec timent nec timeantur. Mederis erroribus, sed implorantibus, omnibusque quos bonos facis hanc astruis laudem, ne coegisse videaris.

47 Quid vitam? quid mores juventutis, quam principaliter formas? quem honorem dicendi magistris, quam dignitatem sapientiæ doctoribus habes? ut sub te spiritum & sanguinem & patriam receperunt studia, quæ priorum temporum immanitas exillis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitis artes non odio magis quam reverentia relegaret? at tu easdem artes in complexu oculis, auribus habes. Præstas enim quæcunque præcipiunt: tantumque eas diligis quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum ve in primis laudibus ferat² admissionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc ante vos principes arcem³ publicarum ædium nomine inscripserat: frustra tamen nisi adoptasset, ⁴ qui habitare ut in publicis posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis convenit? quanquam omnia sic facis, tanquam non alius inscripserit. Quod enim forum? quæ templa tam referata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuæ sedes magis publica, magis omnium: nullæ obices, ⁵ nulli contumeliarum gradus: superatisque jam mille liminibus, ultra semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te, juxta tamen maxima quies, tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates & larem angustum ex domo principis modestiæ & tranquillitatis exempla referantur.

48 Ipse autem, ut excipis omnes? ut expectas? ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quali per otium tran-

¹ Sc. populi. ² Officium erat Palatinum, ab admissionibus; itque dicti sunt admissionales per quos patuit ad principem aditus. ³ Principes Romani, quatenus erant Pontifi-

ces maximi, in publico habitare debebant. ⁴ Utpote cui subsidio futurus erat amor civium. ⁵ Ut alii primo ostio admitterentur, interioribus exclusi.

figis? itaque non ut alias attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, sed securi & hilares quum commodum est convenimus: & admittente principe interdum est aliquid quod nos domi quasi magis necessarium teneat. Excusati semper tibi, nec unquam excusandi sumus. Scis enim ¹ sibi quemque præstare quod te videat, quod te frequentet, ac tanto liberalius ac diutius voluptatis hujus copiam præbes. Nec salutationes tuas fuga & vastitas sequitur: remoramur, resistimus ut in communi domo, quam nuper immanissima bellua plurimo terrore munierat, quum velut quodam specu inclusa nunc propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorum civium strages cædesque proferret. Observabantur foribus horror & minæ, & par metus ² admissis & ³ exclusis. Ad hæc ipse occursum quoque visuque terribilis, superbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa: non audire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque captantem, nec unquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut ⁴ solitudinem faceret.

49 Ille tamen, quibus sibi parietibus & muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum & insidias, & ultorem scelerum deum includit: dimovit, perfregitque custodias poena, angustosque per aditus & obstructos non secus ac per apertas fores, & invitantia limina irrupit: longeque tunc illi divinitas sua, longe arcana cubilia læviq; secessus, in quos timore & superbia, & odio hominum agebatur. Quanto nunc tutior quanto securior eadem domus, postquam ⁵ ejus non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine & claustris defenditur? Et quid ergo? discimus experimento, fidelissimam esse custodiam, principis ipsius innocentiam. Hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit qui septus caritate non fuerit. armis enim arma irritantur. Num autem serias tantum partes dærum in oculis nostris cœtuque consumis? num remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socialitas interest? num tibi semper in medio cibis, semperque mensa communis? num ex convictu nostro mutua voluptas? num provocas reddisque sermones? num ipsum tempus epularum tuarum quum ⁶ frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim ante

¹ Quasi non officii erga principem, sed animi sui gratia. ² Ne offenderent. ³ Ne jam offenderent. ⁴ Occidendo. ⁵ Lipsias suspicatur mendum subesse, leg. tque ea [sc.

domus.] ⁶ Nempe cum epulis modo dice indulgeat, reliquum tempus impendit familiaribus amicorum colloquiis, atque ita cœnam, alias parcam, longius producit.

medium diem distentus ¹ solitaria cœna spectator adnotatorque convivis tuis immines: nec jejunis & inanibus plenus ipse eructans non tam apponis quam objicis cibos, quos dedigneris attingere: ægreque perperius superbam illam convictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suavitatem tuam jucunditatemque miramur: quibus nulla satietas adest, quando sincera omnia, & vera, & ornata gravitate. Neque enim aut ² peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia mensis principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor. Inde tibi parvus, & brevis somnus, ³ nullumque amore nostri angustius tempus quam quod sine nobis agis.

50 Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur, quæ habemus ipsi quam propria, quam nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam factum immensa possessione circumvenis, nec unus oculis flumina, fontes, maria deseruiunt. Est quod Cæsar non suum videat; tandemque imperium principis quam patrimonium majus est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium quæ priores principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini, nec jam clarissimorum virorum receptacula habitatore servo teruntur, aut fœda vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes deterio sita auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modo, sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem quo extructa sunt animo ab interitu vindicare: muta quidem illa & anima carentia, sentire tamen & lætari videntur quod niteant, quod frequententur, quod aliquando coeperint esse domini, non servientis. Circumfertur sub nomine Cæsaris tabula ingens rerum venalium, quod sit detestanda avaritia ⁴ illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet supervacua tam multa: tunc exitialis erat apud principem huic laxior domus, illi amcenior villa. Nunc princeps in hæc eadem dominos quærit, ipse inducit: ipsos illos ⁵ magni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas

¹ Solus accubans. ² Bellonarii sc. & Iliaci qui conviviiis solebant irrumpere. ³ De somno cæterisque animi remissionibus plus demit, ut amius diutius interfit. ⁴ Domitiani.

⁵ Luculli. Οἱ Λυκκουλικοὶ κήποι τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυδαίδαλοις ἀρχαῖς.

temporum est ut ille nos principalibus rebus existimet dignos : nos non timeamus quod digni esse videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam præbes, sed amœnissima quæque largiris & donas : ita (inquam) donas, in quæ electus, in quæ adoptatus es : transfers quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis quam quod per amicos habes.

51 Idem tam parcus in ædificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut ante, immanium transvectione saxorum urbis tecta quatiuntur. Stant securæ domus, nec jam templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum successeris frugalissimo principi, magis rejicere aliquid & amputare ex his quæ princeps tanquam necessaria reliquit. Præterea pater tuus usibus suis detrahebat quæ fortuna imperii dederat : tu tuis quod² pater. At quam magnificus in publicum es ! Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non consummata, sed tantum commutata videantur. Hinc imensum latus circi templorum pulchritudinem provocat : digna populo victore gentium sedes, nec minus ipsa visenda, quam quæ ex illa spectabuntur : visenda autem cum cætera specie, tum quod æquatus plebis ac principis locus : si quidem per omne spatium una facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris³ suggestus, quam propria quæ spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri : dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem cernere in publico⁴, in populo sedentem ; populo, cui locorum quinque millia adjecisti. Auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, majoremque in posterum suscipi liberalitatis tuæ fide jusseras.

52 Horum unum si præstitisset alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra nonnisi adoraturus intras : tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque prætexi. Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium servant, quum deorum ipse non adeptus. Itaque tuam statuam in vestibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream, cernimus. At paulo ante, aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur, quum incesti principis statuis permixta deorum simulacra sorderent. Ergo iste quidem æræ & paucae manent, manebuntque quamdiu templum ipsum : illæ autem aureæ & innumerabiles

* 1 Ista Lips. 2 Sub. delit. 3 notatur recepisse suggestum in Or-
3 Julius Cæsar inter nimios honores chætra. 4 Ante fores collocari.

strage & ruina publico gaudio litaverunt. Juvabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sævire securibus, ut, si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. nemo tam temperans gaudii seræque lætitiæ, quin instar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; postremo, truces horrendasque imagines abjectas excoctasque flammis, ut ex illo terrore & minis in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentia, Cæsar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, sed apud numen Jovis optimi maximi pateris. Illi debere nos quicquid debeamus, illius quod bene facias muneris esse qui te dedit. Antequidem ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter magna sui parte velut ¹ intercepti ² divertere via cgebantur, quum sævissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profunde-
debat.

53 Omnia P. C. quæ de aliis principibus à me aut dicuntur aut dicta sunt, eo pertinent ut ostendam, quam longa consuetudine corruptos depravatosque mores principatus parens noster reformet & corrigat: alioqui nihil non parum grate sine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum civium officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis amarint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adjice, quod imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quam quod infectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo ³ vindicatus Nero? permitteret, credo, famam vitamque ejus carpi qui mortem ulcisceretur: nec ut in se dicta interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare egote, Cæsar, muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros sub exemplo præmonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes à posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C. & dolores nostros & gaudia proferamus: ingemiscamus illis quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsæ gratiarum actiones agant, imminerintque, sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam quum de malo

¹ Abducti priusquam venirent quo destinati erant. ² Ad Domitiani statum. ³ Domitianus ut domesticis persuaderet ne bono quidem exemplo, audendam esse patrioni ne-

cem, Epaphroditum à libellis capitali pœna damnavit, quod post destitutionem, Nero in adipiscenda morte, manu ejus adjutus existimabatur. Suet.

principes posteri tacent, manifestum est eadem facere præsentem.

54 Et quis jam locus miseræ adulationis manebat, quum laudes imperatorum ludis etiam & comessationibus celebrarentur, ¹ saltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu & in scena ab histrione & à consule laudabantur. Tu procul à tui cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis & pudenda prædicatio colit: quin etiam tanto majore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgunt, quanto magis de te scenæ silebunt. Sed quid ego istud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi à nobis offeruntur aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immorarentur, quibuscunque ² censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur, & quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc ³ menses etiam, nec hos singulos nomini Cæsarum dicabamus: patiebantur illi, &, quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus ejus de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuæ moderationis hæc laus, constantia nostra: & tibi obsequimur quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque justitiæ convenimus: hanc simplicitati tuæ veritatiq; gratiam relaturi, ut te quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi à quo incipi, in quo desini sub alio principe ⁴ non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus, & alii non receperunt: nemo ante tantus fuit, ut ⁵ crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut faxis nomen tuum, sed monumentis æternæ laudis inciditur.

55 Ibit in secula, fuisse principem, cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, sæpius nulli decernerentur. Et sane, si velimus cum priorum temporum necessitate certare, vincemur. Ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus libertate, metus amore. Simul quum jampridem novitas omnis adulatione consumpta sit,

¹ A Pantomimis. ² Sententiam dicendi. ³ Domitianus septembrem & octobrem à se cognominavit Germanicum & Domitianum. ⁴ Quia

necessè erat quædam extra ordinem addere in honorem principis. ⁵ Quia specie tenus recularunt.

non alius erga te novus honor superest quam si aliquando de te tacere audeamus. Age, si quando pietas nostra silentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quæ qualiaque decernimus nos, tu non recusas; ut appareat, non superbia & fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Cæsar, quam si recusares omnes: nam recusare omnes, ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento & nobis & ærario prodes, quod sumptibus ejus adhibes modum, ut qui exhaustum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in rempub. merita¹ privatis dicabuntur. Visuntur eadem e materia Cæsaris statuæ, qua Brutorum, qua Camillorum. Nec discrepat causa. ¹ Illi enim reges ² hostemque victorem, mœnibus depulerunt: hic ³ regnum ipsum, quæque alia captivitas gignit, arcet ac submovet, tandemque obtinet principis, ne sit domino locus. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minus mirum videretur, quod mortales istos caducosque titulos aut deprecereis aut temperes. Scis enim ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria; ubi sint honores in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam templeque demolitur & obscurat oblivio, negligit carpitque posteritas: contra, contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frænator animus ipsa vetustate floreat, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime necesse est. ⁴ Præterea, ut quisquis factus est princeps, extemplo fama ejus, incertum ~~bona~~ an mali, cæterum æterna est. Non ergo perpetua principi fama, quæ invitum manet, sed bona concupiscenda est. Ea porro non imaginibus & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leviora hæc, formam principis figuramque, non aurum melius vel argentum quam favor hominum exprimat teneatque. Quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cujus letissima facies & amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo fedit.

56 Annotasse vos credo, Patres conscripti, jamdudum me non eligere quæ referam. Propositum est enim mihi, principem laudare, non principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest.

¹ Brutus, qui Tarquinium Roma pepulit. ² Camillus qui Gallos. ³ Tyrannidem. ⁴ Omissam hanc lect. in plerisque editionibus supplet Boxhornius, qua fide non habeo di-

cere. Menendus est Lector Baudium hunc locum citare ex Sen. t. clem. c. 8. qui tamen consulcus non comparet. Videtur contextus ratio tale aliquid desiderare.

Quare non alia major, Imperator Auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omit- tendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cujus- que prædicatio vel transilire vel prætervehi debeat? quod momentum, quod immo temporis punctum aut beneficio sterile, aut vacuum laude? num omnia ejusmodi, ut is opti- me te laudasse videatur, qui narraverit fidelissime? Quo fit ut prope in immensum diffundatur oratio mea, & necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc restant? ut illud quod secundum consu- latum recepisti, quia princeps & pater deferebat. At post- quam ad te imperii summam, & cum omnium rerum, tum etiam¹ tui potestatem dii transfulerint, tertium consula- tum recusasti, quum agere tam bonum consulem posses. Magnum est, disferre honorem, gloriam, majus. Gestum consulum mirer, an non receptum? gestus non in hoc urbis otio, & intimo sinu pacis, sed juxta barbaras gentes: ut illi solebant quibus erat moris paludamento mutare prætextam, ignotaque terras victoria sequi. Pulchrum imperio, gloriosum tibi, quum te focii atque amici sua in patria, suis in sedibus adi- erunt. Decora facies consulis: multa post secula tribunal viridi cespite extructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque² honore circumdatum. Augebant majestatem præsentis diversi postulantium habitus, ac dissonæ voces, raraque sine interprete oratio. Magnificum est, civibus ju- ra, quid hostibus, reddere? speciosum certam fori³ pacem, quid immanes campos sella curuli, victorisque vestigio pre- mēre? imminere minacibus ripis tutum quietumque, quid spernere barbaros fremitus, hostilemque terrorem non armo- rum magis, quam togarum ostentatione compescere? Itaque non te apud⁴ imagines, sed ipsum præsentem audientemque consulabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hosti- bus, tu contemptis merebare.

57 Hæc laus acti consulatus; illa dilati, quod adhuc ini- tio principatus ut jam excusatus honoribus, & expletus con- sulum recusasti, quem novi imperatores destinatum aliis in se transferēbant. Fuit etiam qui in principatus sui fine consulum quem dederat, ipse magna ex parte jam gestum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipi-

¹ Quia sub Nerva non esses.
² Horrore. Lips. ³ I. e. Togatis jus
dicere, Mallet Lips partem. ⁴ In
signis pangebantur principum imagines
ad quas exteri duci solabant, & in

obsequii indicium venerari. ⁵ Nero
qui consules ante tempus privavit
honore, atque in utriusque locum
solus inivit consulum. Suet.

entes principes & desinentes adeo concupiscunt ut auferant, tu otioso ac vacante privatis cessisti. Invidiosusne erat aut tibi tertius consulatus, aut principi primus? Nam secundum imperator quidem sub Imperatore tamen, inisti: nihilque imputari in eo vel honori potest vel exemplo, nisi obsequium. Ita vero quæ civitas¹ quinquies, atque etiam² sexies, consules vidit, non illos qui expirante jam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis & absentibus in rura sua consulatus ferebantur: in hac civitate tertium consulatum princeps generis humani ut prægravem recusasti? Tantone Papyrii etiam & Quintii moderatior Augustus, & Cæsar, & pater patriæ? At illos resp. ciebat: quid? te non eadem respublica? non senatus? non consulatus ipse, qui sibi tuis humeris attolli & augefcere videtur?

58 Non te ad exemplar⁴ ejus voco, qui continuis consulatibus fecerat longum quandam & sine discrimine annum: his te confero, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi præstitisse. Erat in senatu ter consul, quum tu tertium consulatum recusabas. 5 Onerosum nescio quid verendix tuæ consensus noster indixerat, ut princeps toties consul esses, quoties senator tuus. nimia modestia, istud etiam privatus recusasses. An consularis viri triumphalisque filius quum tertio consul creatur, ascendit? non debitum hoc illi non vel sola generis claritate promeritum? Contigit ergo privatis⁶ aperire annum, fastosque referare: & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quod consul aliusquam Cæsar esset. Sic exactis regibus cœpit liber annus: sic olim servitus pulsâ, privata fastis nomina induxit: 7 miseros ambitionis, qui ita consules semper, ut semper principes erant! quanquam non ambitio magis quam livor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpuræ decus non nisi præceptum præflorumque transmittere. Tuam vero magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere: modestia, cedere; benignitas, per alios frui.

59 Sed jam tempus est te ipsi consulatui præstare, ut majorem eum suscipiendo gerendoque facias. Nam sæpius recusare, ambiguum ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusa-

1 Papirium Cursorem. 2 Quin-
tium Capitolinum. 3 Marium &
Cæsarem. 4 Domitiani 17. consulis.
5 Irenia. 6 Quia novo anno inibat

& novis fastis præscribebantur.
7 Vitellius se perpetuum consulem
fecit.

fiti: sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando & non reculaveris. Quum arcus, quum trophæa, quum statuas deprecari, tribuenda est verecundiæ tuæ venia: (illa enim sane tibi dicantur:) nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertiae renuntiare, paulisper delicias differre, paulisper, & saltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere prætextam, quam quum dare possent, occuparint: ascendere curulem quam detineant: esse denique quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, ¹ ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam cæteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus consulis obisse, sed audivimus: diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris: æquum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non tamæ semper & rumoribus credere. Quosque absentes de absente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid superbiæ tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum ² medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, ³ cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus consul & bonus princeps. Nam præter id quod est arduum, duas, easque simul, capere potestates summas, tum inest utrique nonnulla diversitas, quum ⁴ principem quam dissimillimum consuli deceat.

60 Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod eum abiens gerere non poteras: sed jam urbi votisque publicis redditus, quid est in quo magis sis approbaturus quæ quantaque fuerint quæ desiderabamus? Parum est ut in curiam venias, nisi & ⁵ convocas: ut intersis senatui, nisi & præsides: ut censentes audias, nisi & ⁶ perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquando tribunal majestati suæ reddere? ascende. Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam petulantibus? adi. ⁷ Quod enim in ereisset reip. si privatus esses, consulem te haberet tantum, an & senatorem, hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an & consulem. His tot tantisque rationibus, quanquam multum

¹ Ut fastis tantum inscribantur.

² Qui à gesto jam consulatu effluxit.

³ Ex Stoicorum dogmate πῶς ἀρετὴς

ἀνταποδοθεὶς ἀλλήλῃς καὶ τὴν μίαν

ἔχοντι πάντες ἔχουσιν.

⁴ Principis est civilius se gerere, consulis vero

pares pro magistratu animos sumere.

⁵ Senatum sc. ⁶ Sententias. ⁷ Sen-

tus est, quemadmodum præter consue-

tudinem fieret si absque imperio es-

ses consul tantum & non senator, ita si

princeps tantum & non consul.

reluctata, verecundia principis nostri tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? Non se ut privatis, sed ut privatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum, ut daret: noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum confortibus, parce tamen, tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis præstitisti, sed in toga meritis. Utriusque cura, utriusque vigilantia obstrictus es, Cæsar. Sed in principe rarum, ac prope insolitum est, ut se putet obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo, Cæsar, & solvis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris: quin etiam perquam modica quædam civium merita fortunæ tuæ viribus in majus extollis. Efficis enim ut tantum tibi quisque præstitisse videatur, quantum à te recepit. Quid isti benignitati precer? nisi ut semper obliges, obligeris: incertumq; facias, utrum magis expediat civibus tuis¹ debere tibi, an præstitisse.

61 Equidem illum antiquum senatum contueri videbar: quum ter consule assidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admota decrescant; item ut altissimæ civium dignitates collatione fastigii tui quasi deprimantur: quantoque propius ad magnitudinem tuam ascenderint, tanto etiam à sua descendisse videantur: illos tamen tu quanquam non potuisti tibi æquare quum velles, adeo in edito collocasti, ut tantum super cæteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium consulatum eundem in annum in quem tuum, contulisses, ingentis animi specimen haberetur. Ut enim felicitatis est, quantum velis posse, sic magnitudinis, velle quantum possis. Laudandus quidem & ille qui tertium consulatum meruit: sed magis sub quo meruit: magnus memorandusque qui tantum præmium cepit, sed major quicapiendi dedit. Quid, quod duos pariter tertio consulatu collegas tui sanctitate decorasti? ut sit nemini dubium, hanc tibi præcipuam causam fuisse² extendendi consulatus tui, ut duorum consulatus amplecteretur, & collegam te³ uni daret. Uterque nuper consulatum alterum gesserat à patre tuo, id est, quanto minus quam à te datum, utriusque adhuc oculis paulo ante dimissi fauces oberrabant: utriusque solennis ille lictorum & prænuntius clamor auri-

¹ Utrum utilius sit à Te beneficia accepisse vel in Te conferre, quia alterutrum suum habet fructum.

² Ad Cal. Maias, aliter consulari cessurus post mentes duos.

³ Sensus videtur exigere [non.]

bus infederat, quum rursus curulis, rursusque purpura, ut olim quum hostis in proximo, & in summum discrimen adducta respub. expertum honoribus virum posceret, non consulatus¹ hominibus iisdem, sed iisdem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentiam tuam² necessitas æmuletur. Modo prætextas exuerant, resumant: modo lictores abire iusserant, revocent: modo gratulantes amici recesserant, revertantur. Hominiſne istud ingenium est, hominis potestas, renovare gaudia, redintegrare lætitiā, nullamque requiem gratulationis dare, neque alia repetendis consulatibus intervalla permittere, nisi dum³ finiuntur? Facias ista semper, nec unquam in hoc opere aut animus tuus aut fortuna lassetur: des quamplurimis tertios consulatus, &, quum plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

62 Omnium quidem beneficiorum quæ merentibus tribuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat: præcipue tamen ex⁴ horum consulatu non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta lætitiā pervenit, ut eundem honorem omnes sibi & dedisse & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt quos senatus quum publicis sumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit, & quidem primos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Cæsaris insinuavit. An parum sæpe experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut senatus favor apud principem aut proſit aut noceat? Nonne paulo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? Hunc senatus probat, hic senatui carus est. Oderat quos nos amaremus; sed & nos, quos ille. Nunc inter principem senatumque dignissimi cujusque caritate certatur: demonstramus invicem, credimus invicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eisdem amamus. Proinde, Patres C. favete aperte, diligite constanter: non jam dissimulandus est amor, ne noceat; non⁵ premendum odium, ne proſit: eadem Cæsar quæ senatus probat improbatque: vos ille præſentes, vos etiam absentes in consilio habet: tertio consules fecit quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine quo electi à vobis erant. Magnum utrumque videtur, siue eisdem maxime diligit, quos

¹ Non ea conditione dabantur consulatus, ut gerentibus tantum honor accederet, sed ut ipsi officio melius prospiceretur. ² Quod olim fuisse necessitas, Tu summo iudicio facis. ³ Quia decurso anno novi

subinde consules surrogantur. ⁴ C. Frontonis, &, divinante hoc Onuphino, S. Pompeii Collegæ. ⁵ Rationem habes retro allatam, quia princeps malus quos nos odimus, amat, &c.

scit nobis esse carissimos; siue illis neminem præfert, quamvis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus præmia, juvenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos. Quisquis probatos senatui viros suscipit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim accrescere putat quod cuique adstruatur; nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus major, nisi maximi fuerint quibus major est. Persta, Cæsar, in ista ratione propositi, talesque nos crede, qualis fama cuiusque est: huic aures, huic oculos intende; ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis quam audientibus insidiantes susurros: Melius omnibus quam singulis creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

63 Revertor jam ad consulatum tuum, etsi sunt quædam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen, imprimis quod comitiis tuis intercessisti candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis & gloriæ, & exempli quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere potestatis suæ sede: perpeßus es longus illud ¹ carmen comitiorum, nec jam irridendam moram: consulque sic factus es ut unus ex nobis quos facis consules. Quotusquisque principum antecedentium honorem istum aut consulatui habuit, aut populo? Non alii marcidi somno, hesternaque coena redundantes, comitiorum suorum nuntios operiebantur? Alii sane pervigiles & insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, à quibus consules renuntiabantur, exilia & cædem machinabantur. O prava & inscia veræ majestatis ambitio, concupiscere honorem quem dedigneris, dedignari quem concupiscas: quumque ex ² proximis hortis campum & comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Averseris tu honori tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem jussisse contentus, liberæ civitati ne ³ simulationem quidem ferves! Abstineas denique comitiis abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non consulatus detur, sed abrogetur imperium! Hæc persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur principes esse definire, si quid facerent tanquam senatores. Plurique tamen non tam superbia quam metu quodam submovebantur. An stuprorum sibi, incestarumque noctium conscii auspicia polluere, sacratumque campum nefario auderent contaminare vestigio? non adeo deos hominesque contempse-

¹ Campo Martio.

nes & acclamationes. ² Agrippinæ
foris; quos Caligula coluit. ³ Non

dicis causa Te ostentas.

⁴ Domiti-

anus & Caligula.

rant, ut in illa spatiosissima sede hominum deorumque con-
jectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contra &
moderatio tua suavit & sanctitas, ut te & religioni deorum &
iudiciis hominum exhiberes. Alii consulatum antequam acci-
perent, tu & dum accipis, meruisti.

64 Peracti erant solennia comitiorum, ¹ si principem co-
gitares, jamque se omnis turba commoverat, quum tu, mi-
rantibus cunctis, accedis ad consulis tellam: adigendum te
præbes in verba principibus ignota, nisi quum jurare cogerent
alios. Vides quam necessarium fuerit consulatum non re-
cusare? non putassemus istud facturum te fuisse, si recusasses.
Stupeo, P. C. necdum satis aut oculis meis aut auribus credo:
atque identidem me an audierim, an viderim, interrogo.
Imperator ergo, & Cæsar, & Augustus, Pontifex maximus,
stetit ante gremium consulis; seditque consul principe ante se
stante: & sedit inturbatus, interritus, & tanquam ita fieri
toleret. quientiam sedens præbuit jusjurandum, & ille juravit,
expressit, explanavitque verba quibus caput suum, domum
suam, si scienter fefellisset, deorum iræ consecraret. Ingens,
Cæsar, & par gloria tua, siue fecerint istud postea principes,
siue non fecerint. Ullane satis prædicatio digna est, idem
tertio consulem fecisse quod primo? idem principem quod
privatum? idem imperatorem quod sub imperatore? Nescio
jam, nescio pulchriusne sit istud, quod ² præeunte nullo, an
hoc, quod ³ alio præeunte jurasti.

65 In rostris quoque simili religione ipse te legibus subje-
cisti: legibus, Cæsar, quas nemo principi scripsit. Sed tu
nihil amplius vis tibi licere quam nobis: sic fit ut nos tibi
plus velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc pri-
mum dico, non est princeps super leges, sed leges supra
principem: idem Cæsari consuli quod cæteris non licet; ju-
rat in legem attendentibus diis, (nam cui magis quam Cæ-
sari attendant?) jurat observantibus his, quibus idem jura-
ndum est: non ignarus alioqui, nemini religiosius quod jura-
verit custodiendum, quam cujus maxime interest non pejorare.
Itaque & abiturus consulatu jurasti, te nihil contra leges
fecisse. Magnum hoc erat quum promitteres: majus, post-
quam præstitisti. Jam toties procedere in rostra, inascen-
sumque illum superbæ principum locum terere, hic suscipere,
hic ponere magistratus, quam dignum te, quamque diversum

¹ Qui non solet leges accipere.
² Hoc ad principes refertur, quorum
hac in re exemplum sequi non po-
tuit. ³ Solebat aliquis submissa vo-

ce præire verba, quæ summus Ma-
gistratus clara voce dicebat, nequid
præteriret aut præposterum diceret.

consuetudine illorum, ¹ qui pauculis diebus gestum consulat-
tum, immo non gestum, abjiciebant per edictum! hoc pro
concione, pro rostris, pro jurejurando, scilicet ut primis ex-
trema congruerent, utque hoc solo intelligerentur ² ipsi consules
fuisse, quod alii non fuissent.

66 Non transilivi, Patres conscripti, principis nostri con-
sulatum, sed eundem in locum contuli quicquid de jureju-
rando dicendum erat. Neque enim ut in sterili jejunaque
materia, eandem speciem laudis ³ diducere ac spargere, atque
identidem tractare debemus. Illuxerat primus consulatus tui
dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc univer-
sos adhortatus es resumere libertatem, capeßere quasi com-
munis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus & insur-
gere. Omnes ante te eadem isti dixerunt, nemini tamen
ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum,
quos insidiosa tranquillitate proventus improvisus turbo per-
culerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiæ
principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut ⁴ fa-
cilius esset iratos quam propitios habere? Te vero securi &
alacres quo vocas sequimur. Jubes esse liberos: erimus. Jubes
quæ sentimus promere in medium: proferemus. Neque e-
nim adhuc ignavia quadam & infito torpore cessavimus.
Terror, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia
monebat, ut à repub. (erat autem omnino nulla respublica)
oculos, aures, animos averteremus: at nunc tua dextera tu-
isque promissis freti & innixi diutina servitute ora referamus,
frænataque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales
esse nos, quales jubes, nihilque exhortationibus tuis fuca-
tum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret,
non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus
est princeps, nisi qui prius ipse decepit.

67 Equidem hunc parentis publici sensum cum ⁵ exhor-
tatione ejus, tam pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quæ
enim illa gravitas sententiarum? quam inaffectedata veritas ver-
borum? quæ asseveratio in voce? quæ affirmatio in vultu?
quanti in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides?
Tenebit ergo semper quod suaserit, scietque nos, quoties li-
bertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verem-
dum est, ne ⁶ incautos putet, si fidelitate temporum constan-

¹ Domitianus omnes consulatus
titulo tenus gessit. ² Supra c. 59.
Nec ideo tantum velle consules fieri
ut fuerint. ³ Diversis locis dilatare.
⁴ Suet. c. 11. Domit. Nunquam tri-
stiores sententiam sine prælatione cle-
mentie pronuntiavit, ut non aliud

jam certius atrocis exitus signum es-
set, quam principis lenitas. [felicius]
Lips. ⁵ Alii leg. ex oratione. ⁶ Quip-
pe mutato prioris vite instituto, si
crectiores animos geramus, timenda
non est offensa principis.

ter utamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro salute civium, immo pro salute principum, ac propter illos pro æternitate imperii solebamus: hæc pro imperio nostro in quæ sint verba suscepta operæ pretium est annotare, SI BENE REM PUB. ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS. Digna vota quæ semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum diis, ipso te auctore, Cæsar, respub. ut te sospitem incolumemque præstarent, si tu cæteros præstitisses: si contra, illi quoque à custodia tui corporis oculos dimoverent, teque relinquerent¹ votis quæ non palam susciperentur. Alii se superstites reipub. optabant faciebantque: tibi salus tua invita est, si non sit cum reipub. salute conuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus, omnibusque annis in consilium de te deos mittis, exigisque ut sententiam suam mutent, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti conscientia, Cæsar, pacisceris cum diis, ut te si mereris servet, quum scias an merearis, neminem magis quam deos scire. Nonne vobis, P.C. hæc diebus ac noctibus agitare secum videtur? Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam² præfecti manum armavi: sed ne deorum quidem aut iram aut negligentiam deprecor: quæso immo & obtestor, ne unquam pro me vota respub. invita suscipiat; aut si susceperat invita, ne debeat.

68 Capis ergo, Cæsar, salutis tuæ gloriosissimum fructum ex consensu deorum. Nam quum excipias, ut ita demum te dii servent, si bene rempub. & ex utilitate omnium rexeris, certus es te bene rempub. gerere, quum servent. Itaque securus tibi & lætus dies⁴ erit, qui principes alios cura & metu distinebat, quum suspensi & attoniti, parumque consilii patientia nostra, hinc atque inde publicæ servitutis, nuntios expectarent, ac si forte aliquos flumina, nives, venti præpedissent, statim hoc illud esse credebant quod merebantur: nec erat⁶ discrimen ullum pavoris, propterea quod quum à malo principe tanquam successor timeatur quisquis est dignior, quum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, non literarum tarditas differt: scis tibi ubique jurari, quum ipse juraveris omnibus. Nemo

¹ Imprecationibus. ² Licinii Sura, cui gladium tradidit & nudatum tenens, ait, cape istum, & si recte imperavero pro me, sin aliter contra me utere. ³ I. e. per me non stabit quo minus lubens susci-

piat. ⁴ Alii leg. exit. ⁵ E provinciis ubi jurabatur. ⁶ Vel quod ad omnes nuncios expavescerent, vel quod omnia sese digniores suspicarentur.

hoc sibi non præstat. Amamus quidem te in quantum mereris, istud tamen non tui facimus amore, sed nostri: nec unquam illucescat dies quo pro te nuncupet vota non ¹ utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Turpis tutela principis cui potest ² imputari. Queri libet quod in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus. Nam si eadem cura bonis quæ malis esset, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focisque sermones? Scires ³ mollissimis illis auribus parci, & alioqui quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi liberius malos odimus.

69 Cepisti tamen & affectus nostri & iudicii experimentum, quantum maximum præsens capere potuisti, illo die quo solitudini pudorique candidatorum ita consuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum ⁴ lætitia, alii cum ⁵ spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius juvenes nostros exhortatus es, consulum circumirent, senatui supplicarent, atque ita à principe sperarent honores, si à senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti ut te imitarentur. Arduum, Cæsar, exemplum, & quod imitari non magis quisque candidatorum quam principum possit. Quis enim vel uno die reverentior senatus candidatus quam tu cum omni vita, tum illo ipso tempore quo judicas de candidatis? An aliud à te quam senatus reverentia obtinuit, ut juvenibus clarissimæ gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur à principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Cæsar, nec pavet: quinimmo festinatis honoribus amplificat atque auget, & majoribus suis reddit: si quid usquam stirpis antiquæ, si quid residuæ claritatis, hoc amplexatur, & refovet, & in usum reipub. promit. Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina ex ⁶ tenebris oblivionis indulgentia Cæsar: cujus ⁷ hæc intentio est, ut nobi-

¹ I. e. Non tam jurisjurandi religionem obstridi vota suscipimus, quam ex propriæ utilitatis intuitu.
² Quia sibi quisque hoc præstat.
³ Tuæ consulunt verecundiæ quod publice minus gratulentur, ideoque

privatim singuli sua iterant gaudia.
⁴ Quod jam designati. ⁵ Quod postea designandi. ⁶ Desiderari videtur [eruta, extracta] aut quid simile. ⁷ In aliis duntaxat occurrit [cujus est.]

les & ¹ conservet & efficiat.

70 Præfuerat provinciæ quæstor unus ex candidatis, ² in quem ea civitas amplissima reditus egregia constitutione fundaverat; hoc senatui allegandum putasti. Cur enim te princeps, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper hæc nunties, nec poenis malorum, sed bonorum præmiis bonos facias! Accensa est juvenis, erexitque animos ad æmulandum quod laudari videbat: nec fuit quitquam quem non hæc cogitatio subiret, quum sciret, quicquid à quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. Utile est, Cæsar, & salutare præsidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum esse sanctitati, industriæ suæ maximum præmium, iudicium principis, suffragium principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera ³ repugnatio. Vides enim, si quid bene fecero, nesciet Cæsar: aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia seu malignitas principum, quum male consultis impunitatem, recte factis nullum præmium polliceretur, nec illos à crimine, & hos deterrebat à laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexit, huic quæsitâ virtute dignitas offertur. Paret enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quisque quod cupit petat, & assecutus sibi debeat. Provinciis quoque in posterum & injuriarum metum & accusandi necessitatem remisisti. Nam si ⁴ præfuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur: & alioquin nihil magis, rudesse candidato ad sequentes honores, ⁵ quam peractos optime magistratus. Magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexit, non tantum codicillos amicorum, nec urbana conjuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: ⁶ Næ suffragiis consularium virorum urbes, populi, gentes inferun-

¹ Quod ita explicat Lipsius: Juræ æmulatorum dato ingenuos facit, cumulat honoribus nobiles; non ita accommode forsan ad Plinii mentem, qui hoc potius innuere videtur, revocatam à Trajano intermortuam præfisci generis nobilitatem, & iis pariter quibus nulla est natalium commendatio, patefactum tamen ad honores aditum. ² Alii leg. inque ea civitatis amplissima reditus, &c. Cui suffragari videntur sequentia, se paratum esse industriæ præmium, judi-

cium Principis, si quis navata diligenter opera, publica promoveret commoda. ³ Cogitatio. ⁴ Alii leg. profuerint, rectius credo. Sensus enim hic est, si provincialium judicia apud principem valere inceperint, quoties testimonium reddunt præfecturæ bene administratæ, subinde omnes sub hujusce exempli fiducia, pari studio provinciales demereri studebunt. ⁵ Sic Lipsius quam peractos. Optime Magistratus Magistratu, &c. ⁶ Livinejus ut & statim, inferantur.

tur.

tur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, ¹ gratias agere.

71 Jam quo assensu senatus, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres, ² devexus quidem in planum, & quasi unus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt ut istud magnum videretur, quum velut affixi curulibus suis manum tantum, & hanc cunctanter & pigre, & imputantibus similes, promerent? Contigit ergo oculis nostris insolita facies, princeps & candidatus æquales & simul stantes, intuerique parem accipientibus honorem qui dabat. Quod factum tuum à cuncto senatu quam vera acclamatione celebratum est, TANTO MAJOR, TANTO AUGUSTIOR? Nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse submittat, securus magnitudinis suæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longius abest, quam ab humilitate. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam ³ intentio ejus admirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares, ut si ⁴ alii eadem ista mandasses, omnes comitatus numeros obibas. Atque etiam quum suffragatorum nomina honore quo solent exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis ille senatorius assensus audiebatur: quodque apud principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur à principe. Faciebas ergo quum diceres optimos: nec ipsorum modo vita à te, sed judicium senatus commprobabatur, ornarique ⁵ se non illos magis quos laudabas, lætabatur.

72 Jam quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comitorum bene ac feliciter eveniret nobis, reipublicæ, nonne ⁶ tibi tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obsecrare, ut omnia quæ facis, quæque facies, prospere cedant tibi, reipub. nobis? vel, si brevius sit optandum, ut uni tibi, in quo & respub. & nos sumus? Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia adversa, alia secunda principi & nobis: nunc communia tibi nobiscum tam læta quam tristia, nec magis sine te nos esse felices, quam tu sine nobis potes. An si posses, in fine votorum adjecisses, UT ITA PRECIBUS TUIS DII ANNUERENT, SI

¹ Populum nempe cui præfuit.
² Pæne descendens è Tribunali.
³ Efficax expressio. ⁴ Mavult Lipsius [si alius mandasset] sed aliter constat sensus, qui hoc innuit, Trajanum omnes implevisse comitatus nu-

meros, licet has partes alii demandaverit. ⁵ Ipsum senatum. ⁶ Alii leg. nobis, reipub. Tibi, nonne, &c. quam desiderare videntur etiam sequentia.

JUDICIUM NOSTRUM MERERI PERSEVERASSES ? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante à nobis, deinde à diis, atque ita ab illis amari velis, si à nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, ne à diis quidem amari nisi quos homines ament. Arduum erat, has preces tuas laudibus adæquare: adæquavimus tamen, Qui amoris ardor ? qui stimuli, quæ faces illas nobis acclamationes subjecerunt ? Non nostri, Cæsar, ingenii, sed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla unquam adulatio invenit, nullus cujusquam terror expressit. Quem sic timuimus ut hæc fingeremus ? quem sic amavimus ut hæc fateremur ? Nosti necessitatem servitutis. quando simile aliquid audisti, & quando dixisti ? Multa quidem excogitat metus : sed quæ appareant ¹ quæsitæ ab invictis : aliud sollicitudinis, aliud securitatis ingenium est : alia tristium inventio, alia gaudentium. Neutrum simulationes expresserint. Habent sua verba miseri, sua verba felices, ut que jam maxime eadem ab utrisque dicuntur.

73 Testis ipse es quæ in omnium ore lætitia : non amictus cuiquam, non habitus quem modo extulerat : inde resultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus satis clausum. Quis nunc non è vestigio suo exiluit ? quis exiluisse sensit ? Multa secimus sponte, plura instinctu quodam & imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit ? Nam quanto magis à te reprimebatur, exarsumus, non contumacia, Cæsar, sed ut in tua potestate est an gaudeamus, ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti & ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensum sumus ut precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, utque ² nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc ipsum has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne unquam principis lacrymas : at senatus sæpe viderunt. Onerasti futuros principes : sed & posteros nostros. Nam & hi à principibus suis exigent ut eadem audire mereantur : & illi quod non audiant, indignabuntur.

74 Nihil magis possum proprie dicere quam quod dictum est à cuncto senatu, O TE FELICEM : quod cum dicere-

¹ Meditara. ² Pudorem poneres. etsi hic loci Lipsium adeo incessit prurigo Critica, ut interroget serio, quid abstergeat ? Lacrymas. ex

in genas delabuntur, non in frontem ascendunt : pudorem ? non solet abstergeri, nec potest.

mus, non opes tuas, sed animum mirabamur! Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter & graviter, tum vel inprimis hoc, ¹ CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia nostri, majore tamen tui diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit, introspiciat modo vitam, seque quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus quæ amantes solent, illi tamen non amari se credebant sibi. Super hæc precati sumus, UT SIC TE AMARENT DII, QUEMADMODUM TU NOS. Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit summa votorum, ut nos sic amarent dii, quomodo tu. Estne verum quod inter ista clamavimus, O NOS FELICES? Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum est, ut nos diligat princeps, sed dii quemadmodum princeps? Civitas religionibus dedita, semperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suæ putat astrui posse, nisi ut dii Cæsarem imitentur.

75 Sed quid singula confector & colligo, quasi vero aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quæ vos, P. C. ne qua interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis? Ante, orationes principum tantum ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ clauderantur. Erant enim quibus nec ² senatus gloriari, nec princeps possent: has vero & in vulgus exire, & posteris prodi, cum ex utilitate tum ex dignitate publica fuit; primum, ut orbis terrarum pietatis nostræ adhiberetur testis & conscius; deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus non tantum post ³ ipsos judicare; postremo, ut experimento cognosceretur, & ante nos ⁴ gratos, sed miseros fuisse, quibus esse nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo, nisi, quibus clamoribus expostulatum est, ne affectus nostros, ne tua merita suppresserem? denique ut in posterum exemplo provideres? Discant & principes acclamationes veras falsaque discernere, habeantque muneris tui quod jam decipi non poterunt. Non ⁵ instruendum illis iter ad bonum famam, sed non de-

¹ Ex animo Te laudantibus.
² Utpote quæ vel magis languidæ erant, quasque aut expreßit adulatio, aut extorsit metus. ³ Mortem.

⁴ Si bonos principes nasci essemus.
⁵ Non parandum est novum iter, sed jam trito insistendum.

ferendum: non ¹ submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est & quæ facere & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea quæ sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer, nisi ut hæreat animo tuo gaudium quod tunc oculis protulisti? Ames illum diem, & tamen ² vincas: nova merearis, nova audias. ³ Eadem enim dici nisi ob eadem facta non possunt.

76 Jam quam antiquum, quam consulare, quod triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil præter consulem ageres? Interrogavit quisque quod placuit: dissentire, ⁴ discedere, & copiam iudicii sui reipubl. facere tutum fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicitque sententia non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, præter miseros illos qui primi interrogabantur? cæteri quidem defixi & attoniti ipsam illam mutam ac ⁵ sedentariam assentiendi necessitatem quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur? Unus solusque censebat quod ⁶ sequerentur omnes, & omnes improbarent, inprimis ipse qui censuerat: adeo nulla magis omnibus displicent quam quæ sic fiunt, tanquam omnibus placeant. Fortasse imperator in senatu ad reverentiam ejus componebatur: cæterum egressus statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille vero ita consul, ut si tantum consul foret, nihil infra se putabat nisi quod infra consulem esset: ac primum ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantiae principalis, nullus ⁷ præcursum tumultus detineret. Una erat in limine mora, consultare aves, revererique numinum monitus: nemo perturbabatur, nemo submovebatur. Tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere & consulem & principem cogeret: ipsius quidem ⁸ officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquisque magnus consul sub bono principe incedere videretur.

77 Iter illi sæpius in forum, frequenter tamen & in ⁹ campum. Nam comitia consulum obibat ipse; & tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipse ante consules steterat, adigebanturque in verba, in

¹ Jam enim submota est.
² Majora indies faciendo. ³ Q. d. adeo nostris exhausta est acclamationibus prior laudis materia, ut nisi novis subinde meritis cumulare pergeret, necesse fuerit vetera tantum se-

petere. ⁴ Non è senatu, sed in quamcunque sententiam libuerit.
⁵ Quia ad dicendum non surrexerunt. ⁶ Coacti sequuntur quod clam improbant. ⁷ Licetorum. ⁸ Ipse qui deducebant. ⁹ Martium.

quæ paulo ante ipse juraverat princeps, qui tantum putat esse in jurejurando, ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio æquitatis, quanta legum reverentia? Adibat aliquis ut ¹ principem; respondebat se ² consulem esse. Nullius ab eo magistratus jus, nullius auctoritas imminuta est, aucta etiam: siquidem pleraque ad prætores remittebat, atque ita ut collegas vocaret, non quia popolare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non ³ amplius esse censeret quod aliquis collega appellaretur à principe, quam quod prætor esset. Ad hæc tam assiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curæ, idem sudoris sumit? quis adeo expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et sane æquum est tantum cæteris præstare consulibus ipsum qui consules facit: quippe etiam fortunæ videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus consules doceat, accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se quid sit quod daturus sit: sic fit ut illi quoque sciant quid acciperint.

⁷⁸ Quo justius senatus ut susciperes quartum consulatum & rogavit & ⁴ jussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, ⁵ obsequio tuo crede, quod non alia in re magis aut senatus exigere à te, aut tu præstare senatui debes. Ut enim cæterorum hominum, ita principum illorum omnium quidii sibi videntur, ævum omne & breve & fragile est. Itaque optimum quemque niti & contendere decet, ut post se quoque reipub. prosit, moderationis scilicet justitiæque monimentis, quæ prima statuere cos. potest. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen usurpare sæpius debes, quam quod primum invenit recuperata libertas? Non est minus civile, & principem esse pariter, & consulem, quam tantum consulem. Habe etiam rationem vrecundiæ collegarum tuorum: collegarum inquam: ita enim & ipse loqueris, & nos loqui vis. Onerosa erit modestiæ illorum tertii consulatus sui recordatio, donec te consulem videant. Neque enim potest non nimium esse privatis, quod principi satis est.

¹ Qui pro ea, quæ est potestate, leges possit pro arbitrio detorquere, & in alicujus gratiam aut intendere aut remittere. ² Cuius est stare legibus & ad magistratus omnia remittere. ³ Tantum honori detulit, ut

eodem loco poneret Collegam Principis & Prætozem vocari. ⁴ I. e. ut ait Cicero, suppliciter nec non & minaciter efflagitavit. ⁵ Obsequium præstando ostendes Te serio credere, nos id velle.

Annuas, Cæsar, optantibus, quibusque ¹ apud deos esse consuesti, quorum potens es ipse, votorum compotes facias.

79 Fortasse sufficiat tibi tertius consulatus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos instituit & induxit, ut te iterum iterumque cos. habere cupiamus. Remissius istud contenderemus, si adhuc non sciremus qualis esses futurus. Tolerabilius tuit, experimentum tui nobis quam ² usum negari. Dabiturne rursus videre consulem illum? audiet & reddet quas proxime voces? præstabitque gaudium quantum ipse percipiet? præsidebit lætitiæ publicæ auctor ejus & causa? tentabitque affectus nostros ut solet cohibere, nec poterit? Erit pietati senatus cum modestia principis felix speciosumque certamen, seu fuerit victa seu vicerit. Equidem incognitam quandam proximaque majorem præsumo lætitiâ. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem consulem speret, quanto sæpius fuerit? Alius labores, si non continuo se desidii ac voluptati dedisset, otio tamen & quiete recreasset: hic consularibus curis exolutus, principales resumpsit, tam diligens temperamenti, ut nec consulis officium princeps, nec principis consul appeteret. Videmus ut provinciarum desideriis, ut singularum etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora. Adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet.

80 Quid in omnibus cognitionibus quam mitis severitas, quam non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ pretium, quam bene iudicasse. Stant ante te litigatores non de fortune suis, sed de sua existimatione solliciti, nec tam verentur quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O veri principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas civitates, tumentesque populos non imperio magis quam ratione compescere, intercedere iniquitatibus magistratuum, infectumque reddere quicquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi sideris more omnia invisere, omnia audire, & undecunque invocatum statim velut numen adesse & assistere! Talia esse crediderim quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter divina opera numerare dignatus est: quibus nunc per te liber solutusque, cælo tantum vacat, postquam te dedit qui erga omne hominum genus vice sua fungeris. Fungeris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude, condatur.

¹ Alii leg. adesse. ² Quem jam habemus compertum.

81 Quod si quando cum influentibus negotiis ¹ paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum, atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurfare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque principes qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas² mentita sagacitate colligerent. Huic par capiendi quærendique sudor, summusque & idem gratissimus labor, invenire. Enimvero si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis sequitur aut manibus: sed nunc gubernaculis audet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transfretare obstantia freta.

82 Quantum dissimilis ³ illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem & silentium ferre: non pulsum saltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horresceret. Itaque procul ab omni sono inconcussus ipse & immotus, religato revinctoque navigio, non secus ac ⁴ piaculum aliquod, trahebatur. Fœda facies, quum P. R. imperator alienum cursum, alienumque rectorem velut capta nave sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant atque amnes, Danubius ac Rhenus. Tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quam quod hostium prospectarent: hostium, quibus moris est eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquido ac ⁵ deferentia, lustrare navigiis, nandoque superare. Nec vero laudaverim per se magnopere duritiem corporis ac lacertorum: sed si his validior toto corpore animus imperaret, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copię principales ad segnitiam luxum-

¹ Exhaustisti. Nam paria facere est nihil reliqui habere. ² De Domitiano hoc, qui præcipuo fugittarum studio tenebatur. Vult ideo Plinius, feras claustris emissas, deinde ejus

sagacitate indagatas quasi, percussasque. ³ Iterum Domitiano. ⁴ Hostia, quam procul tranxerunt, nequis onustam malis publicis tangeret. ⁵ In se redeuntia; alii leg. deferentia.

que detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, & lætum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos deorum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis quam his artibus inclaruiffe. Simul cogito, quum sint ista ludus & avocamentum hujus, quæ quantæque sint illæ seriæ & intentæ, & à quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optime de cujusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. Nam quis adeo dissolutus, cujus non occupationibus aliqua species severitatis insidat? Otio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant, quum seriarum laxamenta curarum vitiorum contentione supplerent.

83. Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit, omniaque arcana noscenda famæ proponit atque explicat. Sed tibi, Cæsar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam penitus inspicere. Sunt quidem præclara quæ in publicum proferas, sed non minora ea quæ limine tenes. Est magnificum, quod æ ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, sed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum est alios præstare quam se, tanto laudabilius quod, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit aut inconsultius uxor assumpta, aut retenta patientius: ita foris claros domestica destruebat infamia, & ne maximi cives haberentur hoc efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi ² uxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici maximo deligenda sit conjunx, aut hanc aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? Quam illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vendicat? quam constanter non potentiam tuam, sed ipsum te reveretur? idem estis invicem quod fuistis: probatis ex æquo, nihilque vobis felicitas addidit, nisi quod scire cœpistis, quam bene uterque vestrum felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu? quam parca comitatu? quam civilis incessu? Mariti hoc opus, qui ita imbuunt, ita instituit. Nam uxori sufficit obsequii gloria. An, quum videat quam te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non & ipsa cum silentio incedat? ingredientemque pedibus maritum in quantum patitur sexus, imitetur? Decuerit hoc il-

1 Domitianus uxorem Domitiam, ex qua in secunda consulatu filiam tulerat, eandem Paridis histronis amore de-

perditam repudiavit, intraque breve tempus impatiens dissidii, quasi efflagitante populo reduxit. 2 Plotina.

lam, etiam si diversa tu facias. Sub hac vero modestia viri, quantam debet verecundiam uxor marito? femina sibi?

84 Soror autem ¹ tua, ut se sororem esse meminit? ut in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnosciatur? ut si quis eam uxori tuæ conferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad recte vivendum, ² bene institui, an ³ feliciter nasci. Nihil est tam primum ad similitudines quam æmulatio, in feminis præsertim: ea porro maxime nascitur ex conjunctione, alitur æqualitate, exardescit invidia, cujus finis est odium. Quo quidem admirabilius existimandum est, quod mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen nulla contentio est. Suspiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te utraque effusissime diligit, nihil sua putant interesse utram tu magis ames. Idem utrique propositum, idem tenor vitæ, nihilque ex quo sentias duas esse; Te enim imitari, te subsequi student. Ideo utraque mores eodem, quia utraque tuos, habet: inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. Neque enim unquam periclitantur esse ⁴ privatæ quæ non deserunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augularum, quod certatim deprecatae sunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu recusasses: seu quod plus esse in eo iudicabant, si uxor & soror tua, quam si Augustæ dicerentur. Sed quæcunque illis ratio tantam modestiam suavit, hoc magis dignæ sunt quæ in animis nostris & sint & habeantur Augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quam si verum honorem non in splendore titulorum, sed in iudiciis hominum reponant? magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

85 Jam etiam & in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum amicitia, cujus in locum migraverant assentationes, blanditiæ, & pejor odio amoris simulatio. etenim in principum domo nomen tantum amicitiae, inane scilicet irritumque, manebat. Nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? Tu hanc pulsam & errantem reduxisti. Habes amicos, quia amicus ipse es. Neque enim, ut alia subjectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Potest fortasse princeps inique, potest tamen odio esse nonnullis, etiam si ipse non oderit: amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo quum diligaris, & in eo quod utrique honestissimum est, tota gloria tua est, qui superior factus descendis

¹ Murtiana. ² Quod Uxori. ³ servant vitæ institutum ⁴ Te princeps
⁵ Quod filie contigit. ⁶ I. e. con- | pe, ac si privatæ essent.

in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore submitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiiis fortuna principum indigeat, præcipuum est principis opus amicos parare. Placeat tibi semper hæc secta, & cum alias virtutes tuas tum hanc constantissime teneas, nec unquam persuadeatur, humile esse principi, nisi odisse. Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipse ardentissime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est unum amare quam multos: deinde quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare.

86 Operæ pretium est referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi que carissimum, invitum & tristis, &, quasi retinere non posses. Quantum amares eum, desiderio expertus es, distractus separatusque dum cedis & vinceris. Ita quod fando inauditum, quum princeps & principis amicus diversa velletis, id potius factum est quod amicus volebat. O rem memoriæ literisque mandandam! ¹ præfectum prætorii non ex ingentibus, sed ex subtrahentibus legere: eundemque otio, ² quem pertinaciter ames, reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Cæsar, quantum tibi pro laboriosa ista statione & exercita debeamus, quum otium à te, tanquam res optima, & petatur, & detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequeris? Prosequutus enim nec temperasti tibi, quo minus exeunti in littore amplexus osculum ferres. Stetit Cæsar: in illa amicitiae specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis sequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus æquari hæc cura principis, hæc patientia potest, qua meruisti, ut ille tibi nimium fortis, ac prope durus, videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum an gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quod pene ipso contubernio principis felicius, jucundiusque est ⁴ desiderare principem. Et ille quidem ut maxima fructus suscepti, ita majore depositi officii gloria fruitur: tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem retinere videaris invitum.

¹ Licinium Suram exinde Lipsius arguit non fuisse, quia postea consultum semel atque iterum gesserit. Saburanum conjicit ex Victore.

² Alii quod pertinaciter amet.

³ In litore eminentiore. ⁴ Crescit enim amor tum maxime, cum ex oculis sublatus est quem amamus.

87 Civile hoc erat & parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gravior potestate libertas. Dignus es, Cæsar, qui officia mandes deponere optantibus; qui perentibus vacationem, invitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper invenias & quos ex otio revoces & quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noster familiariter inspicere dignatur, foveite iudicium ejus quod de vobis habet: hic vester labor est. Princeps enim, quum in uno probavit amare se scire, vacat culpa si alios minus amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligit, quum leges amandi non det, sed accipiat? Hic præsens, ille mavult absens amari: & uterque ametur, ut mavult: nemo in tedium præsentis, nemo in oblivionem absentia veniat. Tener quisque locum quem semper meruit; faciliusque est ut oculis ejus vultus absentis quam ut animo caritas excidat.

88 Plerique principes, quum essent civium domini, libertorum erant servi: horum, consiliis horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos præturæ etiam & sacerdotia & consulatus, immo & ab his, petebantur. Tu libertis tuis summum quidem honorem, sed tanquam libertis habes, abundeque sufficere his credis, si probi & frugi existimentur. Scis enim, præcipuum esse indicium non magni principis, ¹ magnos libertos. Ac primum neminem in usu habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique principum, dilectum: ² statimque hos ipsos quotidie, deinde ita formas, ut se non tua fortuna, sed sua metiantur: & tanto magis digni, quibus honor omnis præstetur à nobis, quia non est necesse. Justitine de causis S. P. Q. R. Optimi tibi cognomen adiecit? Paratum id quidem & in medio positum, novum tamen. Scias neminem ante meruisse, quod non erat excoGITandum, si quis meruisset. An satius fuit Felicem vocare? quod non moribus, sed fortunæ datum est. Satius, Magnum? cui plus invidiæ quam pulchritudinis inest. Adoptavit te ⁴ optimum princeps in suum, senatus in Optimi nomen. Hoc tibi tam proprium quam paternum, nec magis definite distincteque designat qui Trajanum, quam qui Optimum appellat, ut olim frugalitate Pisones, sapientia Lælii, pietate Metelli monstrabantur: quæ simul omnia uno isto nomine

¹ Utpote qui principi nihil deferant, pro suo arbitrio omnia administrantes. ² Leg. Lips. dilectum estimatumque: hos ipsos, &c.

³ Ut nihil animi inde sibi sumerent, quod imperatori servirent. ⁴ Optimus alii alterutra lectio constare potest, si ad caput proxime sequens attendas.

continentur. Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus optimis in sua cujusque laude præstantior. Merito tibi ergo post cæteras appellationes hæc est addita, ut major. Minus est enim Imperatorem & Cæsarem & Augustum, quam omnibus imperatoribus, & Cæsaribus, & Augustis esse meliorem: ideoque ille parens hominum deorumque, Optimi prius, deinde Maximi nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minus constat optimum esse quam maximum. Assequutus es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat in bono principe¹ alienum, in malo falsum: quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnosceretur ut tuum. Etenim, ut nomine Augusti admoneamur ejus cui primum dicatum est; ita hæc Optimi appellatio nunquam memoriæ hominum sine te recurreret: quotiesque posterius nostri Optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur quis meruerit vocari.

89 Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides & esse Optimum & dici, quem tanquam optimum elegisti! quam lætum tibi quod comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed & tu, pater Trajane (nam tu quoque si non fidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo qui adoptavit amicissime contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse? Macæ uterque ingenti in remp. merito, cui hoc tantum boni contulisti. Licet² alteri vestrum filii virtus triumphalia, cælum alteri dederit, non minor tamen vestra laus, quod ista per filium quam si ipsi meruissetis.

90 Scio, P. C. cum cæteros cives, tum præcipue consules, oportere sic affici, ut se publice magis quam privatim obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus injuriis odisse quam propriis, ita boni speciosius amantur ob ea quæ generi humano, quam quæ hominibus, præstant: quia tamen in consuetudinem venit, ut consules publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere isto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo, consulari viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo? præsertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea

¹ Quia à Te sumptum. ² Puer patris auxit.
admodum Parthica lauro gloriam!

præstiterit ambobus, quæ si tantum in alterum contulisset, ambos tamen æqualiter obligasset. Utrunque nostrum ille optimi cujusque spoliator & carnifex stragibus¹ amicorum, & in proximum jacto fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eisdem amissos lugebamus: ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris divus Nerva, ut nos, &² si minus ut bonos promovere vellet, quia mutati seculi signum & hoc esset quod florerent, quorum præcipuum votum ante fuerat, ut memoriæ principis elaberentur.

91 Nondum biennium compleveramus in³ officio laboriosissimo & maximo, quum tu nobis, Optime principum, fortissime imperatorum, consulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos principes interest, qui beneficiis suis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius illos desperatio, & tædium, & similis repulsæ mora, in⁴ notam quandam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quo minus percenseamus quo utrumque nostrum testimonio ornaris, ut amore recti, amore reipub. priscis illis consulibus æquaveris, merito necne, neutram in partem decernere audeamus: quia nec fas est affirmationi tuæ derogare, & onerosum confiteri vera esse quæ de nobis præsertim tam magnifica dixisti. Tu tamen dignus es qui eos consules facias, de quibus possis ista prædicare. Tribuas veniam, quod inter hæc beneficia tua gratissimum est nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti: ita caritas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita una eademque ratio propositi postulabat: cujus ea vis, ut morum similitudo concordie nostræ gloriam minuat: ac perinde sit mirum si alter nostrum à collega, ac si à seipso, dissentiat. Non ergo temporarium & subitum est quod uterque collegæ consulatu, tanquam iterum suo gaudet: nisi quod tamen qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero Consulatus, sed iterum & pariter sumus.

92 Illud vero quam insigne, quod nobis Præfectis ærario consulatum ante quam successorem dedisti? Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est ho-

¹ Rustici, Helvidii Senecionis, quos ipse cæsos narrat in epistolis.

² Alii leg. Et si minus ut bonos, tamen promovere vellet. ³ Ærarii præfectura. v. Ep. 10. lib. 1.

⁴ Ignominiam. ⁵ Acumen est, quod ea utrisque sit animorum similitudo, ut uterque in Collegæ consulari sibi consul videatur.

nor, finemque potestatis alterius, tanquam parum esset excipere, prævenit. Tanta tibi integritatis nostræ fiducia fuit, ut non dubitares te salva diligentia tuæ ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid, quod ¹ eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam te consulem accipiet: & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse præscriberis. Tu comitiis nostris præsidere, tu nobis sanctissimum illud ² carmen præire dignatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus, ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quod eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis? quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio lætum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet; nos inter secunda omina, & vota certantia, quæ præfenti tibi conferentur, & vehemur alacres & incerti ex utra parte major auribus nostris accadat clamor.

93 Super omnia tamen prædicandum videtur quod pateris consules esse quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat & frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manner manebitque honori veneratio sua: nec ³ securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non seculi. Licet enim quantum ad principem, licet tales consules agere quales ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus, nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, & consules tuos? Ea sentiamus, ea censeamus quæ consularibus digna sunt: ita versemur in republica, ut credamus esse remp. non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disjunctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi astrictos & devinctos putemus, eundemque locum laboris & curæ, quem reverentiæ dignitatisque, teneamus.

94 In fine orationis præfides custodesque imperii deos ego consul pro rebus humanis, ac te præcipue, Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti quæ malo principi precabamur; exaudi quæ pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis: non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes

¹ Nempe in quem Tuum contuleras. ² V. Supra. ³ Non periclitamur, si coss. auctoritate n. t. ceamur, quod rectius videtur, libere pronuntiando.

oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est, SALUS PRINCIPIS. Nec vero nova tibi injungimus. Tu enim jam tunc illum in tutelam recepisti, quum prædonis avidissimi faucibus eripuisti. Neque enim sine auxilio tuo, quum altissima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excelsior erat, inconcussus stetit. ¹ Præteritus est à pessimo principe, qui præteriri ab optimo non potuit. Tu clara judicii tui signa misisti, quum proficiscenti ad exercitum ² tuo nomine, tuo honore cessisti. Tu voce IMPERATORIS quid sentires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegisti. Quo majore fiducia iisdem illis votis quæ ipse pro se nuncupari jubet, oro & obrestor, si bene rempub. si ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves; deinde ut quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, similemque fecerit ³ adoptato; aut, si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monstresq; aliquem quem adoptari in Capitolio debeat.

95 Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in prætura modestiæ, vos in istis officiis etiam, quæ è studiis nostris circa tuendos socios injunxeratis, cuncti constantiæ antiquissimum testimonium perhibuistis: vos proxime destinationem consularatus mei his acclamationibus approbavisti, ut intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc consensum vestrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc verissime judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus esset. Vos modo favete huic proposito, & credite, si cursu quodam provectus ab illo insidiosissimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, postquam professus est, subitari; quum viderem quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: si malis temporibus inter mœstos & paventes, bonis inter securos gaudentesque numeror: ⁴ si deniq; in tantum diligo Optimum principem in quantum invisus pessimo fui. Ego reverentiæ vestræ sic semper inserviam, non ut me consulem, & mox consularem, sed ut ⁵ candidatum consularatus putem.

¹ In adoptione. ² Omnisturba quæ limen infederat Te consalutavit Imperatorem. supra. ³ Sibi sc. ⁴ Reperenda sunt per totam hanc perio-

dum, Vos huic proposito favete & credite, si, &c. ⁵ Qui semper obnoxius est ac supplex.

F I N I S.

7

I N D E X

R E R U M E T V E R B O R U M ;

maxime memorabilium.

A.		Antiquitus Scriptores ho-	
A Bascantius.	208.	noribus aut pecunia or-	
Acilius.	13.	nabantur.	66.
Accius.	91.	Apamea.	225.
Actus.	21.	Apenninus mons.	93.
Ad assem impendia red-		Aposphragisma.	211.
des.	14.	Apuleius.	<i>ibid.</i>
Adesse.	139.	Aquilex.	221.
Assistere.	138.	Aratus.	97.
Ægyptii ad jus civitatis		Ἀρχέτυπον.	18.
Romanæ aspirantes prius		Aristophanes.	19.
cives Alexandrini fieri		Aristo.	20.
debuerunt.	213.	Arria.	58.
Æmilia via.	103.	Arionilla.	3.
Ætas ad rempub. admini-		Asclepiades magistratus.	
strandam.	235.		236.
Æternitas imperatorum.		Asia.	68.
	223.	Artemidorus.	58.
Africanæ (i. e.) Panthe-		Attilius.	19.
ræ.	134.	Atticus sermo.	25.
Agon gymnicus.	83.	Auctio venditio publica.	
Albus calculus.	2.		142.
Alfium.	116.	Aurea fabula.	43.
Altinum.	46.		
Amastris.	241.	B.	
Amisus.	238.	B ætici.	6.
Annæus Seneca.	91.	Baptisteria.	39.
		Basilica.	

INDEX.

Basilica.	36.	Claudiopolitani.	212.
Bithynia.	71.	Claudius Polyænus.	232.
Brixia.	13.	Claudius Restitutus.	55.
Broccus.	231.	Clavus morbus.	52.
Bructerus.	28.	Climactericum tempus.	43.
Bule.	244.	Comperendinatio.	108.
Buleutæ.	222.	Comum.	2.
Byzantii.	224.	Cornelius Nepos.	87.

C.

C Julius Cæsar.	17.
C. Cæcilius Celer.	4.
C. Cæcilius.	8.
Cæcilius.	4.
Callimachus.	68.
Calvus.	15.
Calvisius.	12.
Campania.	112.
Capreæ.	124.
Carfulanus.	2.
Carystius.	96.
Cassii.	15.
Catius.	31.
Cato.	17.
Carones.	15.
Catullus Messalinus.	84.
Cavedium.	38.
Centunvirale Judicium.	16.
Centumcellæ.	131.
Cerealis.	31.
Christiani non inquirendi ex sententia Trajani, sed oblato puniendi.	241.
Cicero.	17.
Circus.	94.

Cornelia.	74.
Corellius Rufus.	10.
Cryptoporticus.	39.

D.

D Ecuriones.	8.
Decurionatus honorarium.	195.
Dexter Afranius.	102.
Diæta.	39.
Diamone.	220.
Diomedis solertia.	90.
Dion.	236.
Diploma.	210.
Domitius Afer.	36.
Δυστολὰ ἰστέον.	5.

E.

E Cdicus.	222.
Egnatius.	76.
Εἰσελευσας.	220.
Emancipare.	67.
Ephesii.	131.
Epimachus.	237.
Epulonum septemviratus.	32.
Erani.	

INDEX.

Erani.	238.	Herodes.	68.
Etaſia.	240.	Herennius Senecio.	3.
Eteſia.	215.	Hiſpo.	73.
Eumolpus.	236.	Hiſpulla.	11.
Euripus.	2.	Hiſtoriæ & orationis diſcri-	
Euphrates.	9.	men.	99.
		Homerus.	97.
		Homulus.	73.
		Hypocauſton.	39.

F.

FAnnia.	58.
Flavius Archippus.	228.
Firmani.	122.
Forojulium.	107.
Formiana.	60.
Fonteiſus Magius.	107.
Fronto Catius.	31.
Furia.	230.
Fuſcus Salinator.	116.

G.

GÆtulus.	91.
Gaditana.	14.
Geruſia.	220.
Geminus.	11.
Glebula ex Parthico me-	
tallo.	211.
Gracchi.	17.
Græculi.	223.
Gratilla.	58.

H.

H Ama.	220.
Harpocras.	208.
Heliocaminus.	40.

I.

IAbolenus Priſcus.	118.
Iaculatio Equeſtris.	49.
Iatraliptes.	207.
Icaria Inſula.	136.
Illyrii.	61.
In urnam conjicio.	213.
Iſæus.	24.
Iſelaſtica certamina.	220.
Iſocrates.	130.
Iſſus.	220.
Juba in oratione.	99.
Judicium quadruplex.	133.
Julius Atticus.	11.
Julius Candidus.	107.
Jus Tribunatus.	29.
Jus trium liberorum.	35.
Jus publicum & priva-	
tum.	20.
Jus appellandi.	21.
Jus Senatorium.	31.
Jus Latinorum.	242.
Jus Quiritium.	ibid.
Juſtus Fabius.	4.

R r

K. KATA

INDEX.

K.

Ludi quinquennales. 234.

K Ατὰ κεφάλαια. 125.
 Κέκυμνα & κέκρυμα. 11.
 Κινῶν πάντα λίθον. 18.
 Κτῆμα historia. 99.

M.

M Acedo. 60.
 Minutius Macrinus.

L.

Μαλέα. 13.
 215.

Manuli. 67.

Martialis. 66.

Martianus. 32.

Mater magna. 225.

Mauricus. 4.

Mediolanum. 76.

Μεγαλοφρονότατος. 25.

Μιμφτιπκός νομός. 208.

Menander. 125.

Mensor, Mensura. 216.

Menstruum. 214.

Μισόχορος. 36.

Metius Carus. 3.

Μικραίπτος. 24.

Minores magistratus. 235.

Misenum. 119.

Montanus Atticinus. 125.

Municipes. 6.

Minutius Macrinus. 13.

Munitius Acilianus. 13.

Murena. 17.

Musculi in historiis. 99.

Μισσιών. 9.

N.

N Arnia. 2.

Natales restituendi.

233.

Naves

L Aberius Maximus. 211.

Largius Licinius. 36.

Larius. 29.

Λαρυγγίζω. 70.

Latus clavus. 29.

Ludicæni. 36.

Laurens & Laurentinum. 37.

Legionarius centurio. 234.

Λευτέργιον. 33.

Λέκυθος. 1.

Leptis Leptitani. 33.

Lex repetundarum. 31.

Lex tabellaria. 65.

Lex Julia. 274.

Lex Pompeia. 235.

Lex Voconia. 274.

Lex ambitus. 112.

Libramentum. 88.

Librator. 223.

Liburnica. 119.

Licinianus. 74.

Licinius Nepos. 87.

Lima. 1.

Liviæ porticus. 4.

Luceius. 91.

Lucania, Lucanus. 136.

Luceius Albinus. 54.

INDEX.

Naves orariæ.	215.	Paulinus.	73.
Neapolis.	52.	Pergamus.	215.
Nicea.	222.	Perusia.	2.
Nero.	91.	Peristylum.	232.
Nerva.	34.	Φιλόχαλτος.	52.
Nicetes.	113.	Pila.	132.
Nicomedia.	220.	Πλατωνών.	2.
Nigrinus.	103.	Platonica sublimitas & la-	
Νιφάς.	19.	titudo.	9.
Νοήματα.	25.	Podium.	95.
Nomus.	214.	Pollio.	17.
Nonianus.	12.	Polyænus.	139.
Nonius Celer.	133.	Potycletus.	18.
Notarius.	50.	Pontifex maximus.	75.
Numidius Quadratus.	116.	Pontus.	23.
Nundinæ.	92.	Præfecti Prætorii.	228.

O.

O Criculatum.	2.	Pressus purusq; sermo.	140.
Olivæ Bæticæ.	14.	Primipilaris.	212.
Opisthographus.	50.	Procæton.	39.
Orbitatis præmia.	79.	Procurator.	64.
Ordo equestris.	13.	Propnigeon.	39.
Ordinarii Decurionum Præ-		Proscribi.	142.
fecti.	127.	Protopraxia.	243.

P.

P Acilius.	13.	Provo. are.	141.
P. Padus.	110.	Prusa.	315.
Panarium.	5.	Psephisma.	224.
Paphlagonia.	218.	Pugillares.	5.
Passienus Crispus.	139.	Pullatus.	145.
Passienus Paulus.	118.		
Patricius.	128.		

Q.

Q uadratus.	116.
Quæstura.	13.

INDEX.

Quincunx.
Quinqueviri.
Quintilianus.

R.

Regulus.
Rufinus.
Rufus.

S.

Sabini.
Sacerdotia ad vitam da-
bantur.
Satrius Rufus.
Sauromata.
Scholastica lex.
Scriba.
Sellæ Consulum.
Senatus.
Senatorius decor.
Senatorium jus.
Seneca.
Septemviri.
Servius Sulpitius.
Servi Publici.
Sestertium.
Sicilia.
Signari.
Silius Italicus.
Siligo.
Sinope.
Sipo.
Socraticus sermo.
Solenni vota.

142. Σοφοκλῆς.
24. Sphæristerium.
36. Sponsalia.
Spurinna.
Squilla.
Stabiæ.
Statua triumphalis.
Stibadium.
Stipulari.
Stola.
Stropha.
Subligno.
Suburranus.
Suffragia tacita.
Sylvanus.
Syria.

T.

Tabulatus.
Tempus climacteri-
cum.
Therites.
Theophanes.
Tusci.
Tifernus Tiberinus.
Titinius Capito.
Titus Cassius.
Toga virilis.
Topiarii.
Torquatus.
Tribunatus.
Tribunatus semester.
Triclinia.
Tiro.

Tuttilius.

INDEX.

Tutilius.
Tiberis.

V.

Ultima pœna.
Unctuarium.

Varro.

Veiento.

Velleius Blæfus.

Veronenses.

Verres.

Vespasianus.

Vesuvius.

Via Æmilia.

Vicentini.

Vitellius.

132. Vienna.
94. Villa Albana.
Villa Alpiensis.
Virgilius.
Virginus Rufus.
Vulcanalia.

83.
74.
116.
47.
23.
49.

X.

Xenia.
Xyftus.

103.
40.

Z.

Zofimus.
Zotheca.

106.
40.

FINIS.

Quæ, Typothetarum incuria, annotatis ad Plin-
 nium Mendæ irrepperunt, sic corrigendæ sunt.
 p. 28. l. prope silvam Hescyniam siti 54. d. To-
 p. 55. l. filum pro filum. 71. liberari. 156. perti-
 ca pro certica. 183. perseverere pro perseveris, sinister
 pro sinistro. 208. d. non.

In Panegyrico,

P. 274. l. feminæ pro femina. 279. amicis pro
 amius.

